g. m. - zamfirescu

maidanul cu dragoste

★

Ilustraţia copertei: *Harry Guttman*

george mihail – zamfirescu

maidanul cu dragoste

ROMAN

*

EDIŢIE ÎNGRIJITĂ ŞI PREFAŢATĂ DE VALERIU RÂPEANU

1967

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PREFAŢĂ

S-a spus şi s-a insistat la premiera ***Domnişoarei Nastasia*** repetîndu-se cu prilejul apariţiei ***Maidanului cu dragoste*** că George Mihail-Zamfirescu este primul nostru scriitor care proiectează într-o lumină revelatoare periferia românească de la începutul secolului XX. De aceea şi acum — deşi au trecut peste cincizeci de ani de la apariţia cărţii — ***Maidanul cu dragoste*** rămîne un roman etalon al periferiei româneşti. Nu un model, pentru că viziunea lirică şi sentimentală a romanului nu-şi mai află corespondenţe în optica de astăzi a scriitorului român.

Dar şi atunci cînd acelaşi mediu a furnizat opere literare fundamental deosebite — ca ***Groapa*** lui Eugen Barbu — tot faţă de ***Maidanul cu dragoste*** s-a stabilit nota specifică a noului scriitor. Chiar cei ce nu validează integral valorile artistice ale cărţii nu o pot nega ca punct de referinţă.

Romanul lui George Mihail-Zamfirescu nu s-a păstrat nu- mai ca o operă de pionierat, ci şi ca un moment de înţelegere a periferiei româneşti, ca una din perspectivele posibile de a percepe trăsăturile ei sufleteşti. De aceea, de atunci şi pînă astăzi, George Mihail-Zamfirescu a rămas în conştiinţa publi-

cului ca scriitorul periferiei româneşti. Opinia a fost ratificată şi pentru faptul că evaziunile din mediul său favorit arareori au fost încununate de succes. Lucrările sale de rezistenţă rămîn totuşi ***Domnişoara Nastasia*** (1927) şi ***Maidanul cu dragoste*** (1932), emoţionante sondaje în sufletul lumii de la marginea oraşului..

Dar pentru a restabili acum în perspectiva timpului adevă-rul şi pentru a încadra literatura lui pe coordonatele istorice ale apariţiei sale, este necesar să întreprindem o sumară cercetare retrospectivă a modului în care periferia a devenit subiect literar. Interesul pentru periferie, pentru mediile interlope din marile aşezări urbane a apărut în literatura europeană la începutul şi mij-locul secolului trecut. De atunci şi pînă astăzi, scriitorii au sondat, din unghiuri de vedere şi cu finalităţi de-osebite, aceste teritorii umane, atît de atractive prin ineditul lor, apte să furnizeze material unor conflicte ce depăşesc sfera obişnuitului. Dacă ar fi să aruncăm priviri şi mai îndepărtate şi să coborîm spre epoci mai vechi ale literaturii, am observa că mediile interlope oferiseră surse bogate pentru opere literare încă din secolele XVI şi XVII. Proza picarescă, cu ramifica- ţiile ei în secolul de aur spaniol, poate fi

considerată înaintaşa directă a literaturii moderne inspirată din viaţa periferiei. Dacă înainte de secolul al XIX-lea sondajele în subsolul societăţii au fost mai rare, totuşi nu absente şi întîmplătoare, o dată cu apariţia şi, mai ales, cu dezvoltarea formelor de viaţă modernă ele devin mult mai frecvente. Chiar şi atunci cînd scriitorii concep vaste cicluri romaneşti al căror obiectiv este îndreptat spre alte medii, cum sînt cele ale lui Jules Romains sau Roger Martin du Gard, ei nu pot omite această componentă esenţială a societăţii contemporane.

De la sarcasmul lui Villon la umorul gras şi ironia amară a romanelor picareşti, la povestirile tenebroase din atît de mult cititele, la vremea lor ***Mistere ale Parisului,*** la marile romane drapate în fastuoasa mantie romantică hugoliană, la naraţia crudă din capodoperele lui Zola şi pînă, în sfîrşit, la poemele romantice, incandescente ale lui Gorki, la paginile de o luciditate uneori sfidătoare ale lui Jean Genet, parcurgem secole, în care „lumea de la fund” şi-a aflat necontenit interpreţii ei. Prin toată această literatură, cu multiple ramificaţii şi direcţii, pluteşte nu numai o profundă şi sinceră compasiune pentru cei oropsiţi, dar şi un dezacord direct sau voalat cu stările de lu-cruri care i-au aruncat pe aceşti oameni la marginea vieţii.

Neîndoielnic, timpul a cernut şi aici şi de aceea cantitatea apreciabilă de maculatură scrisă pe această temă — vizînd în special elementele şocante — nu mai merită astăzi nici cel puţin osteneala unei citaţii, pentru că nu trebuie în nici un caz confundate literatura exoticului lumii interlope cu aceea a cartierului periferic propriu-zis, chiar dacă cele mai multe cărţi le-au prezentat adeseori îngemănate, mai ales pînă în amurgul veacului trecut. De atunci — şi mai ales după primul război mondial — delimitările s-au impus mai net în literatura străină, epica românească reflectînd chiar şi astăzi caracterul etero- gen al periferiei noastre unde coexistau, din punct de vedere social şi psihologic, elemente rurale, lumpenproletare, sau chiar declasate, dar unde se forma, începînd din ultimele decenii ale

secolului trecut, un proletariat cu toate atributele acestei clase. O imagine adevărată a periferiei româneşti nu poate face abstracţie de această formulă compozită a cartierelor de la marginea oraşului nostru.

Intenţia de a zugrăvi o frescă a periferiei bucureştene — mediul în care s-a născut şi a crescut — l-a urmărit pe George Mihail-Zamfirescu încă în primii ani ai activităţii sale literare. Într-un interviu acordat lui Cicerone Theodorescu, scriitorul mărturiseşte că a început să lucreze încă din 1922—1923, pe cînd se afla la Satu-Mare, la un roman cu titlul ***Bariera.*** A părăsit planul fiindcă a înţeles că îi lipsea respiraţia epică necesară unei construcţii literare de proporţii. În acelaşi interviu. George Mihail-Zamfirescu mai amintea că tot atunci a pornit să scrie şi o piesă de teatru, din care n-a terminat decît două acte şi patru scene. A recitit-o şi şi-a dat seama că nu realizase decît ***„o melodramă banală, convenţională. Lipsea sufletul de umanitate din gest şi replică, era absent acel clocot sub replică şi gest, care să ridice fiecare personaj la un potenţial simbolic”.***

Proiectul epic juvenil a apărut postum, în 1946, purtînd titlul ***Bariera*** şi indicaţia ***roman.*** E mai degrabă ciorna unei cărţi, un material amorf, prea puţin prelucrat, în vederea unei compoziţii privind periferia bucureşteană la începutul secolului nostru. Se pare că pe parcurs planurile scriitorului s-au modificat. G. M.-Zamfirescu şi-a conceput, după ani de gîndire, o desfăşurare ciclică a materialului epic, organizîndu-l în patru mari etape. ***Maidanul cu dragoste*** reprezintă ***primăvara; Sfînta mare neruşinare — vara; Cîntecul destinelor — popas între anotimpuri*** (deoarece aici firul epic se întrerupe, romanul conţinînd doar istoria vieţii lui Fane, puşcăriaşul

frumos din Cotroceni), iar episoadele din ***Bariera*** furnizau substanţa ulti-mului volum — respectiv ***toamna,*** cînd eroul ciclului, Iacov (în ***Bariera*** Grigore Voicu), intră în fabrică şi cunoaşte viaţa

în toată plenitudinea ei[1]. Această schiţă de roman părăsită şi nepublicată, cu gîndul de a fi transformată mai tîrziu, prilejuieşte unele constatări privitoare la evoluţia scriitorului. Vom remarca astfel, din acest jurnal — elementele autobiografice sînt evidente —, aptitudinea pentru surprinderea şi zugrăvirea dramatică (predomină tonalităţile sumbre) a detaliilor de viaţă. ***Flamura albă*** şi ***Bariera*** sînt mai mult cărţi de notaţie directă, cu fapte zguduitoare, redate în stilul unor consemnări febrile de către martorii oculari ai evenimentelor tragice. Lipseşte nu numai sudura epică, dar mai ales acea transfigurare aptă să treacă simpla expunere patetică în domeniul artei. Chiar dacă sîntem uneori emoţionaţi de evenimentele relatate, simţim — în ***Bariera*** şi în ***Flamura albă*** — strădania autorului de a suplini carenţele sale artistice — printr-un ton poetic, uşor grandilocvent, nu o dată strident chiar.

George Mihail-Zamfirescu a reeditat, pe un plan mai restrîns, drama lui Panait Istrati — a scriitorului autodidact care din pricina lecturilor întîmplătoare nu ajunge să înţeleagă totdeauna

---

[1] Într-un interviu: ***Cu G. M.-Zamfirescu despre cartea lui, despre el şi despre alţii*** apărut în ***România literară*** la puţin timp după publicarea ***Maidanului cu dragoste,*** scriitorul mărturisea: ***„al treilea*** (capitol al ciclului epic ***Bariera*** n.n.) ***care va prezenta anotimpul toamna va coincide cu intrarea lui Iacov în fabrică şi va reda primul contact cu realităţile sociale”.*** Ceea ce confirmă întru totul planul de mai sus.

specificul artei. Pentru cei mai mulţi din ei experienţa proprie de viaţă capătă valori etice şi estetice absolute. Sînt absente acele filtre ce elimină anodinul şi anecdoticul (pe care orice existenţă umană le conţine) şi reţin numai semnificaţiile generale, simbolice ce se pot desprinde din torentul unei vieţi şi pot stîrni interesul.

Evidenta înclinare spre scenele crude (mai ales în ***Bariera)***, o anumită frenezie pentru descrierea cu lux de amănunte a elementelor scabroase şi, în sfîrşit, tendinţa de a comenta, de a interpreta fiecare fapt, se face şi aici destul de mult simţită. Însă în acelaşi timp se remarcă şi incipiente calităţi de portretist. Grigore Voicu, în care de fapt recunoaştem elemente din experienţa postbelică a autorului, reprezintă o figură interesantă, cu trăsături subliniate uneori de un creion energic.

Comportările eroilor săi, mai ales atunci cînd acţionează fără frîul comentariilor, sînt uneori sugestive. În adevăr, sugestive în ***Bariera*** sînt scenele colective, tabloul demonstraţiei de la 13 decembrie. Talazurile omeneşti, defilînd impetuos sub privirile provocatoare ale aparatului represiv, surprin- derea de-a dreptul iscusită a unor reacţii individuale ca şi imaginea represiunii, iată cîteva din elementele ce merită să fie reţinute din paginile acestei încercări de tinereţe.

Maidanul cu dragoste[1] avea să fie, în intenţia lui George Mihail-Zamfirescu, cartea sa de căpetenie. Cum arătam, ideea l-a obsedat pe autor încă din anii primilor paşi în literatură. Numeroase motive răzleţe au fost răspîndite de-a lungul timpului în lucrări puţin însemnate pînă cînd au putut fi închegate într-o construcţie unitară de maturitate.

---

[1] Cînd a început să lucreze la ***Maidanul cu dragoste*** (1932) G. M.-Zamfirescu era redactor la ziarul ***Facla.*** Aci scria cronici literare, dramatice, dar mai ales articole de atitudine politică. Timpul răpit de îndeletnicirile redacţionale nu-i dădea răgazul desăvîrşirii unei construcţii epice de amploare. Lupta cu mari greutăţi materiale, locuia în condiţii degradante. O mărturie elocventă despre climatul în care a fost terminat ***Maidanul cu dragoste*** aflăm într-un articol al lui Camil Baltazar ***(Cum trăiesc scriitorii tineri, România literară,*** 24 iunie 1932): ***„George Mihail-Zamfirescu locuieşte într-o modestă şi scundă locuinţă, la o margine tare depărtată a Burureştiului. O locuinţă în care lumina electrică e încă un suav deziderat”.*** Părăseşte postul pe care-l avea la Facla şi timp de cîteva luni, cu o febrilitate epuizantă, scrie, pînă reuşeşte să-şi definitiveze cartea: ***„...în ziua cînd am semnat un contract cu o editură am renunţat la postul de redactor pe care-l aveam la Facla şi la toate posibilităţile de colaborare — post şi colaborări care înseamnă bani — şi m-am închis în casă ca să scriu*** Maidanul cu dragoste. ***Am plătit cu sănătatea mea şi voi plăti cu toată viaţa nebunia asta... Mi-ar fi fost mult mai uşor să***

Domnişoara Nastasia, deşi inspirată de acelaşi mediu, poartă mai mult pecetea obiectivării. ***Maidanul cu dragoste*** ne apare, încă din primele rînduri, o confesiune întreţesută de reverii lirice. Nu vom discuta aici cîtimea elementelor autobiografice, deşi autorul în repetate rînduri a subliniat ce anume date reale, trăite, au intrat în fabulaţia romanului, deoarece nu procentul de fapte trăite de scriitor contează, ci posibilitatea lui de a recrea literar o existenţă. Detaliul biografie nud n-are valoare în sine, ci numai integrat unei viziuni unitare, transfigurat şi potenţat artistic. George Mihail-Zamfirescu a căutat să dea paginilor sale o finalitate care să depăşească simplele implicaţii personale, să treacă pe planul semnificaţiilor generale. ***Maidanul cu dragoste*** avea să fie tragedia unei generaţii născută şi crescută dincolo de barieră, în cartierele mărginaşe ale oraşelor, în cocioabele

---

cîştig cele cîteva zeci de mii de lei încasate de pe urma Maidanului cu dragoste ***scriind două, trei articole elogioase la adresa cine ştie cărui dobitoc ajuns ministru”*** (Facla, VI, nr. 12, 1935).

mizere, fără lumină, fără orizont, fără speranţe[1]. Aşa se şi explică

senzaţia de adevărată noutate cu care a fost primită cartea lui George Mihail-Zamfireseu, deşi înaintea ei Vasile Demetrius publicase ***Tinereţea Casandrei,*** iar Felix Aderca ***Domnişoara din strada Neptun.*** Dar pe cînd cele două romane marcau mai degrabă tragedia inadaptării — reminiscenţă a poporanismului şi semănătorismului — ***Maidanul cu dragoste*** aducea pentru întîia oară o perspectivă monografică asupra periferiei româneşti şi urmărea evoluţia unor eroi formaţi din chiar plasma ei sufletească şi nu transplantaţi în acest mediu. Mai mult, aici periferia se releva eroului în cercuri concentrice, astfel că, pe măsură ce percepţia lui creşte, se realizează o viziune din ce în ce mai amplă. De aceea cronicarii au insistat la apariţia cărţii

---

[1] ***„Ori eroul acesta, sălbaticul şi păgînul Ciuf de odinioară, care moare între mărăcini, odată cu soarele, ca să renască pe mormîntul lui palid-gînditorul Iacov de mai tîrziu, strigă laolaltă cu toţi tinerii din generaţia mea şi din cele următoare: «Eu n-am avut copilărie. Tragedia lui sufletească e tragedia noastră, a celor tineri, iar viaţa de haos şi imoralitate în care se formează este viaţa care ne-a mutilat sufletul şi ni l-a crescut răsucit şi poate sterp spre un soare pe care nu-l mai simţim al nostru»“***, („România literară”, an II, nr. 59, 1 aprilie 1933).

asupra „atmosferei colective” pe care George Mihail-Zamfirescu o pune în primul rînd în lumină.

Romanul se deschide „ex-abrupto”. Motivele fundamentale sînt enunţate chiar din prima frază: ***„Destinul meu începe mizer, într-o mahala cu nume ruşinos”.*** Din această celulă germinativă se va dezvolta într-o desfăşurare cînd lentă, cînd trepidantă, întreaga tragedie a lui Iacov.

Portretul eroului se conturează imediat: are ceva din inteligenţa copiilor lui Tonitza, din suavitatea şi gravitatea lor gingaşă, din melancolia lor blîndă. Complinit de o exuberanţă naturală, cu impulsuri puternice de voinţă, cu dorinţa nemărginită a zborului spre înălţimi, curmate însă de tragedia ţintuirii în chingile pămînteşti, chipul lui Iacov se defineşte în tot ce are specific în literatura noastră. Că evoluţia ulterioară va îmbogăţi cu aspecte inedite acest portret este adevărat. Dar în

acelaşi timp dezvăluirea unui univers lăutric, bogat în resurse morale cu o energie nativă inepuizabilă, nu face altceva decît să confirme prima înfăţişare a eroului, nota esenţială a caracterului său: „Trăiam ca o pasăre şi ca un mormoloc”. Între aceste două extreme simbolice se va desfăşura viaţa lui Iacov.

Decorul în care deschide ochii copilul este sumbru, sărăcăcios, lipsit de lumină: ***„Stam pe şoseaua Basarab, într-o casă mică, igrasioasă, rămasă pînă acum într-o rînă, ca o amintire de vis rău, ca o mustrare. Erau case puţine pe şoseaua Basarab şi fabrici multe”.***

Peisajul este realizat din contraste, din aglomerarea informului, a dizgraţiosului. Copilul receptează deosebirile arhitectonice flagrante dintre casele mici, igrasioase, „într-o rînă” şi fabricile mari, care întunecă orizontul: ***„Pe stînga se întinsese fabrica de bere «Luther», ca o nemţoaică grasă şi acaparatoare”.*** Configuraţia cartierului este desenată într-o succe-siune rapidă, elementele constitutive ale decorului fiind doar schiţate. Se realizează astfel o imagine asemănătoare celei din desenele lui Aurel Jiquidi sau B’Arg inspirate din această lume: ***„Pe dreapta, de la intrarea la magaziile de mare şi mică viteză ale gării, spre bariera Regiei, erau o cîrciumă, o fabrică de mezeluri, un depozit de cărbuni, o turnătorie, o fabrică pentru industria lemnului şi casa lui Hagiu — casa cu nebuni strivită în adăpostul zidului***

înalt de fabrică. Dincolo de noi era un maidan cu basculă publică, bariera drumului de fier, şi peste barieră, magaziile şi atelierele manufacturii de tutun Belvedere”.

Oamenii apar în acest mediu sumbru, deprimant, copleşiţi, striviţi de muncă: ***„Printre vagoane mişunau hamali albi de var sau murdari pînă la lumina ochilor de cărbuni... Plutea peste tot decorul acesta de muncă şi încovoieri, în arşiţa verii un nor de praf, ca o apăsare”.***

Şi acest cadru prinde să se completeze în paginile de început, cu alte elemente caracteristice: birtul cu stăpînul slab şi ofticos unde mănîncă pe datorie lucrătorii, simigeria lui Tino Stavros, casa cu nebuni etc. Casa în care creşte Iacov nu este nici ea mai atrăgătoare. Aceeaşi atmosferă neprimitoare, aceeaşi sărăcie lucie. În sală: ***„Te oprea în prag un miros înecăcios de petrol ars şi de pivniţă. Zidul din fund îşi ascunsese igrasia după un covor. Lampa îşi cîrpise sticla cu o foiţă de ţigară. Maşina de gătit era de tablă fără uşă, cu cuptorul spart. Burlanele, lipite la încheieturi cu hîrtie, afumaseră tavanul”.***

Privaţiunile materiale, lipsa de orizont sufletesc, viaţa apăsătoare le-a clădit oamenilor o fire închisă, aspră, puţin comunicativă; copleşiţi de lipsuri şi necazuri, ei vor fi zgîrciţi la vorbă şi rareori vor apărea duioşi, cu zîmbetul pe buze. În ***Maidanul cu dragoste*** şi ***Sfînta mare neruşinare*** rîsul este aproape absent. Şi aici aş vrea să insist asupra unui fapt care atestă pătrunderea psihologică a lui George Mihail-Zamfirescu. Pentru că aşa cum spunea Simone Weil, autoarea răsunătoarei lucrări ***La condition ouvrière: „Lucrătorul nu suferă numai din pricina insuficienţei salariului. El suferă pentru că este menţinut de societatea actuală într-un rang inferior, pentru că este redus la***

un gen de servitute... Clasa muncitoare suferă fiindcă e supusă voinţei arbitrare a claselor conducătoare ale societăţii care îi impun în afara uzinei un anumit nivel de trai, iar în uzină anumite condiţii de muncă. Suferinţele îndurate în uzină din pricina arbitrariului patronal apasă tot atît

asupra vieţii unui lucrător ca şi privaţiunile îndurate în afara uzinei din pricina insuficienţei salariilor”. E un adevăr pe care George Mihail-Zamfirescu l-a intuit în acest roman.

Bărbaţii pornesc în fiecare dimineaţă spre fabrică fără poftă de muncă, fără nici o bucurie, morocănoşi. Dar sufletul lor păstrează totuşi o căldură şi o afecţiune sinceră pentru fiinţele dragi: ***„Tata pleca de acasă cînd fluiera la fabrică fără un sfert, cu haina pe umăr şi pasul rar, legănat.***

— Să vii sănătos, îngîna mama, rămasă la poartă.

El da din cap şi se uita în pămînt, oprit după cîţiva paşi”.

Copilul are încă din primii ani ai senzaţiilor conştiente o groază mărturisită faţă de fabrica ce îi apare ca un moloh care macină sufletele şi ucide prematur trupurile. Fiecare dimi- neaţă, fiecare drum alături de tatăl său spre fabrică, fiecare popas în faţa porţii ei, îl zguduie pe copilul precoce şi îl apro-pie de înţelegerea adevărurilor: ***„Lucrătorii, unii numai în cămăşi, alţii cu haina zvîrlită pe un singur umăr, cum o purta şi tata, dar toţi cu figuri supte, veştede, îmbătrînite timpuriu, intrau — pe sub firma care le apăsa umerii — cu pasul rar, obosit şi ochii nicăieri, azi ca ieri sau ca acum cinci ani”.***

Repetarea aceloraşi formule de existenţă, stereotipizarea vieţii, uniformizarea tuturor destinelor care urmează aceeaşi traiectorie

descendentă creează tot mai tiranic conştiinţa neputinţei de a depăşi starea de mizerie. Mai mult: toţi au certitudinea că generaţiile viitoare vor perpetua în amănunt aceeaşi tragedie. Speranţele se spulberă cu fiecare nouă zi.

În acest mediu, copiii se maturizează precoce, devin posaci şi puţin comunicativi, nu mai pot suporta interiorul. Iacov şi Fana au obsesia soarelui privit ca simbol al libertăţii şi purităţii

sufleteşti, al dorinţei de evadare din atmosfera murdară, întinată a „casei de nebuni”. De cum venea toamna, copiii „trăiau cinci-şase luni o viaţă, moartă”. Bătăile şi certurile se înte- ţeau toamna şi iarna, fiindcă oamenii, stînd mai mult în casă, lucrînd pînă la istovire, simţeau nevoia să-şi descarce nervii. De aceea toamna era un anotimp urît, aşteptat cu spaimă: ***„Primele ploi ale toamnei îmi aplecau aripile”.*** Scena despărţirii de haimanale este de-a dreptul emoţionantă şi ai senzaţia unei dureri nesfîrşite, care pătrunde şi destramă sufletele infantile, plăpînde, firave: ***„Ne adunam zilnic, în adăpostul de lîngă canalul mic şi ne uitam, nemişcaţi, fără gînd, pe sub arcada de piatră, la cerul aproape cenuşiu, covîrşitor. Ploua mărunt, cum plouase în ajun, în gîrla ce crescuse. Malurile erau pustii, de la noi pînă la Ciurel şi de la canalul mare pînă la podul de la Cotroceni, pe care vedeam cum trece, ca în ceaţă, tramvaiul electric.***

Acolo ştiam, de mult, o salcie bătrînă, despletită în apă.

Era, în fiecare din noi, o salcie despletită”.

O melancolie duioasă spăpîneşte fiecare pagină. Ai impresia unei destrămări tacite, impalpabile. Dramele se consumă lent.

De aceea copiii urăsc toamna, o privesc cu ochi duşmănoşi şi înspăimîntaţi. În ***Maidanul cu dragoste,*** cel de al treilea anotimp este dezbrăcat de poezie. Literatura noastră de inspiraţie rurală care conferea tocmai farmecul peisajului bogat.

Natura era cîntată pentru rodnicia ei — oamenii încercau atunci senzaţia belşugului. În peisajul vieţii de la ţară, meditaţiile autumnale nu erau pustiitoare, chiar dacă aduceau umbra regretului. De obi-cei omul de la oraş (Bacovia, de pildă) re-ceptează toamna pînă în adîncul fiinţei, un sentiment depresiv stăpîneşte sufle-

tele. Pentru Iacov şi Fana, copii de mahala cu peisajul întinat de fumul locomotivelor şi al coşurilor de la uzine, desfigurat de sărăcia lucie a caselor mizere, cu oamenii terorizaţi de lipsurile care îi sugrumă, toamna nu mai prezintă nimic din farmecul obişnuit. Copiii o imaginează sub înfăţişări hidoase: ***„Cum crezi tu că e toamna — mă întreba Fana, clipind repede, eu zic că-i o cumătră urîtă şi rea, cu picior de lemn, ca unguroaica de Mădălina. Sau ca Safta ţiganca”,*** ori ca o fiinţă copleşită de tristeţi, griji şi necazuri: ***„Eu zic că e o femeie care oftează ca mama”.***

Toamna, „anotimpul incendiilor, al sinuciderilor şi nenorocirilor”, paralizează elanurile. Zburdălnicia copiilor, avînturile, dorul de spaţii se ofileşte. Devin trişti, morocănoşi. Sînt păsări cu aripi frînte. Haimanalele nu mai vin la pod „să aştepte soarele”, în culcuşul de piatră rămîn numai Iacov şi Fana.

În ***Maidanul cu dragoste*** anotimpuri capătă alte semni-ficaţii devenind purtătoarele unor simboluri deosebite de cele cunoscute. Cele mai puternice şi mai tulburătoare reacţii le stîrnesc anotimpurile de tranziţie: primăvara şi toamna. Primăvara redeşteaptă elanurile vitale şi oferă posibilitatea evadării din „casa cu nebuni”, dă iluzia unei vieţi libere şi în acelaşi timp sentimentul stăpînirii depline a universului. Toamna, după cum am văzut, e începutul declinului sufletesc. Şi totuşi nici chiar primăvara n-are pentru copilul barierei înfăţişarea pură, imaculată, cum o percepem de obicei. Dimpotrivă,

chiar primele ei semne împrumută ceva din insalubritatea acestor locuri: ***„Primăvara intrase pe bariera oraşului ascunsă în pelerina nopţii şi fără veste, cu ploi repezi, să spele copacii şi acoperişurile de albul murdar al zăpezii şi să gonească de pe maidane în stoluri, cum veniseră, ciorile”.***

Maidanul cu dragoste aduce pentru prima datăîn literatura

noastră peisajul periferic cu tot ceea ce are el mai specific. Poezia sordidului se proiectează în culori de neuitat. La Carol Ardeleanu, tabloul cartierelor de tăbăcari trezeşte repulsie, imaginea caselor de raport n-are nimic din poezia „casei cu nebuni”. Totul este respingător, hidos, dezgustător. Peisajul ca atare nu intră ca o componentă spirituală în obiectivul celor- lalţi scriitori care s-au aplecat înainte de G. M.-Zamfirescu asupra mediului periferic.

Literatura, de fapt, întîrziase valorificarea potenţelor artistice conţinute de peisaj, de obiceiuri, de limbaj sau de fol- clorul periferic. Încă de la începutul acestui secol, George Enescu extrăsese din folclorul de la marginea oraşului cîteva din temele rapsodiilor sale. Luchian surprinde în pînzele de o intensă şi dramatică poezie, imagini ale lumii de la marginea oraşului. Cu ***Spălătoreasa, În marginea Bucureştiului, Mahalaua Dracului, Ghereta din Filantropia,*** el descoperă, în peisajul cartierului periferic, valori artistice tot atît de elocvente ca cele din peisajul rural.

O dată cu el oraşul nu mai este tratat dintr-o perspectivă documentară (ca în litografiile de la mijlocul secolului), ci ca un perimetru cu atribute coloristice inedite ce poate incita curiozitatea artistului. Contemporan cu Luchian, Octav Băncilă — la un nivel artistic evident scăzut — apoi N. Tonitza şi mai tîrziu Jean Al. Steriadi, Marius Bunescu vor îmbogăţi şi nuanţa acest strălucit început. Grafica lui Aurel Jiquidi, a lui Bărbulescu B’Arg — amintiţi mai sus —

completează această frescă a periferiei bucureştene. În muzică, Theodor Rogalski cu schiţele simfonice ***Paparudele*** şi ***Înmormîntarea la Pătrunjel,*** Mihail Jora cu baletele ***La piaţă, Curtea-Veche*** se vor îndrepta de asemenea spre folclorul orăşenesc. În acelaşi timp cu G. M.-

Zamfirescu, I. Peltz descoperă poezia decorului sordid din cartierele semicentrale. Sînt remarcabile, în special, descrierile gheretelor şi tarabelor din Taica Lazăr ***(Calea Văcăreşti),*** a ceainăriilor şi a caselor de raport ***(Foc în Hanul cu Tei).***

Simultan aproape, Ion Călugărul, avînd doi predecesori iluştri în poezie, Bacovia şi Fundoianu, va fixa atmosfera periferiei tîrgului de provincie moldovean, poate ultima expresie a mizeriei şi sărăciei. G. M.-Zamfirescu, spre deosebire de predecesorii săi Demetrius, Aderca, Ardeleanu, este înzestrat cu un simţ vizual deosebit, el receptează tot ceea ce are specific lumea mahalalei. Dar nu numai din punct de vedere al peisajului. De aceea, profilul spiritual al celor doi adolescenţi — Iacov şi Fana — este determinat de elemente multiple ale vieţii cartierului periferic. G. M.- Zamfirescu este unul din puţinii noştri scriitori care insistă atît de mult asupra rolului hotă- rîtor pe care îl are mediul în formarea personalităţii. In- teresantă, de pildă, este tendinţa de evaziune a copiilor, sol- dată cu succese temporare şi iluzorii. Iacov şi Fana vor să se desăvîrşească în afara mediului. Rămîn însă prizonierii lui. Iacov şi Fana caută spaţiile largi din afara oraşului, aşteaptă cu nerăbdare venirea soarelui, pentru a evada din „casa cu ne-buni”. E o reacţie elementară, spontană, specifică vîrstei, dar şi o vagă reminiscenşă semănătoristă.

Pentru Iacov şi Fana cea mai mare durere o constituie pierderea copilăriei, cu jocurile

nevinovate şi lipsa ei de griji. Co-piii se tem de ziua cînd vor deveni oameni mari ca cei pe care-i cunosc, copleşiţi de necazuri, îndobitociţi de muncă. Vîrsta nevinovăţiei este simbolul fericirii şi repedea scurgere a anilor îi înspăimîntă. Jocul pe maidan îndepărta pe cei mici de aspectul mizer al caselor, de spectacolul morţii. Dar: ***„su-***

ferinţa ne lua de mînă ca o bunică ursuză, cu fiecare întoarcere în mahalaua cu nume ruşinos unde ne aştepta o altă viaţă, să ne rupă aripile şi să ne umple de scîrbă în zvonul altor măscări, să ne înfioare cu semnalele de incendiu ori să ne sperie somnul cu un nou scandal”. Pentru ei copilăria este egală cu fericirea. În realitate fii oamenilor săraci au parte de o copilărie chinuită, de lipsuri materiale, înjositoare, de care ei sînt conştienţi: ***„Noi eram desculţii oraşului. Nu cunoscusem pînă la şapte ani ciorapul şi nu purtam ghete”.*** În anii de şcoală copiii se încălţau cu rupturi „mari şi scîlcite”, cu „cizme pline de praf şi de păcură, cu carîmbul harmonică”. Datorită structurii sale sufleteşti predispuse spre meditaţie, Iacov percepe încă din copilărie deosebirile de natură socială şi începe să priceapă lucruri ce depăşesc uneori înţelegerea infantilă.

Iacov este prin excelenţă un meditativ, un introspectiv. Trepidaţia vieţii cotidiene, amalgamul de fapte care i se pe-rindă necontenit înaintea ochilor îi solicită atenţia, îl îndeamnă să descifreze aparenţele. Dar nu va găsi răspunsurile dorite: ***„Asta e soarts ădălinei, să aibă un picior de lemn şi să spele rufe la hamali?”***

E cutremurat mai ales de faptele tragice: incendii, sinuci-deri, accidente care îi provoacă stări de anxietate. Iacov este un hipersensibil. În mahala se aprinde — noaptea — o fabrică, (paginile în care se descrie incendiul şi reacţiile copilului dovedesc o sobrietate şi un echilibru

artistic remarcabil) cala-mitatea îşi estompează însă proporţiile în sufletul lui Iacov, în momentul cînd printre flăcări apar porumbeii albi: ***„Îi ve-deam trecînd, zăpăciţi, orbi, nevinovaţi. Flacăra, ca o limbă***

de reptilă gîngăniile, îi prindea din zbor şi-i precipita, cu aripile strînse, în jarul ce mistuia acoperişul.

Plîngeam. cu pumnii la gură, de mila lor".

Hipersensibilitatea lui Iacov se concretizează în coşmaruri, nopţi agitate şi stări depresive. Este apropiat de Ion Vlas, eroul romanului ***Am plecat din sat de*** I. Vlasiu, şi el copil chinuit de vedenii, cu somnul sfîrtecat de vise negre şi năluciri. Sufletele lor, ultragiate timpuriu de viaţa brutală, vibrează cu maximum, de intensitate. Şi amîndoi se aseamănă cu Ficu, eroul ***Căii Văcăreşti.*** Aceeaşi spaimă de moarte, aceeaşi încovoiere timpurie în faţa vieţii. Ficu este mai puţin expansiv. El nu are momente de mare avînt sufletesc, nu este un exuberant.

În sufletul lui Ficu durerea a săpat brazde atît de adînci încît un zbor spre înălţimi nu mai este cu putinţă. Zîmbetul i-a îngheţat de mult pe buze; e retras, singuratic şi tăcut. Iacov şi Ion Vlas caută lumea. Primul fugind de întruchipările ei hîde, scabroase, cel de-al doilea, încercînd să se apropie de oameni în ciuda neîndemînării şi a urîţeniei sale fizice. Cititorul ob-servă revenirea persistentă a fricii lui Iacov, faţă de vîrsta adolescenţei, de clipa cînd copilăria sfîrşindu-se, va trebui să ia drumul fabricii: ***„O dată cu munca vin necazurile şi nenorocirea".*** Nu teama de activitate îl înspăimînta. Oamenii din jurul lui privesc munca drept un act creator. Imaginaţia fe- brilă a lui Iacov trece dincolo de aspectele cunoscute: ***„Mă visam lucrător la o maşină cu roţi şi curele multe, frumos, în***

bluză albă şi cîntînd în ritmul victorios al cuţitelor ce fasonau lemnul şi al ciocanelor”.

Bănuieşte însă că nu va putea realiza acest vis şi de aceea idealul său de viaţă va trebui să se limiteze la alegerea unei meserii cît mai uşoare, „mai curate” şi mai bănoase. Copilul

care simte deosebirile dintre oameni, dar nu-şi poate explica pricina lor, îşi clădeşte un ţel simplu: o viaţă tihnită, lipsită de griji, cu bucurii mărunte.

Ceea ce cred că formează axa de rezistenţă a acestui roman este veridicitatea cu care G. M.-Zamfirescu surprinde etapele de creştere ale copilului, indicînd reacţiile cele mai potrivite, dorinţele cele mai proprii, tendinţele caracteristice vîrstei. ***Maidanul cu dragoste*** mărturiseşte calitatea autorului de a pre-zenta un tip uman în creştere, de a grada sentimentele şi gîndurile sale, de a surprinde evoloţia lui în nuanţele cele mai fine.

Spuneam mai sus, căutînd să definim structura sufletească a lui Iacov, că acesta dispune de capacităţi de reflectare aproape seismice. Fenomenele lumii exterioare se sensibilizează în conştiinţa lui, căpătînd proporţii neobişnuite. Sufletul lui creşte chinuit de sărăcia familiei, de dispariţia frumoaselor zile ale copilăriei, nici ea lipsită de necazuri. Iminenta apropiere a zilei cînd va trebui să intre în fabrică, să se integreze în ritmul distrugător al muncii care îl va transforma într-un robot, îl înspăimîntă. Acesta era destinul său, acesta era locul pe care avea să-l ocupe în angrenajul vieţii. Însă copilul înclinat spre meditaţie va observa şi va reţine pînă la obsesie alte două mari adevăruri, după G. M.-Zamfirescu două constante eterne: dragostea şi moartea. Ele nu sînt, după cum caută să explice autorul de-a lungul celor două romane, rezultatul unei obsesii gratuite, al unei frici maladive (în

cazul morţii) sau o încli- naţie perversă (în cazul dragostei). Şi una şi alta sînt consecinţele vieţii celor de dincolo de barieră. Moartea era un adevăr pe care copilul îl cunoscuse şi de care se temuse din primii ani ai vieţii. Moartea nu apare aici în ipostazele ei comune ci

în forme violente, oribile: oamenii pier înainte de vreme, sfîrtecaţi de de curele de transmisie, rupţi de roţile locomotivelor, arşi în incendiile care se dezlănţuie neîncetat, seceraţi de tuberculoză, ucişi în bătăi la poliţie. Copilul îşi mărturiseşte fiorul: ***„Toţi oamenii de la noi din mahala mureau crunt de moarte sălbatică. Fie că lucrau la fabrică, fie că erau căruţaşi sau hamali la magaziile imense ale gării sau în triajul plin de vagoane de marfă, toţi erau la fiecare pas pîndiţi de moarte înfricoşătoare; prinşi de curele şi frînţi în bucăţi de transmisiuni, de nu cumva aruncaţi, răsuciţi şi făcuţi fărîme pe plafon”.***

Noaptea izbucnesc incendii în care mor hamali la fabrici şi la magaziile de mărfuri ale gării. O femeie este surprinsă de tren şi sfîrtecată, iar copilul din braţele ei scapă ca prin minune. ***„Mahalaua continuă să răscumpere săptămînal, cu moarte înfricoşătoare, codrul de pîne strîns şi amestecat cu praf şi păcură”.*** Chiar aspiraţiile cele mai nobile se frîng în faţa spectacolului morţii. Dar nu rareori „urîta cu coasa” e privită şi ca un mijloc de eliberare, ca singurul „mare adevăr şi limanul însorit”. Oamenilor măcinaţi de suferinţe nu le mai rămîne decît speranţa viitorului eden. O virtuală recompensă pentru necazurile pămîntene. Dincolo de sfîrşitul groaznic începe „poate o viaţă nouă, fără foame şi muncă în beznă ori sub arşiţă, fără taine şi revolte, fără plîns şi neruşinări”.

De fapt această trăsătură dominantă a eroilor din ***Maidanul cu dragoste*** a intuit-o şi a căutat

să o explice şi George Mi-hail-Zamfirescu: ***„Eroii din*** Maidanul cu dragoste ***au numai necazuri şi păcate, şi ştiu să moară crud, fără revolte şi fără blestem, mutilaţi sub locomotive, sau sfîşiaţi, rupţi în bucăţi de curelele de transmisiuni, prin ateliere şi fabrici. Îşi trăiesc***

destinul fără murmur, cu blînda şi apostolica inconştienţă a turmelor duse spre abator."[1]

Cea de-a doua coordonată care se impune conştiinţei lui Iacov este dragostea, văzută într-o dublă ipostază: ca element purificator, înălţător şi ca refugiu. De fapt Iacov distinge dragostea practicată de ţaţele din sobor, neruşinată şi desfrînată, de cea care înmugureşte în sufletul lui, pentru Fana. Cuplul Iacov-Fana reprezintă, în mijlocul spectacolului degradant al dragostei plătite, a spectacolelor obscene sau a ritua-lelor lubrice din casa simigiului Tino, elementul pur, neîntinat. Înfiorarea tinerească plină de prospeţime, sentimentul nelămu-rit care îi apropie pe cei doi şi îi face să devină tot mai strîns uniţi sufleteşte, este admirabil înfăţişat de George Mihail-Zamfirescu.

Cu Iacov şi Fana, Zamfirescu a înregistrat punctul maxim al creaţiei sale. Copiii aflaţi în pragul adolescenţei alcătuiesc prezenţele cele mai împlinite artistic ale întregii cărţi. Urmărim eforturile puerile, sublime, spre un alt ideal de viaţă, zîmbim înţelegători privind sfărîmarea himerelor. George Mihail-Zamfirescu este un adevărat poet al adolescenţei, cu toate înfăţişările ei multiple şi contradictorii, cu toată gama de sentimente nelămurite. Cele mai împlinite pagini ale romanului sînt legate de prezenţa Fanei şi a lui Iacov. Dar poezia adolescenţei lor este totuşi apăsată de orizontul vieţii periferice.

---

[1] George Mihail-Zamfirescu despre Maidanul cu dragoste, în România literară, 1933, II, nr. 59

O poezie amară, dureroasă, sfîşietoare. Tristeţea este un laitmotiv care însoţeşte pe cei doi copii aflaţi mereu în căutarea unei oaze de linişte şi fericire. Cum spuneam, maidanele, cîmpurile, izlazurile însemnau adevărate limanuri mîntuitoare

pentru copiii dornici de lumină, soare şi libertate. Aici orizontul nu le era îngrădit, aici aveau senzaţia spaţiilor largi. Aici Fana ne apare în toată splendoarea ei. Imaginea fetei este de-a dreptul tulburătoare: ***„Părul, cu lumini albastre în bucle ne-gre, răvăşite pe umerii rotunzi şi sănătoşi, arşi de soare, se împărşea în cărare la mijloc, ca să încadreze o figură în oval perfect, luminată de ochii mari în migdală şi albaştrii.***

Era, în trupul acela subţire şi şerpuitor, un clocot, un neastîmpăr de animal tînăr şi sănătos." Ar merita să fie citată în întregime acea admirabilă pagină antologică, una din cele mai fermecătoare din cîte a scris prozatorul: scăldatul în apa stăvilarului de la Ciurel.

Fana ajunge să domine, încetul cu încetul, existenţa lui Iacov. Adolescentul îşi simte existenţa legată prin mii de fire nevăzute de aceea a Fanei. Pe de altă parte trecerea copilăriei aduce perspective negre: jocul pe maidan avea să se sfîr-şească. Tinca, oloaga, nu-i mai dădea voie Fanei să meargă acum, cînd crescuse, alături de Iacov.

Cu fiecare nouă primăvară, copiii îşi dau seama că sînt alţii, că în sufletul lor s-au petrcut mari schimbări. Pare de-a dreptul impresionantă dorinţa lor de a ignora trecerea vremii, de a se socoti rămaşi în acelaşi stadiu al vieţii, de a opri timpul în loc. Dar, în cele din urmă, spaima nelămurită care le stăpîneşte sufletele devine crudă realitate: ***„Simţisem, vorbind, cum creşte îndoiala şi cum acoperă, ca două palme, flacăra unei lumînări, alt adevăr: in***

iarna ce trecuse, murise cineva în mine şi în sora mică.

— Acum doi ani şi acum un an, Iacove, a fost altceva, că eram copii şi acum e altceva, că a zis mama că nu mai suntem ce-am fost acum un an. Eu am avut în fiecare lună un semn,

în iarna asta, şi am văzutşi la tine un semn, astă vară, cînd ne scăldam."

Şi, într-adevăr copii nu mai sînt aceiaşi. În inima lui Ia- cov înmugureşte acum dragostea cea mare şi adevărată pentru Fana. Dar pentru o altă Fană decît aceea cunoscută pe mai- dane. Dragostea nouă era pătimaşă, provocată de femeia tî- nără, neastîmpărată. Iacov nu mai era nici el copil.

Şi totuşi Iacov are nostalgia anilor imaculaţi de altădată. E o luptă acerbă în sufletul lui, pentru a rechema imaginea Fanei ***„goală şi pură în toată superba ei perfecţiune, ca în anii copilăriei, strălucind în soarele stăvilaruiui şi despicînd aerul, ca o săgeată de vis paradiziac".*** Nu are în minte decît pe Fana de atunci şi se cutremură la gîndul că ar putea să în- tineze visul din anii copilăriei. Sfîşierea lăuntrică a fiecăruia creşte din pricina perspectivelor materiale dezastruoase pe care le întrevăd necontenit. Ele destramă şi rarele clipe de re- verie. O pereche de ghete devine obiectul unui vis fericit. Copiii discută cu gravitate, dar şi cu candoare problemele practice: ***„Fana încrucişase braţele, tristă, pe cusătura lăsată în poală.***

— Eu tot pui de bogdaproste rămîn...

Am căscat şi m-am întins, cu trupul tot o furnicare.

— Las' că intru ucenic la fabrică şi-ţi cumpăr de la mine din leafă..."

Şi totuşi nu pot alunga primejdia pe care vag o presimţeau. Cei doi nu se resemnează: luptă împotriva chemării trupului[1].

Dar şi a fatalităţii care o ameninţă necontenit pe Fana: bordelul. E o sentinţă fără drept de apel. Trebuie să urmeze soarta celor două surori ale

---

[1] Critica literară a fost unanimă în a recunoaşte că adevărata biruinţă a romanului ***Maidanul cu dragoste*** în aceasta constă. Eugen Lovinescu arăta că ***„prima jumătate a volumului întîi redă admirabil atmosfera mahalaei cu o mare putere de evocare lirică, viabilă, întrucît e trecută prin sensibilitatea vibrantă a micului său erou”.*** (***Istoria literaturii române contemporane,*** 1900—1937, Editura Librăriei Socec, Bucureşti, p. 248).

George Călinescu socoteşte de asemenea că paginile cele mai bune ale cărţii de aici îşi trag substanţa: ***„În încercarea de a încrucişa evenimentele spaţiale cu alunecarea timpului (vagă veleitate proustiană) răsar cîteva imagini interesante din copilărie, cu instinctele şi bănuielile ei. Mediul de lături şi insalubrităţi, unde copiii tînjesc anemici, e acela din opera*** Sărmanului Klopştock, ***cu mai puţină pasta, cu mai multă tehnică literară. De pildă, se poate reţine în bălăcirile haimanalelor la gîrla Ciurel respectul incipient pentru eternul feminin simbolizat în Fana”.*** (***Istoria literaturii române,*** Bucureşti, Editura Fundaţiilor pentru Literatură şi Artă, 1941, p. 837).

sale, Domnica şi Sultana, pensionarele casei de toleranţă. Şi totuşi adolescenţii au energia să creadă în posibilitatea depăşirii destinului.

În acelaşi timp, în ***Maidanul cu dragoste*** iubirea are şi o extraordinară putere dizolvantă. Această dublă înfăţişare a dragostei constituie permanenţa operei lui George Mihail-Zamfirescu şi apare încă din primele sale creaţii. Ne gîndim la ţăranul din nuvela de tinereţe ***Conacul,*** adus în stare de prostire şi inconştienţă, la eroii din ***Madona cu trandafiri*** şi chiar, dintr-un anumit punct de vedere, la Vulpaşin din ***Domnişoara Nastasia.***

O continuă alternanţă între cele două extreme regăsim în întreaga operă a lui G. M.-Zamfirescu. Dar după cum lesne se poate vedea, prozatorul şi dramaturgul nu a reuşit să creeze personaje valabile decît atunci cînd acestea au vrut să-şi croiască o altă existenţă prin dragoste. Ei iubesc cu pa-timă adevărată, fără falsitate, fără convenienţe. Dragostea are în cazul lor un rol regenerator, declanşează energii

---

Iar Pompiliu Constantinescu arată că după Nică al lui Ştefan a Petrii şi a feciorului lui Nenea Tache Vameşul, G. M.-Zamfirescu ***„îmbogăţeşte romanul autohton cu nostalgica şi vagaboanda copilărie a micului Iacov, născut şi crescut într-un sector de suburbie bucureşteană. Confesiune de o amplă stilistică, de pătrunzătoare umanitate, de sălbatică poezie, biografia acestei simpatice haimanale este o preţioasă frescă în opera d-lui Zamfirescu”*** (***Scrieri alese,*** E.S.P.L.A., Bucureşti, 1957, p. 218)

pozitive. Oamenii îşi creează un ideal, visează ardent binele.

Dar, ori de cîte ori a pornit de la principii teziste, autorul a eşuat. Personajele sînt „făcute” pentru a demonstra valabi-litatea unei teze discutabile şi caduce. Vom alege numai un exemplu ce ni se pare ilustrativ: destinul cizmarului Ivan, nobil rus, fost prieten şi luptător alături de Vladimir Ilici Ulianov, pentru dreptatea celor mulţi, refugiat în ţara noastră din cauza urmăririlor poliţiei ţariste. Ivan, cizmarul blînd şi cumsecade, o figură apostolică, se îndrăgosteşte de Maro, nevasta lui Tino Stavros, martirizată zilnic de simigiu. Vrea să o sal-veze din mîinile simigiului brutal şi se îndrăgosteşte de ea. Iubirea îi paralizează orice efort. Dar Maro nu se poate înalţa pînă la înţelegerea dragostei curate a lui Ivan. Ea este o per-versă iremediabilă. Nu se poate smulge din „colivia unui trecut care nu iartă”. Literar, „cazul” Maro nu prezintă interes, mai ales atunci cînd enigma ei este dezlegată. Toate avatarurile ei diluate siropos, devin plictisitoare, nejustificînd prezenţa în roman.

Cititorul regretă că Ivan, dintr-un personaj cuceritor, aşa cum l-a conoscut în prima parte a ***Maidanului cu dragoste,***

rămîne pur şi simplu o fantoşă. Ivan era pentru Iacov şi Fana un adevărat model de viaţă, o pildă de umanitate. El îi po- vestea copilului despre marile oraşe, despre oamenii din alte ţări şi îl iniţia în tainele vieţii, îl făcea să înţeleagă, deşi vag, mecanismele sociale. Cînd Zamfirescu, începe să forţeze evoluţia personajului şi să-l dirijeze spre fapte neconforme cu firea sa, Ivan nu mai stîrneşte curiozitate.

Ivan şi Maro reprezintă două personaje semnificative pen-tru limitele viziunii scriitorului şi a metodei sale de creaţie. După părerea noastră, naturalismul şi lirismul artificios, ma-ladiv, au desfigurat opera matură a lui G. M.-Zamfirescu. Preferinţa autorului pentru scenele „tari”, pentru momentul nesemnificativ, pentru descrierea cu frenezie a unor cazuri bolnăvicioase a mers crescînd.

Domnişoara Nastasia aduce şi ea asemenea cruditătţi, uneori neintegrate în plastica piesei. ***Maidanul cu dragoste*** şi, în special ***Sfînta mare Neruşinare*** aveau să înmulţească elementele naturaliste, care au dus la sufocarea ***Cîntecului destinelor.***

Explicaţiile şi consecinţele sînt multiple. În orice caz, cîteva distincţii se fac de la început necesare. Ceea ce a şocat la apariţia romanului ***Maidanul cu dragoste*** a fost o anumită insis-tenţă, mai ales în ultima parte a cărţii, asupra unor aspecte scabroase, care contrastau cu poezia autentică şi fiorul ce străbate cele mai multe pagini. De aceea asupra romanului, ca de altfel asupra întregii opere a lui George Mihail-

Zamfirescu, a plutit o lumină echivocă, fiind considerată drept una din expresiile cele mai tipice ale naturalismului în literatura noastră. Desigur, nu vom face greşeala să absolvim opera lui G. M.-Zam-

firescu de una din tarele esenţiale, care s-a repercutat atît de nefavorabil asupra creaţiei sale de mai tîrziu.[1]

Romanele sale conţin numeroase pagini de relatare a unor aspecte neesenţiale, ridicate de autor la rangul de probleme vitale: ceremonialul din soborul ţaţelor, certurile din „casa cu nebuni”, copilul degenerat al Mădălinei picior-de-lemn, Leonora — o apariţie stranie care „stă în patru labe sub masă şi miorlăie lihnit ca o pisică bolnavă”. Apoi fuga prin curtea lui Pascu înhămat la căruciorul nevestei sale Tinca oloaga, care îl împunge sadic cu un baston ascuţit, ieşirile isterice ale unor femei, mereu gata să se încaiere, sau răzbunarea lui Gore împotriva Sultanei,

---

[1] Privită numai din acest punct de vedere, neînţeleasă în toate determinările ei, creaţia sa a fost judecată cu o severitate inclementă. Nicolae Iorga scria în ***Istoria literaturii româneşti contemporane:***

„Dimpotrivă (faţă de opera lui N. N. Condeescu) ***cu o coloratură sumbră într-un stil abrupt, prezentind tragedii cu personaje banale, fără nici un fond natural sau social, local, e povestirea d-lui G. M.-Zamfirescu. Adesea el se coboară la trivialităţi aproape unice...”.*** În notă se dau două citate din ***Maidanul cu dragoste*** şi ***Gazda cu ochii umezi.*** Referitor la roman, istoricul mai adaugă: ***„Tot acolo se descriu case de prostituţie”*** (***Istoria literaturii româneşti contemporane,*** II, ***În căutarea fondului,*** Bucureşti, 1934. p. 308).

ceremonialele erotice din casa lui Tino Sta-vros sînt descrise cu nedorită şi supărătoare minuţie, ce scoate aceste pagini din zonele artei..

Dar toate aceste scene trebuiau să configureze în concepţia lui George Mihail-Zamfirescu nu numai mediul moral ostil împlinirii sufleteşti a celor doi adolescenţi, ci să traseze şi imaginea dureroasă a consecinţelor unui sistem social, aşa cum se

răsfrîng ele asupra lumii de la periferie. După apariţia ***Maidanului cu dragoste*** autorul a căutat să explice cauza exce- selor naturaliste: ***„Aşa-zisa imoralitate în*** Maidanul cu dra-goste ***şi în*** Sfînta mare neruşinare ***nu a fost o preo-cupare de prim-plan a autorului, urmărită din motive ce depăşesc cu totul preocupările creatorului. Ea este ambianţa în care se for-mează sufleteşte cei doi eroi, Fana şi Iacov, şi, ceva mai mult, duşmanul de fiecare clipă al copilăriei lor, cu elanurile ei frumoase şi dorinţa fermă de eliberare. Aici este leit-motivul tuturor conflictelor dintre cele două lumi. Eu am zugrăvit moralitatea societăţii în toată goliciunea ei ca să o pot osîndi, în timp ce alţii o vor ţine ascunsă sub văluri, sau tăcută cu desăvîrşire, ca să o poată practica şi exploata”***[1].

Oricare ar fi motivele autorului, oricît de bine intenţionat ar fi fost totuşi, după ***Maidanul cu dragoste,*** proza lui va fi desfigurată de asemenea elemente. Dar nu aici este esenţialul: naturalismul înţeles ca metodă literară a avut urmările cele mai tragice asupra operei lui, imprimîndu-i o viziune unilaterală, falsă, limitată la urmărirea unor cazuri lipsite de viabilitate artistică.

Şi cel mai elocvent exemplu (nu ne putem opri asupra tuturor, deoarece marea majoritate sînt apariţii episodice), îl constituie capitolele închinate „puşcăriaşului frumos din Cotroceni”, Fane, şi prietenilor săi. Totul este forţat, diluat şi

[1] „România literară”, 1933, nr 59.

înfrumuseţat la maximum. Nici unul din actele lui Fane nu are consistenţă, nu poate impresiona. Scriitorul comentează inutil ori de cîte ori îl introduce pe Fane în acţiune, căutînd să suplinească lipsa de viaţă a personajului, se extaziază în faţa

faptelor lui. De aceea cred că nu în acest portret al donjuanului de mahala trebuie căutat farmecul cărţii lui G. M-Zamfirescu, ci în evocarea anilor de formaţie a unui copil din mediul periferic.

Iacov şi Fana reuşesc să diferenţieze din punct de vedere moral oamenii din mahala. Pe măsură ce se maturizează, Iacov are un ideal deosebit, opunînd ţaţelor din sobor care se dedau la neruşinări, chipul femeilor cinstite sau al cizmarului Ivan. Pentru el ţaţele din sobor sînt: ***„pramatii cu isprăvile scoase pe tarabă, în plină stradă să le vezi şi să te cutremuri de dezgust”.*** Pe măsură ce trece timpul, copilul îşi dă seama însă că viaţa ***„nu se reduce numai la stricatele din sobor şi la ibovnica puş-căriaşului frumos din Cotroceni...***

Au mai rămas oameni serioşi, Puişor, şi tovarăşul Graur, meşterul Lică Păun şi Bela ori Ivan şi mai sunt neveste în faţa cărora Fana se închină ca la nişte icoane.”

George Mihail-Zamfirescu socotea că oamenilor din mahala nu le mai rămîne, după zilele apăsătoare de muncă, decît această singură bucurie şi acest unic refugiu: dragostea, ani-malică. Scriitorul a subliniat că toate aceste manifestări nu sînt rezultatul unor înclinaţii atavice, al unei predestinări, ci urmarea sărăciei, a lipsurilor şi condiţiilor de viaţă. Domnica şi Sultana au ajuns la bordel din pricina mizeriei care domnea în casa lor şi de care nu puteau scăpa într-alt fel. Tinca oloaga, apoi amanţii vor veni în casă, trebuind să lase ***„trei-patru portocale sau cîţiva pumni de migdale sau***

cornete cu stafide şi năut cumpărate cu bani puţini, în mîna mamei”. La ieşire îi aştepta tatăl, Pascu, care le cere ţigări şi bani cu împrumut. Prostituatele — reminiscenţă a literaturii romantice — păs-trează totuşi o anume frumuseţe morală şi cu toate că trăiesc

în atmosfera de perdiţie a caselor de toleranţă nu-şi alterează fondul sufletesc. Atît Sultana cît şi Domnica doresc ca sora lor Fana să nu mai aibă aceeaşi soartă nenorocită şi caută să o apere de pericolul bordelului. Din banii lor puţini fac sacri-ficii pentru a aduce daruri surorii mai mici. Îngrijorată de maturizarea timpurie a celor doi — Iacov şi Fana —, de manifestările de pubertate ale primului, Sultana înţelege că sora lor e ameninţată de pericolul care le-a făcut şi pe ele să alunece pe panta pierzaniei. De aceea Sultana îl duce pe Iacov la bordel şi i se dăruie, pentru că după cum mărturiseşte chiar ea, păcatul ar fi însemnat pentru Fana „prăbuşirea", „lune- carea sigură spre robia şi mocirla tractirului, moartea". Această dorinţă de a realiza o viaţă morală este caracteristica celor mai mulţi dintre eroii cărţii, şi ea constituie sensul înalt al romanului.

Chiar în sufletul oamenilor abrutizaţi de muncă licăresc elanuri care îi fac să regrete faptele nedemne. Paler, turnătorul, are păreri de rău pentru că a abuzat de încrederea prietenului său, Gore. Oamenii din mahala, lucrători săraci, trăiesc adevărate drame romantice. De altfel istoria tripticului Paler- Gore-Safta reprezintă unul din capitolele cele mai rezistente ale cărţii. Pompiliu Constantinescu avea dreptate cînd spunea că ***„această parte*** (evocarea dramei casnice a hamalului Gore) ***formează pictura autentică a mahalalei şi contrastul realist cu poetica naivitate a micului Iacov"***[1].

---

[1] Pompiliu Constantinescu, ***op. cit.,*** p. 219.

Într-adevăr, cine poate uita pe Safta — fire de o senzualitate rar întîlnită, în care clocotesc energiile rasei, dar şi dorin-ţele unei statorniciri, după o existenţă tumultuoasă. O asemănăm cu Safta florăreasa a lui Luchian. Sau Paler turnătorul, înalt, slab, murdar, desprins parcă dintr-o frescă sud-ame- ricană. Gore, Paler şi Safta, personaje conturate cu mînă si-

gură, se adaugă eroilor de prim-plan din ***Maidanul cu dragoste.*** Ne vom aminti totdeauna de Iacov, Fana, de părinţii lui Iacov, de Gore, Paler, Safta, de cizmarul Ivan, de Tănăsică, sluga de la birt, de Sultana şi Domnica. Această galerie impresio-nantă de personaje cu profiluri atît de distincte definesc structura atît de complexă şi diversă a periferiei bucureştene de la începutul secolului al XX-lea, lupta între puritate şi trivialitate, din care ies învingătoare cinstea şi curăţenia sufletească.

Şerban Cioculescu remarca faptul că ***„atmosfera colectivă de periferie e redată impresionant de G. M.-Zamfirescu în primul pătrar al romanului său ciclic*** Bariera ***numit*** Maidanul cu dragoste, ***în structura realistă a căruia subzistă puţine elemente eterogene”***[1].

Referindu-se de asemenea la forţa neobişnuită de evocare şi la deosebita capacitate de zugrăvire a unor tipuri vii, Mihail Sebastian observa cu prilejul apariţiei romanului : „Maidanul cu dragoste ***aduce un tumult de viaţă, pasiuni şi drame, care fac să treacă pe planul al doilea orice rezervă de formă. El aduce mai ales un lung şir de oameni vii... Eroii d-lui. Zamfi- rescu au o realitate indiscutabilă : contezi pe ei, stai de vorbă cu ei, îi vezi umblînd şi trăind. Tot cartierul «cu nume ruşinos», maidanul cu basculă, fabricile, linia ferată, tot peisajul acesta***

---

[1] ***Romanul românesc în anul 1933, Revista Fundaţiilor,*** februarie 1934, p. 426.

periferic este de o realitate vizuală certă, îi vezi culo- rile, rumoarea surdă a înserării, îi trăieşti clipele de nebunie şi de destrăbălare”[1].

[1] ***România literară***, II, nr. 9, aprilie 1933, p. 2.

G. M.-Zamfirescu este prin excelenţă un scriitor dramatic şi liric. Paginile cele mai rezistente ale romanului, după cîte am căutat să arătam, sînt închinate evocării universului infantil, cu multă duioşie, cu multă participare. Proza lui Zamfirescu stă sub zodia subiectivităţii.

Maidanul cu dragoste este, la prima vedere, un roman static. Şi totuşi cartea „te fură”. Este o melopee fin ţesută, pe care, în ciuda numeroaselor stridenţe, simţi nevoia să o urmăreşti încă de la primele acorduri. G. M.-Zamfirescu n-a fost un romancier în adevăratul înţeles al cuvîntului şi nici nu şi-a cunoscut posibilităţile reale. Cu greu reuşeşte să împletească fără goluri firele romanului său lipsit de coeziune şi pîndit deseori de lungimi. Dacă excludem din carte comentariile sociologice (atît de mediocre!), dacă excludem toate ramificaţiile în legătură cu Fane, puşcăriaşul frumos din Cotroceni, rămînem cu „casa de nebuni”, acea insulă de umanitate şi suferinţă atît de impresionant evocată.

I-a lipsit scriitorului mai ales un atent spirit de selecţie, care ar fi dus la înlăturarea balastului. În proză autorul a mers de la dramatic spre liric, de la acţiune spre comentariu, Într-adevăr stilul cu multe contorsionări şi elipse abuzive, unite cu repetiţiile supărătoare din ***Madona cu trandafiri*** îl vom regăsi şi în ***Maidanul cu dragoste*** şi în ***Sfînta mare Neruşinare.*** În aceste din urmă două romane, tendinţa autorului de a ridica şi exalta anumite figuri se face simţită şi printr-o înfrumuseţare a stilului devenit acum

mai puţin apăsător. Romancierul creează o adevărată eflorescenţă caracterologică în jurul lucrurilor şi faptelor ce i se par deosebite. Oamenii din mahala vorbesc şi ei în acelaşi mod lustruit: ***„Gospodin, gos- podin Ivan eşti un copil uriaş şi drag”*** sau ***„puişor mic şi leneş***

care doarme la ora asta”. George Mihail-Zamfirescu îmbogăţeşte fraza prin excesivă metaforizare. Din păcate uneori stilul devine preţios şi uniform, personajele exprimîndu-se în acelaşi mod, folosind expresii şi întorsături ce revin abuziv, ştergînd adeseori caracterul particular şi diferenţiat al eroilor.

Destinul cărţii ne-a dovedit faptul că acele calităţi pe care critica le-a salutat acum peste trei decenii înfrîng cusururile ce se află în paginile ei. Scriitorul George Mihail-Zamfirescu a izbutit să rămînă, datorită acestui roman, în galeria prozatorilor înzestraţi dintre cele două războaie mondiale, a celor ce au lăsat un document despre o lume, au deschis un drum au izbutit să ridice bunele intenţii la nivelul artei. Cu aceste sentimente citim astăzi ***Maidanul cu dragoste.***

VALERIU RÂPEANU

TABEL CRONOLOGIC

1898 ***13 octombrie*** S-a născut la Bucureşti George Mihail-Zamfirescu.

1905—1916 Urmează cursurile şcolii primare şi şase clase liceale la Bucureşti.

1916 15 august România intră în război.

Urmează cursurile şcolii de ofiţeri de la Botoşani. Participă la luptele de la Răzoare şi Tabla- Buţii.
Este demobilizat şi se reîntoarce la Bucureşti.

1918 ***24 august*** Debutează cu poezia ***Versurile mele*** în ***Literatorul,*** revista lui Al. Macedonski.

1918—1920 Frecventează cenaclul lui Macedonski şi publică intens în paginile revistei.
La 23 septembrie 1918 Alexandru Macedonski îi scrie : ***„Ţin foarte mult la d-ta, şi eu şi noi toţi, şi ne lipseşti mult cînd nu te vedem”.***

1920 Colaborează la ***Universul literar.***
Înfiinţează „Societatea tinerilor scriitorii români”.

1922 Se căsătoreşte cu Florenţa Georgescu. Se mută la Satu-Mare ca funcţionar al Asigurărilor Sociale.

1923 ***noiembrie*** Începe să tipărească revista ***Icoane maramureşene.*** Aici publică schiţele ce vor forma volumul ***Gazda cu ochi umezi.***
Înfiinţează la Satu-Mare „Societatea pentru teatrul şi cultura românească”.

1924 Reprezintă cu trupa Societăţii piesele ***Patima roşie*** de Mihail Sorbul şi ***Săptâmîna luminată*** de Mihai Săulescu. La Satu-Mare apare primul său volum, ***Flamura albă*** inspirat din anii primului război mondial, scris în 1921.

Lucrează la romanul ***Bariera,*** rămas neterminat. Colaborează între 1922—1924 la mai multe ziare şi reviste din provincie.
Se reîntoarce la Bucureşti ca bibliotecar al cercului „Libertatea”.

1924—1925 Colaborează la revista ***Omul liber*** condusă de Ion Pas. Aici publică un fragment din romanul ***Bariera.***

1925 Apare în editura „Umanitatea-Scrisul românesc”, Craiova, prima sa piesă de teatru. ***Cu- minecătura,*** episod dramatic din vremea lui

Alexandru Lăpuşneanu.

Publică în revista ***Crucea roşie a tinerimii,*** comedia în versuri pentru copii ***Sfîrlă nâzdră- vanul.***

iarna Începe să scrie comedia tragică ***Domnişoara Nastasia.***

1926 Citeşte în cenaclul „Sburătorul” al lui Eugen Lovinescu piesa ***Domnişoara Nastasia.***

1927 Scrie piesa istorică ***Fu poruncă de la Suceava,*** reprezentată la 7 noiembrie pe scena Teatrului Naţional din Craiova.

3 septembrie Are loc premiera comediei tragice ***Domnişoara Nastasia*** pe scena companiei Bulandra-Maximilian-Manolescu-Storin. Piesa obţine un succes răsunător.

1928 Începe să scrie piesa ***Sam*** din care cîteva fragmente apar în revista ***Premiera.***

Din 2 august publică cronica dramatică în revista ***Vremea.***

1929 ***Fu poruncă de la Suceava*** se reprezintă pe scena Teatrului Naţional din Chişinău.

Sam intră în repetiţie la Teatrul Naţional sub directoratul lui Victor Eftimiu.
Începe cariera de regizor profesionist la Teatrul Naţional din Cernăuţi. Pune în scenă ***Iubitul*** de Jacques Deval; ***Vlaicu-vodă*** de Davila; ***Comedia fericirii*** de Evreinoff.

1930 Citeşte în cenaclul „Sburătorul" fragmente din piesa ***G.R. 8*** şi publică în ***Excelsior*** o altă piesă, ***Adonis.*** Înainte de repetiţia generală piesa ***Sam*** este interzisă.

1931 ***vara*** Scrie romanul ***Madona cu trandafiri*** care apare în luna decembrie.
Înfiinţează, împreună cu Tatiana Nottara, compania teatrală „Masca”.

1932 Înfiinţează compania dramatică „Treisprezece şi unu”. Din 18 august publică articole şi cronici la ziarul ***Facla*** condus de Ion Vinea.
Publică în revista ***Progresul social*** cronici literare şi artistice.

1932—1933 Publică în revista ***România literară,*** condusă de Liviu Rebreanu, articole, cronici, fragmente de roman.

Apare romanul ***Maidanul cu dragoste.***
Începe să colaboreze la ziarul ieşean ***Opinia.***

1934 Începe să scrie comedia amară ***Idolul şi Ion Anapoda,*** reprezentată la Teatrul Naţional din Bucureşti la 17 decembrie.
Colaborează cu cronici ieşene la ***Revista Fundaţiilor.***

1936 Începe să redacteze volumul de articole şi studii teatrale ***Mărturii în contemporaneitate.***
Scrie în ***Însemnări ieşene*** pagini literare.
Apare romanul ***Sfînta mare Neruşinare*** şi se tipăreşte cea de-a doua ediţie a romanului ***Maidanul cu dragoste.***

1937 Este redactor la ziarul ***Adevărul.***

1938 Apare, datorită lui Al. Rosetti, volumul de critică teatrală ***Mărturii în contemporaneitate.***
Fiind bolnav, este nevoit să părăsească postul de director de scenă de la Iaşi.
Apare romanul ***Cîntecul destinelor.***

1939 ***8 august*** Boala se agravează şi este internat la sanatoriul de la Moroieni.

8 octombrie La Bucureşti, încetează din viaţă George Mihail-Zamfirescu. Apar articole în presă semnate de Camil Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Perpessicius, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, Şerban Cioculescu, Radu Boureanu, Cicerone Theodorescu etc.

V. R

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Noua ediţie a romanului ***Maidanul cu dragoste*** urmează textul celei de-a doua ediţii a cărţii, ultima publicată sub directa îngrijire şi supraveghere a autorului în editura Cartea Românească, noiembrie 1936. Pentru a restabili cu cît mai multă acurateţe textul, am confruntat ultima ediţie din timpul vieţii autorului cu cele două corecturi în şpalt efectuate de scriitor în vederea apariţiei din 1936. Confruntarea a evidenţiat şi un număr de erori de tipar, pe care le-am îndreptat. Alăturat celor două corecturi am aflat o scrisoare a lui George Mihail-Zamfirescu către editură, în care se dădeau indicaţii precise asupra formelor de limbă care trebuiau menţinute, indicaţii ce ne-au folosit la transcrierea corectă a textului.

În consecinţă, ediţia noastră este prima ediţie a ***Maidanului cu dragoste*** care restabileşte cu exactitate textul autorului.

V. R.

Maidanul cu dragoste[1]

[1] Romanul constituie partea întîi („Primăvara”) din ciclul „Bariera”.

I

MOTO:

De notre mal personne ne s'en rie.[1]

François VILLON

[1] ***Şi nimeni n-o să-şi rîdă de răul nostru*** (fr.)

P R E D E S T I N A R E

CAPITOLUL I

Un copil cînta cu ochii în soare

Destinul meu începe mizer într-o mahala cu nume ruşinos.

Închid ochii şi revăd decorul, ca un desen în căr-bune peste care a trecut, apăsat, mîna unui copil nebunatic.

Eram o gînganie cu picioarele goale prin praf. Murise un flăcău în mahala şi-mi „dase măsa lui” pantaloni de pomană — pantaloni scumpi, prea lungi ca să nu-i răsfrîng de cîteva ori pe glezne şi largi. Trebuia să-i leg strîns, cu un brăcinar de sfoară, să nu-mi cadă în vine. Purtam o cămaşe desfăcută la gît, cu desene şi flori multicolore, cum sunt cămăşile de sărbătoare ale lipovenilor tineri, iar părul cres- cut în voia lui şi ciuf, mi se lăsa în cîrlionţi pe tîmple.

Trăiam ca o pasăre şi ca un mormoloc.

Ale mele erau maidanele, să le cutreier...

Aveam o pasiune mare: mic cum eram, să lovesc sîrma de telegraf. Adunam lîngă mine un morman de pietricele, îmi lunecam de cîteva ori palmele de turul pantalonilor, să le şterg de praf şi mă condam-nam, stăpîn şi singur în pustiul de maidan al străzii, să-mi frîng gîtul, ochind sîrmele şi să-mi smulg mîna din umăr, aruncînd cu bolovani în sus. Eram fericit cînd auzeam sîrma atinsă vibrînd.

Îmi scuturam din nou palmele de praf şi plecam, fluierînd ca un haiduc, să fac alte isprăvi: omoram vrabia din roşcovii sălbatici cu praştia, furam pepeni din grădinile sîrbilor şi mă scăldam la apă mare, în gîrla murdară a oraşului.

Plecam de acasă în zori şi mă întorceam în amurg, cîntînd, cu ochii mari în soare şi părul fluturat în vînt.

Stam pe şoseaua Basarab, într-o casă mică, igrasioasă, rămasă pînă acum într-o rînă, ca o amintire de vis rău şi ca o mustrare.

Erau case puţine pe şoseaua Basarab şi fabrici multe. Pe stînga se întinsese fabrica de bere Luther, ca o nemţoaică grasă şi acaparatoare. Pe dreapta, de la intrarea la magaziile de mare şi mică viteză ale gării, spre bariera Regiei, erau o cîrciumă, o fabrică de mezeluri, un

depozit de cărbuni, o turnătorie, o fabrică pentru industria lemnului şi casa lui Hagiu — casa cu nebuni, strivită în adăpostul zidului înalt de fabrică. Dincolo de noi era un maidan cu basculă publică, bariera drumului de fier şi peste barieră magaziile şi atelierele manufacturii de tutun Belvedere.

Din faţa casei lui Hagiu pleca spre oraş calea Plevnei, pe stînga cu umbră firavă de roşcovi sălbatici, prin mijloc cu tramvaiul cu un cal, galben şi minuscul ca o jucărioară, pe dreapta cu stivele de scînduri, atelierele şi coşul uriaş de cărămidă de la fabrica de mobile „Lessel” cu Manutanţa şi cazărmile una lîngă alta, pînă în strada Francmazonă.

Calea Plevnei era atunci largă şi vraişte, cu aspect dezolant de şosea naţională intrînd în mahalaua unui oraş provincial. O înviorau, arar, goarnele de la cazărmi, ca să ni se pară, în urmă, mai singuratică, mai tristă, în burniţa toamnelor şi deopotrivă, sub cerul tînăr şi limpede al primăverilor.

Bătrînii continuau să-i spună Podul-de-Pămînt, ca pe vremea apelipsiţilor şi a cărvunarilor şi era deseori invocată, de bunice, figura de legendă a „văduvei cu trei fete, de la testemele...”

De pe maidanul basculei publice sau cînd mă urcam pe casă, să mă coc la soare şi să văd omenirea de sus, aveam perspectiva haotică a triajului B.M., cu şiruri interminabile de vagoane încărcate cu lemne de foc, cu scînduri şi buşteni sau maşini agricole. Printre vagoane mişunau hamali albi de var sau murdari, pînă în lumina ochilor, de cărbuni. Unii încărcau marfa în căruţe, mulţi o cărau de la un şir de vagoane la altul. În umbra, cît o palmă, a cailor cu capişoane albe, căruţaşii stau pe vine şi fumau ori se cinsteau cu bragă şi acadele.

Plutea peste tot decorul acesta de muncă şi încovoieri, în arşiţa verii, un nor de praf ca o apăsare.

Pată de funingine şi păcură, pe cer, se ridica în zare matahala de cărămidă şi fier a depoului de maşini.

În spatele cazărmilor, din şoseaua Basarab şi pînă la gîrlă, pe cele două versante ale dealului pe care pleca gîfîind şi se înapoia ca o furtună trenul de Giurgiu, erau maidanele mele de haimanalîc, de joacă şi de isprăvi rele: imperiu cu gunoi în gropile prin cari trecuse Dîmboviţa, înainte de canalizare şi cu păduri minuscule de mărăcini cu frunza cărnoasă de un verde crud şi ţepi

de aur, cu ciulini pe cari numai eu ştiam să-i arunc în părul fetelor, ca să nu se mai descurce şi scaieţi cu floarea în puf violet — cea mad frumoasă floare pe care o văzusem pînă atunci...

Pe stradă, în faţa casei de nebuni, era o pompă de apă. Veneau sacagii de cîteva ori pe zi, să umple sacalele şi să plece prin mahalale, strigînd cu un glas la fel, ca o muzică.

Intram în curte pe un gang. La stradă, pe o parte a gangului şi lipită de fabrică, era simigeria lui Tino Stavros, cu taraba plină, în fiecare amurg, de covrigi cu susan, de brînzoaice rumene şi corăbioare proaspete, iar dincolo de intrare, spre maidanul cu basculă, se afla un birt economic cu şopron de scînduri, unde mîncau la prînz şi seara căruţaşii, hamalii din triaj şi de la magaziile gării şi sacagiii.

Birtaşul era un slăbănog deşirat şi ofticos, cu fotă verde, cu mînecile de la cămaşa murdară sumese, cu plaivaz la ureche şi un catastiv verde, pe care nu-l lăsa niciodată din mînă.

Numai meseriaşii de la fabricile din împrejurimi mîncau pe cont, într-o încăpere aparte, cu hîrtie de împachetat întinsă pe mese şi solniţe de pămînt, cu

floricele de smalţ. Plăteau, cinstit, în fiecare sîmbătă seara, cînd luau leafa. Jupînul aduna sumele şi striga totalul, iar datornicul număra gologanii de cîteva ori şi-i lăsa pe masă. Birtaşul îi arunca în buzunarul uriaş al şorţului, mormăind ceva, poate o mulţumire şi aduna pe altă filă, în alt cont, pentru alt datornic. Lucrătorii aşteptau la rînd şi cuminţi, scuipînd printre dinţi de cîte ori slă-bănogul cu catastiv muia plaivazul pe limbă.

Cînd intram în curte, tropăiam — cu picioarele goale şi repede — pe chipengul pivniţei: spaima din ameninţările bătrînilor, pentru haimanale ca mine.

Mama aştepta în prag, cu un bici în mînă.

— Unde mi-ai fost pînă acum, cîine de uşi multe?

Mă opream la cîţiva paşi, cu ochii în pămînt.

Aşteptam mustrările. Le învăţasem pe dinafară. Plecasem din zori şi o lăsasem singură. O ştiam bolnavă şi nu-i spărsesem un lemn. Se rugase de un ve-cin să-i aducă o căldare cu apă. La prînz, nu venisem să mănînc. Nici tata nu venise. Ne aşteptase cu masa pusă. Cum

era să mănînce singură? A plîns. Se încuiase în casă şi plînsese.

Avea un glas ce mă înfiora.

— Am să mă spînzur, să scap de voi! Tu şi ăl bă- trîn, doi cîini...

Ascultam cu lacrămile prelinse pe obraz.

— Poftim, hal de copil — haimana de şapte străzi...

Mi se înroşiseră ochii umblînd prin soare, eram murdar de sudoare şi praf, îmi rupsesem cămaşa şi sfîşiasem un crac al pantalonilor, în garduri. Mă înhăitasem cu pungaşii. Pornisem pe un drum rău. Unde visam să ajung? Am să fiu o puşlama ca oricare alta, hamal în gară dacă nu un puşcăriaş — oricum, un rîs al lumii şi o ruşine.

— Dragu' mamei, mai bine te omor deacum!

Mă apropiam fără sfială. Primeam pedepsele fără murmur, fără cea mai mică tresărire. Eram convins că aşa e normal, că aşa e logic să se întîmple. Nu trebuia să plîng. Mă revoltam în mine şi mă acuzam că sînt o haimana şi un nebun, cu cămaşa ruptă şi cracul pantalonilor sfîşiat de sus pînă jos. Mă condamnam să îndur loviturile. Aveam impresia că mă bat singur. Se deş-tepta în

mine alt copil, acel „dragul mamei cuminte şi harnic”, culcat în fiecare noapte în patul curat şi sugrumat în fiecare dimineaţă, cu întîiul pas spre maidane.

Copilul acesta din vis mi se aduna, ca o lumină, în surîs şi priviri, în ochii mari şi învăluitori cu cari mă uitam la mama, s-o văd cum ridică mîna şi mă loveşte.

Puica era înaltă şi slabă, cu figura prelungă. Purta părul lins, în cărare la mijloc. Nu o văzusem încă zîmbind. Umbla prin casă ca o umbră. Cînd sta pe scaun, îşi lăsa mîinile în jos, cu un gest de renunţare şi ofta. Tata, cînd o auzea, o certa: „nu mai cobi, nevastă, că-mi iau lumea-n cap!” Eu o adoram în adevăr.

Nu uitasem că, odată, mă mîngîiase pe creştet şi-mi spusese: „dragul mamei” — cald, muzical, robitor...

Cu fiecare lovitură de bici mi se părea c-o aud, ca un cîntec închis în mine şi numai al meu: „dra- gul mamei!” Asta îmi da putere să rabd. Ea se supăra că nu mă apăr, că nu încerc să fug, că nu plîng.

— Să te ia dracu! Dau în tine ca-n bivol şi nu simţi...

O dezarmam.

— De ce nu te faci om de treabă? Tu nu înţelegi, nu simţi că dau în tine şi mă doare mai mult pe mine, cînd dau?

Mă mustra cu o privire adîncă şi tristă.

Mîncam în sală, după uşe şi singur, mestecînd rar, fără foame, fără gînd. Mă uitam înainte şi nicăieri, prosteşte. Cîinii intrau peste mine, să-mi fure pîinea din mînă, iar pisicile se ridicau în două labe, pe măsuţa de brad şi-mi mîncau din strachină. Nu le goneam. Parcă mă lega cineva de mîini.

În sală era strîmt. Te oprea, în prag, un miros înecăcios de petrol ars şi de pivniţă. Zidul din fund îşi ascunsese igrasia după un covor. Lampa îşi cîrpise sticla cu o foiţă de ţigare. Maşina de gătit era de tablă, fără uşe, cu cuptorul spart. Burlanele, lipite la încheieturi cu hîrtie, afumaseră tavanul. Cizmele de lîngă pat, încă pline de praf şi păcură, îşi făcu- seră carîmbii harmonică. Sub maşină era un coş cu legume. Un gîndac negru pleca obişnuit la plimbare, pe zid, ca un gînd duşman umblînd cu picioare multe şi mici sub frunte

Sus, într-o ramă descleiată, era o fotografie mare, murdară de muşte. Un mort, o rudă a nu ştiu cui, un bătrîn cu capul ţugui şi gura strînsă ca o pungă. Mă

speriam de cîte ori mă uitam la el. Aveam impresia că mă urmăreşte prin casă cu ochii lui de vulpe vicleană, că îmi fură gîndurile şi le spune tuturor. Eram sigur că noaptea, cînd dorm, se dă jos din ramă şi se prelinge pe ziduri sau pleacă pe stradă, strigoi. Odată, rămăsesem singur acasă, am pus un scaun pe masă şi m-am urcat la bătrîn, să-i scot ochii cu foarfeca. M-a prins mama şi m-a tras de turul pantalonilor, rostogol, cu rama pe umăr şi fotografia în braţe.

Duşmănia, între mine şi strigoiul cu buzele smochină, era făţişe acum. Intram în casă cu pumnii strînşi şi mă închinam în gînd. Cînd mîncam, mi se părea că-l aud clefăind cu gura lui fără dinţi. Mă supăram şi aruncam îl el cu toţi morcovii şi cartofii din coşul de sub maşină.

Nu mă lăsam pînă nu-l dam peste cap, cu ramă cu tot.

Mama îl ridica de jos, mă certa că sunt nebun şi iar îl atîrna în cuiul cu cîrlig.

Mă culcam în fiecare noapte cu un baston lîngă mine, hotărît să-i crăp capul bătrînului. cum s-o da jos din cadră. Tresăream, în întuneric şi încovrigat sub plapumă, la cel mai mic zgomot. Adormeam tîrziu şi-l visam cînd şarpe, cînd cîine turbat, fugind după mine. Mă

dezmeticeam la ziuă, lac de sudoare, cu dinţii clănţănind de spaima din vis. Dar bătrînul cu capul ţugui era în ramă. Mă ameninţa parcă: „acum nu te-am prins, dar la noapte pun sigur mîna pe tine şi nu mai scapi!” Scoteam limba la el, căutam praştia sub pernă şi începeam să-l bomoardez cu pietricele. Îl ocheam în vîrful nasului şi în frunte.

Nu mă dam jos din culcuş pînă nu se scula mama. Bănuiam că mai e un bătrîn cu capul ţugui, sub pat şi mi-era frică să nu mă prindă de picior.

Puica aduna pietricelele de jos, în timp ce ibricul de cafea, cuprins de flacăra albastră a spirtului, da în fiert.

— Drace, nici noaptea n-ai astîmpăr! Ce-ai, mă, cu moşu din ramă? Ia uite, i-ai scos ochii. Să nu-l vadă tac’tu aşa, că te omoară!

Mă ridicam în patru labe, peste plapumă şi întrebam, cu necazul prins în dinţi, să nu mă audă tata.

— Cine-i moşu ăsta, de ce-l ţinem în casă?

Mama îmi afunda capul în pernă, cu o palmă pliciită pe ceafă.

— Taci, că eşti mic şi prost.

Mă supăram. Îmi legam brăcinarul, strîns, peste pantalonii largi şi săream din pat prin uşa deschisă, în curte.

Erau dimineţi limpezi de primăvară, înviorătoare.

Rîndunica pleca din cuibul de sub streaşină, cu zborul ca o săgeată frîntă.

Stam cuminte pe un scăunel, cu cotul pe genunchi şi bărbia în palmă.

Tata se spăla într-un lighean de tablă. Curat şi pieptănat frumos, cu părul lins pe o sprînceană, se închina de trei ori şi rar, spre răsărit, mişcînd buzele în rugăciune pe care numai el o ştia şi aştepta să-i aducă mama cafeaua. Se aşeza pe alt scăunel, lîngă mine şi sorbea din ceaşcă, ţuguind buzele, atent să nu-l frigă licoarea neagră şi ridicînd mult, în cutele frunţii, sprîncenele.

Mă uitam la el, lung şi îngînam, fără gînd anume: „tata...”

— Tu şi ăl bătrîn, doi cîini — am să mă spînzur, să scap de voi.

Glasul mamei rămăsese în mine, ca o presimţire.

Puişor era un om voinic, cu palmele mari şi umerii laţi. Purta, ca mine, cămaşe cu flori şi culori lipoveneşti, larg desfăcută la gît. Avea o figură obosită, osoasă. Sub fruntea mereu îngîndurată,

ochii albaştri erau streini — ochi umezi de copil încovoiat de un gînd robitor.

Eram amindoi, nişte cîini.

Întrebam în mine: „de ce” — fără răspuns...

Tata pleca de acasă cînd fluiera la fabrică, „fără un sfert”, cu haina pe umăr şi pasul rar, legănat.

— Să vii sănătos — îngîna mama, rămasă la poartă.

El da din cap şi se uita în pămînt, oprit după cîţiva paşi.

— Tu, dacă nu viu la prînz, mănîncă. Nu mai fii proastă şi nu mai pune tot la inimă, că destul îl pun eu!

Ofta, săltînd haina pe umăr.

— Mănîncă, Puică şi lasă-mă pe mine — că eu...

Acelaşi gest, greu de descurajare.

Mama fugea în curte, cu şorţul dus repede la ochi.

Mergeam alături de tata, tăcut, ca o umbră. Nu mă întreba nimic, nu aveam nimic să-i mărturisesc. Eram un cîine cu paşii mici şi repezi după stăpîn.

Puica îmi spusese că tata e tîmplar mecanic. Lucra la o maşină cu alămuri şi curele multe, în atelierul pentru industria lemnului, de alături.

La poarta mare, sub firma uriaşe pe care o măsurasem deseori, numărînd paşi egali între cei doi stîlpi susţinători, mă opream cu mîinile la spate şi inima mică.

— Fabrica, piciule, e ca o moară ce sfărîmă inimile...

Lucrătorii, unii numai în cămăşi, alţii cu haina zvîrlită pe un singur umăr, cum o purta şi tata, dar toţi cu figuri supte, veştede, îmbătrînite de timpuriu, intrau — pe sub firma ce le apăsa umerii — cu pasul rar, obosit şi ochii nicăiri, azi ca ieri sau acum cinci ani.

— În ziua cînd o să te văd muncind în atelier, alături de mine, o să mi se pară, Puişor, că-mi încep viaţa de la început, cu toate necazurile şi dezgusturile, prin tine! O să fiu tare amărît în ziua aia blestemată, Puişor — dacă n-o să mor pînă atunci...

Fabrica fluiera pentru a doua oară, ca o poruncă.

Puişor se uita abia acum la mine, cu un surîs şters pe figură şi mă mîngîia, fără cuvînt, cu palma lui mare şi aspră.

Îmi venea să plîng.

Aveam impresia, de cîte ori plecam de lîngă el, că n-am să-l mai văd. Îi căutam mîna, repede şi i-o sărutam — cum sărutam, uneori, icoana.

Mă întorceam acasă fugind, cu plînsul înfipt în gît ca un spion.

Mă opream la poartă şi mă uitam înapoi.

Tata, rămas sub firma uriaşe, flutura palma spre mine — ca la o despărţire din urmă...

CAPITOLUL II

Un glas, ca o sfîşiere în noapte

De la poartă, pe dreapta cum intram şi pînă în fund, unde locuiam noi, se înşirau încăperi la fel, pentru oameni săraci. Pe stînga erau numai cele două camere ale birtului economic, o odaie şi-o sală, ocupate de familia Pascu şi casa de scînduri, în care era atelierul lui Ivan cizmarul. De la magazia lui şi pînă în fund: un gard într-o rînă — ca un hotar între noi şi maidanul cu basculă.

Smulsesem cîteva şipci, să-mi fie drumul mai scurt spre triaj şi barieră.

Pe Hagiu, stăpînul caselor, nu-l cunoscusem. Auzisem că e bătrîn şi pus sub papuc de o ibovnică tînără, ce-i mînca paralele cu un puşcăriaş frumos din Cotroceni. Proprietarul nu sta cu noi. Avea o casă mare, pe Grant. Amanta se lăfăia în patru camere, ca o boieroaică. Bătrînul dormea pe un pat de scînduri,

într-o sală cu ciment pe jos şi gratii de fier la fereastră. O lepădătură ce se încăpăţîna să nu moară.

— Salomio — se ruga Hagiu, tîrîndu-se în genunchi pînă la uşa în canaturi a iubitei — lasă-mă soro să intru, să mă culc pe covor, la picioarele tale.

Fane, puşcăriaşul frumos din Cotroceni, se scula furios de lîngă ibovnică şi venea la el.

— Mă, porc bătrîn, mult ai să ne sîcîi?

Îl da în pumni, rostogol şi mototol, pe scări.

Plin de sînge şi scîncind de durere. Hagiu se scula anevoie, clătinat şi proptit de ziduri, să nu cadă. Salomia se culca cu bărbatul ales, iar proprietarul adormea tîrziu, încovrigat ca o javră mică şi tremurînd, la uşa lor.

Povestind, chiriaşii făceau haz şi-l înjurau pe stăpînul caselor, ca Fane, că e porc bătrîn.

Salomia era o cucoană tînără, cu mîna albă şi pantofii de mătase. Venea cu trăsura, în fiecare lună, să încaseze chiria. Lăsa o dîră de parfum în urmă...

Lîngă noi închiriase o odaie, de curînd, Mădă- lina, văduva. Spăla rufe în oraş şi avea picior de lemn. Vecinii o porecliseră Unguroaica. Pleca la muncă în zori şi

venea tîrziu, cu mîncare în legăturică, pentru Leonora — un plod de fată cu ochii verzi şi fundă murdară de cîrpă în părul incolor.

Mădălina, cu piciorul ei de lemn bocănind pe caldarîm, era ceasornic. Mama mă culca sub plapumă cu mîngîieri: „dormi, comoară, că e tîrziu, auzi că vine Mădălina” şi mă scula, stropindu-mă cu apă, în dimineţile cînd spaima din cadră mă lăsa să dorm: „sus, Puişor, auzi că se duce Mădălina la muncă”...

Somnoros, deschideam numai un ochi în lumina crudă a răsăritului, ca un pui de găină şi blestemam, în gînd, toate spălătoresele cu picior de lemn.

Lenora era o sălbătăciune slabă şi rea, învăţată să zgîrie, să înfigă dinţii rari şi ascuţiţi în mîna ce o ameninţa sau să plîngă. Se animalizase stînd toată ziua în casă, departe de soare şi de lume. Cînd auzea paşi pe afară, îşi încorda trupul elastic, gata să fugă sub pat sau să sară, cu un ţipăt mic, pe dulapuri. Vorbea subţire şi repede. Ştia să facă păpuşi din beţe de chibrituri, înfăşurate în jurnal şi cîrpe culese din lada de gunoi.

Mădălina mă ruga să mă joc cu ea, că-i mică şi singură.

Mă jucam, cînd mă goneau ploile de pe maidane.

Lenora umbla goală prin casă şi, de cîte ori mă apropiam de ea, tresărea şi căsca gura, să mă muşte. Dacă o ameninţam, se strîmba la mine şi făcea măscări. Scui-pam şi o luam la palme. Sta în patru labe, sub masă şi miorlăia lihnit, ca o pisică bol- navă. Mă aşezam, picior peste picior, pe un scaun şi-i mîncam toate bunătăţurile aduse de unguroaică.

Dar plînsul ei, ca un rîcîit de unghie pe tablă, mă enerva. O rugam să nu mai plîngă şi-i aruncam o bucăţică de zahăr, numai ca s-o împac. Ronţăia dulciul în măsele, scîncind şi umblînd prin odaie în palme şi genunchi. Mă înfuriam şi strigam la ea, bătînd cu piciorul în duşumea: „taci, mortăciune, sau boceşte altfel”! Mi-era necaz că nu ştie să plîngă frumos, cu lacrimi. Se împăca, de frică, dar nu mai aveam nici un chef de joacă. Îi stricam păpuşile, o luam de păr şi plecam trîntind uşa — cum făcea hamalul, cînd se supăra pe ţiganca lui.

Paler avea un pat închiriat la Gore. Era un roşcovan deşirat şi spîn, cu picioarele subţiri şi strîmbe. Vorbea repede şi poticnit în bîlbîieli din cari încerca să iasă scuturînd capul şi izbind cu pumnul mare

în gol. Se strîmba, cu gura strînsă, ca bătrînul din fotografia de la noi din casă. Rîdea pentru orice nimic şi se lovea cu palmele pe genunchi. Era burlac, iar gurile rele şopteau că aşa va rămîne, cît o trăi ţiganca lui Gore.

Paler lucra la turnătorie. Cînd venea acasă, mă speriam de el. Era murdar de funingine şi rugină pe nas, la ochi şi pe frunte. Parcă îl mînjise cineva, în derîdere. Hainele îi erau lustruite, iar cămaşa nu mai avea culoare.

Ţiganca îi da să se spele. Turnătorul se dezbrăca pînă la brîu şi bălăcea în apa ca păcura, cum muia mîinile, pînă „da de alb”. Gazda, cu garoafă în colţul gurii, aştepta lîngă el, cu cămaşa de noapte pe braţe ca un plocon.

Gore avea uniformă albastră şi şapcă de hamal la gară. El nu pleca la fabrică, în triaj, la atelier sau pe rampa de la magaziile de mică şi mare viteză, ca toţi muritorii. Era om cu meserie subţire, avea slujbă, era cheferist cu număr de tablă lucitoare, prins în dreptul inimii! Într-o lume de anonimi, la fel de murdari şi de cocîrjaţi sub poveri, Gore era un nu-măr, un 9 mic pe tot peronul Gării de Nord. Duminica purta guler tare, inel, baston noduros de corn şi ghete cu

elastic şi scîrţîietori. Îşi năclăia pă-rul aspru cu untdelemn, să stea lins în freză şi se plimba prin curte, cu o mînă la spate şi alta cu două degete prinse de lanţul gros de nichel al ceasornicului, din buzunarul din stînga al vestei. Mărunt şi îndesat, cu gura mare şi mustăţi stufoase Gore vorbea răguşit şi plin de el. Dacă se supăra, ochii mici dispăreau cu fulgere scurte, sub sprîncenele fioroase. Bea vin la masă, vara, cînd mînca în curte, să-l vadă duşmanii şi să crape de ciudă, că el „o duce bine”...

În fiecare sîmbătă seara venea la Gore un domn fără haine albastre de hamal. Mosafirul, un bărbat înalt şi rumen, cu sfîrcul mustăţilor în rotogol, purta o uniformă de postav, cu C.F.R. cusut în fir la gulerul încheiat drept şi înalt, cu vipuşcă roşie. Gore şi ţiganca lui îl întîmpinau cu ploconeli: „săru’ mîna, nasule”! Numai Paler lipea călciiele în faţa lui şi îngîna: „salut, domnu Stîrcu” — fără bîlbîială, încheindu-se la nasturii de la haină cu degetele butucănoase.

Aflasem că mosafirul e portar la gară.

Cînd era naşul la masă, Gore nu mai înjura de grijanie şi nu se mai certa cu nevasta că pune, în pahare, vin mult şi sifon puţin. Asculta ce spune oaspele şi se

mira, rîdea cu gura strînsă, aproba, dînd din cap ca un cal cu musca în sfîrcul urechii sau pliciia palmele sub bărbie, uimit de ce auzea şi covîrşit de ştiinţa omului care aflase din jurnal ultimele întîmplări din Capitală, din ţară şi de peste hotare.

După masă se închideau în casă şi jucau tabinet toată noaptea, pe cîte cinci parale şi pînă la 101. Gore îşi muia degetul mare pe limbă şi da cărţile. Stîrcu le combina tacticos, cu calcul. Lîngă ei, stînd sfios pe un colţ de scaun, Paler scria tablele şi număra spatii peste umărul hamalului, care arunca figurile la noroc, nervos, ducînd fiecare carte la frunte şi trîntind-o cu putere pe masă.

Ţiganca făcea cafele cu caimac ori răsucea ţigări groase, pe măsura ţigaretelor de vişin ale bărbaţilor.

Se întîmpla, uneori, ca hamalul să fie prins luînd fante cu rigă sau zece cu opt. Naşul lăsa cărţile din mînă, cu faţa în jos şi în evantai şi ameninţa ci-vilizat.

— Nu cu „şahăr-mahăr”, fine, că mă supăr! Ori jucăm să ne distrăm ori poftim o băncuţă, dacă-i vorba să ne înşelăm aşa, fără obraz şi lasă- mă-n pace! Ţi-am spus că jucăm la pasiune, nu la cîştig de bani.

— Păi sigur — îngîna Paler cu ochii blegi, convins şi el că la joc de pasiune nu importă o miză de cîteva parale.

Gore îşi descărca necazul pe chiriaş.

— Tu ce te amesteci unde nu te pricepi, mă... turnătorule?

Holba ochii la el, cu amindoi pumnii pe masă, masivi.

Se împăcau cu o glumă porcoasă şi continuau tabinetul tăcuţi, nervoşi, pasionaţi la culme. Supărat, în cele din urmă, că-i vin numai „rogojini” în mînă şi n-are cu ce să joace, Gore se uita spre tavan, înjurînd şi rupea cărţile. Se ridica de la masă tremurînd şi suflînd pe nări, cu ţîvnă de scandal.

— Carte parşivă, domnule — face mizerii...

Paler se aduna covrig pe scaun, cu genunchii sub bărbie şi nu sufla un cuvînt. Ţiganca se subţia, ascunsă după uşe de frică. Stîrcu, însă, se răsturna pe spătar şi se bucura de cîştig.

— Ce carte, mă, fine? Nu ştii să joci! Ori îţi pare rău de cinci parale? Na o băncuţă şi nu mai plînge.

Gore se înfuria.

— Eu? Să-mi pară mie rău de cinci parale? Poftim

Scotea din buzunar un pumn de gologani şi-i zvîrlea orbeşte în zid, în oglindă şi în geamuri.

— Poftim, domnu Stîrcu, ca să vezi ce mult îmi pasă mie de bani. Fac ciorbă cu ei şi-o dau la cerşetori. Aici e vorba de carte, că e parşivă şi te fierbe, fără apă, în ibricul dracului...

Hamalul nu era rău la inimă. Nu ţinea supărarea mult, mai ales că ţiganca lui, la un semn al naşului, începea să cînte de dor şi amor, cu ofuri şi ochii daţi peste cap. Stîrcu asculta zîmbind superior, Paler se lăsa matahală pe masă şi ofta mereu, Gore se însenina. Ştia tot repertoriul ţigăncii şi avea gusturi pe placul portarului de la gară.

— Stai, fă, femeie! Zi-l p-ăl cu „frunză-n dungă şi mai sus, dusu-mi-s-a dorul dus”...

Safta clipea cu înţelesuri spre mosafir, îşi prindea o garoafă roşie după ureche, sub tulpanul alb şi repezea spre tavan întîiul „of” al melodiei, puternic, prelung — ca un talger de aramă dat de-a dura pe o scară de lemn.

Se îmbătau repede, se îmbrăţişau, vorbeau toţi odată şi urlau cîntece, cînd nu jucau sîrba în jurul mesei. Gore spărgea pahare în dinţi şi se jura, pe

morţi şi pe noroc, că nevastă ca a lui nu are nimeni.

După ce pleca Stîrcu, condus pînă la poartă cu toată cinstea, hamalul, Paler şi Safta se încuiau în casă, se certau din senin şi se luau la palme.

Ne deşteptam în văicărelile ţigăncii şi în urletele turnătorului, tîrît de păr prin curte de Gore şi plin de sînge.

A doua zi se sculau tustrei la prînz, mahmuri, tăcuţi şi palizi. Nu mai ştiau nimic din tot ce se întîmplase peste noapte. Singur Paler îşi pipăia vînătăile, cu strîmbături de durere şi căsca mereu, leşinat, mai slab şi parcă mai înalt.

Muşca, întins la umbră pe un preş, cu disperare, dintr-o lămîie stoarsă, cu coaja groasă, plină de picăţele verzi.

Cînd nu-i era bărbatul acasă, Safta da în cărţi şi ghicea în palmă şi cafea.

Taxa era benevolă.

Între Gore şi simigiu avea o cameră un ungur tî- năr, Bela, meşter la fabrica de mobile „Lessel”. Purta o pană mică de cocoş la pălăria cu boruri rotunde şi haine verzi, cu buzunare multe şi pantalonii scurţi, traşi peste genunchi şi strînşi cu o bandă de catifea, pe ciorapul gros. Mustăţile plecau în dungă de sub nas şi se îngroşau pe colţurile gurii,

aspre. În pomeţii mari se subţia pielea, strălucind peste roşul tineresc al cărnii. Ochii, mici şi oblici, luminau vag un verde spălăcit de reptilă.

Bela nu sta de vorbă cu nimeni.

Ziua era la fabrică, seara se închidea în casă şi cînta la vioară.

Safta îl ocăra că se ţine mîndru şi nu schimbă o vorbă cu oamenii cumsecade din curte.

— Mare scofală că e meşter...!

Gore se lăudase, în gura mare, că nu se lasă pînă nu i-o aplica mofturosului de alături o cataplasmă de pumni.

— Ce se amestecă lifta, domnule, la mine-n casă?

Bela, în adevăr, se amestecase.

În fiecare noapte, cînd petrecerea de la hamal se schimba în balamuc, ungurul — smuls din somn de chiuituri şi tropăială — sărea din pat şi bătea, în zidul dinspre sala vecinului, cu tocul pantofului. Era un avertisment, o chemare la ordine, pe care Gore nu o pricepuse.

— Omu' e liber în casa lui...

Bela o ameninţase pe Salomia că se mută — pro- prietăreasa îl ameninţase pe scandalagiu că-l dă afară din casă, dacă mai face petreceri ce tulbură somnul chiriaşilor — hamalul îl ameninţase pe

ungur că nu scapă întreg din pumnii lui, dacă nu se astîmpără.

Cînd se întîlneau, înjurau printre dinţi — fiecare în limba lui...

Bela îl saluta numai pe Ivan. Îşi comandase la el papuci de casă şi îl rugase să-i coasă o ţaşcă pentru tutun de pipă, din meşină roşie, adusă de la fabrică.

Dar rusul îl ura de moarte pe Tino Stavros.

Simigiul era un grec uscăţiv, cu figura veştedă şi părul de un alb murdar. Avea doi lucrători, amîndoi tineri şi voinici, ilfoveni cu nume frumos şi mustăcioară blondă, mătăsoasă.

Umblau plini de făină de sus pînă jos, cu mînecile de la cămaşe sumese şi gîtul gol, iarna sau vara. Lucrau umăr la umăr, cîntînd. Frămîntau coca în căpistere cu braţe de oţel, în ritmul cîntecului.

Îndemînatic, grecul înşira covrigii albi pe lopata mare, cu coadă lungă şi-i repezea răsturnat în cuptor, cu o mişcare mică, sigură, energică.

Pălălaia lemnului aprins la uşa cuptorului, ca o faclă, îi arunca pe figură o lumină bizară.

Ilfovenii creşteau în umbră, uriaşi şi alături, parcă ciopliţi în piatră şi muiaţi în flăcări ca într-o apă de poveste.

Era o taină mare, pentru mine şi în casa simigiului.

Aproape în fiecare noapte mă deşteptam în larma din curte.

Femeile alergau de colo pînă colo, numai în cămăşi şi despletite, băteau cu pumnii în geamuri şi strigau: „săriţi, săriţi, c-o omoară, sărăcuţa”...

Cu haina pe umeri şi desculţi, Gore şi Paler, Bela şi birtaşul, se opinteau — cu înjurături şi ameninţări — în uşa pe care simigiul o încuiase pe dinăuntru. Hamalul îşi ridica, din cînd în cînd, brăcinarul larg al izmenelor şi se revolta că nu mai are tihnă de somn.

Se jura că o să se răzbune crunt.

— Îl iau, neică, de chica lui de capră rîioasă şi nici una nici alta: svîrr — cu el în cuptor, să-l rumenesc ca pe-o brînzoaică, să-l coc ca pe-un covrig si să-l scrumesc ca pe-o felie de dovleac.

Sentimental, Paler se înfiora la gîndul că figura ca o cadră, a grecoaicei, va fi din nou plină de vînătăi.

Tino ţipa în casă. Se auzea zgomot de vase sparte de ziduri şi căzînd în cioburi, pe duşumele. Chiriaşii strigau pe afară, în panică şi loveau cu palmele în obloane, fata lui Pascu o bocea pe nevasta covrigarului şi o căina, ca pe-o moartă, în timp ce cîinele ciobănesc se smucea în lanţ şi urla a cobe.

În răstimpuri, desluşeam plîns mic de femeie tînără: grecoaica îl implora pe Tino să n-o omoare...

Neputincioşi, în faţa uşii cu drug de fier în curmeziş pe dinăuntru, vecinii renunţau la orice efort de a pătrunde în casa grecului. Ascultau, îngînduraţi şi blegi, cum îşi martiriza simigiul consoarta, se revoltau uneori, comentau şi iar ascultau.

Miloasă, Safta îşi apropia gura de oblon şi se ruga plîngînd.

— Las-o, domnule Tino, săraca!

Toate cumetrele cîntau, în cor cu ţiganca, suspinînd.

— Las-o, domnule Tino, săraca...

Se ruga şi Paler, ca un milog cu mîna întinsă la barieră.

— Las-o, domnule grecule, c-o omori...

Numai ilfovenii nu se amestecau. Stau la poartă, nepăsători, glumind, albi în întuneric şi înalţi, umăr la umăr.

Pentru mine, în aceste nopţi de spaimă şi neastîm- păr, taina din căsnicia covrigarului se lega, în fir subţire, cu Ivan.

Mă miram că rusul nu sare s-o salveze pe grecoaică.

Cizmarul se încuia în magazia lui de scînduri şi rămînea încremenit pe scaun, cu lacrămi de copil în barba ca mătasa porumbului. Tîrziu, cînd se făcea linişte în casa cu scandal, iar chiriaşii adormeau, Ivan începea să cînte, cu ochii duşi în lumina unei candeli aprinse la icoană.

Îl ascultam, de la noi, îngenuncheat în mijlocul patului.

Puica deschidea geamul, să audă mai bine, iar tata sta în prag, rezemat de uşe, cu fruntea în palme.

— Frumos cîntă — se înfiora mama. Parcă rupe cîntecul de la el din inimă...

— Cîtă durere e-n lume — îngîna Puişor, clăti-nînd capul. Cum s-o mai înţelegi şi cum s-o cuprinzi într-un pumn de ţărînă nemernică?...

— Ivan nu cîntă, se roagă pentru grecoaică, s-o scape Maica Domnului de cîinele de Tino.

— Ştiu eu, femeie...? Pînă una alta, mai bine ar scăpa-o el...

Era, în adevăr, rugăciune în cuvîntul melodios.

Nu ştiam de ce îmi vine să plîng.

Sărăcia din sală parcă se lumina.

Bătrînul cu gura pungă, din fotografie, nu se mai uita la mine cu ochi vicleni. Eram sigur că îl înduioşa şi pe el suferinţa din glasul ca o sfîşiere.

Adormeam cînd se deşteptau vrăbiile în plopii de pe maidan, cu plînsul din cîntecul rusului rămas în mine ca o adiere şi visam îngeri şi fluturi, deopotrivă de albi.

Somnul îmi era speriat de alt scandal.

Mai era la noi în curte o casă de nebuni: Pascu, Tinca — nevasta lui — şi fetele lor Sultana, Dom-nica şi Fana. Bărbatul o purta pe femeie în cărucior, de la poartă în fundul curţii şi de acolo iar la poartă. Bătrîna era o stîrpiciune cu bărbia adusă spre nasul coroiat şi gura strînsă,

creaţă, peste gingiile fără dinţi. Avea un vocabular înspăimîntător de ocări şi blesteme.

Nu lăsa niciodată din mînă un baston cu vîrful ascuţit.

Pascu, înhămat la căruciorul ei ca o gloabă de pri-pas, îndura loviturile cu stoicism de cal la saca dar ţipa, scos din fire de durere, cînd îl înţepa baba cu bastonul în pulpe şi ceva mai sus.

— Nu mai da, soro — se ruga el — nu mai mă-mpunge, surioară dragă, tu nu vezi că trag? Vrei să fug în trap? Iacă fug...

Sărea, cît era de neputincios şi necheza, ca un armăsar împiedicat.

Mă cutremuram şi intram în casă, să nu-l mai văd.

Mădălina picior-de-lemn se certa cu oloaga — ceartă de bună dimineaţa, cu ocări, cu păr smuls şi cu haz ca o zgîrietură cu un capăt de tablă ruginită, în obraz.

Tinca sta la pîndă, s-o vadă pe vecină cînd pleca la spălat şi striga la ea, cu gura fără dinţi.

— Fă, ai grije de stîrpitura aia de Lenora, c-o să iasă o stricată. Ieri a scos limba la mine şi şi-a bătut burta goală, în văzul tuturor.

— Ba mai bine vezi de pramatiile tăle, fă — avea răspunsul la comandă Mădălina picior-de-lemn — c-au ajuns să le arate mahalaua cu deştu.

Se spurcau, ţipau şi se luau de păr.

Spălătoreasă o răsturna pe Tinca în ţărînă, cu căruciorul peste ea.

Pascu nu mai avea putere să articuleze.

Atrasă din casă de văicăreli, Fana se apropia fără cuvînt de duşmancă şi o arunca la pămînt, cu un singur brînci.

Desprins din legătura rudimentară de sfori şi curele, piciorul de lemn se da rostogol pînă în şanţ, în timp ce Mădălina, în cădere, îşi arăta bontul mutilat şi pîntecul tot. Sultana şi Domnica se repezeau la ea, s-o desfigureze cu unghiile, iar Fana încerca să-i spargă piciorul de lemn cu toporul, să nu mai aibă cu ce pleca unguroaica la muncă.

Din fericire, Ivan apărea în prag, cu o curea în mînă.

Nimeni nu mai mişca. Surorile trei îi ştiau de frică. Rusul le învineţise de cîteva ori spinările. Nu-l fascina surîsul cu care îl întîmpina una din ele, nici sînii goi şi plini ai celeilalte.

— La mine nu place scandal cu fămei!

Asta era lege. Orice abatere ustura şi lăsa urme în carne.

Cîrpaciul se învăţase să descurce lucrurile. Mai întîi le lua de mînă pe cele trei surori şi le obliga să intre în casă. O ajuta apoi pe Mădălina să-şi lege piciorul de lemn şi o conducea pînă la poartă.

— Pleci la muncă tău, fămeie.

Tinca sta în ţărînă, cu căruciorul peste ea şi ţipa că moare. Ivan se întorcea de la poartă, tacticos, o ridica în braţe ca pe-o cîrpă, cu cărucior cu tot şi ameninţa c-o aruncă pe maidan. Fetele ţipau în odaie, speriate, dar nu aveau curaj să iasă în curte. Fîstîcit, Pascu umbla fără rost, de colo pînă colo şi ţopăia în jurul rusului, ca un popîndău. Se ruga, scîncind, să nu-i ucidă baba, că moare şi el de durere.

Ivan se uita, la stîrpitura asta de om, de sus şi trist. O lăsa pe Tinca jos, în căruciorul pe roate, îl prindea pe bătrîn de guler şi-l ridica, pînă la înăl-ţimea umărului, cu mîna întinsă în lături şi fără efort. Pascu agita inutil braţele, da din picioare şi striga chiriaşii, la rînd şi pe nume, să-l scape. Ivan îl arunca în lada cu gunoi şi-şi scutura palmele, cu o strîmbătură de scîrbă

Sultana şi Domnica dormeau pînă seara, cînd plecau, gătite şi înroşite în obraz, nu ştiam unde. Se întorceau în zori, palide, cu cearcăne la ochi. Fana,

sora lor mai mică, umbla toată ziua pe maidane şi venea acasă după apusul soarelui, obosită şi flămîndă. Cînd intra ea pe poartă, surorile mai mari îşi luau tălpăşiţa.

Noi, haimanalele, o poreclisem Fătălău pe Fana. Era mai tînără ca mine cu un an dar mai voinică. Părul, cu lumini albastre în buclele negre, răvăşite pe umerii rotunzi şi sănătoşi, arşi de soare, se împărţea în cărare la mijloc, ca să încadreze o figură în oval perfect, luminată de ochii mari, în migdală şi albaştri. Era, în tot trupul acela subţire şi şerpuitor, un clocot, un neastîmpăr de animal sănătos, puternic. Avea în fiecare pas, în atitudini, în gestul cu care ştia să-şi arunce părul ud pe spate, cu o singură smucitură a capului în sus, o eleganţă în adevăr surprinzătoare pentru fata cu nume băieţesc şi cu poreclă la fel, din curtea pe care mahalagiii o numiseră, cu drept cuvînt, pentru că nu scăpa o zi fără scandal: casa cu nebuni.

Fana se scălda, goală şi în rînd cu noi, la apă mare.

Lîngă podul de fier (trecea trenul de Giurgiu pe sus, dimineaţa, la prînz şi seara, cu uruit de roţi) era canalul mic.

Prin el se vărsa, în Dîmboviţa, apa de la uzină.

Sora mică spinteca valurile, repezi şi clocotind, ca o săgeată. Dincolo de pod, era canalul mare. Din gura fantomatică, de ciment şi întuneric, venea un zgomot surd, ca un bocet sau ca o chemare haotică în moarte.

Singură Fana avea curajul să înoate împotriva apei şi să pătrundă înăuntru, pînă nu o mai vedeam şi nu-i mai auzeam glasul.

La stăvilarul de la Ciurel, unde gîrla era aşa de adîncă, uneori, că nu-i da nimeni de fund, fata se suia pe parapet, lipea picioarele şi ridica braţele — cu trupul gol superb conturat în lumina plină a soarelui — şi cu o singură şi uşoară zvîcnire în vîrfuri, făcea un salt în sus şi cădea în apă: toată un arc despicînd văzduhul.

Sta la fund mai mult ca oricare din noi şi scotea capul din valuri departe, rîzînd şi bătînd din palme.

Fana călca apa şi ştia să facă pluta, înota voiniceşte, cu o mînă sau cu amîndouă, pe un umăr sau altul.

Cînd obosea, se urca pe mal şi se răsturna pe iarbă, s-o înfierbînte soarele din nou.

Noi ne adunam în jurul ei, ca o gardă credincioasă şi mută. Dacă încerca să se apropie o haimana din altă mahala sau din altă bandă, îl luam la goană cu bolovani.

Fana se întorcea cu faţa în jos, îşi ridica bărbia în palme şi se uita la noi, zîmbind, cum o apăram...

CAPITOLUL III

Se împletesc destine peste timp

Primele ploi reci ale toamnei îmi aplecau aripele.

Mureau isprăvile şi elanurile. Mă despărţeam de mărăcini şi de haimanale. Nu ştiam, la despărţire, să ne dăm mîna şi să ne sărutăm. Învăţasem să plîngem pentru şapca uitată uneori în grădinile sîrbilor, în panica retragerii, cînd eram fără veste înconjuraţi de cîini răi şi de tirani în şalvari, între pepeni sau în tufele cu agrişe. Lacrima era un protest, cînd ne sfîşiam fără voie cămăşile, în lupta ce ne da rostogol şi încleştaţi, pe malul gîrlei, de sus şi pînă în apa caldă şi murdară. Suspinam cînd aşteptam, prinşi în altă mahala şi cu mîna încleştată pe piatră, să ne înconjure duşmani mult mai numeroşi şi furioşi că îndrăznisem să trecem prin „ţara lor”, fără o prealabilă înţelegere şi fără să plătim un bir în nasturi, în bile, în arşice şi felii de pîine.

Dar acum era o tristeţe mută, învăluitoare, mai presus de lacrimă.

Ne adunam, zilnic, în adăpostul de sub podul de lîngă canalul mic şi ne uitam nemişcaţi, fără gînd, pe sub arcada de piatră, la cerul aproape, cenuşiu, co-vîrşitor. Ploua mărunt, cum plouase în ajun, în gîrla ce crescuse. Malurile erau pustii, de la noi pînă la Ciurel şi de la canalul mare pînă la podul de la Cotroceni, pe care vedeam cum trece, ca în ceaţă, tramvaiul electric

Acolo ştiam, de mult, o salcie bătrînă despletită în apă.

Era, în fiecare din noi, o salcie despletită.

Uneori, vîntul arunca sub arcadă pumni de frunze galbene. Ni se aşezau pe mîini, în păr, pe umeri. Nu le scuturam. Ne uitam la ele, tăcuţi. Le lua altă aripă de vînt şi le zbura în vîltoare. Le priveam plutind, duse de apă şi date la fund. Ne înfioram şi păstram o frunză, ca o inimă, în palmă.

Strîngeam pumnul, să nu ne fure toamna inima.

Cind se însera, pătrunşi de umezeală şi tremurînd, plecam spre casă, cu pasul rar prin ploaie şi ochii în pămînt. Ne învoiam să ne întîlnim mîine, tot la pod. Speram

că o să fie frumos. A doua zi, însă, eram mai puţini în adăpost şi aşteptam zadarnic soarele înviorător, să spargă norii şi să supună vîntul rău. Tovarăşii de joacă şi de tristeţe renunţau, unul după altul, la ceremonialul păgîn al tăcerilor şi melancoliilor de sub arcadă, bucuroşi că, în cuibul părintesc, nu-i mai bate toamna cu pumni de picuri reci în obraz.

Numărul celor ce veneau să aştepte soarele era din ce în ce mai mic, pînă rămîneam, în culcuşul de piatră, numai eu cu Fana.

Stam alături, cuprinşi cu mîinile pe după gît şi ne uitam cum trec trenurile, peste podul de fier ori ascultam clocotul surd, cobitor, ce învolbura apa în canal şi o deborda, înspumată şi aburind, peste marginile de ciment. În rîul nisipos şi galben, valul limpede de la uzină tăia în curmeziş, de la malul celălalt spre noi, o cărare albă.

— Tu vezi cum plouă, cu stropi mici, în gîrlă? Parcă i-ar împunge luciul cu ace puse unul lîngă altul...

Fana se descuraja.

— Nu mai răsare soarele!

Ne cutremura un fng lăuntric.

— Să ştii că nu mai iese soarele pînă la primăvară...

Primăvara era departe.

Fără soare nu mai aveam nici un rost. De atunci şi pînă la primăvara pe care începusem s-o aşteptăm, cu prima zi de toamnă rece, prevestitoare, urma să ne îngropăm între ziduri şi sub tavanul jos de acasă, să stăm cu nasul lipit de fereastră şi să privim cum plouă sau să ascultăm, sub streşini şi prin hornuri, şuierul viforului. Trăiam cinci-şase luni o viaţă moartă. Ne imbecilizam desenînd oameni şi flori, pe geamul aburit, cu un chibrit stins. Eram prea mari acum să ne mai bucurăm că, la iarnă, vom număra cîte ciori vin şi zboară din salcîmi şi roşcovi sau că vom face, din tablă şi boabe de porumb, clopoţei pe care să-i sunăm, în seara cînd vor dansa prin aer primii fulgi de zăpadă, mari şi uşori.

Nu mai aşteptam, de mult, cu gura deschisă spre cer, să prindem pe limbă şi în gene, crainicii pufoşi ai iernii.

Noi ne închinam, de cîţiva ani, numai soarelui — pentru că prin el evadam pe maidane, în larg şi senin, din casa cu nebuni.

Soarele ce ni-l fura toamna — toamna pe care încercam să ne-o închipuim...

— Cum crezi tu că e toamna — mă întreba Fana, clipind repede. Eu zic că-i o

cumătră urîtă şi rea, cu picior de lemn, ca unguroaica de Mădălina. Sau ca Safta ţiganca.

Mă uitam cum plutesc franzele veştede pe apă.

— Eu zic că-i o femeie care oftează ca mama.

Se însera fără veste.

Tremuram de frig şi de nelinişte. Sub noi, clipocind în beznă, gîrla învia glasuri din adînc. Podul de fier se profila pe cer ca o arătare albă, de animal apocaliptic. Jucau umbre, pretutindeni şi ascultam, în fiecare fir de iarbă, o şoaptă. Fantasmele se ridicau din apă, ca un joc de flăcări, una lîngă alta şi erau ca flăcările, la un incendiu de fabrică, supte de întuneric. Noaptea îşi agăţa pelerina cu pulpanele fluturate, în traversele podului. Vîntul şuiera, bucuros de ispravă şi se juca, zvîrlind în sus şi în lumina felinarelor de la uzină, volburi de frunze şi de ploaie.

Aveam impresia că am rămas, singuri şi mici, aplecaţi peste haos, departe de oraşul cu străzi şi necazuri şi smulşi, de o vrajă, din viaţa tuturor.

Ne înstreinam în noi şi ne apropiam, cu alte gînduri, cu alte zvîcniri în sînge, cu amintiri ce dormiseră pînă atunci la fund

— o moştenire pe care n-o ştiam de la cine şi de cînd o purtăm în carne şi sub frunte. Încercam să le limpezim, să lămurim un înţeles şi să ne prindem de el. Visasem, în adevăr, de cînd mă ştiam, alături de Fana, într-un culcuş de piatră, pe o margine de apă fără nume sau cu toate numele laolaltă? Fata se înfiora de cîte ori, mişcînd piciorul, da rostogol o pietricică.

Strînşi unul în altul, cu inimile zvîcnind la fel, ne căutam mîinile, să ne simţim alături şi să ne privim în adîncul ochilor, de aproape şi îndelung, într-o lumină ce se aduna în noi pentru întîia oară. Ne bă- nuiam, unul pe altul, zîmbind. Nu ştiam de ce zîm- bim. Nu mai căutam un rost. Toate tainele trăiau în noi. Ar fi fost de prisos să încercăm să le dezlegăm. Ne mişcam, simţeam, trăiam la rîndu-ne prin ele, stă- pîni şi robi deopotrivă ai acestui mister de îngemănare sufletească.

Fana îmi lua mîinile reci şi mi le încălzea, lipin-du-le de gură, cu răsuflarea ei.

— Ţi-e frică sau tremuri de frig, Iacov?

Iacov...

Uitasem că am un nume. Mama îmi zicea Puişor sau „cîine de uşi multe”. Tata mă

chema aşa: „mă, tu ăla mic” — ori mă mîngîia, ca mama: Puişor! Chiriaşii mă porecliseră Năpîrstoc, că eram mic şi slab, iar haimanalele cu cari mă jucam pe maidane mă botezaseră Ciuf-Ciufulici, pentru că umblam cu părul mare, cu coamă în creştet şi buclele peste urechi, ca fetele. În adevăr, învăţătorul mă strigase, în cei patru ani de şcoală, Iacov. Dar domnul Bacincu era un om mărunt şi slab, nervos cînd nu era ursuz, iar numele cu care mă chema la tablă, să fac socoteli sau să călătoresc, cu nuiaua lui pe hartă, prin principalele oraşe ardelene, mi se păruse aspru, nepotrivit cu mine, strein. Îl purtam ca pe un număr — un număr de tablă înfipt în haina albastră a hamalului.

Singură Fana ştiuse să-l muzicalizeze, să mi-l apropie şi să mi-l facă drag.

Haimanaua cu ciuf şi năpîrstocul din casa cu nebuni nu mai mă interesau. Unul rămăsese pe maidane, murise o dată cu soarele, între mărăcini — celălalt ştia numai s-o tragă de păr pe Lenora şi să-i ronţăie zahărul.

Lîngă Fana era altcineva, acum — un Iacov nou, apropiat de taine şi muiat în apele unei nopţi de mister.

— Ce reci ţi-s palmele! Bagă-le la mine-n sîn.

Mîna căuta înfiorată cuibul cald.

Capul mi se apleca pe umărul plin, cu un gest de supunere, de dăruire fără murmur.

Se ridicau din apă braţe de umbră şi mă legau de fată, strîns, cu un fir pe care alte mîini aveau să-l rupă în curînd, cu întîia prăbuşire a visului ce-şi crescuse aripile, în aceste înserări de cuminecare şi de împletire a destinelor.

Ne deşteptam, cine ştie cînd, să ascultăm cum trece un tren de marfă pe podul de fier, cu uruit de roţi pe traverse. Locomotiva fluiera prelung, acarii îşi legănau lanternele în noapte.

Plecam acasă de mînă, cu toată figura în ploaie şi vînt. Nu ne mai păsa de frig. Toamna ne furase soarele şi ne îngropase maidanele sub noroi. Nu mai aveam ce pierde. Fana cînta, cu o nepăsare îndărătnică. Se oprea, cînd luneca în mocirla galbenă a potecii dibuite prin beznă, să înjure vremea ursuză.

Ne apăsam palmele pe inimă, să-i cuminţim zvîcnirile şi urcam spre barieră, în fugă, rîzînd ca să înşelăm întunericul, singurătatea şi frigul.

Lăsam în urmă ciulinii şi mărăcinii, să-i frîngă vîntul şi să-i îngroape, pînă la primăvara viitoare, zăpezile ce vor veni.

Mi se părea că-i aud tremurînd şi scîncind, de singurătate şi presimţiri. Încercam să cînt, ca Fana, ca să fiu şi eu nepăsător, dar buzele erau amorţite şi mi se umezeau ochii.

Lăsam în urmă mărăcinii şi-l lăsam pe Ciuf-Ciufulici, mort între ciulini.

Fana pleca spre casă de mînă cu Iacov...

CAPITOLUL IV

Un suflet crescuse răsucit şi strîmb

Toamna era anotimpul incendiilor, al sinuciderilor şi nenorocirilor.

Fireşte că şi scandalurile erau mai numeroase acum şi mai crîncene.

Mădălina lucra mai mult acasă, cînd era timp urît, cîrpind şi spălînd rufele hamalilor şi ale lucrătorilor din împrejurimi, iar Tinca se neurasteniza, singură în adăpostul pustiu. Erau necesare mai dese destinderi de nervi. Bătrîna sta la pîndă, ca o veveriţă şi cum o vedea pe Mădălina picior-de-lemn ieşind în curte, o lua la ocări. Unguroaica o blestema să-i sece ochii şi s-o mănînce viermii de vie, în cărucior. Lenora aduna noroi în pumni şi arunca spre pălimarul oloagei. Fana alerga după ea şi cu o singură palmă, după ceafă, o da tumba prin băltoacă. Fata se ridica urlînd, plină de noroi pe burtă, pe figură şi pe mîini.

Mădălina încerca să se răzbune, înfigînd degetele în părul frumos al Fanei, dar surorile două o prindeau de piciorul zdravăn şi o trînteau cu capul de pietre.

Se făceau grămadă pe jos, urlau şi se zgîriau, scrîşnind.

Cînd nu era Ivan acasă, să le frigă pulpele şi spinările cu lovituri, Tănăsică umplea găleata cu apă, din butoiul birtului şi le scălda. Duşmancele se astîmpărau ca prin farmec. Uneori încercau să protesteze că le udă, în aşa hal, o scîrbă de slugă şi-l ameninţau, Mădălina alături de cele trei surori, că-i scot ochii dacă se mai amestecă unde nu-i fierbe oala.

Dar prăvăliaşul nu se intimida şi nu ştia de ruşine.

Se jura pe papucii de atlas cu cari se plimbase Eva prin rai că, dacă nu se cuminţesc, le înşfacă de păr, le culcă pe spate în mijlocul curţii şi le face, una după alta şi fără alegere, miresele lui.

Băiatul era convins, în capul lui prost de flăcău cu buzele groase, cu ochii glumici şi urechile clăpăuge, că în cîteva ore ar stîrpi certurile cumetrelor din casa cu nebuni — dacă l-ar lăsa jupînu'...

Femeile se speriau fără spaimă, scuipau şi intrau în casă.

Tănăsică era o figură pitorească, un amestec ciudat de animalitate păroasă şi de candoare. Nu ştiam cînd mănîncă sau cînd doarme. Om de încredere al birta-şului, asuda — slugă fără odihnă şi fără folos anume. Ca orice om de încredere, Tănăsică da în brînci muncind, nu avea leafă sau parte la cîştig şi se învăţase să suporte, cu stoicism, toate ponoasele.

Varlam şi Criste erau boieri, lucrau numai la ora prînzului şi seara. Comandau bucătarului ţigan ciorbe

şi iahnii de cartofi, aşteptau porţiile egale, să le ducă la mese, stau de vorbă cu lucrătorii şi se înjurau cu hamalii ori îl chemau pe ofticosul cu catastiv, la plată. Cînd nu aveau muşterii, se răsturnau pe scaun sub şopron, picior peste picior, şi se scobeau în nas, prindeau muşte ori strigau glume porcoase în urma lucrătoarelor tinere de la manufactura de tutun. Pentru osteneala asta aveau leafă, mîncare cu grăsime şi carne, casă, un rînd de haine pe an şi ceasuri atîtea de somn pe noapte.

Tănăsică era hamal şi spălătoreasă de şervete şi vase, tăietor de lemne şi măturător, bucătar şi chelner, contabil şi spoitor de tingiri, fată în casă la Varlam şi Criste şi stăpîn la pierdere, cînd se spărgeau farfurii ori se furau lingurile de lemn — cioacă a bătăilor şi păgubaş din sărăcia lui de slugă la dîrloagă...

— Mă, prostule — îl certa deseori Safta ţiganca — de ce rabzi, la ce bun îţi rupi bojocii-n tine muncind? Tu nu vezi că ofticosu ăla de jupîn îşi bate joc de tine? Dă-l dracului şi caută alt stăpîn.

Tănăsică o asculta, ridica din umeri şi se scutura tot, ca de un vis rău. Gîndul de ducă îl încerca o clipă. Toate necazurile se adunau în el şi-i încleştau

pumnii, dar revolta lăuntrică era o flacără repede stinsă. Sluga se înviora, i se lumina figura. Se uita prudent în toate părţile, să fie sigur că nu-l mai aude nimeni şi se apropia de Safta să-i şoptească:

— Ştiu eu ce ştiu, coană!

Lipea un deget pe buze, ca o rugă, să nu mai spună la nimeni taina ce i-o dezvăluia şi se transfigura, cu rîsul gîlgîit în glasul limpede acum.

— Tănăsică crede c-o să iasă bine peste un an!

Se jura, s-o convingă şi pe Safta de adevăr, pe ochii boului din staulul lui Cristos. Flăcăul era un fantezist. Nu înjura ca Gore, nu striga ocări ca Mădălina şi nu blestema ca Tinca. Vorbea în imagini. El singur ştia că Eva purtase papuci de atlas în rai, că în staulul de la Betlehem a fost un bou cu ochi de copil, că Aprodul Purice băuse vin din cană de lemn, că sfintele mucenice aveau o icoană de aramă în sîn, iar îngeraşii purtau clopoţei în vîrful aripilor...

— La urma urmei, cucoană — se resemna Tănăsică — să zicem că n-o să iasă bine pînă la anu! Că jupînu e un cîine, iar eu un prost că rabd să mă bată! Mor că muncesc? Nu! Să plec?

Unde? Pe matale nu te bate nenea Gore? Ba bine că nu! Pleci? Nu pleci. Păi vezi, cucoană? Rabzi — că aşa ţi-a fost scris...

Întreba din prag, cu glasul umed.

— Unde să plec? Pe cine am în lume?

Şi cum ţiganca nu ştia să răspundă unor întrebări de cari atîrna existenţa lui Tănăsică fantezist şi clăpăug, sluga îşi apleca uşor, cu un gest de renunţare, capul pe un umăr şi-şi despica gura într-un surîs ca o rană:

— Păi vezi...?

— Văd, mă Tănăsică — ofta Safta — cum să nu văd?

— Te bate? Ba bine eă nu! Pleci? Vezi să nu pleci...

Lovea cu pumnul în zid, ca o răzbunare împotriva adevărului ce-i lega, pe amîndoi, de viaţa cu umilinţe:

— Aia e... mărul pe care l-a muşcat şarpele! Aşa ne-a fost nouă scris: să îndurăm şi să tăcem, ca morţii în paraclisu de la poarta raiului...

Untul înserărilor cu ploi monotone, nopţile lungi şi necazurile, îl înrăiau pe Gore. Hamalul venea acasă beat şi tîrziu, de cîteva ori pe săptămînă, să spargă vasele cu piciorul, să se certe cu Paler şi s-o tragă de păr pe Safta, că doarme cu lampa stinsă. Nu uita să bată cu pumnii în uşa meşterului ungur şi să-l poftească afară, dacă se crede tare şi e ceva de capul lui, la trîntă şi la palme.

Bela încărca puşca de vînătoare şi scotea ţeava pe fereastră, ca un avertisment pentru vecinul rău. Chiriaşii, adunaţi în jurul lui Gore să vadă ce-o să se în- tîmple, se călcau în picioare, fugind de frica armei cu două focuri.

Taină de nepătruns pentru mine, însă, rămăseseră scandalurile din casa

simigiului şi cîntecul epilogal şi sfîşietor al rusului.

Cînd se întîmpla să treacă un miez de noapte fără nici un tămbăiău, eram siguri că vom fi smulşi din somn de un semnal de incendiu. Mă înfioram, cu

ochii mari în întunericul din sală, ascultînd. Fluiera mai întîi la fabrica aprinsă, cînd departe, cînd apropiat, în voia vîntului. Sirena sfîşia tăcerea umedă de afară, ca o chemare, ca un strigăt întretăiat de spaimă şi prelungit, în ultim efort, ca o rugă şi ca o deznădejde.

Ştiam unde arde fără să mai ies în curte, să văd în ce parte e cerul roşu. Dacă fluiera ca o lunecare de arcuş pe o coardă de contrabas, focul era la atelierul pentru industria lemnului, de alături. Dacă şuierul era limpede, subţire, aflam că flăcările au cuprins stivele de scînduri de la „Lessel”. Cînd, dimpotrivă, dau locomotivele alarma, pîrjolul mistuia depoul de maşini sau magaziile de mărfuri ale gării.

După cîteva clipe, toate fabricile din împrejurimi dau semnale la fel. Era un concert asurzitor, un urlet de disperare ce te smulgea din casă fără voie şi te precipita spre locul sinistrului.

Mama umbla, cu mîna speriată, pe masă, pe scrin, pe dulapuri, după chibrituri. Tata îşi căuta pantalonii pe întuneric, se apleca lîngă pat şi orbecăia după ghete, înjurînd că Puica nu mai aprinde lampa, zăpăcit, tremu- rînd ca mine şi ca mine îmbrăcat, la întîmplare,

cu haina pe dos sau pantalonii cu nasturii la spate. Obişnuit, încălţam ghetele schimbat şi ne împiedicam în şireturi.

Tata pleca la fabrică în fugă, orbeşte. Făcea parte din echipa de salvare şi era dator să fie prezent la birou, la orice oră din zi sau din noapte. Oriunde ar

fi fost pîrjolul, înhămau caii la pompă, se echipau cu topoare, cu căşti şi frînghii, luau scările pe umăr şi porneau spre foc, strigînd şi agitînd uneltele, ca să-şi poată face drum prin gloata curioşilor ce se adunau pe străzi, somnoroşi, zăpăciţi, buimaci, în panica generală.

Goana în noapte, sirenele ce nu mai conteneau, ale fabricilor, ideea că ne ducem la un incendiu, toate mă tulburau şi îmi precipitau zvîcniturile inimii.

În urma noastră veneau şi pompierii. Se auzeau, de departe, semnalele gornistului. Ţipetele de alarmă, tropotul cailor, uruitul roţilor de la sacale pe caldarîm, scara impresionantă, cu manivele şi sîrme întinse, pompa cu aburi, coifurile cu luciri galbene, metalice şi topoarele în bandulieră, gîndul că ei sunt pompieri adevăraţi — mă exaltau...

Deasupra fabricii, cerul era o vîlvătaie. La poartă mişuna o mulţime imensă — umbre profilate pe fondul roşu al luminii cu care flăcările inundau curtea şi strada. Intram, cu pompa şi cu tovarăşii din echipa tatei pînă în apropierea atelierului aprins. Era un zgomot infernal, o întretăiere de glasuri ce nu ştiau ce spun şi de comenzi pe cari nu le mai asculta nimeni. Pompierii încercau să intre pe

coridoare şi uşi, lucrătorii luptau să iasă, cu braţele pline de scule şi de materiale. Se împingeau unii în alţii, orbeşte, se călcau, se bruscau — se înjurau.

O forfotă eroică şi ridicolă în acelaşi timp, fără folos, fără înţeles şi totuşi logică, fără îndoială în logica acelor momente de panică, de încordare nervoasă şi de anihilare a oricărui efort de reculegere şi de justă apreciere a pericolului.

În acest timp, flăcările se încolăceau pe sub streşini prăbuşeau grinzile în atelier cu zgomot surd, în risipă de scîntei şi spărgeau acoperişul, se ridicau spre cer, alături şi sprintene, se aplecau în voia vîntului, dispăreau o clipă, supte parcă de întuneric şi iar se smulgeau în sus, mai înalte, mai groase, mai sprintene şi mai cotropitoare. Printre ele, zburau porumbeii. Îi vedeam trecînd, zăpăciţi, orbi, nevinovaţi. Flacăra, ca o limbă de reptilă gîngăniile, îi prindea din zbor şi-i precipita, cu aripile strînse, în jarul ce mistuia acoperişul.

Plîngeam cu pumnii la gură de mila lor.

Nu mă mai interesau pompierii urcînd cu agilitate scările ori spărgînd cu topoarele tabla de pe atelier, nici poruncile date de ofiţer, prin gornistul de

lîngă el, pompelor cu aburi şi sacalelor. Ştiam că, la fiecare comandă prin goarnă, sergentul mecanic va răspunde trăgînd o dată, de două sau de mai multe ori, de mînerul fluierului ascuţit, strident. Nu mă mai impresiona, deocamdată, nici strigătul celor de la tulumbe, cari cereau în răstimpuri, cu glasul prelung, speriat, cînd se vedeau înconjuraţi de vîlvătăi: apă, apă, măăă...

Mă obsedau porumbeii, cu zborul frînt în flăcări.

Moartea lor era, pentru mine, cel mai tragic mo-ment, din tot acel haotic şi covîrşitor spectacol al distrugerii.

Plîngeam pentru sufletele albe, trecute prin purgatoriul incendiului şi din nou întraripate pentru zborul din urmă şi cel mai frumos, în limpezimile văzduhului cu drum fără întoarceri...

Tîrziu, în zorile tulburi, lăptoase, murdare de toată oboseala ce ni se lăsa pe pleoape ca un văl, din atelierul incendiat rămîneau numai zidurile afumate, cu geamurile sparte şi ferestrele smulse din loc, cu acoperişul tot prăbuşit peste maşinile inundate, răsucind în jurul lor curele arse. Mai stăruiau, sub grinzi şi tablă, cuiburi mici de jar, să coloreze vag pustiul dintre ruini. Vedeam, prin golul de

ochi orb al ferestrelor, crescînd şi scăzînd pale de lumină roşie.

Parcă obosea şi focul de atîta zburdălnicie de flăcări spre cer, de atîta mistuire şi de luptă cu valurile de apă ale tulumbelor alimentate de pompa cu aburi şi de pompele de mînă, pe cari le manipulaseră, neobosit, mahalagii şi lucrătorii, sub comanda celor de la echipele particulare de salvare.

Era o delăsare, o destrămare de gînduri, o istovire generală, în pasul rar, mare şi greu — în cizma cu ca- rîmbii peste genunchi — al pompierului, în înco- voierea oamenilor ce tîrau după ei tulumbele inutile acum şi în lenea cu care se rostogoleau, din cînd în cînd, ultimele bîrne rămase prinse în ziduri.

Nu mai impresiona nimic.

Plecam spre casă. Pe drum, mă împiedicam şi lunecam în toate noroaiele, istovit, cu somnul sub pleoape ca o beţie amară şi leşinătoare.

Mă deşteptam după prînz, cu capul greu, fără foame şi fără gust de joacă. Fana mă lăuda că am avut curaj să plec la foc, în rînd cu oamenii mari şi mă întreba cum a fost. Ridicam din umeri, mut, cu privirile usturate de lumină. Tresăream, arar, cu ochii mari în gol şi nu ştiam de ce

tresar. Fata mă sîcîia cu întrebări la cari nu era nimic de răspuns. Uitasem tot ce fusese peste noapte. Îmi rămăsese o uruială de motor în urechi şi un gust leşios, de apă murdară şi curele arse, în gură.

Dacă ploua afară, îmi lipeam fruntea fierbinte de geamul rece şi mă uitam, fără să văd, pe maidanul cu basculă, spre bariera cu braţul de lemn, vopsit în roşu şi alb, ridicat ca o ameninţare pentru căruţele ce treceau, mici şi încărcate, pe sub el...

Repetam, deseori: bariera — sonorizînd cuvîntul şi căutîndu-i un înţeles pe care îl ascultam în mine, nelămurit încă în gînd dar clocotit şi crescut în suflet, ca un neastîmpăr şi ca o presimţire.

Mă obseda şi mă speria uneori, în vis, braţul acela de lemn, ridicat spre cer, imperativ, ca un deget de stă- pîn uriaş, stropit cu sînge. Cînd se lăsa în jos, greu, parcă despărţea două lumi, cu o poruncă mută: pînă aici! Porunca era, deopotrivă, pentru noi, orăşenii din mahalaua cu nume ruşinos şi pentru cei de dincolo de barieră, poporul fără ţară şi fără sărbătoare al ţigăniilor şi al maidanelor fără hotar...

Fata eu nume băieţesc, însă, continua să mă supere cu întrebări.

— Lasă-l în pace — o sfătuia mama — că acum nu mai e bun de nimic, cîteva zile. De ce s-o fi ducînd la foc, dacă-i face rău!

— De ce să-i facă rău — se mira Fana.

— Ştiu eu? Nu-l vezi în ce hal e? Parcă-i scos din coşciug... Acu' nu-i nimic. Stai să-l vezi cînd s-o însera!

Zidurile cenuşii ale atelierelor de la manufactura de tutun Belvedere aveau patru rînduri de ferestre, la depărtare şi în mărime egală. În toate geamurile se aprindeau becuri, ca un joc în sărituri, de la un etaj la altul şi de la o latură la altă latură — patru brîuri cu stră-luciri mici şi galbene. Globurile mari de la barieră îşi legănau lumina peste linii. La canton suna un clopot, semnalul de închidere a drumului. În necuprinsul triajului agonizau felinarele de la macaze, cu sticle verzi şi roşii sau cu săgeţi albe pe matul vopsit ai uneia din cele patru suprafeţe semnalizatoare.

Uram becurile aprinse ca la o comandă diabolică. Ele chemau noaptea şi vărsau întunericul pe stradă, ca o apă sau ca o pulbere curgînd pe acoperişuri şi picurînd de sub streşini.

Plecam de la geam, prins neaşteptat de un neastîmpăr curios. Mă plimbam prin casă. Îmi venea să fug afară şi-mi era frică să deschid uşa. Cînd mă uitam, atent, la bătrînul din cadră, mi se părea că mişcă bu-zele. Închideam ochii, să nu-l mai văd, dar mon- strul cu capul ţugui şi gura strînsă îmi rămînea, în-

treg şi viu, sub pleoape. Ţipam: „lasă-mă-n pace!” Încercam să cînt, ca Ivan sau ca Gore şi mi se încleştau fălcile. Tremuram, cu sudoare pe frunte. Ameţeam umblînd repede printre scaune şi în jurul mesei. Deşi bătrînul din fotografie nu mai mă obseda cu clefăitul lui de gură fără dinţi, strigam nu ştiam cui şi de ce: „lasă-mă-n pace!” Fireşte că, afară, lunecau prin băltoace paşi de vedenii, că umbrele se adunau la geamuri, mă priveau prin spăr-tura perdelelor şi se sfătuiau, în şoapte pe cari numai eu şi vîntul le ascultam.

Mama încerca să mă smulgă din neastîmpăr, să mă ocupe cu ceva, să mă lege de un gînd senin. Ştia întîm- plări cu haz şi poveşti, reînvia — pentru a nu ştiu cîta oară — isprăvile, în adevăr de basm, ale uneia din bunice, haiducă odinioară şi frumuseţe legendară.

Ascultam fără să aud şi întrebam, fără rost, nimicuri cărora, în acele momente de tulburare, le acordam importanţă. Mă pasiona îndeosebi păstorul cu oile şi cîi-nele lui, pe care mi-l arătase Ivan cizmarul, într-o noapte, în globul luminos al lunii. Dar nu ascultam răspunsul, nu eram în stare să mă concentrez. Nu mai umblam prin casă, acum, şi puţin îmi păsa de

umbrele cu şoapte şi de paşii vîntului. Era o linişte aparentă. Mă înviora gîndul că, în lună, e un ciobănaş cu fluier de soc şi cîine miţos, între oi năzdrăvane.

O rugam pe mama să-mi spună povestea cu trei turme de miei şi trei ciobănei, pe care o cînta, în fiecare duminică după masă, tata — ca pe un colind sau ca un descîntec de dragoste şi moarte.

Mă înveseleam brusc — o veselie stridentă, mărturisită în gesturi nestăpînite, dezechilibrate, simptomatice, sub care creştea un sentiment de gol şi de îndepărtare, de apăsare pe umeri, de lunecare şi de pierdere a pămîntului de sub picioare.

Mă întristam tot aşa de repede şi fără rost.

Aşteptam să se întîmple ceva, să năvălească un ins pe uşe cu o veste rea. Mă nelinişteam că tata n-a venit încă de la fabrică. Fluierase pentru încetarea lucrului sau nu? Întrebam, tresăream cu fiecare pas din curte şi fugeam să dau perdeaua la o parte şi să văd cine vine, iar întrebam, ca apoi să tresar din nou şi să fug la fereastră. Mă obseda ideea că s-a întîmplat ceva cu tata — cu el sau cu altcineva, cu un om, cu mai mulţi, într-un

atelier sau în toate sălile de maşini industriale.

Dar Puişor apărea în prag, vesel cum nu-mi aduc aminte să fi fost de multe ori, în anii lui puţini şi aspri. Strigam, fericit pînă la lacrămi şi-i săream în braţe, să-l cuprind cu mîinile pe după gît, strîns, topit tot în îmbrăţişare, să-l mîngîi, să-l sărut, să-l trag de păr şi iar să-l sărut. Mă bucuram ca de-o comoară pierdută de mult şi regăsită, pentru că eram sigur că, la fabrică se întîmplase ceva, că tata trecuse — în momentele mele de neastîmpăr şi presimţire — pe lîngă o mare primejdie.

Aveam impresia precisă a morţii ce sta la pîndă, în apropiere...

Văzusem atîţia inşi spînzurînd de copaci sau înecaţi la Ciurel, mutilaţi de tren sau rupţi în bucăţi de curele şi transmisiuni, prin ateliere, că — fără s-o înţeleg sau să încerc s-o cuprind cu gîndul crud — începusem să simt moartea în mine şi în aer, ca o aripă a cărei filfîire numai eu o vedeam, cînd îmi apăsam palmele de pleoape — gest instinctiv de concentrare pe care nu ştiam de la cine îl moştenisem...

Toţi oamenii de la noi din mahala — fie că lucrau la fabrică, fie că erau căruţaşi

sau hamali la maga-ziile imense ale gării ori în triajul plin cu vagoane de marfă — erau la fiecare pas pîndiţi de moarte cruntă, sălbatică, înfricoşătoare: prinşi de vîrtejul maşinilor şi frînţi în bucăţi de cuţite, de nu cumva aruncaţi răsucit şi făcuţi fărîme de plafon, ca de acolo să se prăbuşească, un mototol de cîrpe şi de carne tremurînd încă în ultimul licăr al fiinţei, pe stivele de scînduri ori în mormanele de talaş, atunci cînd nu erau despicaţi de tenderul şi de roţile unei locomotive, ca să rămînă deseori alături de linie, o singură mînă, vînătă, ţipîndu-şi revolta în pumnul strîns, cu toată groaza momentului şi cu toată foamea, pe un codru de pîine — foamea lor, postum protestatară, de cîini ai vieţii.

Alergam să văd un mutilat cu inconştienţa fanatică, robitoare, ce mă smulgea din casă, cînd ardea undeva.

Dar înnoptările, după ce priveam bucăţile de carne împrăştiate pe traverse, erau tot aşa de chinuitoare ca şi înserările ce urmau după un incendiu.

Prima noapte îmi era imposibil să dorm. După fiecare foc, trăiam şi mistuiam în mine spectacolul halucinant al flăcărilor, iar toţi porumbeii arşi înviau şi mi se adunau pe frunte, gîngurind şi

fîlfîind aripile. Mă sculam ţipînd şi fugeam să mă fac mic lîngă tata, tremurînd, vorbind fără şir, cu ochii mari în întuneri-cul din casă, populat şi el de şerpii vîlvătăilor şi de aripi albe. Dacă, dimpotrivă, se întîmplase în ziua aceea o nenorocire, visam noaptea, fără să dorm, că toate bucăţile de carne se adună laolaltă, că învie mutilatul şi mă strigă pe nume. Plecam alături de el, sărind din traversă în traversă şi glumind. Dar, între o glumă şi alta, la un moment dat, fluiera o locomotivă. Venea spre noi, vijelios, un tren. Fugeam, să nu ne ajungă, dar pămîntul, la rîndu-i, ne fugea de sub picioare şi ne apropia de bestia cu trei ochi aprinşi: unul verde, altul roşu, celălalt alb — de un alb spălăcit, mortuar.

Alergam îngrozit, pînă mă deşteptam, urlînd de spaimă, în braţele tatei — speriat şi el, alături de mama, dar liniştiţi numaidecît, cînd înţelegeau că totul nu a fost decît un vis rău, ducă-se pe pustii locuri.

Mama îmi închina perna şi se culca din nou, fără grije.

Era convinsă că o să mă apere sfînta cruce...

Dar sufletul acela crud, tăvălit prin toată mocirla vieţii, fărîmiţat de toate

emoţiile tari, desfigurat de toate măscăriile unui trai comun în mascara unică a

casei cu nebuni şi străpezit de aceste nopţi de coşmar şi de sfîşiere, nimeni n-ar mai fi fost în stare să-l apere.

Prea curînd apropiat de adevărul brutal al vieţii, prea devreme prins de aripă, lovit de toate tainele şi sîngerat în toţi mărăcinii necazurilor, sufletul acesta crescuse răsucit şi strîmb, ca un copac cu fruct pădureţ la gust şi otrăvitor.

CAPITOLUL V

Descifrare în palmă şi în vreme

Cu fructul acesta amar în palma întinsă am intrat în lume, prin gangul umed, plin de necazuri şi taine, al casei cu nebuni, copleşit fără să înţeleg, simţind adevărul în mine ca un spin şi murdar de toată murdăria ce mă înconjura.

Mama nu uita să-mi închine perna, cînd mă culcam.

— Fugi la rugăciune, drace! Roagă-te la Dumnezeu, să creşti mare...

Un motiv de întristare, pentru mine şi bătrîni: isprăvisem clasele primare dar nu crescusem mare! Meşterii nu mă primeau în fabrici şi ateliere, să-mi aleg brăţara de aur a unui meşteşug, pentru că eram prea mărunt şi slab.

— Ce să facem cu el? Mai ţine-l un an acasă şi îndoapă-l ca pe curcani, să prindă vlagă...

Tata ofta, trist că trec anii şi rămîn haimana pe drumuri. Mama, însă, nu se descuraja. Era sigură că, pînă la toamna viitoare, o să ajung cît un plop, dacă o să mă rog la icoană.

— Închină-te, să te faci mare, Puişor şi să nu mai visezi urît...

Mă uitam, absent, la îngeri şi sfinţi şi mişcam buzele.

Icoana închipuia în linii, în culori şi slovă necunoscută, o poveste de dincolo de moarte şi din cer.

Fusese împărţită în cinci vămi. Între ele pluteau nori cenuşii, mohorîţi, să aibă îngerii şi mucenicii cu aureolă pe ce să calce.

Prima vamă, inferioară, era împărţită, la rîndu-i în cincisprezece chinuri ale iadului. Păcătoşi şi păcă- toase, în pielea goală, spînzurînd de limbă sau legaţi cu capul în jos, se părpăleau în flăcări. În vama următoare, de-o parte era învierea din morţi, de alta chinurile tartarului. În mijloc, străjuia un înger cu sabie de foc în mîna stîngă. Răposaţii apăreau zîm- bitori din pămînt, pe lîngă crucile mormintelor. Dar nu dormiseră toţi în umbra crucii. Pe unii îi mîncaseră fiarele. Vor veni şi ei în cer, pentru că o balenă, un crocodil şi un leu se apropiau de

arhanghel şi vărsau, din gura deschisă larg, victimele foamei şi sălbăticiei lor. Ce prigoană îi aştepta şi aici? Doi draci prinseseră în lanţ o armată de netrebnici: muritori de rînd, stăpîni atotputernici odinioară şi călugări, femei stricate şi bătrîni cu bărbi încîlcite. Diavolii îi trăgeau spre iadul închipuit ca o mare de flăcări, în care suferă, plîng şi ţipă nevrednicii să vadă lumina paradisiacă. Un tartor îi împungea cu un trident, în timp ce altul se bucura că-l ţine de beregată pe avarul nedespărţit de punga lui cu aur. Fireşte că, peste oameni şi chinuri, zbura un înger, să aducă mustrări, cu glas de trîmbiţă, pentru sufletele pierdute în acea vale a plîngerilor tîrzii. Un şarpe gros, verde, înfăşurat de la coadă la cap de o panglică pe care nu ştiam ce scrie, se ridica din foc să gonească sfîntul cu goarnă, dar gura lui de smoală aprinsă nu putea să atingă vestmîntul roşu şi albastru al celestului trimis să smulgă, de pe buzele fripte de sete, un gemăt de pocăinţă.

În vama superioară era judecata. O cumpănă, în mijloc, cîntărea faptele bune şi rele. Oricît de mult ar fi tras doi nichiperci de talgerul cu păcatele muritorului ce aştepta, gol şi pur, virtuţile lui

erau mai grele şi omul avea să intre în raiul cu porţile deschise şi împodobite cu crengi înflorite. În calea fericiţilor pe veci, alt înger arunca trandafiri.

Peste toată această întîmplare cu zîmbete şi plîngeri, cu bucurii ce nu vor fi vis şi nenorociri peste cari n-o să se mai aştearnă praful uitării, plutea izbînda crucii, la care veneau să se închine regi în hlamidă şi patriarhi cu cîrje de aur, fecioare în alb şi copii cu ramuri verzi în mîini. Era glorificarea credinţei şi aureolarea lui Isus. Mîntuitorul sta pe un tron luminos, în ultima vamă a văzduhului din icoană, înconjurat de apostoli şi de aripioare cu capete de copil zburînd în jurul lui ca fluturii pe lîngă o floare...

Cînd eram singur acasă, iarna îndeosebi, mă urcam în pat şi mă uitam ore întregi la icoana asta mare, încercînd să înţeleg tot ce văd şi să nu mă sperii de tot ce înţeleg.

Uneori, împărţeam nefericirile şi recompensele celeste, pentru cei din curte, după canonul din poză. Pe Tinca o spînzuram de limbă şi o aruncam în foc. Lenora trebuia să încalece pe capul şarpelui şi să ţipe de frica dracilor. Ivan zbura, înger cu goarnă, pentru că ştia să cînte frumos. Pe Gore îl aruncam în gura

crocodilului, iar pe Mădălina o lăsam mîncată de leu, curios să văd dacă bestia cu coamă o să-i înghită şi piciorul de lemn. Tino Stavros pleca în iad fără să mai treacă pe la cumpănă, în timp ce grecoaica şi Tănăsică, de mînă cu mama şi cu Fana, intrau în rai, mîngîiaţi pe obraz de sfîntul portar. Nu ştiam ce să fac cu Paler, cu cei doi ilfoveni şi cu Pascu. Pe hamal, scăpat printr-o minune din gura crocodilului, îl obligam să se descarce de păcate în faţa judecătorilor. Strigam la înger: „să faci ce vrei, cu el şi cu ţiganca lui”...

Era o joacă de copil. împărţeam omenirea ce mă înconjura, iconar ca oricare altul, în răi şi buni, în victime şi călăi. Acesta a fost întîiul gînd lămurit sub frunte. Îl repetam în fiecare seară, cînd mă rugam: „precum în cer aşa şi pre pămînt”...

Alteori uitam de vecini. Mă cocoţam pe un scaun pus în pat, ca să fiu mai aproape de cer şi de taine şi priveam pierdut, smuls din casa cu nebuni şi din lume, la icoană. Încercam un sentiment de desprindere, de evadare din pantalonii cu brăcinar de sfoară şi din cămaşa în culori lipoveneşti, ca şi cum mă apuca o mînă invizibilă de chică, mă ridica în sus şi

mă lăsa, chip şi eu ca oricare altul din poză, pe ma-lul apei din care scoteau capul balenele şi crocodilii, ca să învie din gura lor oamenii mîncaţi cine ştie cînd şi pe ce meleaguri ale vieţii pămîntene. Eram îmbrăcat ca îngerii, zîmbitor ca patriarhii, senin ca sfinţii şi uşor ca aripioarele cu capete blonde de copil, din jurul lui Isus. În zborul lor recunoscusem sufletele albe ale porumbeilor morţi în toate flăcările incendiilor.

Urcam de la o vamă la alta, ca în vis. O auzeam pe Tinca ţipînd în tartar, Fana îmi făcea semn cu mîna, din poarta raiului, să mă apropii, iar Tănăsică se bucura, bătînd din palme şi plîngînd de fericire că nu se înşelase, cînd îi spusese Saftei lui Gore că „o să fie bine peste un an”! Acum era bine pentru el, era frumos, uitase toate umilinţele şi nedreptăţile ofticosului cu catastiv, scrumit, de mult în jurul iadului.

Nu mă apropiam de paradisul ce mă chema prin Fana. Căutam pe altcineva, printre regi cu hlamidă şi cuvioşi, de la un nor la altul, pînă sus, la picioarele lui Isus. Întrebam, umblam neastîmpărat de colo pînă colo, întrebam din nou şi iar plecam, despicînd văzduhul cu zborul meu, pînă la malul unde înviau morţii, în

vecinătatea torturilor şi sub fericirile promise ale raiului.

Strigam de acolo, din pragul dintre viaţă şi moarte, spre depărtări şi înălţimi, puternic, cu palmele la gură şi ochii crînceni:

— Unde e Dumnezeu? Îl caut pe Dumnezeu...

Se cutremurau văzduhurile şi mă deşteptam căzînd în pat, rostogol, cu infernul şi cerul peste mine. Nu mă mişcam. Scînceam, cu mîinile încurcate printre picioarele scaunului şi cu icoana apăsată pe umerii mei, ca o piatră de mormînt. Stam aşa pînă intra mama în casă.

— Ce făcuşi, împieliţatule — se speria ea — pliciind palmele şi oprită în prag.

— L-am căutat pe Dumnezeu — urlam de sub cadră şi cioburi de geam, fără lacrămi.

Puica se mira, cu mîna la gură, tristă că are un copil stricător şi buimac din fire, ca mine. O lăsam să se mire şi îmi apăsam lama cuţitului pe frunte, să dau înapoi cucuiul ce mi-l făcuse, în cădere, un colţ al ramei de stejar. Eram furios pe mine, pe icoană, pe mama şi pe tot cerul, cu vămile şi crucile lui victorioase. În prăbuşirea mea din slavă şi în semnul de

la frunte vedeam o răzbunare a lui Dumnezeu — pentru că îndrăznisem să-l caut şi să-l strig pe nume.

Mama afirmase un mare adevăr pentru mine: că milostivul se afla pretutindeni. Nu era nevoie să mă caţăr pe scaune şi să intru cu tărtăcuţa prin geamuri, ca să-l găsesc. Am început să-l caut, cum spusese bă- trîna, pretutindeni şi s-a întîmplat să-l întîlnesc la noi în curte, într-o zi de iarnă, cu soare mult pe zăpada orbitoare.

În faţa ferestrei de la sală era un copac rămas — ca mine — pipernicit, fiindcă nu-l înviorase soarele primăverilor şi nu-l crescuseră ploile darnice. Numai Mă- dălina îi turna, la rădăcină, lături.

Vrăbiile se opreau în crengile lui, ciripeau spre mine, vesele şi săreau pe zăpadă, să ciugule firimiturile de pîine pe cari le aruncam, în fiecare zi, după masă. Mă uitam la ele, din casă şi băteam cu degetul în geam, să le dau de veste că le văd şi mă bucur de zburdălnicia lor de bulgăraşi cu aripioare.

Nu ştiu de unde se pripăşise la noi în curte o pi-sică mare, neagră, ca un duh necurat. O uram pen- tru că, de cîte ori o întîlneam, se încorda, zburlită, cu botul pe labe, gata să sară pe mine. Miorlăia

duşmănos, răsucind şi întinzînd coada stufoasă şi mă fixa cu ochii despicaţi şi crescuţi. Nu puteam să-i suport privirile şi ţipam, cu capul ascuns în palme, pînă venea Ivan, din magazia lui, s-o prindă de gît şi s-o arunce pe casă. O ura şi rusul. Pisica îi furase pîinea de cîteva ori şi-i răsturnase sufertaşul cu mîncare.

Animalul dormea în poala oloagei. Tinca o mîngîia cu un nume de floare. Noi o botezasem, cu o duşmănie egală pentru bestie şi stăpîna ce-i da să mănînce, Gaşperiţa.

În după-amiaza aceea revelatoare de iarnă, ce avea să mă apropie de Dumnezeu, rămăsese o singură vrabie în copac. Zburda din cracă în cracă, se ciugulea sub aripă ori striga spre mine: cip-cirip, ca un rîs nevinovat şi ca o mulţumire că-i aruncasem un miez de pîine. O strigam, la rîndu-mi, prin geam, cu mîngîieri şi o întrebam dacă nu-i e frig afară, prin zăpadă — mică şi fără adăpost cum era. Pasărea îşi tremura aripile, ciripind: nu, nu! Mă înţelesese şi încerca să mă convingă că ei niciodată nu-i e frig.

Dar, în zburdălnicia jocului, pisica a lucit priviri de pradă.

Gaşperiţa se apropiase de pom cu paşii rari, atenţi, imateriali. Cînd am văzut-o

am tresărit. Era prea tîrziu ca să mai ies afară, să gonesc duhul negru ce se tîra pe pămînt încet, sigur, cu ochii fascinanţi. Am bătut cu pumnii în fereastră, să sperii vrabia, am strigat la ea să plece, că vine pisica şi-o omoară. Pasărea însă, nu presimţise moartea în apropiere. Se ciugulea sub aripă. Aşa a prins-o animalul în gură, în săritura ce-a făcut-o, ca o vedenie, prin faţa mea.

Nu am chemat pe nimeni, să smulgă prada din ghearele Gaşperiţei. Nici eu nu am ieşit repede afară, să încerc s-o scap.

Încremenisem la geam, fără gînd.

Vrabia plîngea în mine: cip-cirip, mi se ascunse în inimă şi se zbătea, cu aripele deschise: cip-cirip, cu un plîns, ca o dojană, ca un protest. O ascultam, cu o lacrimă prelinsă în bărbie, slab, proptit de zid să nu cad, cu desăvîrşire deprimat. Dacă incendiile şi nenorocirile mă cutremurau, tulburînd şi răsturnînd în mine toate imaginile, scena asta neaşteptată, de o clipă, cu o pasăre mică şi o mîţă de smoală, mă anesteziase. Înţelegeam, pentru întîia oară, că sunt dureri mai presus de plîns şi de zbucium.

Seara, la masă, am povestit bătrînilor ce se întîm- plase. Întrebasem: „de ce”? Era o întrebare ce mă chinuia, pe care o

strigasem în mine, ca să nu aflu un răspuns.

Tata a surîs vag, cu toată limpezimea ochilor în lumina lămpii. A surîs şi m-a mîngîiat pe frunte, îndelung, cu mîna uşoară. Pe el nu-l impresionase isprava Gaşperiţei. Îl îngînduram eu, pentru că: „tare eram bun la inimă şi mult o să sufăr în lume”! Mama, însă, a ţinut să mă convingă, în timp ce aduna firimiturile de pe masă, că nu se petrecuse nimic deosebit. Vrabia era sortită să mănînce musculiţe, pisicile mîncau vrăbii, cîinii omorau pisicile...

— Vorba mamă-ti, Puişor — a oftat tata. Tu nu vezi? Se mănîncă unii pe alţii...

Am întrebat, aplecat peste masă, cu buzele albe;

— De ce?

Nu bănuiam că răspunsul, aşteptat ca o dezlegare în conştiinţă, mă va apropia de cer.

— Pentru că... aşa a lăsat Dumnezeu!

Am bîlbîit, nu mi-aduc aminte ce şi am căzut pe scaun, slab, cu bărbia în piept.

Dumnezeu, pe care-l căutasem în icoană şi-l chemasem în mine, mi se arătase în gheara ce sfîşiase pasărea, îmi vorbise prin gura ce devorase prada mică...

Tîrziu, am ridicat ochii spre icoană, umezi şi am privit-o lung, cu încrîncenare în pumni şi cu părere de rău în suflet, ca pe un vis şi ca pe o jucărie de care trebuia să mă despart pentru totdeauna. Se prăbuşise ceva în mine şi se căscase un gol — un pustiu în care gîndul era zbor de liliac peste încremeniri de ape sub sălcii şi sub lună. Mă simţeam singur dar crescut, mai puternic, cu o cută adîncă între sprîncene. Cu o încordare de voinţă în smuncitura în sus a capului, ca să-mi descopăr fruntea, aruncînd spre creştet şuviţele de păr ce-mi lunecaseră pe tîmple, am vrut să strig, pentru mama şi pentru gîndul ce mă copleşise: „eu nu mai mă-nchin la icoană!”

Nu ştiu dacă acest prim efort de eliberare a fost prea istovitor pentru plodul de atunci sau dacă, în gîndul ruperii de credinţă, m-a durut, în subconştient, ideea despărţirii de copilăria legănată, atîta vreme, de sufletele albe ale porumbeilor întîlniţi în capetele bu- călate şi blonde din jurul lui Isus şi de sfinţii — toţi la fel şi frumoşi, în vestmintele lor roşii şi albastre: acel roşu apostolic pe care a fost scris să-l întîlnesc, mai tîrziu, fluturînd pe o baricadă...

Adevărul e că am plîns, cu capul căzut pe umărul tatei, nestăpînit.

— Of, că tare eşti prost — se mîhnise mama. Poftim la el ce risipă de lacrimi, pentru un pumnişor de vrabie...!

Tot aşa mă certa Puica şi toamna, cînd mă întorceam acasă plîngînd de mila mărăcinilor şi a scaieţilor cu floarea în puf violet, pe cari-i lăsasem, singuri şi frînţi de vînt, să-i biciuie ploile şi să-i îngroape zăpezile ce aveau să vină, cu viscolul scăpat pe maidane ca un mînz sălbatic. Pentru ea, mărăcinii şi scaieţii erau nişte buruieni şi atîta tot. Se uscau toamna, înviau primăvara, alţii şi tot ei, fără nici un rost. Pentru mine, însă, în serile cînd aşteptam cu Fana alături, sub pod, o minune în care, rînd pe rînd, tovarăşii de joacă şi de isprăvi se bucurau că nu mai cred, ca să poată rămîne în adăpostul cald de acasă, toate aceste nevrednice uscături şi buruieni, cum le botezase mama, începeau să aibă un suflet, să simtă, să prindă glas şi să mă cheme, să mă roage, să plîngă — un plîns ce numai eu aveam urechi să-l aud — că le las singure, fără apărare în noapte şi în furtună. Parcă-i vedeam cum tremură şi se adună unul lîngă altul, mărăcinii laolaltă cu ciulinii şi scaieţii, mici şi

scuturaţi de spaimă, copii şi ei ca mine, uzi, vineţi de frig, scîncind, plesniţi cu biciuşca vîntului peste ochi cînd încercau să se apere de ploaie, dezrădăcinaţi şi daţi peste cap, amestecaţi cu noroiul şi clisa galbenă, de şuvoaiele de apă ce inundau — scurse pe cele două versante ale dealului cu linia ferată — coclaurile.

Sufletul acesta obidit şi mut, al maidanului, trăia în mine.

Mama filozofase la fel.

— Nu mai plînge, prostu' mamei! Aşa e soarta lor de mărăcini! Scaieţii rămîn pe cîmp, se ofilesc şi putrezesc, rîndunelele pleacă, vrăbiile ciripesc în cuiburi mici, noi ne adăpostim în case. Parcă oamenii nu mor şi nu putrezesc? Pe vrabie cine-o apără, pe noi cine ne plînge...?

— Fiecare: om, pasăre, vierme sau buruiană, orice lighioană, are un noroc scris în frunte. Sau, cum am spus adineauri: o soartă...

Adevărul ce mi-l dezvăluise mama, cu cîteva luni în urmă, în noaptea cu plîns pentru sufletul maidanului zgribulit de frig şi rămas în mine, cu ţepii mărăcinilor înfipţi în carne, mi se limpezise sub frunte abia atunci, în seara aceea de schimbare la faţă, cu ninsoare molcomă, cînd umbra jucăuşe a vrabiei mai stăruia încă prin

crengile fragede ale pomişorului, ca un fulg de zăpadă sau ca un licăr.

— Aşa e soarta Mădălinei, să aibă picior de lemn şi să spele rufe la hamali? Care e norocul lui Ivan? Să dreagă papucii Saftei şi să plîngă în fiecare noapte, de mila grecoaicei? Dar soarta grecoaicei? S-o bată simigiul?

Se înnodau întrebările în mine şi nu ştiam cum să le smulg în lumină, cu ce vorbe să le spun. Închisesem ochii, să le simt, să le apropii, să le văd mai limpede. Se despica în mine o amintire şi se desfăcea, miraculoasă, ca o floare japoneză în apă: Safta ţiganca, cu un chiştoc de ţigare stinsă în colţul gurii, dînd în cărţi şi ghicind în palmă...

Intrase într-o zi cineva la ea, un om cu figura suferindă, veştedă. Nu-l ştia nimeni de unde vine şi cine e. Apăruse, în prag, ca o arătare, înfăşurat într-o pelerină. Toţi ne uitam la el fără să clipim. Necunoscutul s-a apropiat de ţigancă şi a întins mîna, albă, cu degete subţiri.

— Să-mi spui care-i soarta mea!

Vorbise rar, cu un tremur uscat, sec, în glasul ca a părere.

Mă oprisem lîngă mama, cu gîndul la omul în pelerină şi am întrebat, ca o joacă:

— Să-mi spui care-i soarta mea!

Puica a rîs.

— Fugi la naiba, ghibirdici cu nădragii-n vine!

Cum stăruiam cu palma întinsă, aşteptînd banul de aur al norocului pe care şi eu, ca orice buruiană sau lighioană, îl purtam în frunte, mama a surîs — alături de tata — m-a luat în braţe, mi-a suflat în faţă, ca în descîntec şi a făcut: ptiu! cu buzele, ca în deochi.

— Soarta matale, Puişor? Nu ţi-o cunoşti? Să umbli haimana şi să plîngi pentru toţi mărăcinii pămîntului...

Vorbind, Puica îmi răvăşise părul pe frunte, mă sărutase şi mă mîngîiase — glumise...

Singur tata a tresărit, cu o întunecare vremelnică în albastrul ochilor şi a lovit cu palma în gol, de la o tîmplă la alta, ca şi cum ar fi vrut să gonească o vedenie.

— Tu, femeie, de nu ţi-ar fi gura ursitoare!

Hoinar şi să plîng pentru toţi mărăcinii pămîntului..

Mi-am trecut degetele prin părul ciuf şi am îngînat: „bine” — absent, fără întrebare şi fără înţeles în mine, un bine de dincolo de noi şi de casa cu nebuni, spus cu uşurinţa cu care îmi alegeam

uneori, din palma întinsă a Fanei, o vişină necoaptă, amară, strepezitoare, ca să-i las, numai ei, cireşile dulci şi cărnoase.

Mi se pare că împlinisem patrusprezece ani.

LA ÎNCEPUT A FOST PRIMĂVARA

CAPITOLUL VI

Soarele murise cu mărăcinii şi copilăria

Primăvara intrase pe bariera oraşului ascunsă în pelerina nopţii şi fără veste, cu ploi repezi, să spele copacii şi acoperişurile de albul murdar al zăpezii şi să gonească de pe maidane — în stoluri, cum veniseră, ciorile.

Mama deschisese geamul şi ne trezise din somn.

— Primăvara, Puişor!

— Unde?

Întrebasem buimac, cu visul încă rămas în gene. Mă dezmeticisem tîrziu, şi bătusem cu pumnul mic în zidul tare şi aspru dintre noi şi Mădălina.

— Lenoro, a venit primăvara!

Dar fata cu păpuşi de cîrpă şi plîns de pisică bolnavă nu mi-a răspuns. Ştia oare, Lenora, ce e primăvara? Ea trăise, pînă atunci, laolaltă cu guzganii şi gîndacii, între patru ziduri umede, floare veştedă

în igrasia pereţilor. De cînd se mutase spălătoreasă în odaia de alături, fata ei nu trecuse pragul gangului. Cînd încerca să se joace în curte, o usturau ochii de lumină. N-o încercase încă dorul de ducă, nu evadase în imperiul florilor cu puf violet, nu se tăvălise prin iarbă şi nu-şi lipise tîmpla de pămînt, să-l simtă zvîcnind ca o inimă, nu se scăldase în valurile verzi ale cîmpului, nu se murdărise în praf şi nu se spălase în spuma de la canalul mic, nici nu aş-teptase soarele sub pod, tristă că mor mărăcinii şi ciulinii şi veselă că vor învia cînd se vor topi zăpezile şi va sparge Făt-Frumosul maidanelor, carapacea de broască ţestoasă a norilor.

De opt ani, pentru acest fruct al întunericului, încă nu se făcuse primăvară...

Darabana ploii, pe acoperişuri, suna ca un cîntec de izbîndă.

Puişor a scos pumnii pe fereastră, i-a umplut cu apă de la burlan şi m-a stropit, pe frunte şi în sîn.

— Botezul reînvierii, mînzule!

Am spus, pentru tata şi primăvară: „săru-mîna”...

Afară era un zvon ca o fugă de pitici cu clopoţei minusculi în ciucurii de la opinci.

Ascultam pentru întîia oară pămîntul respirînd adînc, ca un salahor în somn fără vise, în ajun de sărbătoare. Se desfăceau în ploaia caldă bulgării îngheţaţi, ca mugurii şi se înălţa spre cer, din ţărînă şi copaci — prinos adus vraciului stăpîn peste moarte şi renaştere — un neastîmpăr pretutindenesc, în care se împletise mersul ca un fir de paing al gîzelor, cu dansul despletit al sălciilor.

Urca în mine şi în copacul pitic de la geam, viaţa — forţa ce avea să despice în curînd, cu sabia firului de iarbă, piatra.

Mă îmbrăcasem cu pantalonii, să-mi fie mai uşoară fuga pe maidane, cînd s-o lumina şi mă trîntisem peste plapumă, cu palmele sub cap, aşteptînd să ră-sară soarele.

Cinci luni dorisem, în carcera sălii, sub ochii de spion şi de spaimă ai bătrînului cu gura strînsă ca o pungă, clipa eliberării.

Ştiam sigur că nici Fana nu doarme. Sta la pîndă, cu tumultul primăverii de afară în inimă şi în tîmple. Aştepta soarele, ca mine. Mîine îl vom privi de mînă, răsărind de peste depoul de maşini şi ne vom bucura ca păgînii, ţopăind în jurul focurilor aprinse pe ruinele rampei de vinuri din dosul cazărmilor.

Eram aşa de dornic de evadare că, în imaginaţia mea de atunci, se topeau zăpezile în cîteva ore, se încrucişau poteci printre bălăriile crescute şi înflorite ca prin farmec şi se încălzea apa la stăvilar cu prima rază de soare, lunecată pe strălucirea undelor ca o rîndunică în zbor — să ne putem spăla de toată murdăria celor cinci luni de viaţă moartă.

Visam să trecem de la iarnă la primăvară cu un singur pas, ca la şotron.

Soarele, însă, a uitat să răsară a doua zi. Grămezile de zăpadă rămăseseră în curte, ca în ajun, cu gunoiul în vîrfuri. Ploua mărunt, acum, ca toamna, iar ciorile se strigau pe nume, plutind în burniţa dimineţii ca nişte petice furate de vînt din vitrina unui dricar, smulse de un vîrtej în înălţime şi lăsate apoi să cadă, plutind alene şi în stoluri, peste mahala.

Primăvara ne minţise pentru întîia oară.

Rămăsesem în prag, trist şi mă uitam spre cer, fără gînd.

Fana îngîna în fiecare toamnă, cînd aşteptam singuri sub arcada podului: „să vezi că nu mai răsare soarele!” Îmi rămăsese în amintire glasul ei, ca un cîntec de goarnă după dricul unui soldat

prost şi flăcău. Suspinam, cu un ţurţur de gheaţă în mînă: „să vezi că, primăvara asta, nu răsare soarele pentru noi”...

Sloiul rece mi se topea în palma caldă. Prelinsă printre degete, apa îmi picura pe vîrful piciorului gol, ca lacrămile.

Fana a venit la noi pe la prînz. Se aşezase lîngă mine, pe scăunel, fără cuvînt. Era palidă. Plînsese. Umblase desculţă prin zăpadă şi tremura, strînsă sub broboadă.

Ne împărtăşisem totdeauna gîndul bun şi întristările. Trăisem unul prin altul, chip resfrînt în două oglinzi paralele.

Cînd plecam la ispravă prin grădinile sîrbilor, fata sărea gardul o dată cu mine, ca o umbră şi nu mă lăsa singur, între dulăi şi în mîna paznicilor cu şalvari. Eram mai voinic, mai temerar, dacă o ştiam alături.

Învăţasem să înot dar nu mă tentase niciodată aventura. Cînd am zărit-o pentru prima oară pe Fana, însă, căţărîndu-se pe parapetul stăvilarului, am simţit un zvîcnet ca o poruncă în inimă şi, fără să am timp să mă întreb ce fac, m-am pomenit dus, încins de soare şi de încordare. M-am săltat în vîrfuri şi am sărit, o dată cu, ea, în gol. În cădere, am văzut gîrla răsturnîndu-şi malurile şi

urcînd, ca o gură haotică de animal. Apa s-a despicat pe lîngă noi, plesnind ca un bici cu sfîrc de mătase şi m-am dus la fund, ameţit. N-am mai ştiut de mine. M-am trezit plutind pe spate, cu braţele desfăcute, ca o broască izbită cu piatra de la praştie în cap.

Fana mă căutase în adînc, mă prinsese de păr şi mă trăgea la mal.

Mă întinsesem, istovit, în răcoarea înviorătoare a ierbii.

— Nu-i nimic — zîmbise fata, bătîndu-mă pe obraz, repede şi uşor — e bine c-ai avut curaj să sări de pe balustradă. Asta e una la mînă! A doua oară o să ieşi singur din vîltoare. Aşa-i la început...

Se întorsese lîngă mine, peste cîteva clipe, cu un măr. Înotase pînă dincolo, în livada sîrbilor şi îmi adusese, recompensă că avusesem tăria să înfrunt primejdia de dragul ei, un fruct cărnos, mustind sub pieliţa ca obrazul ei rumen. Trecînd prin apă, Fana îl ţinuse în gură iar mărul păstrase urmele dinţilor.

Muşcasem din el cu o foame în care, pentru întîia oară, mi-am simţit sufletul flămînd.

Recunoscător, i-am întins jumătate din fruct.

— Na, mănîncă, fiin’că m-ai scăpat de la înec. Dacă nu erai tu, acum mă ciuguleau peştişorii şi mă sugeau lipitorile.

Fana a răspuns simplu, scuturînd părul ud pe umeri:

— Nu te lăsam eu la fund! Secam stăvilarul cu gura şi tot te scoteam afară.

Mi-a venit să plîng şi am rîs, lipind mărul de gura ei, ca de un fagur cu miere şi înfulecîndu-l apoi cu o poftă crescută neînţeles în mine. O primă cuminecare în dragoste, visată şi împlinită ca un joc cu o fată, un băiat, un fruct şi o tiflă pentru moartea ce trecuse prin mine şi pe lîngă noi, ca un frig în oase şi ca un nor plutind cu umbra după el, sub soarele pe care numai noi ştiam să-l implorăm, cînd se înclina spre dealul Cotrocenilor, să nu ne fure lumina ce-o adunasem sub pleoape şi în bronzul trupurilor cu neastîmpăr încă neînţeles în sînge.

Cucerisem, prin Fana, faima unui mare curaj (ea singură ştia să mi-l insufle) iar fata răzbuna, prin mine. glumele obraznice ale tovarăşilor de joacă. Haimanalele ne chemau cu un singur nume pe amîndoi. Numai cu unul din noi se sfătuiau, siguri că răspunsul meu e

cuvîntul ei, iar jocul ales de fată era mai dinainte ales de mine.

Cînd se întîmpla, uneori, să plec singur pe maidan, eram stîngaci, plictisit, fără haz. Dacă mă certam cu cineva, un plod din gloată striga la potrivnic: „nu da, că-l doare pe el, aici şi plînge — Fana acasă”! Nu mă îndoiam că, în gluma lui răutăcioasă, e un adevăr. Iarna, cînd eram singur în sală şi trist, eram sigur că fata e tot aşa de singură şi tristă. Plecam, desculţ prin zăpadă şi cu gîtul gol în viscol, să văd ce face. O găseam în magazie, stînd pe butucul de spart lemne, cu fruntea în palme.

Nu o întrebam de ce plînge. Ştiam că iar s-a luat de păr cu Domnica. Era o taină şi în viaţa lor. Fana ridicase numai un colţ al vălului şi se cutremurase. Îmi mărturisise, într-o înserare, venind spre pompă, că surorile sunt nişte scroafe iar „ăla bătrîn” un porc. Se scuturase, ca de un vis urît şi mă rugase să nu-i aduc aminte niciodată de ce-mi spusese şi să n-o întreb, mai ales, de ce e Pascu un spurcat...

O mîngîiam, de cîte ori o găseam amărîtă şi încercam s-o conving să nu se mai amestece în tărîţa oamenilor. Bătrîni ca Pascu, Paler şi Gore erau oameni, iar

eu cu Fana copii. Între noi şi cei mari săpasem un hotar prăpăstios. Plozii aveau o lume a lor, trăiau în alt univers. Aşteptam să creştem cu universul în care vom rămîne, totuşi, copii — stăpîni pe maidane, pe viaţa gîzelor, pe spuma caldă a celor două canaluri şi pe adîncul de la stăvilar.

Fără îndoială că, în noaptea aceea cu ploaie repede şi zvon mincinos de primăvară, se întîmplase ceva deosebit cu Fana. Tremura lîngă mine, cu ochii roşii de plîns şi nesomn, ofta şi-şi apăsa pleoapele, în răstimpuri, cu podul palmelor.

Am întrebat-o şoptit, ca o mîngîiere.

— Scandal cu... ăla bătrîn?

Nu mi-a răspuns.

— Cu Sultana sau Domnica?

Şi-a muşcat buzele, cu un fior de frig în tot corpul şi a tăcut.

— Atunci?

Fata a deslipit buzele tîrziu.

— Mama! A zis că anul ăsta nu mă mai lasă cu tine, pe coclauri...

Un moment, am avut impresia precisă a unei precipitări în gol. Ce farmec ar mai fi păstrat viaţa pentru mine, fără sora mică? Ce bun şi ce frumos ne-ar mai fi rămas pe pămînt, dacă o gură rea de cotoroanţă

oloagă ne fura jocurile printre mărăcini? Fana nu mai merge pe maidane şi n-o să mai despice aerul, arc zvîrlit între parapetul stăvilarului şi gîrlă, era — în logica mea de atunci — o veste imposibilă, ceva sinonim cu aiureala lui Coadă, un nebun ce se jura că vede trenul mergînd cu roatele pe cer sau cu gluma fără haz a lui Tănăsică, sluga de la birt, care năvălise într-o seară în curte cu părul vîlvoi, să ne anunţe că Dîmboviţa se plictisise curgînd de la Ciurel spre oraş şi-şi întorsese apele galbene şi tulburi, pe un drum nou, de la canale spre stăvilar.

În definitiv, ce importanţă avea c-o ameninţase bătrîna pe fată că n-o mai lasă pe maidan? Întorsese sluga cursul gîrlei, numai cu o glumă de prostănac cu urechile clăpăuge? Ridicasem din umeri, zîmbisem şi ne văzusem, mai departe, de joacă şi de necazuri.

— Proastă eşti, Fano, dac-ai plîns tu pentru atîta lucru! Şi ce dacă ţi-a spus coana Tinca, azi noapte, că nu te mai lasă cu mine? Parcă mie nu mi-a spus mama, acum doi ani şi acum un an? În fiecare seară mă ameninţa: dacă mai pleci şi mîine pe coclauri, te omor! A doua zi plecam, seara iar mă ameninţa şi a doua zi iar plecam...

Nu eram convins de ce spun. Aveam impresia că scot cuvintele din buzunare şi le arunc, pe lîngă fată, boabe de porumb, în zăpadă. Le găsisem, întîmplător, la mine dar nu erau ale mele. Nici Fana nu întinsese mîna să le prindă. Simţisem, vorbind, cum creşte îndoiala şi cum acoperă, ca două palme flacăra unei lumînări, alt adevăr: în iarna ce trecuse, murise cineva, în mine şi în sora mică.

— Acum doi ani şi acum un an, Iacove, a fost altceva, că eram copii şi acum e altceva, că a zis mama că nu mai suntem ce am fost acum un an. Eu am avut în fiecare lună un semn, iar iarna asta şi am văzut şi la tine un semn, astă vară, cînd ne scăldam.

Mă roşisem, fără să înţeleg bine ce spune.

— A zis mama, Iacove, că dacă mai umblu cu băieţii pe maidan şi mai stau cu tine, singură, în magazie, îmi scoate lumea ponos că sunt o stricată.

Fata vorbise rar, fără culoare în glas.

— Mama zice că, din iarna asta, sunt fată mare — că tu ai să-ncepi să-mi spui măscări şi să faci, nu mi-a spus ce...

Oloaga era o nebună. O uram pentru tot răul ce-l presimţise clocotind în mine. Încercam s-o conving pe fată, ca să mă

pot convinge, că tot ce spusese Tinca era o minciună. Apăram paradisul cu mărăcini şi isprăvi, pe care mîna slabă şi tremurătoare a bătrînei voia să-l smulgă din noi şi să-l calce sub picioarele lui Pascu. Ce păcat făcusem, să fim goniţi din copilărie ca răufăcătorii? Ce floare de cucută crescuse în noi, fără s-o ştim şi-şi scursese otrava, fără veste, peste oglinda în care sufletele noastre îşi atingeau şi îmbrăţişau aripile? Ce putere ar fi putut să le despartă, ce destin de poveste cu soarele şi luna trebuia să le zvîrle la apus şi răsărit — să fugă apoi unul după altul, în zbor rotund în jurul pămîntului şi să nu se mai întîlnească vreodată? De ce se amestecau cei mari într-o lume ce nu era a lor, de ce încercau să arunce cu noroi peste hotarul pe care noi îl adîncisem, îndărătnic, între un univers şi altul? Adunam în gînd, cuvînt lîngă cuvînt — ca metaniile în şirul lui Tino Stavros — adevărul ce mă hotărîsem să-l strig în auzul tuturor:

— Lăsaţi-ne copilăria! Nu vrem să fim oameni ca Gore, ca simigiul, ca Tinca şi Mădălina picior-de-lemn! Luaţi-o pe Lenora, că ea o să crească rea de gură ca Safta, răpitoare ca Gaşperiţa şi clăpăugă şi proastă ca Tănăsică...

Mă frămîntam în mine dar nu eram în stare să limpezesc un singur gînd sub frunte. Parcă îmi crescuse o aripă din inimă şi atîrna, frîntă, moartă de plumb — peste clocotul lăuntric. Obosisem, în cenuşiul de vreme rea al înserării.

Nu mai ploua. Soarele risipise norii spre Cotroceni şi le stropise dantela cu sînge. Ne uitasem în lumină, prinşi de mînă, ca în fiecare primăvară, dar soarele de acum era ca un ciob de sticlă roşie, rece, departe.

Făt-Frumosul aşteptat de noi murise de astă toamnă, cu mărăcinii, cu iarba, cu jocurile, cu Ciuf-Ciufulici şi copilăria...

CAPITOLUL VII

Moartea îşi fîlfîise aripa aproape

Toată săptămîna plouase. Zăpada, topită pe alocuri, rămăsese prin adăposturi ca nişte petice de rufă murdară. Pe maidanul cu basculă era o baltă cu reflexe de oţel în lumina becurilor ce se legănau aprinse, în fiecare înserare, la canton. În străfundul ei de oglindă se dau peste cap atelierele de la manufactura de tutun.

Descoperisem o taină pe care nu o spusesem încă nimănui.

— Se poate ajunge, cu un singur pas, la cer! Dacă intru acum în apă calc pe acoperişul, vecin cu norii, de la Regie...

Făcusem, atunci, o apropiere între taina ce o lămurisem în luciul metalic al bălţii şi adevărul strigat deseori, în hazul ţaţelor şi cumetrelor din mahala, de nefericitul ce văzuse trenul mergînd răsturnat, cu roatele pe cer.

Tata avea o carte, păstrată cu sfinţenie. Citisem odată în ea că sunt mistere, pe pămînt şi în cer, pe cari numai nebunii şi copiii le pot înţelege...

Ploaia spălase geamurile ţigăncii şi le gătise cu ghivece de muşcată, micsandre şi cerceluşi. Igrasia cojise pereţii şi urcase, în fîşii şi rotogoale, pînă sub acoperiş. Se apropia praznicul opturilor de cocă îndulciţi cu miere. Safta scuturase păturile şi preşurile la poartă, vrăjind: „Martie în casă, puricii afară!” Era un neastîmpăr surd de viaţă fără culoare.

Mirosea, ca în cimitir, a frunze putrede...

Fana venise în fiecare zi la noi, cu o cusătură. Lucra, stînd lîngă mama şi vorbea serios, ca nevestele, de bani, de necazuri şi vecini. Nu se schimbase sau ne încăpăţînam să credem că nu se schimbase nimic între noi. Norul cu ameninţări trecuse. Rămăsesem copii. Jucam ţintar, închipuiam castele din scîndurele, desenam chipuri şi flori pe geamul aburit ori priveam, cu capetele apropiate, cum plouă, dar cînd eram lăsaţi, pentru cîteva clipe, singuri în casă, uitam de joacă şi tăceam, cu ochii în pămînt şi cu un sentiment nelămurit în

inimi, de apropiere şi de înstreinare în acelaşi timp. Ne simţeam spionaţi, aveam impresia că ne privesc, de pretutindeni, ochi despicaţi de Gaşperiţă. Cum se întorcea mama de afară respiram înviorаţi şi ne regăseam voia bună şi jocul.

Noaptea visam că Puica se plimbă cu Fanaprintr-o grădină, amîndouă frumoase şi cucoane ca Salomia lui Hagiu şi mă deşteptam dimineaţa surîzător. Visul acesta mă cuminţise şi mă apropiase de bătrînă cu un suflet de căprioară şi de slugă supusă. Scuturam preşurile şi măturam prin casă, spălam vasele şi despicam un munte de lemne, să aibă pentru o lună la îndemînă.

Mama se uita la mine ca la o minune.

— Ce-o fi hărnicia asta pe matale, Puişor?

O adoram pentru că vorbea frumos cu Fana şi se plimba cu ea prin grădina din visul meu dar nu-i spuneam de ce-o ador! Mi-era frică să nu rîdă de mine...

Îi sărutam mîna, mut, cucernic aproape.

Într-o seară, a fost sărbătoare mare pentru noi. Tata se întorsese mai devreme de la fabrică. Era bărbierit proaspăt şi-i juca lumina ape-ape, în părul uns cu po-

madă şi lins spre tîmplă. Întinerise parcă. Nu mai era trist. Zîmbea, mîngîia pisica şi avea gust de taifas. Mamei îi zicea, ca în zile bune: „Puico dragă”. Cu mine se juca făcînd paşi cu două degete pe masă şi mormăind: „vine goanga la băiatu”...

Mă uitam la el cu ochii umezi, pierdut.

Tata era vesel!

Eram aşa de surprins şi de fericit, că abia mi-am stăpînit plînsul.

Mama se aşezase pe un scaun, în faţa lui şi-i mîn- gîia mîna, vorbindu-i blînd, înţelegător, ca o bunică răsfăţînd zburdălnicia unui nepot.

— Ia spune matale, Puişor-mare, ai fost la cinste cu prietenii?

A răspuns docil.

— Fost.

— A mîncat Puişor ceva?

— Nu.

— Să-i dea lui Puica să mănînce?

— Mîncăm cu toată familia şi-l chemăm şi pe rus la masă, că-i om cumsecade şi n- are pe nimeni în lume?

Ivan lepădase şorţul albastru de cizmar, îşi pieptă- nase barba şi părul, se încălţase cu cizmele roşii şi îmbrăcase o rubaşcă albastră. Pe tata l-a îmbrăţişat, mamei i-a sărutat mîna şi i-a dus-o apoi la frunte.

— Gospodinule, te rugăm să mănînci cu noi. Am o veste bună, pentru nevastă şi pentru dumneata, că eşti un om întreg. M-au avansat, fraţilor! După zece ani de muncă, mi-au mărit leafa! Sîmbăta asta am luat trei lei mai mult. Adică o băncuţă pe zi. E ceva! Tot recunosc ei, boierii, munca! Numai să ai noroc să trăieşti pînă îşi aduc aminte de tine...

Puica a şters o lacrimă, furiş, cu un colţ al şorţului. Ivan l-a îmbrăţişat încă o dată pe tata, care a făcut trei cruci mari spre icoană, implorînd mila cerului pentru munca şi viaţa săracilor cu samarul necazurilor în spinare.

Mă miram, deseori, cum poate un om aşa voinic, ca rusul, să fie blînd şi prietenos cu copiii şi cîinii. Stăpîn şi slugă în cizmăria lui cît o coaje de nucă, se aşeza la masa cu scule cînd pleca Puişor la fabrică şi lăsa lucrul cînd fluiera ora şase. Trăiau în el, cu drepturi şi îndatoriri egale, patronul şi lucrătorul. Dimineaţa, mai înainte de a începe munca şi în ceasul de odihnă de la prînz, Ivan citea, încovoiat pe scaunul mic şi rotund, într-un ceaslov greu, cu paginile galbene şi slovă fără înţeles pentru mine. Seara se spăla, îmbrăca rubaşca aibastră şi pleca pe maidanul cu basculă. Îl aşteptau plozii

din mahala şi dulăii. În republica lor mică şi gălăgioasă, „nenea rusu”, era judecător, duhovnic, general şi tovarăş de joacă.

Ivan sta pe iarbă, iar copiii se adunau roată în ju- rul lui. Certurile şi neînţelegerile dintre micii supuşi erau spuse şi dovedite uneori cu martori. Mitiţă îl înjurase pe Gioală, Popîndăiu îi furase zmeul lui Savu iar Niculăiţă îi strigase lui Robu că e ciung şi are mamă beţivă. Rusul asculta şi da pedepse: Mitiţă să se ducă într-un picior pînă la barieră, Popîndău să oprească primul om ce va trece pe stradă şi să-i spună: „nene, azi am furat şi te rog să mă ierţi, că altă dată n-am să mai fac!” Isprava lui Niculăiţă era prea urîtă ca să poată fi spălată printr-o ispăşire oarecare. Era necesară o mustrare aspră. Cîrpaciul se uita în gol şi vorbea blînd, pentru cel vinovat şi pentru toţi ceilalţi, de oamenii necăjiţi. Ştia întîmplări cu mame ce se sacrificau pen-tru odrasle şi cu orfani rămaşi fără sprijin şi fără mîngîiere în lume. Avea un glas muzical, convingător, pătrunzător. Din fiecare pildă scotea un adevăr, un învăţămînt, un sfat bun, o dojană pentru vinovat şi un omagial pentru copilul ciung al beţivei. Niculăiţă

şi Robu, în cele din urmă, se luau în braţe, se sărutau şi se împăcau.

După fapta bună şi pravoslavnică a împăcării, victime, vinovaţi şi judecător se ospătau la fel, cu covrigi şi corăbioare.

Jocurile pe cari le învăţaseră plozii de la Ivan aveau, de multe ori, un tîlc surprinzător. Rusul povestea scene

biblice sau de legendă slavă, le explica pe înţelesul tuturor şi încerca apoi să-i facă pe ascultători să le trăiască aievea. Maidanul cu basculă era cînd drum al Ierusalimului, cînd cetate cu faimă, în necuprinsul alb al zărilor siberiene. Robu îl închipuia întotdeauna pe Isus, Niculăiţă îl încarna conştiincios pe Iuda, iar Mitiţă începuse să se creadă han-tătar. Fată de împărat. Fana sta în genunchi într-un cerc tras cu o surcică pe pămînt (cercul închipuind, fireşte, turnul în care o în-chisese dihania cu un ochi în frunte) şi-l aştepta pe Popîndău-Făt-Frumos s-o scape.

Repetau jocul pînă învăţau actorii replicile pe dinafară şi se fixau asupra acţiunii.

Războinicii avea arcuri de sfoară şi scuturi de carton şi de tinichea. Uneori se împodobeau cu pene de găină şi coifuri de jurnal.

Urmau, epilogal, tumbele cîinilor şi alergările mixte. Patrupezii, întotdeauna victorioşi, cîştigau — premiu binemeritat — oase cumpărate de la măcelăria de pe calea Plevnei.

— Vai de mine, gospodin Ivan, se mirase odată Safta, nu fără dojană în glas, văzîndu-l intrînd în curte cu toţi copiii şi

cîinii din mahala după el — lasă-i ia dracu de plozi şi vino, soro, să stai de vorbă cu Gore şi cu Paler, cînd n-ai treabă. O curte de chiriaşi şi dumneata, om în toată firea, în loc să joci un tabinet cu noi sau să stai la o parolă cu altcineva, te hîrjoneşti cu puştii de pe maidane. Zău că nu se face asta, gospodine! La urma urmei, ce, noi avem ciumă sau suntem aşa de proşti că nu meritătm o cinste ca asta? Să ştii că dînsu-al meu e supărat! A zis că: „poftim, fă, şi rusu face pe scorţosu, ca unguru de Bela”...

Adevărul e că Ivan nu se amestecase niciodată în certurile şi intrigile din viaţa vecinilor. Se izolase în magazia lui, ca un pustnic pe o insulă înconjurată de o apă cu miasme.

Trăia cu gîndurile şi cu tainele lui — taine ce nu le aflase încă nimeni.

Se zvonise că rusul a fost revoluţionar. Cuvîntul, spus în şoaptă de cineva, îi cutremurase de spaimă pe chiriaşii din casa cu nebuni şi le clănţănise dinţii. Spaima a crescut, cînd s-a aflat că Ivan fugise din ţara lui ca să scape de spînzurătoare. Mahalagii se uitau la el cu frică şi curiozitate, ca la un animal de circ, scos — pentru reclamă — la plimbare, pe străzi.

Salomia ne asigurase că rusul e mare cărturar şi fecior de boier moscovit.

Pe Safta, însă, nu o impresionau nobleţea cîrpaciului. Ţiganca se revoltase, deseori, că un meşter-papuc, ca el, se spală în fiecare seară pe picioare.

Ivan nu clefăia la masă, ca Paler şi nu-şi sugea mustaţa, după ce bea apă, ca Gore. Mînca din sufertaş, tăcut, cu şervetul pe genunchi şi tăia carnea cu un cuţitaş strălucitor, luat de acasă şi purtat prin toate oraşele pe cari le colindase.

Se degaja, din toată făptura lui uriaşă, o bunătate apostolică şi o cuminţenie de fată palidă şi blondă. Te simţeai obligat să ai încredere în el şi să ţi-l faci duhovnic. Îl respectai pentru că-l iubeai — o dragoste din dragostea lui deplină, atotcuprinzătoare.

Cînd stam lîngă el şi eram murdar pe mîini, mi le ascundeam repede la spate, ruşinat şi plecam să mă spăl.

Mă uitam la Ivan, ca odinioară la icoană, cu un sentiment de desprindere din mine şi de dăruire.

După-masă, rusul a povestit întîmplări din ţara lui. Mosafirul luptase şi suferise pentru „ăminire”, visase o viaţă liberă şi o repartizare egală a bunurilor şi a în-datoririlor. În Rusia erau milioane de

asupriţi şi cîţiva stăpîni. Robii se moşteneau, ca pămînturile, banii şi titlurile de nobleţe. Tatăl său avea nenumărate sate cu mujici. Ivan îl rugase să-i elibereze şi — pentru că bătrînul nu-l ascultase — plecase de acasă. Renunţase la avere şi colindase tot imperiul rusienesc, cu toiagul în mînă, să vadă, să asculte, să înţeleagă, să se împărtăşească din durerea tuturor şi să limpezească în el marele adevăr al vieţii şi nefericirii umane.

După anii de vagabondaj şi de umilire, trecuse frontiera în Finlanda, să-l asculte pe Vladimir Ilici Ulianov şi se întorsese în Rusia, să aprindă, cu tovarăşii bolşevici, torţele răzvrătirii. Revoluţia fusese repede şi sîn- geros înnăbuşită iar Ivan fugise peste hotar, să ducă în lume cuvîntul lui de ură împotriva ţarului şi de scîrbă pentru menşevicii pe cari cizmarul cu mîini subţiri şi albe îi învinuia de trădare a cauzei comune.

Se stabilise în România, să se simtă cît mai aproape de ţara cu milioane de robi şi de oraşul cu turle de aur, în a cărui strălucire se născuse şi crescuse, ca florile scumpe în seră, la adăpost de necazuri dar şi departe de adevărul pur din parabolele şi din sacrificiul lui Isus.

Ivan ne rugase să credem că nu plecase din Rusia de frica ştreangului! Moartea nu era o spaimă, pen-tru un om ca el. Prin fuga lui ţinuse numai să protesteze împotriva ideii că un om — cu sau fără coroană pe cap, ţar sau simplu guvernator — poate să aibă dreptul să condamne şi să ucidă un soldat al libertăţii.

Nimeni nu-i stăpîn pe viaţă! Dimpotrivă, ea e singurul împărat al lumii, pentru că vine de la cer...

Vorbind, rusul nu adîncise o cută pe figură şi nu se mişcase. Clocotul era lăuntric, iar energia cu care enunţase adevărul acesta ne încremenise pe scaune. În clipa aceea mi-am dat seama de adevărata forţă închisă şi stăpînită în el.

— Nimeni nu-i stăpîn pe viaţă...

M-am înfiorat şi am privit spre tata, lung, încercînd să-i fur gîndul. Bătrînul fuma, cu bărbia în palmă şi se uita la mosafir, cu un zîmbet trist pe figură.

Ivan mai spusese odată şi numai pentru Puişor, aceste cuvinte mîntuietoare.

Mă trezisem, într-o noapte, din somn. Mi s-a părut că aud şoapte afară şi m-am dat repede jos din pat, să văd cine e în curte. Era o noapte senină, cu lună mare

şi strălucitoare. Lumina se revărsa pe acoperişuri, ca apa şi se aduna, prelins, pe geamuri.

Ivan şi tata stau pe scăunele, cu umbrele alături şi egale pe zid. M-am făcut mic, lîngă prag şi i-am ascultat.

— Nu poate spune ămu: asta viaţă de la mine cum un rublă pe care arunc la drum! Tu nu poate zice la viaţă ***„paşol”.*** Dacă zice viaţa la tine ***paşol,*** atunci bun, murim. Dacă nu zice, atunci ***haraşo,*** trăim. Ce este tu şi Ivan şi Gore? Pfu, nimic — ***nicevo...*** Viaţa care e la mine şi la tine, pentru noi şi nu avere al ***nostăr,*** asta nu ştii nimeni ce este!

— Aşa o fi, gospodin — oftase Puişor — da’ vezi că vine o vreme cînd îţi dai seama că toată truda ta e zadarnică, fără folos, fără rost — că te încrîncenezi în jug, azi ca ieri şi mîine ca acum un an, ca să tragi o brazdă în care nici o sămînţă n-a prins şi n-o să prindă. Mergi pe un drum şi nu duce nicăiri şi te trezeşti, într-o bună zi, plictisit şi singur, obosit de tine şi de lume şi de soare! Vezi, gospodin? Asta e boala mea: mi-a obosit sufletul...

În noaptea aceea am apropiat, pentru întîia oară, taina de la noi din casă.

Aflasem de ce ofta mama.

Înţelesesem mai ales pentru ce, de cîte ori mă despărţeam de tata, dimineaţa, la poarta fabricii, îmi venea să plîng şi aveam presimţirea că n-am să-l mai văd.

La masă, mama servise alt rînd de cafele, iar Ivan cînta, încet, ca o scuturare de clopoţei în iarnă. Puişor asculta nemişcat, cu acelaşi zîmbet trist pe figură, ca în clipa cînd spusese rusul că nimeni nu-i stăpîn pe viaţă.

Am simţit, cum mă uitam la el, că-l pierd, că începe să se destrame, să se clatine, ca un copac cu o bună parte din rădăcini desprinse din pămînt.

L-am prins de gît, cu spaimă, cu dragoste — să-l păstrez lîngă mine, aproape, strîns, al meu!

Tata mi-a luat capul în palme şi m-a privit în adîn- cul ochilor, îndelung, parcă înţelegînd gîndul ce mă frămîntase.

— Ce-i piticule, cu matale?

Cum nu ştiam ce să-i răspund şi pentru că n-am găsit un cuvînt mai frumos, mai cuprinzător şi mai muzical, am rîs cu genele pline de lacrămi şi l-am mîngîiat.

— ***Nicevo,*** bunule, ***nicevo...***

CAPITOLUL VIII

Gura lumii numai pămîntul...

Prima zi senină schimbase casa cu nebuni în hală de vechituri.

Se anunţase timp frumos din ajun. Safta, care ştia să vadă semne şi să descifreze destine în cafea şi în palmă, era tot aşa de inspirată cititoare în stele, în forma şi culoarea norilor şi în sîngeriul amurgului. De cu seară, ţiganca se uitase, cu mîna streaşină la frunte, în soare şi după o clipă de scrutare a zării şi de cumpănire a datelor cosmice culese, şi-a despicat gura în surîs competent.

— Soro, mîine-i vreme bună!

Gospodinele se culcaseră tîrziu şi dormiseră pe sponci, cu gîndul la munca de a doua zi. Mama se sculase în zori, smulgînd plapuma de pe mine. Mormăisem şi mă întorsesem cu faţa la perete dar mi-au fugit pernele de sub cap, una după alta. N-am deschis ochii pînă nu m-am pomenit, cu şoldul gol, pe

scîndurile aspre ale patului. Scîncisem, înciudat şi trecusem în camera bătrînilor, să mă culc în aşternutul lor. Încăperea era goală. Tremuram pleoapele, încă buimac de somn, neînţelegînd bine ce se întîmplase.

— Ce-i asta?

Puica a rîs, şi-a umplut palma cu apă şi m-a stropit

— Curăţenie generală, Puişor, ca la cazarmă...

Abia acum am priceput. Mi-au trecut imagini prin amintire, fugar: soarele în amurg, norii, Safta cu mîna la frunte...

Ţiganca, aşadar, era vinovată că nu mă lăsa mama să dorm.

— S-o ia dracu de baragladină!

Am căscat şi m-am întins, ca feciorul din ţara leneşilor proverbiali. Nu vream să renunţ la odihna dulce a dimineţii. Am căutat, prin casă, un preş şi am plecat, cu el tîrîş după mine, măturînd praful şi răsturnînd maldărele de perne, să mă culc în curte.

În prag m-am întîlnit cu Fana.

— Ai făcut ochişori, lene de paisprezece ani?

Am tresărit, cu neastîmpăr în inimă.

Fata era îmbujorată de muncă şi de răcoare.

Cămaşa descoperise umărul rotund şi ascunsese, sub înfiorarea mîinii, un mugur roz ca o promisiune şi ca un strigăt mic. Niciodată nu avusesem o impresie mai învăluitoare de prospeţime.

Pentru întîia oară am înţeles că sora mică e frumoasă, o frumuseţe cum nu o simţisem pînă atunci. Am vrut să îngîn ceva şi mi-au clănţănit dinţii. Fără să-mi iau ochii de la ea, am ridicat preşul şi mi-am ascuns goliciunea pulpelor, peste cămaşa ce-mi rămăsese ruşinos de scurtă.

— Să-i facă lui Puica de mîncare?

Fana întrebase cu glasul mamei, blînd şi plin de răsfăţ, ca în seara cînd se întorsese tata cu chef de la cîrciumă. Am fost aşa de surprins că-i recunosc glasul întinerit pe buzele fetei şi aşa de bucuros, că n-am ştiut ce să răspund. Mi-am strîns repede brăcinarul pantalonilor peste mijloc şi prins fără veste de hărnicie, am început să car lucrurile afară, să bat pernele cu pumnii, să mă dau peste cap pe saltele şi să le scutur, voinic şi neobosit, cu nuiaua.

Puica s-a uitat la mine, lung, şi a zîmbit.

— Dragoste mică, să vii mai des pe la noi, că-mi faci băiatu înger nu altceva!

Fana, cu cîteva fire de ceai luate în puica degetelor, lîngă maşina de spirt, a rîs şi şi-a tremurat buclele — mai negre pe albul cămăşii.

Necăjit că mama înţelesese de ce eram vesel şi harnic, am căutat o pietricică pe jos şi am zvîrlit-o în sus, cu putere, ca o veste trimisă stolului de vrăbii din plopi şi înălţimilor.

În curte nu mai aveai loc să calci de hodoroage şi boarfe. Stînd greceşte pe un mindir, cu cărnurile răs- frînte şi încă tari, Safta căuta ploşniţele din cadre, cu un ac de păr. În răstimpuri, îşi răsucea gîtul şi se uita, numai cu un ochi, ca o gîscă, spre discul solar. O înfierbîntase. După ploşniţele din tablia patului plecase şi Mădălina picior-de-lemn, cu o pană de găină într-o mînă şi bidonul de petrol în alta.

Pascu o împinsese pe Tinca, pe rotile, la soare. Oloaga rezemase capul pe spătarul sicriului ei călător, bolborosind ocări în gura fără dinţi. Fana scosese tot din odăi, spălase scîndurile şi aştepta să se usuce. Domnica şi Sultana, cari veniseră acasă cînd se lumina, se culcaseră numai în cămăşi, lîngă căruciorul mamei, răsturnate neruşinat pe saltele. În trecere, Fana le învelise de

cîteva ori cu plapuma, dar surorile, amîndouă cu aceeaşi mişcare, îndoind un picior pînă ajungeau cu genunchiul aproape de bărbie şi ridicînd marginea învelitoarei cu talpa, se dezveleau din nou, să le încingă razele pulpele albe şi sînii plini, răsărind prin gura cămăşii — neastîmpăraţi — ca patru capete de hulub.

Ilfovenii de la simigerie se aşezaseră pe scăunele, lîngă zid şi se uitau la ele pe sub sprîncene, glumind şi scuipînd des.

Pascu se trîntise într-o rînă, pe un colţ de aşternut şi-şi gîdila fetele, cu un pai smuls din mătură, pe la ochi, prin urechi şi în jurul sînilor. Surorile chihoteau ca un nechezat şi se apărau de mîna ce nu le lăsa să doarmă. În zbatere, le lunecau cămăşile în sus.

Ilfovenii rîdeau, cu ochii din ce în ce mai aprinşi.

Oloaga împrumutase o figură candidă şi nu vedea ce se întîmplă. Safta, însă, văzuse. Strînsese gura, cu scîrbă şi făcuse semn spre noi. Mama a ridicat din umeri şi a tăcut, dar Mădălina picior-de-lemn nu s-a stăpînit. Tinca o auzise ocărind. Păruiala era inevita-bilă.

— Ce, fă — a strigat mumia la spălătoreasă — ţi-ai scos păducherniţa la mezat şi n-ai loc de alţii?

Unguroaica a răspuns crunt, cu o înjurătură de cazarmă şi cu ameninţări de profanare a mormîntului în care avea să doarmă în curînd, fără vis, oloaga. Fana, însă, nu i-a mai sărit în spinare ca altădată. Surorile aşteptaseră zadarnic, de la ea, semnalul scandalului. Fata se ascunsese în magazia de lemne. Nu mai voia să se amestece în cearta celor mari, mai ales într-o împrejurare ce mă convinsese şi pe mine că tovarăşa de joacă avusese dreptate să spună, în spovedania ce mi-o făcuse odinioară, că „Sultana şi Domnica sunt nişte scroafe, iar ăla bătrîn un porc”...

— Tare mi-ar pare bine să le tragă unguroaica de păr pe amîndouă! Numai scîrba aia de Sultana e de vină...

Cearta între Tinca şi Mădălina ar fi ţinut pînă la prînz. Tănăsică era bolnav, Ivan plecase în oraş să cumpere material. Nu avea cine să le scalde ca pe paparude, nici cine să le învineţească spinările cu latul curelei. Fetele de la bordel renunţaseră la gîdilăturile lui Pascu. Se ridicaseră în genunchi, cu pumnii în şolduri şi-o ocărau pe vecină, ţinînd ison

măscărilor ţipate de oloagă şi ilustrîndu-le cu gesturi şi dezveliri. Ilfovenii se răsturnau pe scăunele rîzînd şi urlau ca sălbaticii, de cîte ori una din surori găsea o atitudine mai expresivă. Spălătoreasă nu se da învinsă, mai ales că intrase în luptă şi Lenora, cu ţipete mici, cu sudălmi şi cu atitudini mult mai expresive.

Fata spălătoresei se închipuia băiat şi îşi chinuia trupul uscat, deşirat, diform aproape, într-o ritmică de un grotesc strigător.

Era un vacarm înspăimîntător. Nu se mai înţelegea nimic, nu se mai deosebeau glasurile, iar cuvintele pierduseră orice înţeles. Cinci capete desfigurate de ură căscau guri la fel de murdare şi se împroşcau cu blesteme şi ocări. Nu mai aveau voci omeneşti. Parcă se certau cu sticle pe cari le aruncau ele la unii la alţii şi le spărgeau de ziduri sau cu bolovani în geamuri.

Se dusese veste că iar e scandal în casa cu nebuni şi se adunase toată mahalaua la poartă. Copiii se urcaseră pe gardul dinspre maidanul cu basculă ori se uitau printre şipci, chihotind şi încurajînd-o pe Lenora cu alte măscări.

Safta, care căutase pînă acum, cu o linişte revoltătoare, ploşniţele din cadre,

surdă şi oarbă în masca- rada ce ţinuse aproape două ore, a şters fără grabă acul de păr cu poala cămăşii, de sîngele păduchilor de lemn ucişi, s-a sculat în picioare, s-a frînt o dată de mijloc, să-şi îndrepte şira spinării (că se cocoşase scobind cuiburile şi urmărind lighioanele ce-i muşcaseră toată iarna somnul şi-i supseseră sîngele gros) şi i-a făcut semn Mădălinei, calmă, să tacă.

Ţigancă născută şi crescută în şatră, meşteră în certuri, mai păstrînd încă în amintire şi în neastîmpărul moştenit al sîngelui, sălbăticia încăierărilor de odinioară, cu plozii prinşi de picior, smulşi din copaia de sub coviltirul de rogojină şi izbiţi cu sete în capul potrivnicului. Safta s-a amestecat, în cearta dintre spălătoreasă şi oloagă, la timp şi cu tact.

— Mai tăceţi, soro, că mi s-a-ngroşat obrazul ca tovalul, ascultîndu-vă ocările şi văzîndu-vă măscările! Sultănico maică, eşti fată mare, soro şi sade rău, drăguţo, domnişoară cum te afli, să spui şi să faci ce nu se cade, în văzul tuturor. Coană Tinco, e mai mare batjocura, femeie bătrînă, să-ţi spurci gura cu sudălmi şi blesteme.

Safta ştia că scandalul nu va rămîne fără urmări. Pentru ochii şi pentru gura

lumii, ţiganca intrase în arenă cu un crin în mînă. Aşadar, după ceartă, putea să facă dovadă, cu martori, că încercase să împace lucrurile, că vorbise frumos cu duşmancele. N-o să poată nimeni s-o acuze. Dimpotrivă, toţi au să vadă în ea o victimă. De fapt, aştepta de mult timp un prilej de răfuială cu fetele oloagei. Aflase că Domnica şi îndeosebi Sultana o vorbiseră de rău, prin vecini, că a fost întinzătură cu garoafă la ureche şi umbla cu taraful de lăutari după ea, din cîrciumă în cîrciumă, pînă a căzut ca o pacoste în cîrca lui Gore, pe care-l duce de nas ca pe un prost.

Surprinse un moment de neaşteptata dojană a vecinei, oloaga şi fetele amîndouă nu au răspuns. Scandalul, poate, s-ar fi oprit, pînă una-alta, şi mocnit, la replica fostei cîntăreţe, iar răfuiala s-ar fi amînat, pentru cîteva zile, dacă Pascu nu s-ar fi simţit brusc dator să-şi apere familia şi destul de voinic ca s-o înfrunte pe ţigancă. Pricoliciul a zvîcnit în sus, ca un muţunache cu arc, de după căruciorul nevestei şi agitînd braţele ca un vasilache cu talgere în palmă şi clopoţel în vîrful scufei cu moţ, a ţipat subţire — în hazul copiilor de pe gard:

— Baldîro, ce te amesteci unde nu-ţi fierbe oala?

Safta s-a încruntat o clipă, la rîndu-i surprinsă de lovitura asta neaşteptată, dar s-a înseninat la comandă şi a făcut un semn spre noi şi gloata de la poartă şi de pe gard. Semnul a fost înţeles. Eram martori, auzisem că Pascu-i zisese baldîră — ea vorbise frumos, şi el o insultase! Prin urmare, era datoare să răspundă la provocare şi să se apere energic.

Pitorească şi drastică, replica ţigăncii i-a gonit pe cei doi ilfoveni, roşii de ruşine pînă în sfîrcul ure- chilor, în simigerie şi le-a ascuns pe surori sub plapuma trasă repede peste cap. În imaginaţia ei de şatră, ocărind, Safta închipuia atitudini aşa de groteşti pentru Sultana şi Domnica şi-l obliga pe bătrîn să oficieze cu ele ceremonialuri erotice aşa de scîrnave, că Fana s-a scuturat, lîngă mine, ca după o lingură cu medicament amar, iar eu am avut impresia că-mi aruncă în faţă, cineva, un pumn de ţărînă. Parcă mi se lipise praful pe gingii şi ronţăiam pietricelele în măsele.

Oloaga, al cărei vocabular ajunsese de pomină, de astă dată n-a mai avut cu ce să răspundă. Vecina a redus-o la tăcere. Oricum, replica finală nu fusese spusă.

Mahalaua de la poartă o aştepta, nerăbdătoare, tălăzuind. Ştia oricine că acest ultim strop, în paharul plin, dezlănţuia furtuna şi urma păruiala, cu mascarada trupurilor goale tăvălite pe jos.

Spectacolul nu era rar în casa cu nebuni, dar niciodată nu promisese să fie aşa de interesant — mai ales pentru haimanalele cu năravul să stea mult cu mîna în buzunarul spart al pantalonilor.

Din fericire, Ivan s-a întors la timp din oraş. Rusul aruncase sulul de talpă de pe umăr şi, oprit între boarfe şi hodoroage, încerca să afle ce se întîmplase, mutînd priviri cînd scrutătoare, cînd întrebătoare, de la ţigancă la oloagă şi de la Pascu la lumea dimprejur. Dar — ca odinioară Mădălina şi Sultana, în faţa lui Tănăsică — Safta şi Tinca s-au simţit egal de vinovate şi — complice la moment — l-au asigurat pe cizmar că nu a fost nimic serios.

Mahalaua plecase deziluzionată.

Duşmancele îşi întinseseră mîna, să scape de un inamic comun, dar nu se împăcaseră. Dimpotrivă, ura pe care o păruială ca oricare alta ar fi domolit-o pentru mult timp, era natural acum să crească şi să caute, pe altă cale, poate

mai periculoasă pentru beligerante şi pentru liniştea vecinilor, un motiv de răzbunare.

Femeile renunţaseră la palme şi pumni, dar le rămăsese o altă armă, mult mai uşor de mînuit şi mai la îndemînă: intriga...

Safta nici n-a avut răbdare să termine scuturatul, îşi lăsase lucrurile întinse în bătătură şi plecase cu colindul pe la uşile vecinilor.

— Văzuşi, soro, nebunele? Mi-aprinsei paie-n cap cu stricatele...

Clocotea de neastîmpăr şi revoltă, ca o locomotivă sub presiune.

Mama a zîmbit în silă şi a rugat-o să nu se supere dacă n-o să aibă timp s-o asculte. Stau saltelele şi plăpu- mile tabără prin curte. Pe lîngă asta, n-o interesa existenţa altora. Era sătulă de viaţa ei. Abia o suporta pe umeri.

— Pe mine, zău aşa, să mă lăsaţi în pace! La un sfat sau la un ajutor, cu dragă inimă, că oameni suntem! Da’ la certuri d-astea...

Îşi prinsese mîneca albă, uşor, cu două degete şi o scuturase. Vrea să spună: „dau şi cămaşa de pe mine numai să scap!” Ţiganca, însă, o asigurase că acum nu era vorba de ceartă sau intrigă. Venise

numai să-i spună adevărul, s-o pună în gardă. Oloaga şi fetele ei erau un pericol, pentru oricine. Ieri îi săriseră Mădă- linei în cap, azi o insultaseră pe ea, făcînd-o baldîră, mîine au să se lege de altcineva. Aşa era neamul lor. Nu trăiseră altfel nici pînă atunci. Se mutaseră de pe o stradă pe alta. Plecau cu blestemele mahalalelor după ele. Oriunde s-ar fi dus cineva, pe Grant sau la gropile lui Ouatu, în Cărămidari ori pe Pleşoianu, în Cotroceni sau la Pricopoaia şi de acolo la Abator şi ar fi întrebat de Tinca lui Pascu, aduna numai isprăvi, una mai boacănă ca alta. Oloaga fusese, în tinereţe, aşa de nebună şi de stricată, că se dusese pomina! Scrisese despre ca şi la jurnal...

Safta i-a promis mamei că o să-i spună într-o zi tot romanul din viaţa bătrînei, ca s-o convingă că surorile mari aveau cui să semene. Pînă una alta, însă, a ţinut să-i explice de ce era în pericol cinstea tuturor nevestelor cumsecade din curte.

— S-a dus vestea de Sultana şi de ailaltă, ca de popă tuns. Nu mai poţi să spui unde stai, că numai- decît sare cineva cu gura şi zice: „aha, stai la casa cu fete! Las' că ştim noi ce fete"... O să ajungem cu felinar roşu la poartă...

Nu ar fi fost nimic că una din ele trecea uneori, pe furiş, în camera lui Bela.

— Am văzut, am înţeles, am tăcut! Mi-am zis că, între vecini, se mai întîmplă! Te ajuţi unul pe altul la nevoie, cînd eşti tînăr...

Ţiganca tăcuse pentru un motiv binecuvîntat: aventura ungurului cu Sultana începuse cu cîntec de dragoste. Bela o plăcuse de mult. Ea îi făcuse semn, de cîteva ori, de după perdea şi se întinsese, scoţînd limba la el. Ungurul a priceput că e sentiment serios la mijloc şi i-a trimes, într-o seară, o pungă de caise.

Mîncîndu-le, Tinca a zis:

— Filotim băiat! Dă o fugă, Sultănico maică pînă la el, că-i flăcău şi-o fi avînd niscaiva nasturi lipsă la haină şi la cămăşi.

Sora mare a plecat la Bela iar Domnica a plecat, în noaptea aceea, fără tovarăşe. Săptămînal, fata de la bordel s-a interesat de nasturii de la haina meşterului, iar bătrîna, tot aşa de săptămînal, a morfolit caise în gingiile vinete.

Fireşte că nu era numai ungurul burlac şi nu avea el singur, în mahala, rufării de cîrpit. Domnica se înhăitase cu unul sau cu amîndoi ilfovenii — sigur nu aflase

ţiganca şi poate nici odrasla lui Pascu nu ştia,

pentru că lucrătorii de la simigerie, cari semănau ca doi gemeni, refuzau cu încăpăţînare să-şi spună numele.

Altă taină, pe care trebuia s-o dezleg odată, ca să pot descifra, prin ea, misterul din casa grecului.

Fapt cert, pînă una-alta, era că ibovnicul surorii mijlocii fura, din prăvălia lui Tino Stavros, pungi cu brînzoaice şi corăbioare, pentru Tinca.

Sultana, ca să nu rămînă mai prejos, căutase şi găsise uşor, cum era şi firesc, încă un amant. Domnica o imitase. Se luaseră, în cele din urmă, la întrecere. Numai după o lună de pîndă şi aşteptare în stradă, ele colecţionaseră un număr considerabil de bărbaţi cu nasturi lipsă la haină sau la cămăşi. Seara, între cinci şi şapte, era pericol, pentru o nevastă cinstită, să stea în gang. Ar fi însemnat, după părerea ţigăncii, să facă pe portarul la tractirul din faţă. La început, fetele oloagei avuseseră un pic de obraz şi se duceau, furiş, la muşterii. Acum îi aşteptau acasă, în papuci şi cu un capot pe umeri. Ibovnicii treceau mai întîi pe la Tinca, să-i lase cadoul în poală; trei-patru portocale sau cîţiva pumni de migdale, furate de haimanale din lăzile descărcate în triaj, din vagoane, sau cornete cu

stafide şi năut, cumpărate pe bani puţini, uneori cîştigaţi la rişcă, de calfe şi lucrători tineri.

Surorile nu se jenau una de alta. Se crucificau, alături, pe marginea aceluiaşi pat şi se uitau în tavan ori îşi mîncau unghiile, cu desăvîrşire absente în ceremonialul erotic pe care băieţii îl oficiau stîngaci şi nervoşi, ca să plece — în urmă — zîmbitori, purpurii şi murdari. La ieşire îi aştepta Pascu, să le ceară ţigări şi uneori — pentru cinci-şase zile numai, se jura el — cîţiva gologani împrumut...

Mama se plimbase prin casă, palidă, tremurînd. Îngînase, deseori: „să mai lăsăm din poveste şi pe mîine, vecină, că azi mai avem treburi” dar ţiganca nu înţelesese. Avea o uşurinţă rară să explice prin semne unele întîmplări, convinsă că gestul, mult mai lămuritor ca vorba, ar fi mai puţin neruşinat:

Puica nu s-a mai putut stăpîni.

Safta a trecut alături, la Mădălina, să-i spună şi ei romanul oloagei şi isprăvile fetelor. Seara, cînd s-a întors Paler de la turnătorie, nu era nimeni acasă. Gazda plecase prin mahala.

În lupta ce se declarase, duşmancele ţigăncii nu s-au mulţumit numai cu intriga de la o uşe la alta, deopotrivă de

murdară şi de inofensivă. Tinca era decisă să-l trimeată pe Pascu la biserică, s-o dea pe spălătoreasă în acatist: să-i moară Lenora şi s-o mănînce viermii pînă la groapă — să-i rămînă numai oasele şi funda de cîrpă în coşciug.

Sultana, de comun acord cu Domnica, hotărîse destinul Saftei. Surorile aveau să se răzbune de departe şi crunt.

CAPITOLUL IX

Trup de fată în sînge şi gînd

Gioală, trimes cercetaş pe maidan, se întorsese cu veste tristă. Haimanalele nu se adunaseră încă în umbra salcîmilor de pe hotarul sîrbilor, gîrla era rece la Ciurel, sub bălăriile fragede nu se uscase pămîntul.

Timpul era senin, iarba se aşternuse, covor cu petice, pe locurile virane, iar viorelele zîmbiseră plăpînd. Soarele, însă, rămăsese sloi, departe, înstreinat. Ne uitam la el ca printr-un geam fumuriu.

Venise luna lui april, cu moleşeală şi somn. Umblam, prin casă şi prin curte, dormitînd. Mi-era lene, cum stam întins pe un preş, în căldura dospitoare a după-amiezii, să deschid gura şi să cer o cană cu apă. Mă pişcau muştele de pleoape şi-mi bîzîiau pe buze. Le lăsam în pace. Simţeam cum mă desfac din încheieturi şi mă topesc. Ţărîna de sub mine parcă era o gură de lipitoare. Mă speriasem

mîncînd. Aveam impresia, în fiecare seară, cînd mă ridicam de jos, că mă culeg din cîrpe, din frunze, din pămînt şi din aer, alt copilandru.

— Ce-o fi cu el?

Puica întrebase, cu un amestec de nedumerire şi grije în glas.

— Schimbă de piele, ca şerpii! Începe să viseze drăcovenii şi să adulmece a trup de fată mare...

Safta fusese doftoroaia. Se uitase la mine ca în undă limpede. N-a mai fost nevoie să-mi vadă palma, ca să descifreze primăvara din sînge şi din închipuire.

Ivan o asigurase pe mama că n-am nimic. Eram slab şi atît. Să mănînc bine, să dorm, să beau din cînd în cînd un strop de vin şi să aştept să înflorească salcîmii. Moleşeala? Dispare. Împlinisem patrusprezece ani? Rusul a surîs vag, privind în gol. Nu era nici un pericol toate vor trece! Să mă dezbrace în fiecare seară, cînd mă culc şi să mă afunde, de cîteva ori, în butoiul cu apă — ca pe găină, cînd nu vrei s-o laşi să cadă cloşcă...

Fana sta toată ziua lîngă mine. Se aşeza, cu o cusătură în mînă, pe un

scăunel. Începuse să ne intereseze intrigile şi bîrfelile dintre chiriaşi.

Pascu fusese la biserică şi dăduse acatist pentru Mădălina dar Lenora nu murise încă. Sultana avea gînd rău cu ţiganca. Fata nu aflase cum o să se răzbune sora mare dar era sigură că o să fie ceva crunt. Gore venise acasă beat, îl înjurase pe Bela şi adormise în sală, pe jos. Paler şi ţiganca abia îl dezbrăcaseră. Era mort de băutură. Ca să-l urce în pat, l-au chemat pe Ivan să le dea ajutor.

Fana aflase de la rus, după ce se jurase că n-o să-mi spună, că tata i-a comandat, pentru mine, o pereche de ghete. Cizmarul îmi luase măsura piciorului într-o noapte, în timpul somnului. Mama îi şoptise că au să-mi cumpere şi haine, peste cîteva zile dacă nu mai curînd — oricum, în Săptămîna Mare, să fiu gătit de sărbători.

Mi-a fost lene să mă bucur.

Am spus că trăiam, alături de Fana, toamna şi iarna, o viaţă moartă. Noi eram desculţii oraşului. Nu cunoscusem, pînă la şapte ani, ciorapul şi nu purtasem ghete. Fata se încălţase, şcolăriţă săracă şi tristă, cu nişte rupturi mari şi scîlciate, pe care nu le mai purta Sultana, iar eu luptasem, prin clisa ploilor şi prin nămeţi,

cu cizmele rămase şi acum lîngă pat, pline de praf şi de păcură, cu carîmbii harmonică. Erau aşa de largi, că trebuia să-mi în-făşur piciorul în patru obiele şi aşa de grele, că le legam strîns, cu sfoară, de picior, să nu le pierd prin zăpadă. Mergînd, asudam tîrîndu-le ca pe nişte ghiulele de ocnaş.

Redevenisem, după cei patru ani de şcoală, jerpeliţii oraşului şi prizonierii încăperilor, ca nişte carcere, din lunile de toamnă friguroasă şi de iarnă cum erau iernile atunci, lungi şi viforoase.

Se întîmpla, deseori, să nu mai putem suporta atmosfera de mormînt a tavanelor joase, să simţim cum se strîng răsucit în noi, ca nişte arcuri, nervii — aşa cum simt puşcăriaşii, cînd li se face dor de albăstrelele cîmpului, de soare şi de moarte.

Stam la pîndă, să nu ne vadă părinţii şi la întîiul moment prielnic, chiuind ca sălbaticii, evadam cu Fana de mînă, desculţi şi numai în cămăşi, în viscolul ce răsturna omătul pe maidanul cu basculă. În înfrigurarea fugii, zăpada era caldă ca apa de la stăvilar în toiul verii, iar crivăţul blînd ca o adiere din înserările primăverilor. Ne tăvăleam prin troiene,

rîzînd, plîngînd de fericire şi zburdam cu figurile în plină viforniţă.

Bătrînii, în cele din urmă, dau alarma, iar vecinii, cuprinşi de panică şi afurisindu-ne ca pe nebuni, organizau o adevărată vînătoare. Alergau după noi, ne rugau să ne întoarcem acasă şi ne ameninţau — solicitau deseori concursul căruţaşilor de la barieră, ca să ne poată prinde.

Ne tîrau pînă în curte cu ţipete mici şi cu întîm- plări fără haz atunci. Safta luneca pe gheaţa ascunsă sub pulbere albă şi se da peste cap, cu mine-n braţe, iar Pascu era prea slab ca s-o poată duce pe Fana pe sus. O apuca de un picior şi o trăgea, asudînd şi înjurînd, prin nămeţi.

Urlam şi ne apăram libertatea, cu pumnii şi cu lacrămile.

Viaţa de atunci — frumoasă ca o sorcovă...

Acum era cald. Înviau mărăcinii pe maidan. Mă aşteptau, desculţ şi în cămaşe pestriţă, lipovenească, larg desfăcută la gît. Nu aveam ce să fac cu haine scumpe şi botine de comandă, cu elastic şi scîr- ţîietori.

Pînă la toamna ce va veni, îmi rămînea destul timp să mă bucur şi să le rup...

Fana încrucişase braţele, tristă, pe cusătura uitată în poală.

— Eu tot pui de bodaproste rămîn...

Am căscat şi m-am întins, cu trupul tot o furnicare.

— Las'că intru ucenic la fabrică şi-ţi cumpăr de la mine din leafă...

Mă frămînta alt gînd, acum. Era adevărat ce spusese Safta? Ce se petrece, seara, la oloagă în casă? Nu ştiam de ce vreau să aflu. Descoperisem în mine un duşman, un glas necunoscut pînă atunci, un sentiment nou — la început ca o umbră uşoară pe frunte, alteori ca o muşcătură în inimă. În ziua cînd se dezveleau surorile pe saltele, am avut o clipă impresia că o văd pe Fana în locul Sultanei, goală sub ochii ilfovenilor. Întorsesem capul, repede, cu un necaz scrîşnit în mine. Nu m-am liniştit pînă nu am găsit-o, singură, în magazia de lemne. De atunci, cîteva nopţi la rînd, mă perpelisem sub plapumă şi mă chinuisem să mi-o aduc aminte pe sora mică, aşa cum era la gîrlă. Mă întrebam: oare şi ea are pulpa albă şi rotundă, ca Domnica? Dar toate imaginile de altădată mi se şterseseră din amintire cum ştergeam uneori, cu palma, de pe geamul aburit, chipurile şi florile pe cari le desenasem cu

degetul sau cu vîrful stins al chibritului. Ziua, stînd lîngă fată, mă surprindeam privindu-i pe furiş făptura şi încercînd să-i închipui liniile, sub cămaşe.

— Fano, piciorul tău e alb?

— Nu-l vezi?

Mi l-a arătat, simplu, cît se vedea din fustă, pînă mai jos de genunchi. Tot aşa de simplu, însă, ea şi-a tras bluza pe umeri şi-a încrucişat picioarele. Se roşise şi clipea repede. Înţelesese cu ce rost o întrebasem. Îmi citise în priviri cuvîntul ce nu îndrăznisem sau nu ştiam cum să-l spun. Îşi acoperise sînii, se apărase de gîndul rău, nemărturisit încă şi de ochii pentru cari nu avusese taină pînă atunci.

Nu mai era fata de astă vară, goală şi superbă în lumina soarelui, pe parapetul de la Ciurel.

Bănuia Fana în mine, ca o pasăre cu zborul frînt lîngă tufiş, duşmanul ascuns? Avea uneori tresăriri mici şi i se înfiorau nările. Alteori rămînea stană, cu pleoapele strînse. Parcă asculta, în aer şi în ea, un zvon.

Ne luam de mînă şi încercam să surîdem dar ne întristam, fără să înţelegem de ce şi ne depărtam, ruşinaţi. Stam faţă în faţă, cu ochii în pămînt, vinovaţi fără vină.

Începusem, amîndoi, să pierdem paradisul...

CAPITOLUL X

Dragoste şi moarte, altceva nu există

Cîteva luni, n-a mai fost nici un scandal la simigiu.

Grecoaica nu ne mai speriase somnul cu plînsul ei ţipat în noapte şi nu mai adunase chiriaşii, buimaci şi neputincioşi, în faţa uşii cu drug de fier pe dinăuntru şi în curmeziş.

Safta, care încercase odinioară să afle ce taină era în casa unde nimeni nu intrase şi de ce îşi martiriza vecinul nevasta, se mira acum că Tino se cuminţise şi se întreba, nu fără uşoară părere de rău în glas, ce minune coborîse pacea şi poate o fărîmă de dragoste, în căsnicia lui misterioasă.

Ţiganca bocise, deseori, de mila grecoaicei şi se rugase de Tino, în fiecare noapte cu scandal, în cor cu toate cumetrele, să n-o mai bată. Dar, dacă cu un ochi rîdea acum, bucuroasă că soţia

simigiului scăpase de chinuri, nu încetase să plîngă cu celălalt.

Certurile şi palmele, în viaţa celor din casa cu nebuni, erau necesare ca apa şi ca soarele. În traiul lor searbăd, redus la mîncare, la somn şi la încălecări fără dragoste, intriga era unicul exerciţiu de fantezie şi logică, iar ocările şi păruielile, singur mijloc de destindere a nervilor, de descărcare a necazurilor şi de răzbunare platonică împotriva vieţii. Cum nu erau în stare să vibreze decît în faţa unui spectacol oripilant, scandalurile de la simigiu le asiguraseră pînă atunci, la dată fixă, emoţii tari ca rachiul şi ca pumnii primiţi fără veste, pe la spate.

Era natural, aşadar, ca femeile, mai ales, să acorde faptului o importanţă vitală. Ele încercaseră, cîteva săptămîni la rînd şi prin orice mijloace, să pătrundă misterul, să afle prin ce „talenturi” răuşise grecoaica să-l facă pe bărbat, din tiran cum fusese cu cîteva luni în urmă, un „Bubi sub papuc”...

— Că e sigur, soro, că l-a pus cu botu pe labe — afirmase Safta în soborul vecinelor, strînse într-o după- amiază la sfat şi cafeluţă. Uite, parcă-l văd pe scîrba de Tino umblînd în patru labe prin odăi. Nevasta rîde în guşe cînd îl vede şi zice:

„mult mă călărişi cu pumnii, capră rîioasă, stai să te călăresc şi eu acum!” Şi-l încalecă, soro, iar tontu se tîrăşte cu ea în spinare prin casă, nechezînd...

Se aflase, în primul rînd, de la persoană sigură, că grecoaica îl ameninţase pe simigiu, în ajunul Anului Nou, că-l lasă dacă nu se face om cu scaun la cap.

— Nu mai pot să îndur bătăile — ar fi strigat ea, disperată. Eşti un grec scîrbos şi te părăsesc. Plec în lume. Car buşteni în triaj dar cu tine nu mai stau! Că ce sunt eu, să mă chinui ca pe Christos, palicar împuţit? Plec şi te blestem să rupă viermii din tine, cum rup corbii din caii morţi pe maidane! Nevastă ca mine nu mai pupi tu, hodoroagă bătrînă ce eşti — bătu-te-ar un car de icoane...

Tino o ameninţase, la rîndu-i, că o spintecă fără milă cu pumnalul, dacă-l lasă singur pe lume şi dă foc la taraba cu covrigi şi brînzoaiee, să-i spele flăcările pe amîndoi de ticăloşenie şi să le urce sufletele la cer, ca două rîndunele zburînd alături.

— Bun — a răspuns ea cu hotărîre — primesc! Alege una din trei: plec şi rămîi singur pe lume, mă omori şi se alege cenuşa de amîndoi şi praf de munca ta,

sau nu mă mai schingiui şi trăim în bună pace, să crape duşmanii de necaz...

Tino se gîndise o noapte ce să facă. Nu era aşa uşor de ales. În cele din urmă zîmbise, cu sentimentul că face un sacrificiu: pace, fă — pace între dobitoace...

— A fost cineva la ei în casă, să-i vadă, să-i audă vorbind aşa? N-a fost! Atunci de unde ştim? Vorbe, ascultaţi-mă pe mine — îşi tremurase Safta cărnurile — vorbe de clacă...

După altă versiune, simigiul n-o mai canonise pe nevastă de frica lui Ivan. Rusul îi trimisese vorbă prin cineva că, dacă nu se astîmpără, îl prinde de brăcinar şi dă cu el de pămînt, să-l îngroape pînă la umeri, ca în trîntele pe viaţă şi pe moarte din cărţile cu haiduci.

Vecinii zîmbiseră neîncrezători. Nu era capabil cizmarul de o ameninţare ca asta. Ştia toată mahalaua că el nu încercase niciodată s-o smulgă pe grecoaică de sub loviturile lui Tino Stavros. Se mulţumise să se închidă în atelierul cît o coaje de nucă şi să plîngă, ca o muiere, la icoană. Ivan era voinic, fireşte, dar faţă de simigiu se purtase bleg ca o cîrpă.

Adevărul îl ştia numai Sultana, de la unul din ilfo- veni. Nevasta nu-l

ameninţase pe covrigar şi nici nu-i trecuse vreodată prin gînd să se întoarcă în patrie. Belşug şi fericire n-o aştepta nici acolo. Nu laşi acasă avere şi fericire, ca să pleci în lume după o stîrpitură cu ne- vricale, mai ales cînd eşti tînără şi frumoasă. Safta aflase că Tino o luase săracă. Grecoaica aduna şi mînca măsline putrede şi se culca în port, pe lăzi goale sau prin bărci. Marinarii îi plăteau îmbrăţişările cu stafide sultanine şi smochine. Cu o rodie şi un şir de mărgele ieftine, o cumpărai amantă pe o săptămînă.

Simigiului i se făcuse milă de ea şi o culesese de pe drumuri.

Norocul, însă, o părăsise curînd.

— Ce să mă fac — se căina ea în fiecare noapte, umblînd prin casă în vîrfuri, să n-o audă Tino. La mizeria şi destrăbălarea din port nu mai mă-ntorc, fie ce-o fi, iar aici nu mai pot să îndur bătăile bărbatului...

Bisericoasă din fire, se rugase la icoană, s-o lumineze cerul. Plînsese, se tîrîse cu burta pe duşumele, se mînjise cu chinoroz pe faţă şi se înţepase în sîni şi în pîntec cu acele, ca prin umilire şi suferinţă să-şi urce ruga pînă la auzul Maicii Domnului.

Cum sta îngenuncheată, într-una din nopţi, i se păruse c-o vede pe sfîntă mişcînd buzele.

— Lasă-l dracului de palicar, soro, şi hai la noi, în cer...

Grecoaica înţelesese porunca divină şi se hotărîse, fără şovăială.

— Mă omor!

Altă scăpare nu mai era.

Cînd a văzut-o urcîndu-se în pod, cu frînghia în mînă, simigiul a simţit cum i se face inima ca un co-vrig răsucit, s-a lovit cu palmele peste ochi şi s-a jurat pe morţii din Kalamata şi Vlahoclisura că n-o mai atinge. Nevasta nu l-a ascultat. Intrase cu capul în ochiul ştreangului şi îl potrivise pe beregată.

— Nu te mai cred! Lasă-mă să mor!

Sta pe scară, ca o barză într-un picior, gata să se arunce în gol.

Tino îi prinsese gleznele cu braţele, plîngînd şi-i săruta vîrful papucului.

— Maro, viaţa şi norocul meu! Maro, chinul şi bucuria mea de toate zilele...

Grecoaica se înduioşase.

— Tino, stăpînul şi mîntuitorul meu!

Simigiul şi-a dus femeia pe sus, pînă în casă, i-a spălat picioarele cu lacrămi şi i le-a şters cu părul.

— Maro, chinul şi bucuria mea de fiecare clipă...

Se împăcaseră, cu un sărut ca un sigiliu şi se iubiseră ca în prima noapte.

Adevărul era în toate şi în nici una din aceste versiuni. Fantezia cumetrelor falsificase, inversase logica simplă a faptelor şi trivializase o întîmplare ce păstra, în umbră, un singur personagiu şi cel mai principal: Salomia, nevasta lui Hagiu şi amanta puşcăriaşului frumos din Cotroceni.

Cum şi de cînd îl cunoscuse proprietăreasa pe Ivan, nu se ştia, pînă una alta. Ea îl adusese în casa cu nebuni, cu opt ani în urmă şi le vorbise vecinilor, de noul chiriaş, ca de un gospodin cărturar, venit la noi în ţară să mănînce o pîine amară, prin muncă. Fireşte, era convinsă că toţi mahalagiii au să-l respecte, aflînd că noul tovarăş luptase pentru binele poporului şi fugise din imperiul rusienesc ca să scape de prigoană, lăsînd în urmă avere şi rubedenii de neam mare. O primă dovadă de respect o dăduse ea, numindu-l administrator.

— Gospodin Ivan e omul meu de încredere, aici! Nu vă mai osteniţi pînă la mine, pe Grant, cu plîngerile. Gospodin o să vă asculte şi o să facă dreptate. Dacă

nu viu pînă la zi-ntîi să iau chiria, i-o daţi lui. Gospodin Ivan o să vă scrie fitanţă de primire. Ce-o zice şi cum o zice el că e bine, aşa să se facă şi să nu care cumva să vă prind cu intriga, că gospodin e voinic, cum îl vedeţi şi e voia la el, ca de la mine, să vă ia de umăr şi să vă dea afară din curte, cu catrafusele buluc.

Oricît de uriaş ar fi fost Ivan şi oricît de drastic avertismentul proprietăresei, vecinii se priviseră cu subînţeles. Era un mister! Nu culegi un ins de pe stradă, să-l faci om de încredere, numai pentru simplul motiv că insul ar fi gospodin şi cărturar cu neamuri boiereşti.

Safta întrezărise adevărul.

Salomia călătorise mult, pe vremuri, iar despre rus se aflase că umblase tot pămîntul. Se întîlniseră, prin urmare, prin alte ţări. El venise în Bucureşti convins că amanta de odinioară nu-l uitase şi sigur că, lîngă ea, îl aştepta belşugul. Se înşelase. Adorata îşi găsise, între timp, alt iubit. Cînd eşti ibovnica lui Fane din Cotroceni, nu scapi aşa uşor — că puşcăriaşul frumos vede, simte, presimte şi înfige pumnalul, fără nici o tresărire, în inima potrivnicului.

— E pericol de moarte, rusnacule — ar fi spus stă- pîna caselor — să lucrăm cu

cap, că ne întinde nebunul ciozvîrtele pe gard! Deocamdată stai acolo, pe Basarab şi fă pe cizmarul. Cînd ai nevoie de parale, îmi dai de veste, să mă prefac bolnavă şi încasezi tu chiria. Le spui vecinilor că mi-o aduci, să nu se zică aşa şi pe dincolo, dar o păstrezi la matale în buzunar. Comedia asta o să ţie cîteva luni, pînă mă descotorosesc de pacoste...

Timpul o dezminţise pe ţigancă.

Opt ani, puşcăriaşul frumos din Cotroceni rămăsese amantul Salomiei, iar Ivan se mulţumise, în tot acest timp, cu rolul modest de om de încredere. Iarna şi primăvara, de sărbătorile mari, el pleca pe Grant, în tovărăşia unuia din chiriaşi, să-i ureze proprietăresei, în numele tuturor, petrecere frumoasă şi s-o roage să poarte papucii de casă pe cari-i lucrase, din material scump, ca un semn de recunoştinţă. Fane era martor la acest ceremonial şi, în loc să-l spintece cu pumnalul, îl poftea pe rus la masă, îi turna vin cu mîna lui şi îl ruga, uneori, să cînte.

— Să nu te superi, da’ petrecere fără muzicuţă-i parastas. Cîntă, batiuşca mă, că mi se despică inima de fericire şi nu se ştie ce-o mai fi pînă mîine...

Înalt şi rămas — în ciuda anilor — tînăr, cu trupul subţire şi mlădiu, nu voinic dar plin de clocot şi elastic, temut şi deopotrivă admirat de amici şi inamici, sincer în prietenia şi ura lui, categoric în gestul ce răzbuna şi copil în surîsul cu care se dăruia iubirii, Fane era un tip reprezentativ al romantismului bucureştean de odinioară. Puşcăriaşul din Cotroceni avea o figură albă, cu trăsături feminine şi ochii mari, negri şi mereu umezi, adînci, scăpărători în clipa, repede uitată, a necazului dar învăluitori, timizi aproape, în faţa femeilor.

— Un om cu viaţa mea, gospodin, cu isprăvile mele bune şi rele, cu sufletul meu şi cu duşmăniile ce le-am adunat în cîrcă, poate să moară peste zece ani sau poate să moară mîine, ca un cîine, într-un şanţ!

Fărîme sau numai palide umbre ale marelui duh romantic de atunci, cu o lege a lui mai presus de legi şi cu elanuri ce sfidau morala comună, cuţitarii cu o şuviţă de păr lunecată provocator pe o sprînceană şi ochii ascunşi, piezişi, feroci în lovitura ce ucidea pe la spate şi laşi în faţa unui bătăuş mai puternic, îl iubeau pe Fane şi îl urau, tocmai pentru că îl simţeau al lor dar nu asemeni lor.

Încercaseră, nu o dată, să spargă sau cel puţin să înlăture oglinda în care se vedeau aşa cum erau: mici, ticăloşi, cu imperiul de isprăvi — în care se bănuiau stăpîni dar nu şi prizonieri — redus la cele cîteva uliţe şi maidane din cartierul lor.

În puşcăriaşul frumos din Cotroceni trăia vagabondul ideal, generos şi dornic de petreceri de cari să se ducă pomina, de pe Grant la bariera Vergului şi de la Puţul lui Crăciun pe dealul cu ape miraculoase sau la Obor — petreceri cu femei frumoase, cu vin bun şi lăutari, epilogate cu o plimbare la şosea, cu mopsul pe capră, lîngă muscal, ca un stindard.

Haimanalele îşi aveau legile şi logica lor de viaţă. Erau stăpîne absolute pe o mahala. Între o bandă şi alta era duşmănie de moarte. Cuţitarii îşi respectau, reciproc, hotarele cu maidane şi cîrciumi şi nu plecau în altă „ţară” decît atunci cînd voiau să provoace.

Fane, însă, călcase întotdeauna aceste imperative categorice în viaţa celorlalţi.

Considera oraşul o cetate supusă. Un suflet ca al lui nu avea loc să-şi deschidă aripele numai într-un cartier, încercase, deseori, să împace tovarăşii din toate

culo-rile bucureştene, ca să realizeze, sub comanda lui, o republică a tricourilor. El începea cheful la Pricopoaia, îl continua pe Filantropia şi-l termina la Obor sau pe Dudeşti. Golanii, însă, nu înţeleseseră visul atotcuprinzător al puşcăriaşului frumos din Controceni. Voiau să rămînă stăpîni în lumea lor, se simţeau jicniţi de prezenţa lui Fane — mai ales că el avea ibovnice în toate mahalalele — şi se adunau, în consfătuire, prin cafenele sau pe un loc viran, ca să hotărască ce au de făcut şi cum să răzbune ofensa.

Insul cu o misiune aşa dificilă şi plină de pericole, uneori — pericole pe cari era mîndru că le poate sfida — intra în cîrciumă înjurînd şi lovind cu bastonul în şirul de sticle, îmbrăcate în foiţă, din rafturi, se aşeza, nepoftit şi obraznic, la masa celor din Cotroceni, cerea băutură anume pentru el şi le comanda lăutarilor cîntece pe placul inimii.

Fane se uita la el, lung, palid, indiferent la gîndul scandalului ce va urma sigur dar trist că tovarăşii din mahalaua în care venise să petreacă au rămas proşti şi departe de gîndul lui de înfrăţire şi-i obliga pe prieteni, cu un semn, să se facă că nu văd sau că nu înţeleg provocările mosafirului nepoftit.

— Am gust — se ridica el de pe scaun, în cele din urmă, adresîndu-se noului venit — am gust să petrec cu voi!

Haimanaua pleca, imediat şi surprinzător supusă, cu un docil şi abia îngînat: ,,bine, coane Fane” şi se întorcea, nu peste mult timp, cu toată banda.

Cîrciumarul adăoga o masă sau mai multe, după numărul celor veniţi, iar puşcăriaşul frumos comanda, pentru duşmani, fripturi în sînge şi vin în căldări. Dălcăuţii mîncau cu poftă şi închinau în cinstea „conului Fane”, care îi privea, zîmbind fără gînd, cu braţul petrecut pe după gîtul ibovnicii şi cu cei cîţiva prieteni credincioşi aproape.

Cuţitarii erau sinceri, în urările lor de sănătate şi noroc în dragoste.

Fane ciocnea paharul — un pahar al lui, clin care nu mai bea nimeni şi păstrat cu sfinţenie de cîrciumar — cu fiecare, îi săruta frăţeşte şi dacă vreunul din ei avea tricoul rupt sau era netuns, îi strecura în palmă, fără să vadă ceilalţi, o piesă de argint. Şoptise, nu o dată, că-i ruşinos, pentru un tînăr, să umble jerpelit şi cu laţe de spoitor. Tricoul şi freza cu smocul de păr pe-o sprînceană erau unicele dovezi de nobleţe ale romanticilor cu şişul ascuns în mînecă, dispuşi oricînd să

moară de dragul amantei sau apărînd iubita unui tovarăş, din orice mahala ar fi fost. Un imperativ drastic, înscris în inimi, îl descalifica pe cel ce se purta cu o femeie, oricare, inelegant — o eleganţă a lor, cu legi aparte şi de neînţeles pentru ceilalţi orăşeni — sau se dovedea că nu fusese în stare s-o apere.

Sunt cavaler — era o lozincă, fireşte rareori respectată riguros, a tuturor cuţitarilor bucureşteni.

Cînd, întîmplător, o fată sau o bătrînă avea un necaz într-o suburbie vecină, haimanalele îi făceau gardă de onoare şi o însoţeau pînă la hotarul dintre cele două lumi. La despărţire, cineva rupea o bucată din tricou şi o da mărturie, ca să afle tovarăşii din cartierul megiaş cine le apărase sora, ibovnica sau mama.

Recunoscători, aceştia îi invitau pe salvatori într-o cîrciumă, le dau să bea şi să mănînce, şi-i conduceau, pînă la ei acasă, cu harmonica. În timpul petrecerii, gazde şi mosafiri, la fel, legau batiste albe de cureaua pantalonilor — semn că e pace...

Fiecare cartier avea, în ţesătura vestmîntului, culori anume.

Haimanalele din mahalaua cu nume ruşinos purtau tricouri în dungi orizontale

albastre şi albe, cei de pe Grant în dungi perpendiculare albe şi roşii, cei din cartierul Sfînta Vineri-Pleşoianu în pătrăţele albastre şi roşii, iar cei de pe Basarab (de dincolo de pod), Banul Manta şi Filantropia, în dungi perpendiculare albastre şi roşii. Fără îndoială că fiecare culoare simboliza ceva şi voia să mărturisească un gînd.

Fane, singur, în Bucureşti, îmbrăca — sub cămaşa de mătase — un tricou pe care şi-l comandase special, în pătrăţele negre şi roşii, cu guler albastru şi şnururi albe, pentru că: „dragoste şi moarte, fraţilor, altceva nu există!” Tovarăşii lui din Cotroceni aveau, de asemeni, tricou în pătrăţele roşii şi negre dar fără guler şi fără şnur — semn distinctiv şi galon acordat numai puşcăriaşului frumos...

— Să bem, fraţilor — închina el cu duşmanii poftiţi la masă — pentru suflet, pentru noroc, pentru femei şi pentru aleluia...

Se ridica unul din cuţitari, să răspundă sincer.

— Coane Fane, te iubim acum, cînd stăm unii cu alţii alături şi ciocnim un pahar cu vin. Da’ mai e o lege, pe care o calci, că eşti mai al dracului ca noi! Aşa cum ne vezi, să ne laşi s-o apărăm, cînd s-

o sparge cheful. Matale ai spus că-i o dragoste şi-o moarte... şi că haimanaua nu se lasă atinsă la bătătură nici de sfîntul sfinţilor măsii...

Loiali, în ura şi prietenia lor egală, tinerii îl rugau:

— Spune, nenicule, cît suntem în bună pace, cum vrei să te cinstim? Ştim să cîntăm, să facem jocuri, bă- tîndu-ne în cuţite şi să ne vărsăm sîngele, la o poruncă a ta, ca să vezi cît ne eşti de drag...

— Lasă, că în cuţite o să văd eu, în curînd, cum vă bateţi. Acum, dacă mă iubiţi, să-mi cîntaţi, fraţilor! Cîntaţi, mă, că mi se despică inima de fericire şi nu se ştie ce-o să fie cu mine peste un ceas...

În cîrciumă era un aer închis, greu de gînduri, de vin şi fum de tutun. Haimanalele urlau, răsturnate pe scaune şi prinse pe după gît — cu ochii mici, pierduţi în gol — cîntece de obidă şi de dragoste, în timp ce Fane rămînea în picioare (el singur în picioare) cu bărbia în piept, mai frumos şi mai înalt în tristeţea lui nemărturisită.

Măguliţi că un tovarăş ca el le ascultă şi respectă suspinele şi ofurile — fiecare mahala îşi avea melodiile ei — duşmanii se apropiau de puşcăriaş şi-l rugau, cu

privirile înlăcrimate, să le permită să-l îmbrăţişeze.

— În ziua cînd o să te omorîm — ofta unul din ei — doi ani o să purtăm cenuşe în cap şi n-o să bem un strop de vin. Ibovnicile noastre au să lege funde negre în păr, iar lăutarii au să-ţi cînte cîntecul, ca o psaltire în biserică...

— Lasă, mă frăţie — încerca Fane să surîdă — că nu s-a născut încă insul care să mă omoare pe mine! Acum să bem şi să glumim, că o viaţă, o dragoste şi o moarte avem! Mulţumescu-vă de acum, pentru tristeţe, cind o fi să mor şi săruta-le-aş ochii ibovnicelor de la voi din mahala, că au să poarte funde negre în păr, după mine. Phe, da' mai e pînă atunci — facu-i morţii sufletul scuipătoare...

Asta era singura lui înjurătură.

Glasul îi tremura. În figura zîmbitoare, numai ochii erau umezi.

— Vin jupîne — cîntă, ţigane...

Cîrciumarul umplea din nou căldările de pe masă şi schimba toate talgerele de lemn, pentru alte momiţe şi fleici în sînge. Lăutarii bătrîni şi cu har în meşteşug lunecau arcuşul pe coarde, ca o părere, topiţi în melodia sălbatică şi unică, iar haimanalele ascultau, oftînd, încovoiate

pe scaune, cîntecul puşcăriaşului frumos din Cotroceni. Fane şi-l făcuse singur, în primele luni de închisoare şi obidă. Era o glorificare a sufletului cu care se mîndrea dezmoştenitul de oriunde — suflet înflăcărat, generos, încrîncenat în ură şi muiat în surîs, pentru că în dragoste fără margini fusese plămădit şi fără robia legii, ca pasările, ca vîntul şi ca florile de pe o margine de drum

Toţi lăutarii bucureşteni îl ştiau dar n-aveau curaj să-l îngîne vreodată, fără porunca stăpînului în tricou. Cîntecul acesta era ca o pecete peste frăţia ce se încheia între o bandă şi alta sau ca o provocare, cînd cuţitarii din mahalaua în care venise să petreacă puşcăriaşul frumos, scăpărau priviri piezişe, necruţătoare...

Acum era semnal de luptă.

Fane spărsese paharul de zid, cu un chiot în care era rîs şi sudalmă, îşi desfăcuse funda de la gît, cu un gest nervos, dezbrăcase haina şi lepădase cămaşa de mătase, ca să rămînă — în faţa haimanalelor — o haimana la fel, cu inima în zale roşii şi negre. Era mai frumos acum, mai mlădiu şi mai subţire: un trup fraged de copil cu neastîmpăr în priviri şi flăcări mici în goana sîngelui.

Prietenia înceta, ura începea să aibă cuvînt.

Fane lupta întotdeauna în tricou, ca un erou înfăşurat în stindard. Faima culorilor pe cari le purta intra din nou în joc. Victoria lui era victoria tuturor cotroceniştilor...

Potrivnicii se împrăştiau prin mahala, pe după colţul străzilor şi pe maidane şi aşteptau, cu ochii crînceni şi cuţitul ascuns în mînecă. Fără îndoială că, iarnă sau vară, tricoul era şi pentru ei o armură imperios necesară. Un fluierat strident, prelung, cu două degete pe limbă, anunţa începutul ostilităţilor.

Fane se oprea în uşa cîrciumii, să-şi ridice pantalonii cu un gest specific, făcut numai în aceste ocaziuni de mare încercare şi pleca după duşmanii proşti şi dragi, urmat de lăutari dar şi de prieteni, deşi aveau poruncă să nu se amestece în scandal, oricît de mare ar fi, la un moment dat, pericolul în care s-ar afla.

Cînd îi apărea în cale un inamic, la o răscruce sau pe un loc viran, el întindea palmele, să se vadă că luptă fără armă.

Cavaler, potrivnicul arunca şişul păstrat, pînă atunci, în mînecă.

Puşcăriaşul frumos din Cotroceni avea loviturile lui sigure: pumnul repezit de

sus în jos, cu putere, între ochi sau izbitură directă în inimă. Pocnit, insul se da cîţiva paşi înapoi, îngenunchea şi se făcea covrig la picioarele învingătorului. Se intîmpla, uneori, ca o puşlama — de frică sau cu gînd vădit de asasin — să nu renunţe la cuţit. Era un moment de încordare, în primul rînd pentru omul înarmat, care ştia că joacă — pe viaţă şi pe moarte — o carte mare.

Fane nu se intimida. Se apropia de duşman cu pasul egal şi ferm, liniştit în aparenţă şi se uita în ochii lui, drept, fix. La prima tentativă de atac, cu o agilitate surprinzătoare şi cu un calcul precis al mişcării, puşcăriaşul din Cotroceni îl dezarma pe nemernic şi-l arunca, prins de mijloc şi învîrtit pe umăr, cu capul în jos. Dacă nu-l lua duba de la Morgă, îl îngropau rudele peste cîteva zile.

Lăutarii cîntau, în timpul luptei, iar prietenii celui neînvins îi pansau pe răniţi cu făşii rupte din tricouri — din tricourile lor în pătrăţele negre şi roşii — şi îi trimeteau, în camioane sau pe braţele mahalagiilor, după împrejurări, acasă ori la „Salvare”.

Fane, trecînd prin mahala, lăsa în praf cîţiva desfiguraţi şi umplea camera de

gardă a spitalului apropiat cu haimanale învineţite.

După scandal, victorios şi trist că lovise, cu pumnul, în inima de sub tricouri şi că vărsase sînge de frate mai mic şi neînţelegător, nevinovat poate că nu se putea ridica pînă la visul lui de înfrăţire, se înfunda cu tovarăşii toţi într-o cîrciumă din Cotroceni, se îmbăta după întîiul pahar cu vin şi începea să plîngă, cu o durere în el din durerea celor învinşi.

Povestind, Fane îşi culca tîmpla pe pantoful mic şi scump al amantei — gest omagial pe care rusul îl înţelesese.

— Numai femeile m-au priceput, batiuşca Ivan! Uite de ce le-am iubit pe toate, la fel, ca pe icoane!

Vorbise rar, ca o poruncă.

— Să ştii, gospodin, că în ziua cînd mi s-o urî cu viaţa, de-o femeie am să mă las ucis. O să fie moartea mea, atunci, ca papucii aduşi de matale Salomiei mele: cadou, ultimă recunoştinţă pentru dragostea cu care m-au fericit atîţia ani — săruta-le-aş, de dincolo de moarte, sfîrcul sînilor!

Se oprea la fereastră, cu profilul în lumină şi nu-i mai păsa de lacrămi. Îşi desfăcea gulerul, larg, cu un gest mic, nervos, ca în clipa lui de ciudă şi de

sfidare a duşmanilor din cîrciumile mahalalelor, ca să se vadă, sub albul de mătase al cămăşii, tricoul în pătrăţele roşii şi negre, purtat peste tatuajul ce simboliza — pentru el şi toate haimanalele bucureştene — norocul şi rostul pe lume: o inimă, străpunsă de o săgeată...

— Dragoste şi moarte, gospodin! Altceva nu există pe lume! Care ţi-a fost folosul că ai încercat să schimbi rostul lumii rusieneşti? Ai fugit şi-ai venit aici, să-i cîrpeşti papucii ţigăncii lui Gore, pentru cîteva capeici. Iartă-mă, gospodin, că nu vreau să te umilesc, da' tare mi-e necaz pe matale în clipa asta! Ai crezut că ţarul nu-i lasă pe mujici să fie fericiţi? Şi, pentru ei, ai dat cu piciorul la avere şi cine ştie dacă n-ai lăsat în urmă şi o dragoste... Vezi că ţi se umezesc ochii? Hai, batiuşca Ivan, cîntă ceva — cîntă pentru Sonia, pentru Liuba sau pentru Marusia din inima dumitale...

Ivan psalmodia o romanţă în care o ruscă de departe lumina necuprinsul ai privirile, îl legăna cu sufletul, îl parfuma cu răsuflarea şi sprijinind zările pe gene, luneca pe cer o inimă ca o lună hoinară.

Fane asculta cu ochii închişi, trîntit pe covor, la picioarele amantei.

Ea traducea, uneori, versul cu tristeţi.

Răsare soarele şi-apune
Şi-n închisoarea mea-i tot noapte —
Durerea cine mi-o va spune?

Ibovnicul se ridica în genunchi, cu braţele deschise, ca o cruce înfiptă între Ivan şi Salomia şi striga, scu- turînd capul.

— Vezi, asta mă roade şi pe mine, batiuşca! Crăp ca mîine şi duc cu mine taina în mormînt. N-o să aibă cine să spună lumii tot ce am visat frumos şi tot ce am închis în mine, cu scrîşniri de durere sau de revoltă.

Puşcăriaşul avea presimţire că-i e sfirşitul aproape.

— Ai să vezi, gospodine, după ce-oi muri eu, că nu mi-a fost viaţa în zadar, că n-am trăit numai pentru scandal şi petreceri. Mi-am avut şi eu bulgărul de soare, am îngrijit şi am crescut şi eu un suflet fraged. Sufletul ăsta o să-mi aprindă o lumînare la căpătîi.

Singură Salomia ştia de cine era vorba şi nu se supăra — tot aşa de bună amantă şi soră.

Opt ani, ea fusese, de asemeni, sora si duhovnica lui Ivan. Necazuri mari nu avusese el niciodată. Trăia mai presus de vecinii din casa cu nebuni, cu gîndul peste hotare, aşteptînd din primăvară în primăvară o veste mare, de la tovarăşii rămaşi acasă sau de la fugarii risipiţi în lume. Se mai considera încă, după opt ani de speranţă zadarnică, un mosafir, o umbră vremelnică printre noi. Viaţa tuturor trecuse pe lîngă el ca o apă, fără să-l atingă. Anii de muncă şi de lipsuri, în mahalaua cu nume ruşinos, aveau să rămînă, în curînd, pentru el, ca o amintire urîtă.

Ivan visa o deşteptare sărbătorească.

Visînd, începuse să adune, de timpuriu, fire albe pe tîmple...

În noaptea de Anul Nou, rusul intrase pentru întîia oară, în casa de pe Grant, cu sufletul plin ca un ciorchine, dornic să afle pe cineva care să-l asculte. Nu mai putea să sugrume adevărul în el.

Cînd l-a văzut în prag, uriaş şi palid, sprijinit de zid să nu cadă, Salomia a scăpat paharul din mînă.

— Vai de mine, ce-i cu dumneata, gospodin?

Fane l-a prins repede de subsuori şi l-a aşezat pe un scaun.

— Gospodin, dragă gospodin, Ivan!

Rusul tăcea, cu capul greu între umeri. Lacrămile îi picurau, mari pe covor. Puşcăriaşul îl crezuse rănit într-o încăierare cu pungaşii şi căuta cu palma, sub rubaşca descheiată la gît, urmele de sînge. Proprietă- reasa încerca să-i ridice fruntea şi să-l privească în ochi, convinsă că numai aşa va întrezări zbuciumul ce-l gonise de acasă, pe o noapte cu viscol cumplit şi-l adusese, pe neaşteptate, la uşa lor.

— Ivan ai venit să spui la voi că el omoară ala grec spurcat!

Salomia îşi îngropase faţa în palme.

— Vai de mine! Iar a fost scandal în şandramaua aia cu nebuni? Am să-i dau foc, să scap mahalaua de balamuc.

Fane singur zîmbise. Acum înţelesese ce rană ascunde rusul sub rubaşcă.

— Lasă, Salomio, nu mai da foc la case, că destul s-au aprins călcîile lui Ivan. Nu-s casele de vină! Marea vinovată e Maro, nevasta grecului.

Surprinşi, deopotrivă, stăpîna şi cîrpaciul s-au uitat la el, lung, cu nedumerire. Amantul se plimba liniştit prin cameră, fumînd.

— Eram sigur că aşa are să se-ntîmple!

Se apropiase de Ivan, îi prinsese capul în palme şi-l privise drept, cu un surîs ca o lumină palidă pe figură.

— Ei, gospodin, aşa-i că mai e şi altceva pe lume, afară de ţar, de mujci şi de Vladimir Ilici Ulianov? Acuma crezi că dragostea e ca o băutură amară şi vine cu gust de moarte?

Îl sărutase pe frunte, ca pe un copil, după o faptă bună.

— Începi să fii un om, pentru că începi să simţi ce-i aia dragoste adevărată! Bravo! Pînă azi mi-ai fost drag şi atît. De acum încolo, încep să te admir! Ai ştiut să alegi! Prea e tînără Maro şi prea seamănă cu Salomia mea, ca să nu merite iubirea unui om ca tine...

O poveste pe care Fane o trăise.

— Fă ca mine, rusule! Cînd am văzut-o întîia oară pe Salomia, alături de lepădătura aia bătrînă de Hagiu, ca o căprioară lîngă o mîrţoagă de saca, am simţit cum mi se tulbură sîngele. Uite, mi-am zis, cum îi place vieţii să-şi împerecheze progeniturile! Ia să-i dăm noi vieţii un dos de palmă peste gură! După o săptămînă, mîrţoaga a fost scoasă la reformă...

Cînd era lîngă Fane, Salomia se estompa. Trăia în umbra lui, prin

gîndurile, elanurile, necazurile şi bucuriile lui. Inteligentă, intrepidă, înfruntînd primejdia cu un surîs împietrit în colţul gurii şi înlăturînd piedicile cu tact, stăpînă pe sine şi în orice împrejurare, ea îşi croise un drum în viaţă, în urcuş anevoios dar sigur, cu o voinţă îndărătnică. Alături de puşcăriaşul frumos din Cotroceni, însă, avea un sentiment bizar de contopire, de anihilare a voinţei, de volatilizare a gîndului, de părăsire pe braţele lui ca într-un leagăn.

Exista pentru el şi prin el.

— Dacă zice dînsu aşa, batiuşca, aşa este!

Ivan încercase, slab, să se apere. Tot ce spusese Fane i se păruse o glumă — oricum, ceva la care nici nu se gîndise.

— Asta nu daragoste!

Pe Maro, mărturisise rusul, o văzuse de cîteva ori şi numai în trecere. De doi ani, de cînd o adusese simigiul în ţară, grecoaica apăruse rar în simigerie, deschisese geamul de patru ori şi zîmbise copiilor, răspunsese o singură dată, prin semne, ţigăncii lui Gore, care o întrebase, tot prin semne, ce mai face şi se plimbase mai ales seara, păzită de cei doi ilfoveni, pe maidanul cu basculă. Poate că era o singuratică, poate n-o lăsa bărbatul să

iasă în lume, de frică să n-o piardă. Sigur era numai faptul că Maro, timp de doi ani, privise soarele printre gratii.

Ivan presimţise că se petrece ceva neobişnuit în casa grecului dar nu încercase să afle. El trăise cu munca, nevoile şi gîndurile lui, cîntînd cînd era trist sau vesel şi aşteptînd o veste cu minuni, de la tovarăşi.

E adevărat că, uneori, simţea o tulburare, un neastîmpăr în el. Arunca raşpelul şi calapodul şi pleca afară. La simigiu erau ferestrele deschise. Ivan o bănuia pe Maro ascunsă înăuntru, după perdele. Dar nevasta lui Tino nu se uita anume la el. Ar fi fost în stare să jure că vecina se oprise la geam ca să asculte ciorovăiala vrăbiilor prin plopi sau să vadă cum se scutură florile mărului ce crescuse, prin ce minune nici rusul nu ştia, în faţa uşii lui.

Oricum, el încercase să se smulgă din tulburare. Fugea pe maidan, să se joace cu copiii şi să uite, sau se încuia în magazie, încovoiat pe ceaslovul cu slovă fără înţeles pentru mine.

Dacă juca printre rînduri numele grecoaicei, scris cu raze parcă, erau de vină numai ochii obosiţi, că lăcrimau. Maro i se părea un cuvînt ca o muzică în

suflet. Îi strigau vrăbiile prin copaci, îl amintea clopoţelul pus la uşa simigeriei, îl păstra gîndul, ca pe un joc şi îl susura chitara de deasupra patului, cînd se izbeau razele soarelui de coarde.

Ivan îngîna în el, ca o împăcare: Maro e un nume ca o cădere de stropi în havuz, cînd e apusul fîntînă de culori.

Se mai întîmpla uneori, îndeosebi noaptea, cînd lumina lumînării se revărsa peste pagini înflorite, ca o amăgire, să i se pară că grecoaica seamănă cu toate sfintele din gravurile ceaslovului. Ea fura părul blond al Mariei din Magdala, ochii limpezi şi buni ai preafericitei Atanasia din Antiohia, ovalul figurii cuvioasei martire Anisia, gura senzuală a sfintei fără nume, din visul zbuciumat al tinerilor mucenici şi trupul plin de ispite al frumoasei Pelaghia, care dintru început, de viclene vedenii atrasă, preacurvise...

— Cum se împacă în matale, gospodin, Vladimir Ilici Ulianov cu sfrijiţii din bucoavnă — îl întrebase Fane odată, rîzînd.

Ivan n-a răspuns. Puşcăriaşul frumos din Cotroceni n-ar fi înţeles ce minune făcuse Maro. Grecoaica întorsese gîndul crîncen al răzmeriţei spre cer şi-l limpezise. Pur ca o figură de legendă păgînă,

rusul învinsese duhul ticălos al trupului şi stăpînise, sugrumase în el, orice îndoială bicisnică. Îşi recîştigase ceasul de odihnă şi de reculegere, din clipa cînd simţise că toate sfintele din ceaslov trăiau în el prin nevasta covrigarului. Bucoavna pe care sta aplecat nu mai era o carte moartă, acum. Ivan se uita în ea ca într-o apă cu umbra în adînc. Din ispita de la doi paşi, el furase şi păstrase numai sufletul, în care se recunoscuse şi contopise.

Ascultîndu-l, Salomia privise lung, cu înţeles, spre amantul cu surîsul competent. Pricepuse şi ea, în sfîrşit, de ce vrea rusul să-l omoare pe Tino.

— Ei, batiuşca, ţi-am spus eu, de adineauri, că e dragoste la mijloc! Şi încă ce dragoste...

Gospodin încercase încă o dată să se apere, de astă dată cu îndîrjire. Se lovea cu pumnul în frunte şi se chinuia să-i convingă pe amîndoi că nu din pasiune pentru grecoaică se hotărîse să-l suprime pe simigiu.

Maro se dedublase, pentru el. Între nevasta lui Tino şi Maro din visul lui Ivan era o mare deosebire. Sufletul ei, afirma cîrpaciul, se desprinsese din trupul pe care bărbatul îl culca alături de el, în fiecare noapte — evadase din viaţa

tuturor, se eliberase din pumnul lui de ţărînă şi apropiind secolele, înviase în gravuri şi în visul celui ce-şi învinsese, de asemeni, pumnul lui de ţărînă.

În acest dublu concubinaj, trupesc şi idilic, al frumoasei de dincolo de gratii, drumurile nu se în-

crucişau. Rusul n-o rîvnise niciodată pe femeia simigiului iar acesta, prost şi bătrîn, nu bănuia aventura nocturnă a sufletelor.

Mai mult, Ivan se întreba, uneori, dacă unda muzicală din visul lui era, în adevăr, duhul grecoaicei sau numai un ecou din muta mare fierbere a nopţilor de primăvară, cînd dragostea e a tuturor şi a nimănui. Salomia şi Fane ar fi rîs, fără îndoială, dacă el le-ar fi mărturisit că se îndrăgostise de umbra sufletului său, purificat în aceste nopţi cu limpezimi şi răsfrînt în gînduri, ca un tînăr pelerin aplecat — în ceasul cu linişti al amurgului — peste o apă cu oglinzile adînci sub sălcii.

Maro fusese numai fondul luminos pe care se profilase această umbră a sufletului.

Ivan nu ar fi cerut mai mult de la viaţă.

Întîmplările din ultima vreme, însă, stricaseră jocul cu umbre şi lumini.

Începînd să-şi cunoască vecinii, rusul se convinsese că toţi erau deopotrivă de răi, pentru că erau la fel de proşti şi se hotărîse să rămînă departe de frămîntă-rile şi veselia lor întristătoare. Dar femeile din casa cu nebuni îl disperaseră.

Revoluţionarul ce luptase odinioară pentru libertate şi respectul aproapelui, a fost deseori silit, şi nu fără tristeţe, să despartă vrăjmaşele prinse de păr, prin lovituri. Se ruşina, ridicînd mîna şi se certa că — din tovarăş al omului de pretutindeni — ajunsese gardian în ospiciul de pe şoseaua Basarab.

Fireşte că, în procesul acesta de conştiinţă, Ivan îşi acorda circumstanţe atenuante. Bătînd, fostul soldat al lui Vladimir Ilici Ulianov pacifica. Altminteri, cumetrele fără stăpîn ar fi fost în stare să se desfigureze, să-şi dea foc la catrafuse sau să se înece una pe alta, apăsîndu-se cu capul în butoiul cu apă de ploaie.

Primele scandaluri din casa simigiului îl impresionaseră dar Ivan nu intervenise. De ce n-o apă- rase pe Maro, de ce nu se gîndise niciodată că e destul de puternic ca să-l reducă la tăcere pe grec cu un singur pumn, cum nu vibrase el în fondul acela de umanitate ce-l apropiase, odinioară, de spînzurătoare şi-l înfrăţise, în urmă, cu cîinii maidanelor, cu gîzele şi cu licărul stelelor? Precis nu ar fi putut răspunde...

Spectacolul acesta oripilant al distrugerii şi al martirizării, crescut în sălbăticie de întuneric şi de panica

tuturor, îl paraliza. Rusul se simţea mic, inutil, murdar, ticălos în ticăloşenia ce-l înconjura şi se prăbuşea pe scaun, plîngînd, cu sufletul greu de nedumerire, de spaimă, de revoltă şi de îndu-rerare.

Cu timpul, însă, ca un animal ce adulmecă furtuna, Ivan începuse să presimtă scandalul cu cîteva ore mai înainte. Umbla fără astîmpăr, de colo pînă colo, s-o vadă pe Maro, s-o roage să fugă, să se ascundă. Intra pe la vecini şi nu ştia ce caută, întreba nimicuri şi nu aştepta lămuriri, pleca pe

poartă, cu gînd să se ducă undeva şi uita unde. Se întorcea în magazie, ca — după cîteva minute — să plece iar prin curte, neastîmpărat, neobosit, neînţeles în el şi de mahalagii.

Toamna şi iarna, îndeosebi, chiriaşii din casa cu nebuni se culcau devreme.

Ivan rămînea singur, să tremure în beznă, fără să ştie anume de ce şi să aştepte — o aşteptare de fiecare clipă şi cu fiecare clipă mai chinuitoare.

În aceste momente de încordare şi de răsucire a nervilor, iadul din căsnicia simigiului împrumuta, în fantezia bolnăvicioasă a omului ce trecuse de atîtea ori pe lîngă moarte, nepăsător, un rost anume, nelămurit încă sub frunte dar limpezit în sentimentul bizar de intensificare maximă a vieţii, cînd lucrurile se însufleţesc, iar umbrele încep să se materializeze şi să aibă glas.

Ivan avea impresia, cum asculta, atent, în întuneric, că se adună şi cresc, de pretutindeni, ameninţări. În faţa lor, Maro din vis tremura ca o frunză, terorizată — alături de el şi în carnea lui — de o mînă sortită să lovească din ascuns. Se multiplica vedenia din vis, în jocul de oglindă aburită al privirilor umede, nesigure sau cealaltă Maro,

roaba dintre gratii, presimţind furtuna aproape, venea să caute un adăpost sigur între cei patru pereţi de scînduri? Oricare ar fi fost taina, rusul nu mai deosebea visul de viaţă, nu mai ştia care-i

frumoasa din gravurile ceaslovului şi care umbra fugară din cuibul grecului.

Le îmbrăţişa, pe amîndouă, cu acelaşi suflet şi încerca să le apere de primejdie cu o rugăciune la fel.

Magazia lui, în aceste nopţi de împletire a luminii cu întunericul, era amvon.

În timp ce vecinii, cu somnul încă rămas în gene, încercau să spargă uşa simigiului, ruga pe care o murmurase cîrpaciul în el se schimba în cîntec, mai sfîşietor în noapte cu cît erau mai stinse chemările de ajutor din odaia zăvorită. Ţipase Maro sub lovituri sau ţipa numai arătarea din visul singuraticului? Rusul răspunsese, pentru Salomia şi Fane, numai cu o lacrimă...

Dar, în ultima noapte cu scandal, vecinii nu mai auziseră melodia ca o sfîşiere.

Se rupsese o coardă în Ivan, se răsturnaseră înţelesurile de pînă atunci şi se cristalizase în el un adevăr nou, lapidar, definitiv. Ca să poată înţelege şi prietenii din Grant adevărul acesta, gospodin explicase încă o dată misterul din gravurile ceaslovului. Îngemănîndu-se cu visul lui luminos, Maro începuse să fie, ca în porunca biblică, de o fiinţă cu Ivan.

Trăiau unul prin altul — o singură inimă, un singur gînd, o singură suferinţă.

Bătîndu-şi femeia, simigiul îl martiriza pe rus. Din sufletul lui chema ea ajutorul vecinilor, în

carnea lui suferea loviturile, în cîntecul lui îşi striga plînsul, în faţa icoanei lui îşi aduna în palme, ca pe mărgele, lacrămile.

Batiuşca postise o săptămînă şi se gîndise ce să facă.

Se hotărîse: trebuia să-l omoare pe Tino, ca s-o salveze pe Maro şi să-şi libereze visul.

CAPITOLUL XI

Joc cu păpuşi, cu inimi şi cu flori

Terminînd spovedania, Ivan se ridicase de pe scaun, liniştit. Mărturisind gîndul tot, se împăcase cu el şi cu oamenii. În conştiinţa lui, crima se consumase. Cum va fi ucis grecul, era o problemă secundară, un fapt ce va decurge de la sine — simplu, banal...

Fane, însă, nu-l lăsase să plece.

— Stai, batiuşca, poate că mai avem ceva să ne spunem. Te ascultai, pînă acum, ca un duhovnic. Am înţeles vorba dar am înţeles şi ce-a rămas, dincolo de vorbă, nespus. Acum e rîndul dumitale să mă asculţi. E o viaţă de om la mijloc. Suntem datori, prin urmare, să stăm la o parolă serioasă. Mai ales că dragostea asta te-a cam întors pe dos. Cînd ţi-am povestit, acum un an, cum am ucis un duşman, ai sărit în sus de revoltă şi ai ţipat la mine, că nu are nimeni dreptul de viaţă şi moarte asupra aproapelui! Şi-

acum arzi de nerăbdare să pleci la Tino, ca să-l omori. După cum vezi, gospodin, vine scîrba de viaţă la om, din cînd în cînd, îl prinde de chică şi-l duce la oglindă: „aşa ai fost ieri, omule!” Pe urmă, tot de chică, îl duce la altă oglindă: „poftim, aşa eşti acum!” Insul face ochii mari, de viţel la poartă nouă şi nu se mai recunoaşte — nu mai ştie care-i el, cel adevărat! Pilda asta, ca să afli că nu-i lege în lume să stea în picioare ca o lumînare la nuntă — că omul e ca floarea cu pălărioara cu funde galbene în vîrf: se schimbă după vreme şi se întoarce după soare...

Ivan scăpase şapca din mînă.

— Nu te mai frămînta, gospodin şi — mai ales — nu încerca să înţelegi, acum, tot ce am să spun. Ascultă şi lasă înţelesul pe mîine, cînd vei fi singur şi mai limpede la cap. Ştii cum suntem noi, în clipa asta? Ca la „lanseu”. Ai auzit, vreodată, de „lanseu”? E un dans cu figuri graţioase, jucat de perechi multe. Nu se poate să nu-l cunoască şi nobilii moscoviţi! Spovedania dumi-tale, batiuşca, a fost ca o muzică şi ca o poruncă. Ne-a împins, fără veste, în „lanseu”. Avem, pînă acum, o pereche Ivan-Tino, în figură simplă de dans şi alta

Salomia-Maro, în figură pe care n-o ştim cum are să iasă...

Vorbind, Fane privise peste umăr la amantă şi zîmbise.

Competent în cauză, el însuşi erou principal al unei crime pasionale ce făcuse vîlvă, cu cîţiva ani în urmă, puşcăriaşul apreciase că nu era nevoie să moară Tino, ca s-o salveze Ivan pe Maro şi să-şi descătuşeze visul.

Faptul în sine era prea simplu ca să merite o vărsare de sînge, mai ales că între rus şi adorată era o piedică de nimic ca simigiul. Cîteva palme, date la timp, ar fi fost tot aşa de hotărîtoare. Singura necunoscută, în calculul ce-l făcuse Fane, era Maro. Mai precis: sentimentele ei probabile pentru cîrpaci. Fireşte, în datina simplă a vieţii, oricine e bucuros să scape de schingiuiri si să-l urmeze pe salvator, mai ales cînd binefăcătorul e un om ca gospodin.

Haimanaua, însă, ştia bine că femeile au o logică a lor şi anapoda. Surpriza nu era exclusă. Orice hotărîre, luată mai înainte de a se cunoaşte gîndul şi înclinările grecoaicei, ar fi fost — prin urmare — riscantă. Concursul Salomiei, singura în măsură să provoace o mărturisire şi să întrevadă, cum spusese Fane, îndeosebi

ce va rămîne dincolo de vorbă, nespus de Maro, era indispensabil.

Întîmplător, în noaptea aceea, stăpîna caselor se încăpăţînase să rămînă numai amantă, cu alte cuvinte: o femeie cu o logică a ei şi anapoda.

Mîndră şi generoasă deopotrivă, gata oricînd să intervină energic şi să-şi apere protejaţii cu orice risc şi împotriva oricui, ea ascultase spovedania lui Ivan cu o linişte de piatră. Ochiul ager al puşcăriaşului nu descoperise, sub masca pe care şi-o impusese iubita, clocotul lăuntric. S-ar fi putut spune că martiragiul suferit de grecoaică, timp de doi ani, n-o impresionase de loc.

Mirat, Fane o provocase prin aluzia ce o făcuse la „figura Salomia-Maro” şi încercase s-o convingă, indirect, că — în hora cu dragoste şi moarte pe care-o începuse rusul cu Tino — ea era datoare să rămînă factor determinant şi să impună, prin Maro în primul rînd, o limpezire a misterului din casa cu scandal.

Meşter păpuşar, el trăsese sforile abil. Cu o singură comandă, ridicase între cei doi inamici, ca o barieră, un proces de conştiinţă şi o angajase pe ibovnică, în figură compusă, cu grecoaica. înclinînd

planşa pe care jucau cele patru marionete, voia să realizeze prin surprindere, în ritmul precipitat al dansului, un trio Ivan-Maro-Salomia. Rămas singur, simigiul nu mai interesa. Împrejurările îl aruncau peste bord, ca pe orice epavă...

În adevăr, gospodin ar fi încercat inutil să cuprindă cu gîndul prăpastia ce-o adîncise Fane în el.

Prins de umăr şi dus în faţa oglinzii în care zîm- bise, auster, revoluţionarul şi omul de odinioară, rusul, simţise cum îi cresc în suflet — ca bălăriile cu suc otrăvitor, printre pietre şi grămezi de moloz — remuşcările.

Începuse o luptă surdă între dragoste şi ură, între Ivan din amintire şi cel de acum. Se adunau între- bările sub frunte şi îşi încurcau firele. Dacă o adora în adevăr pe Maro, prin ce joc ascuns, prin ce salt neaşteptat, născuse iubirea în el o duşmănie aşa de aprigă împotriva simigiului? În ce tainiţă a inimii îşi risipise lumina, ca o făclie cu flacăra stinsă în ţărînă, gîndul curat, voinic, cu care îmbrăţişase, de atîtea ori, pămîntul şi mîngîiase nefericirile altora, cu un sfat înţelept sau cu o faptă bună ca un adăpost pentru un copil al nimănui, pe care-l culegi din viscolul de afară şi-l

aduci lîngă soba caldă? Ce băutură amară îl adormise în el, în ultima săptămînă de post şi rugăciuni, pe Ivan de altădată şi-l crescuse, în umbră şi atotputernic, pe Cain? Copleşit, rusul ridicase din palme, spre Fane, ochii mari, întrebători, rugători.

Cerşise de la el un răspuns, de care să se prindă, strîns — să şi-l facă reazim.

Prietenul, ca şi cum i-ar fi citit tot zbuciumul în priviri, a surîs trist.

— Ce să-i faci, Ivan Fedotici Karasoff? Aşa sun-tem: inimă de om, inimă de cîine, la fel! Unde-i dragoste mare, e şi ură. Una o răscumpără pe alta şi amîndouă fac un om. Sau, cum ar spune Salomia: o scîrbă de om...

Stăpîna casei cu nebuni, însă, nu-l ascultase.

Spovedania chiriaşului o îndîrjise. N-o înfiorase gîndul că uriaşul ameninţase să-l ucidă pe Tino, aşa cum nu o înduioşase suferinţa grecoaicei. Se înfuriase, însă, aflînd că Maro, timp de doi ani, se încăpăţînase să-i ascundă necazurile.

Salomia se gîndise, întotdeauna, cu genele umede, la fata frumoasă şi săracă, rămasă departe, sub cerul legănător de la Candia. O adusese lîngă ea, nu fără sacrificii, s-o scape de nevoile şi de

mizeria din insulă, s-o simtă aproape, s-o apere, s-o înveţe, să-i dezvăluie rînd pe rînd tainele vieţii şi s-o urce, pas cu pas, spre fericire.

Maro, însă, de cîte ori o întrebase Salomia cum se poartă grecul în casă, zîmbise vag şi răspunsese invariabil, cu ochii în pămînt: „bine, tare bine, nici nu visam aşa noroc!” Prin urmare, în loc să vadă în ea o binefăcătoare şi să şi-o facă duhovnic, o minţise — o înşelase. Era, fără îndoială, o prefăcută, o nerecunoscătoare ce nu meritase nici dragostea şi nici sprijinul ce i-l acordase.

Salomia se hotărîse să şi-o smulgă din inimă, ca pe un spin.

— Maro e mai scîrboasă ca o broască rîioasă! N-o mai cunosc...

Era un avertisment, pentru Fane, că n-o mai interesa spovedania lui Ivan.

Amantul, însă, nu dezarmase. Nu era dispus să renunţe aşa uşor la planul ce-l făcuse. Ştia că supărarea ibovnicei — supărare ce nu rezolva nimic, de altfel — era vremelnică. Maro, oricît ar fi vrut ea să şi-o smulgă din inimă, nu era o streină. Mai curînd sau mai tîrziu, era datoare să se amestece în căsnicia simigiului şi să încerce, într-un fel sau altul, să pună capăt scandalurilor. Pe de altă

parte, puşcăriaşul ambiţiona să împiedice crima prin orice mijloace. În acest scop, o întrevedere Salomia-Maro, după opinia lui, era imperios necesară. Altminteri, nu s-ar fi putut realiza acel trio Salomia-Ivan-Maro, prin care plănuise, cu o singură lovitură, să-l înlăture cu desăvîrşire pe Tino şi s-o oblige, în acelaşi timp, pe grecoaică, să rămînă lîngă rus, în figură nouă...

Convins că orice amînare ar încurca şi mai mult firele şi ar face imposibilă o ieşire din greul impas în care se aflau, Fane nu şovăise să forţeze împrejurările, ca s-o oblige pe ibovnică să ia, numaidecît, o hotărîre energică.

— Ascultă, gospodin Ivan, venind spre noi, să ne spui necazul cu scîrba de plăcintar, ştiai că Salomia e soră cu Maro?

Vorbise leneş, răsturnat în fotoliu şi fumînd, apa- rent fără să acorde importanţă cuvintelor. Privise, însă, pe furiş, spre amantă, ca să poată aprecia efec- tul ce o să-l aibe această destăinuire, fireşte neaştep-tată. Surprinsă, Salomia ridicase faţa din palme, smucit şi se uitase la el fără gînd, plină de întrebări şi fără o întrebare anume pe buze. În urmă, întorsese capul

spre cîrpaci, încet, cu teamă parcă. S-ar fi părut că aştepta de la el o lămurire.

Gospodin se luminase şi a răspuns simplu, cu un sentiment pe care avea să-l lămurească mult mai tîrziu.

— Dacă aşa este, cum el spune, atunci Ivan omoară de doi ori ala grec spurcat!

Fane s-a silit să rîdă cît mai sincer, ca să poată da, tot aşa de nepăsător şi de candid în aparenţă, a doua lovitură.

— Ce-i mai frumos, batiuşca, în toată afacerea asta, este că Maro nu ştie că e soră cu Salomia! După cum vezi, o întreagă poveste, ca în ***Rocambole.*** Am s-o istorisesc, ca să te conving că Maro s-a purtat, în adevăr, ca o nerecunoscătoare. Cred că tot ce vorbim acum, între noi rămîne şi în inimi, ca în mormînt!

Fane nu era convins de ce spune.

Maro, pe care şi el — ca Ivan — o văzuse de cîteva ori şi numai în trecere, îi rămăsese în amintire ca un joc în luminiş şi ca un cîntec. În gînd, el îi acordase toate circumstanţele atenuante. Salomia o judecase aspru. În definitiv, faţă de ea, nevasta lui Tino se considerase o streină. Nu-i spusese cît suferă din mîndrie sau poate dintr-un sentiment de recunoştinţă şi resemnare, apreciat de puşcăriaşul

frumos: nu îndrăznise să indispună cu o spovedanie din care s-ar fi desprins, cu fiecare cuvînt, cu orice lacrimă, o acuzare pentru binefăcătoare: ea îi alesese bărbatul, ea o adusese de la Candia şi o zvîrlise în iadul celor doi ani de chinuri nemeritate!

Preferase să sufere şi să tacă...

Afirmînd, totuşi, că grecoaica avusese o atitudine urîtă faţă de Salomia — afirmaţie pe care avea s-o rectifice la timp — Fane încerca să cîştige, cu un sacrificiu infim, o victorie mare. De altfel, o primă dovadă că era pe drum bun, o avusese. În loc să protesteze că dezvăluise, cu atîta uşurinţă, o taină păstrată cu sfinţenie pînă atunci, amanta îl încurajase cu un zîmbet, convinsă că el nu urmărea altceva decît să-i explice lui Ivan cum şi de ce fusese Maro o nerecunoscătoare.

— Să vezi cum a fost, gospodin. Mai întîi, ştii că Hagiu, acum zece ani, presimţind bătrîneţile aproape, plecase la Ierusalim, să se facă sfînt. La întoarcere, în trecere prin Constantinopol, norocul meu a fost s-o întîlnească pe Salomia. Fermecat, i-a căzut în genunchi, i-a cumpărat toate giuvaericalele din bazar, i-a promis luna şi soarele şi... în loc să aducă în mahala lemn sfînt şi mirodenii, a

adus amantă tînără şi frumoasă pentru mine. Acum, fireşte că sîngele apă nu se face, mai ales cînd e sînge grecesc! Nu spun asta ca s-o necăjesc pe Salomia, care — orice ar spune şi mai presus de supărare — rămîne soră cu Maro, adică datoare s-o ierte şi s-o apere, ci numai ca să înţelegi de ce, între ea şi scîrba de covrigar, s-a legat un fel de prietenie. Tino Stavros, că el e scîrba de care vorbim, era acum trei-patru ani slugă la un simigiu din bariera Griviţei şi pleca, în fiecare după prînz, prin mahalaua Grantului, cu coşul plin de brînzoaice, covrigi, seminţe şi corăbioare. Sigur că mare aliş-veriş nu făcea el, dar era — cum s-ar zice — meserie naţională. Ştia el că e în mahala o poartă la care nu strigă zadarnic: cuuvriigi! Salomia apărea în balcon, azi să-i cumpere cîteva brînzoaice, pe cari să le împartă apoi la plozii de pe stradă, mîine să-l întrebe cum îl cheamă şi de unde e de fel, iar poimîine, să-i cheme pe scăunel, la picioarele ei şi să-şi aducă amîndoi aminte, oftînd, de patrida. Salomia suspina de dorul cerului lăsat departe, Tino plîngea că e slugă de aproape opt ani şi că slugă o să moară! Aşa se întîmplă că, într-o zi, dînsei i se face milă de covrigar şi se hotăreşte să-l

scape de sărăcie, să-l însoare şi să-l facă stăpîn pe o simigerie a lui, adică om! Am uitat să-ţi spun că visul mare al covrigarului ăsta a fost: să deschidă o simigerie! Salomia avea la îndemînă bani, să-l facă pe Tino stăpîn pe un cuptor, o tarabă cu covrigi şi gîndaci şi o sinie cu plăcintă cu brînză şi carne. Era mai greu, însă, să-i găsească o grecoaică, să-l însoare. Stai să vezi, Ivan Fedotici Karasoff, că acum începe ca în ***Rocambole...*** Ca orice grec, tatăl Salomiei a fost căpitan de vas şi — ca orice marinar — a iubit unde a putut şi cu disperare. De la Pireu la Marsilia şi de la Alexandria la Odesa rusie- nească, nu era popas unde să nu aibă cel puţin o amantă. Se întîmplă că, odată, la un drum, se supără marea, iar valurile îi ia corabia pe dedesubt şi cînd în vîrf, cînd în coadă, cînd pe-o coastă cînd pe alta, i-o aduce alandala prin întuneric şi nici una, nici alta, pac: i-o lasă plocon, cu marinari şi marfă cu tot, pe o coastă. Cînd se face lumină, vede căpitanul că se află lîngă insula Creta. Noroc bun, zice un bătrîn cîine de mare, suntem la doi paşi de Candia. Marinarii încep să repare pînzele şi catargele rupte de furtună — munca şi tărăşenia asta avea să ţină cîteva zile —

iar căpitanul pleacă în tîrg. Se înţelege că nu l-a mai scos nimeni, zece zile, din casa unei ibovnice tare săracă şi tare frumoasă! Uitase căpitanul şi de marfă şi de corabie şi de marinari — ca să nu mai vorbim de nevasta şi fata din Pireu... Ce să facă marinarii, săracii? Aşteptau! În a zecea noapte, disperaţi că stăpînul nu li se mai întoarce, pun la cale o lovitură de care să se ducă pomina! Pleacă opt din ei şi cei mai voinici, în tîrg, dau năvală în casa ibovnicei, îl leagă pe căpitan Paminonda burduf, îl iau în cîrcă, îl duc în corabie, ridică ancora şi haida-hai, în larg, pînă nu se mai vede insula. L-au ţinut legat pînă a doua zi la prînz, că le era frică să nu sară nebunu' în mare şi să se întoarcă, înot, la Candia, lîngă amantă. Corabia lui Paminonda, la al doilea drum, în ciuda vînturilor şi a cîrmei, şi-a croit singură cărare pe spinarea valurilor,

spre Candia. De atunci, cinci ani la rînd, căpitanul şi-a văzut amanta regulat. Taina o ştiau numai marinarii şi o păstrau cu jurămînt. Acum să lăsăm să treacă anii şi să ne aducem aminte că-i noaptea de revelion. Tot pălăvrăgind, ascultînd şi oftînd, am uitat să ciocnim, creştini ce ne aflăm, o stacană plină...

Vinul era limpede şi aromat.

Nerăbdător să afle ce se mai întîmplase cu căpitan Paminonda, rusul sorbise paharul pînă la fund. Băutura îl înviorase. Ca un balsam peste rana ce-o adîncise puşcăriaşul frumos în el, cu tăişul veninos al mustrărilor, stăruia vestea nouă şi revelatoare. Ivan îngîna în el, repetat: „Maro e soră, e soră bună cu Salomia!” Nestăpînit, cu toate gîndurile smulse şi zvîrlite în sus, ca un stol de hulubi spre soare, şi-ar fi sărutat — pe gura senzuală a proprietăresei — visul de dragoste...

Maro se împodobise, în închipuirea ce colorase primăvăratic viaţa pe care rusul începuse s-o vadă ca printr-o sticlă roză, cu o cunună nouă: era rudă cu Salomia — prin urmare, dragoste din dragostea sinceră ce-l întîmpinase şi-i zîmbise, pentru întîia oară, apropiat şi cald.

Stăpîna caselor, cu toate amintirile prinse buchet în inimă, dusese paharul

la gură cu mîna tremurată şi-l sorbise tot, cu buzele arse de sete lăuntrică, uitîndu-se — cu ochii întredeschişi — spre ibovnic. Începuse oare să presimtă jocul primejdios, realizat în bună parte sau rămăsese, în privirile cu lumina as-

cunsă, ca o ceaţă uşoară peste ape, necazul pe sora mică şi necredincioasă? Surîsul, oricum, fluturase incert...

Bînd, Fane închinase pentru dragoste şi moarte şi mîngîiase sufletul duşmanilor cu o înjurătură în care paraua galbenă a muşeţelului era sortită să rescumpere raiul, pentru mamele ce crescuseră şi încălziseră la sîn viperele umane ce-l aşteptau, pe maidane şi la colţuri de stradă, cu mîna încleştată pe cuţit.

Salomia se înfiorase.

Amantul îi vorbise deseori, în ultimele luni, de moarte: o presimţise tot mai aproape...

Geloşi că puşcăriaşul frumos din Cotroceni îndrăznise să vină în mahalaua lor, unde se considerau stăpîni absoluţi şi le furase, de sub nas, cea mai frumoasă ibovnică, donjuanii grantişti se juraseră să-l suprime. Fane nu se speriase. Avea inamici mult mai crînceni, în alte părţi. Le trimisese vorbă, flăcăilor cu breton şi pantaloni bufanţi peste gheata cu elastic şi scîrţîietori, să aibă răbdare, că au să scape de el în curînd. Recunoscători, într-o seară cu lună hoinară printre nori, tinerii se îmbătaseră şi veniseră să-i cînte, sub geamul iubitei, cu mandolinele. Impresionant, el îi întrebase: „pace, fra-

ţilor”? „Pace”, răspunseseră haimanalele. Era un angajament solemn că ura va fi sugrumată în inimi, în noaptea aceea. Puş-căriaşul din Cotroceni coborîse în mijlocul lor, fără frică şi plecaseră, în turmă, prin mijlocul drumului, să se înfunde în prima cîrciumă. Se îmbătaseră, cîntînd şi se îmbrăţişaseră. Unul din donjuani se simţise dator să justifice duşmănia cu care îl urmărise pe Fane, pînă atunci, gata să-i mănînce din colivă! „ce să fac, dacă-i aşa frumoasă gagica matale, că mă scutură frigurile cînd o văd?” Osînditul îi pusese mîna pe umăr, ca un gest de binecuvîntare păgînă şi recunoscuse: „adevărat, fraţilor, e aşa de bună şi frumoasă că n-o să-mi pară rău că mor pentru ea!” În urmă, băuse pentru ibovnică şi în sănătatea amantului de mîine al Salomiei, oricare o fi el şi vărsaseră toţi vin pe masă, pentru sufletul celui ce va pieri, cînd i-o fi scris, de mîna biruitorului.

Pînă una-alta, cavaleri, inamicii grantişti se ţinuseră de cuvînt. În zori, îl aduseseră teafăr, cum îl luaseră, cîntînd, înfrăţiţi, prinşi pe după gît cu braţele. Harmoniştii speriaseră somnul mahalagiilor cu ***Valsul dimineţii.*** Dar, în clipa cînd uşa de la casa amantei se

închisese, masivă, în urma tovarăşului de petrecere, mîinile se încleştaseră din nou pe cuţit, cu o ură egală, neşovăielnică, tot aşa de sinceră în sălbăticia ei ca şi lacrima ce-o plînseseră, cu cîteva clipe mai înainte, vărsînd vin pe masă...

Fane retrăise scena, privind pierdut în ochii iubitei. Salomia era în adevăr frumoasă şi sfîrşitul aproape. Simţindu-şi genele umede, el scuturase capul, cu un gest de voinţă şi zîmbise vag spre Ivan, care aştepta — cu paharul în mînă — dornic să asculte altă întîmplare cu dragoste.

— Şi aşa, gospodin, simte căpitan Paminonda, într-o noapte, că bate moartea la geam. N-ar fi putut să moară, că avea o taină şi un păcat pe suflet. Faţă de cine să-şi descarce conştiinţa, că nevasta îi murise iar popa îl împărtăşise şi plecase să se culce? Singură Salomia îi rămăsese la căpătîi. Bătrînul i-a făcut semn să-şi apropie urechea de buzele lui reci şi i-a şoptit: „la Candia ai o soră — o cheamă Maro şi e fata Glicheriei, văduva lui Iani. Să nu-i spui că-i eşti soră, că te-ar duşmăni pentru tot răul ce i l-am făcut, lăsînd-o aproape cinci ani fără sprijin (că sărăcise şi căpitan Paminonda, bietul, după ce i se înecase corabia...) dar să

veghezi de departe, ca un înger păzitor şi s-o ajuţi după puteri. Să ştii că altă pomană nu-ţi cer!” Căpitan Paminonda a zis, ce spusei eu acum, şi şi-a dat sufletul, împăcat, ca un pui de găină...

Fireşte că adorata şi-a şters o lacrimă şi că paharele, din nou umplute, au fost băute pentru odihna răposatului sub o ţărînă cît mai uşoară.

— La cîţiva ani după ce-l îngropase pe bătrîn, Salomia plecase la Candia, se interesase de Glicheria lui Iani, de departe şi vorbise cu Maro. Streina frumoasă de la Pireu şi fata blondă şi plăpîndă de la Candia se împrieteniseră aşa de mult, în cele cîteva zile petrecute împreună, că nu miraseră pe nimeni, la despărţire, darurile ce i le făcuse Salomia. Venind cu Hagiu în Bucureşti, dînsa n-o mai văzuse pe sora vitregă aproape şapte ani. Dar îi scrisese, de cîteva ori şi primise răspuns liniştitor. Maro era nevasta visată atît de Salomia, pentru covrigarul pe care voia să-l scape de sărăcie şi de slugărit. I-a dat bani şi l-a trimes la Candia, cu scrisoare, s-o aducă pe sora vitregă. Aşa a ajuns Tino, gospodin Ivan Fedotici Karasoff, simigiu cu avere şi nevastă care, orice s-ar spune,

nu-i de nasul lui de palicar jegos şi hodorog!

Ascultînd, Salomia începuse să-şi muşte pumnul mic, nervoasă. Amantul se făcuse că nu o vede. Povestind, cu amănunte pe cari ea însăşi le uitase sau nu mai voise să şi le aducă aminte, el răuşise — în primul rînd — s-o reîntoarcă la sentimentele bune de altădată, pentru Maro şi să i-l apropie în amintire şi fără masca de acum, pe covrigarul murdar de odinioară.

— Şi-acum, gospodin — continuase Fane — să uităm pînă una-alta de necazul dumitale, ca să lămurim alt caz. Să zicem, ca Salomia, că sora n-a ştiut să se poarte, c-a fost o nerecunoscătoare. Ea, oricum, e un copil pe lîngă noi, care avem scaun la cap şi suntem datori să stăm strîmb, ca să judecăm drept. La urma urmei, de ce să nu credem că surorii de la Candia i-a fost ruşine să se plîngă unei streine — că Salomia, în gîndul ei, e o streină — sau că... mîndră şi ea, cum a fost căpitan Paminonda şi cum e Salomia, n-a vrut să facă pe miloaga lumii, povestind tuturor o nefericire pe care oricare din noi n-ar şti cum s-o ascundă, pentru că ne simţim prea tari, uneori, ca să mai avem nevoie să ne căineze mahalaua... Acum să vedem

ce-i cu Tino, cu sluga asta pe care Salomia a prins-o de păr şi a smuls-o din sărăcie. Era el dator, mai mult ca Maro, să fie recunoscător faţă de Salomia? Era! Ştia el ori ba, că Maro e sora Salomiei? Te cred! A uimit-o el pe Salomia, bătînd-o pe Maro? Nu mai încape îndoială...

Fane lovise cu pumnul în masă, cu o enervare prefăcută şi se ridicase, cu un gest nestăpînit.

— După cum vezi, gospodin, Salomia are motive tot aşa de temeinice să se simtă bătută şi umilită în carnea şi în sufletul lui Maro!

Momentul a fost hotărîtor pentru destinul simigiului. Mîndria grecoaicei de la Pireu reacţionase imediat şi energic. O slugă fusese trimisă la Tino, să-l aducă fără întîrziere.

— Spune-i să vie de bună voie, că o să fie mai rău dacă mă duc eu la el!

Ivan se speriase. Tremura la gîndul că va sta faţă în faţă, în acel ceas al răstălmăcirilor în conştiinţă şi al încercărilor, cu un om pe care îl condamnase la moarte. Nu ştia dacă o să-i cadă în genunchi, să-l roage umilit să-l ierte pentru tot răul ce-l gîndise numai, despre el, sau dacă o să-l frîngă în mîini, ca pe un nimic. Apele tulburate de Fane

nu se limpeziseră încă. Tino era fratele lui, în numele cerului şi era, în egală măsură, duşmanul ce-i biciuise visul şi o canonise pe Maro.

Rusul îşi căutase şapca, să plece. Uriaşul prefera să fugă de insul mărunt şi slab. Avea nevoie de cîteva ore de reculegere. Un drum în noapte cu figura în plin viscol, l-ar fi liniştit, dar — pentru a doua oară — amicul îl oprise.

— Am lămurit necazul Salomiei şi l-am pornit pe un drum sănătos. Acum să vedem ce facem şi cu necazul dumitale, batiuşca...

Fane ştia cum o să se desfăşoare scena dintre stă- pîna de pe Grant şi plăcintar.

Ivan trebuia să rămînă, să fie martor la întîlnirea pregătită cu un scop anume. Îl interesa, în primul rînd, pe puşcăriaşul frumos din Cotroceni, repercusiunile pe cari o să le aibă, în sufletul clătinat al rusului, ciocnirea dintre amanta lui şi simigiu.

Erou al unei isprăvi romantice ce făcuse vîlvă pe vremuri, Fane precizase — de cîte ori avusese ocazia — că nu lovise într-un moment de surescitare, de uitare de sine. Dimpotrivă, el îşi suprimase potrivnicul cu sînge rece, după un plan pregătit în amănunt. Era convins că sunt

încurcături în viaţă pe cari numai gestul final, categoric, bărbătesc, le poate limpezi. Nu ar fi fost, prin urmare, nici împotriva crimei din gîndul cîrpaciului, dacă motivul în sine, cei doi eroi şi elementele secundare din spovedania lui, ar fi corespuns, în adevăr, canoanelor unui ceremonial aşa de tragic.

Aşteptîndu-l pe Tino, puşcăriaşul îl învăţase pe Ivan decalogul unei crime pasionale.

Niciodată să nu te sinucizi pentru o femeie — pentru că viaţa ta e una, iar ibovnicele fiumoase ca florile şi ca muştele: pe toate drumurile...

Să nu omori pentru oricine! Singura măsură, la această poruncă, o are sufletul tău. El singur o să-ţi spună dacă fiinţa pe care ai pus ochii merită sau nu cinstea unui sacrificiu aşa de mare — pentru că, adevăratul sacrificiu îl face insul ce loveşte, nu cel care moare.

Să nu ucizi pe oricine! Un om ce se respectă îşi alege victimele. Luptă cu un egal al tău şi nu fugi, pentru nimic în lume, de un duşman mai puternic ca tine! Lupta între două forţe egale e cinstită. Lupta cu un ins mai tare, te onorează numai pe tine, cel slab. Dar să nu faci prostia să cinsteşti un omuleţ ca oricare

altul, cu ura ta! În cazul cel mai bun, ia-l de urechi din patul ibovnicei şi aruncă-l, ca pe o cîrpă, pe fereastră. Dacă se întîmplă ca insul să te supere, dă-i o bătaie bună, pe urmă urcă-l într-o birje boierească şi du-l la spital, să zacă şase luni cu faţa în sus, pînă s-o convinge că nu-i de nasul lui să joace ţintar cu inima ta...

Caută să eviţi crima! Nu te purta ca un borfaş prins asupra faptului, care ucide de frică, să scape de vistavoi, de bătaia soră cu moartea ce-l aşteaptă sigur în beciul prefecturii şi de închisoare şi nici ca un tîl- har la drumul mare, gata să sugrume ca să prade. Tu nu omori ca să-ţi saturi setea de sînge, aşa cum nu lo-veşti ca să te răzbuni. Fii cinstit şi luptă deschis, ca un cavaler. Orice dragoste începe cu o luptă. Învingi sau eşti învins. Dar să nu ridici mîna decît atunci cînd te-ai convins că, între tine şi potrivnic, numai moartea poate să aibă ultimul cuvînt.

Nu umili omul pe care-l înfrîngi! Nu eşti puşlama de maidan, să-l înjuri cînd îl vezi învins şi nici ţaţă cu inima acră ca o prună crudă, să-l scuipi. Respectă moartea ce ar fi putut să te frîngă pe tine, în locul celui ce se clatină, lovit şi

îngenunche, cu sîngele smuls gîlgîit din inimă. Dacă duşmanul cere un răgaz, prin ţine, de la moarte, dă-i-l fără multă vorbă. Întinde-i mîna, la despărţire şi spune-i încă o dată: ,,frate-meu, soarta a vrut ca unul din noi să piară — asta e şi nimic altceva”...

Să nu loveşti la necaz ca fricoşii, ca beţivii şi ca nebunii! Ai fi un criminal, iar fapta ar rămîne în vînt. Să nu uiţi că şi tu, care dai şi cel ce muşcă ţărînă, aduceţi un prinos dragostei şi morţii. Eşti dator, prin urmare, să fii limpede la cap şi convins că isprava ta e un cîntec — întîiul şi cel mai crezut — în pragul ibovnicei de mîine...

Nu ucide pe la spate — era o poruncă pe care rusul, ca orice nobil moscovit, a înţeles-o fără altă lămurire a fostului erou şi puşcăriaş...

Dă lovitura hotărît şi precis, ca să nu-ţi chinui victima! Ivan a făcut un semn c-a înţeles de ce nu e uman — şi mai ales — nu-i elegant să-ţi torturezi potrivnicul. Cizmarul cu sînge albastru şi haima- naua romantică din mahalaua Cotrocenilor se întîlniseră sub semnul blazonal al unui suflet la fel de generos...

Spune-i femeii că ai ucis pentru ea! Te va iubi, ca pe un învingător, cu toată viaţa trupului infiorată în umbra morţii.

Asta e singura dragoste adevărată şi plină. Va ţine pînă dincolo de pragul peste care, sufletele amîndouă, vor trece cu zborul îngemănat...

Dacă dulcineia, dimpotrivă, nu va înţelege sacrificiul ce l-ai făcut, nu-ţi aduna sentimentul de ado-rare în scuipat, ca să-l zvîrli, ca pe o piesă de cinci franci, la picioarele proastei. Prinde-ţi sufletul între dinţi şi muşcă-l pînă la ţipăt, că te-a înşelat şi, ajuns acasă, trimite-i muierii un coş cu flori şi o cutie cu toate chibriturile stinse — semn că tot ce-a fost s-a dus...

Interesau, deocamdată, din acest decalog, numai cele două porunci preliminarii: caută să eviţi crima şi să nu ucizi pe oricine! Fane îşi luase sarcina să împiedice omorul şi să-l convingă pe rus că simigiul nu merita onoarea unui gest obişnuit numai între cavaleri.

Speriat că stăpîna îl chemase, ameninţătoare, la o oră aşa de tîrzie şi obosit de viscolul cu care luptase, neputincios cum era, din greu, Tino se oprise în prag, mai mic, mai slab, abia răsuflînd şi străveziu, cu zăpada topită pe figura cît un pumn de copil.

A fost un moment de încordare.

Ivan se strînsese pe scaun, cu spaimă din spaima ce-l scutura pe simigiu. Fane aprinsese o ţigare şi fuma, răsturnat în fotoliu, cu spatele dinadins întors spre intrare. Amanta lui crescuse, dreaptă, cu toată mîndria în atitudinea ca pe soclu a corpului, cu scîrba şi tot necazul în pumni şi în jocul pieziş şi scăpărat al privirilor.

Plăcintarul încremenise.

Fără cuvînt, proprietăreasa s-a apropiat şi i-a dat o palmă. Lovit cu putere, grecul s-a clătinat. Prins de piept şi proptit împins în uşe, a fost întrebat dacă ştie de ce-i bătut. Pentru că amuţise, Salomia i-a repezit un pumn, cu sete, în nas. Plin de sînge, Tino s-a prăbuşit la picioarele ei. Mîna ce se încleştase pe un sifon, să sfărîme ţeasta compatriotului de la Vlahoclisura, a fost repede şi la timp dezarmată de rus.

Fane întorsese capul şi-l întrebase pe cîrpaci, liniştit, arătînd mototolul plîngător de la picioarele ibovnicei:

— Ia spune, nobile Ivan Fedotici Karasoff, merită pricoliciul ăla cinstea să fie ucis de un bărbat întreg, ce se respectă?

Gospodin nu-l ascultase. În faţa nefericitului cu sîngele curs peste gură şi sub bărbie, pînă în sîn, îl sugrumase în el

pe Cain. Reînviase austerul cu gîndul plin în pravoslavnică îmbrăţişare a suferinţei umane. Surprins de sălbăticia cu care se răzbunase Salomia şi înduioşat de suspinul fratelui ce-şi culcase fruntea, în cădere, pe pantoful ei de atlas, rusul a îngenuncheat lîngă Tino, l-a luat în braţe ca pe un copil şi a plecat cu el spre casă, prin mijlocul străzilor, cu părul fluturat şi figura biciuită de viscol.

Lacrămile se amestecaseră cu fulgii de zăpadă prinşi o clipă în gene, topiţi şi prelinşi apoi pe umerii obrazului, pînă în barbă.

Barba lui, ca mătasa porumbului...

CAPITOLUL XII

Vis pentru toţi necăjiţii pămîntului

Pumnul Salomiei îl cuminţise pe simigiu şi ne asigurase patru luni de linişte.

Maro scăpase de chinuri iar noi dormisem, în răcoarea luminoasă a nopţilor de primăvară, somn plin, fără griji şi fără tresăriri de spaimă în întuneric — mai ales că, în tot acest timp, avusesem norocul să nu se mai aprindă nici o fabrică şi să nu mai moară nimeni, între transmisiuni sau sub roţile locomotivelor.

Tino nu suflase un cuvînt de păţania din noaptea revelionului. Proprietăreasa n-o chemase pe Maro, să-i spună cum o răzbunase şi s-o certe că o considerase o streină şi n-o rugase s-o apere de bruta cu palmele voinice pe coada lopeţii cu covrigi de cocă. Nu voise să se laude cu o ispravă pe care sora vitregă nu i-o ceruse. Fane, pe de altă parte, nu acordase o im-

portanţă prea mare unei întîmplări banale. Convins că e dator să împiedice o crimă inutilă, el se încăpăţînase să-l convingă pe Ivan că grecul nu era omul care să merite omagiul unui gest ce sanctifică în dragoste, prin moarte. Încîntat că răuşise, a doua zi se grăbise să uite tot, prins de alte griji şi necazuri, numai ale lui şi de neînlăturat.

Simigiul se obişnuise, după întîia săptămînă, cu gîndul că nu era aşa de mare umilinţa ce o tăcuse, din moment ce mîna care-l lovise era de cucoană şi încă de cucoană binefăcătoare. Rar, cînd îşi aducea aminte, nu fără tresărire, de bătaia îndurată în casa de pe Grant, sugruma în el amestecul de ură şi revoltă ce-l încerca şi convins, palicar mărunţel şi deştept cum era, că o răzbunare, pînă una-alta, ar fi fost imposibilă, ridica din umeri cu o nepăsare voită şi scuipa printre dinţi, subţire şi departe, cu pumnul strîns ascuns sub şorţul alb.

Singur Ivan nu putuse să uite...

Primăvara, ploioasă şi rece, mă împrietenise cu el şi cuibul de scînduri unde se desfăcuse, ca un evantai, visul de dragoste şi cîntase o suferinţă pe care n-o înţelesese nimeni în adevăr.

Întrebasem şi nu ştiuse nimeni să-mi răspundă de ce nu se mutase cîrpaciul, cu opt ani în urmă, într-o cameră de zid, de pildă în locul lui Bela sau al Mădă- linei picior-de-lemn. Aflasem numai că rusul, în ziua cînd îl adusese Salomia de mînă şi-l recomandase chiriaşilor ca pe un om de încredere, înfipsese o surcică în pămînt, măsurase doi paşi spre fund şi iar înfipsese o surcică. De la aceste minuscule semne de hotar, spre gardul lăturalnic, legase o sfoară pe trei laturi şi le comunicase apoi celor de faţă, prin proprietăreasă, că locul dintre sfori era, pînă una-alta, casa lui.

Proşti, mahalagii au rîs ca de o glumă fără haz şi nu au priceput.

Gospodin îşi lucrase magazia singur, într-o săptămînă, după un plan ce-l făcuse în prima noapte, cocoţat pe stiva de scînduri şi în lumina nestatornică şi mioapă a cîtorva lumînări. Seara, după ce se întorceau de la fabrică, vecinii încercaseră să-l ajute, prieteneşte. Ivan, însă, le-a interzis să pună mîna pe unelte sau să atingă un leaţ. El visa să învie un colţişor din imperiul pravoslavnic în curtea cu poreclă ruşinoasă şi ambiţiona să-şi vadă visul împlinit numai prin munca lui. Mîngîiase căpriorii, la rînd şi cu

dragoste, îşi culcase obrazul pe fiecare grindă albă şi netedă şi bătuse cuiele în şipci cu sfială, cu frică parcă să nu le doară rana ce-o adîncise, cu orice lovitură de ciocan, vîrful înfipt.

Minunea de lemn crescuse sub ochii tot mai mari de uimire ai chiriaşilor, cari începuseră să o asemene, în fantezia lor crudă, cînd cu o corabie uriaşe, adusă la mal de pescarii de pe Volga — voinici şi cîntînd în amurgul ce colorase apele adînci — cînd cu o ţărăncuţă, rumenă, cu mijlocul strîns în scurteică de culoarea vişinei putrede şi aşteptînd — cu faţa întoarsă spre necuprinsul maidanelor şi acoperişul lăsat peste ferestrele albastre ca o palmă dusă streaşină la frunte — să i se întoarcă dragostea plecată la drum lung, în troica trasă de şase cai cu zurgălăi.

Cîteva zile fusese pelerinaj. Toată mahalaua venise să vadă şi să admire „casa mişcătoare a rusului”. Safta le povestise cumetrelor, cu fantezie şi orgoliu, că la ea în curte se mutase un strein bărbos care-şi făcuse cuib cu duh necurat sub temelii. La o singură comandă a stăpînului cu cizme ca moţul curcanului în culoare, diavolul muta coşmelia de lemn după plac: la poartă sau

pe maidan, în mijlocul străzii, lîngă pompa de apă sau pe acoperiş, pe orice acoperiş! El botezase magazia „casa mişcătoare a rusului” şi aşa îi rămăsese numele, pînă în ziua cînd Ivan, aflînd de la Salomia ce se zvonise prin vecini, se necăjise şi ameninţase că-i dă palme undeva, ca la plozi, cui o mai îndrăzni să spună povestea cu duh necurat.

Proprietăreasa tălmăcise, pentru gură-cască şi bîrfitori, cuvîntul protejatului său.

— Oameni buni, gospodin Ivan zice că a fost o proastă sau o nebună, vecina care a crezut că ar fi dracul cocoşat sub casa lui. Mai mă roagă, gospodin Ivan, să vă spun că şi-a croit o casă ca în ţara şi după placul lui. Să nu-i mai ziceţi magazie sau şandrama ori chiţimie, că dînsul se supără şi n-o să vă meargă bine, că-l vedeţi cît e de voinic. Casa lui, în Rusia, e botezată „izba” şi aşa să-i spuneţi şi voi, că altminteri să ştiţi că e prăpăd...

Safta se mîniase c-o batjocorise rusul, ca un mitocan, în faţa lumii. Ivan nu bănuia ce reclamă îi făcuse ţiganca, închipuind o poveste fantastică, pe care mahalagii o crezuseră cu uşurinţă. Nimeni nu se impresionase, auzind că gospodin era boier moscovit şi luptase pentru binele

poporului şi numai copiii se speriaseră, aflînd cum umblau spionii ţarului după el,

pas cu pas, în aşteptarea unui moment prielnic, să-l fure în balon nevăzut şi să-l ducă la spînzurătoare. Zvonul că sub magazia lui de scînduri ar fi un încornorat cu gheb, însă, cutremurase şi ocolise cartierul, din casă în casă. Dacă omul acesta, răsărit ca din pămînt pe strada cu nume voievodal, nu avea iarba fiarelor, ca să ferece şi să desferece toate lacătele, era în orice caz un cizmar cu meşteşug diavolesc, învăţat să coasă, peticele la papuci cu sfoară de argint şi să pună tocuri de oţel la cizme.

În prima săptămînă, nu rămăsese nevastă serioasă în mahala, să nu-i aducă ceva la reparat. La început, femeile veniseră din curiozitate, să-l vadă pe strein, să-i audă glasul şi să-i atingă, cu buricul degetului, casa cu duh. Cumetrele guralive s-au convins, la moment, că Safta nu minţise. Ivan era un meşter de pe alt tărîm: ştia să lucreze, ca nimeni altul, curat, frumos şi durabil.

Rusul muncise, din zori şi pînă se întuneca, săptămînă după săptămînă şi an după an, pînă în noaptea cînd primul scandal de la simigiu îi sugrumase pe buze cîntecul vesel, tineresc, pe care Sultana şi Domnica, mai romantice atunci

şi fecioare, îl ascultaseră, de atîtea ori, suspinînd.

Adevărul e că, pînă în primăvara ce ne minţise cu un soare ce nu mai era al copilăriei noastre şi mă apropiase de Fana cu un fior încă neînţeles în carne, eu nu privisem, atent, casa minunată. Îmi era dragă pentru că îmi era rusul drag. Mă uitasem numai la el. Omul era totul pentru mine, prin el preţuiam şi admiram frumosul ce-l înconjura. Nu bănuiam că, la rîndu-i, magazia poate fi o oglindă în care să surprind şi să iubesc stăpînul cu o fărîmă de suflet rămasă pe fiecare şipcă, în toate podoabele şi în orice nimic, cu sau fără rost, din încăpere.

Se apropia Săptămîna-Mare dar ploile nu încetaseră încă.

Dacă după-amiezile mi le petrecem lîngă mama, privind-o pe Fana cum coase şi ascultînd-o vorbind serios, despre necazuri şi soartă, dimineţile erau plicticoase şi lungi. Fata scutura odaia bătrînilor şi a surorilor, alerga după cumpărături şi nu mai avea timp să vină pe la noi. Puica, de asemeni, trebuia să deretice şi să facă mîncare. Nimeni nu mă asculta, nu era nimeni dispus să-mi răspundă. Eram un încurcă-lume, o

piedică în drumul tuturor. Bătrîna mă gonea de colo pînă colo.

— Fugi d-aici, Puişor, că mătur.

Nici în sală nu eram mai norocos.

— Nu-mi sta-n cale, drace, că mi se arde rîntaşul.

Îmi venea să mă urc pe casă şi să joc într-un picior.

Din nefericire, ploua — ploua parcă în necazul meu, din cerul aproape şi cobe.

Dar, într-una din aceste dimineţi insuportabile, m-am supărat crunt şi am ieşit în curte, să mă plimb prin burniţă, bombănind. Eram aşa de necăjit, că, pentru întîia oară, am avut curajul să mă reped la Gaşperiţă, s-o prind de ceafă şi s-o tăvălesc prin băltoacele şanţului.

Răzbunam vrabia devorată de animalul nesuferit — o răzbunare ce era, în acelaşi timp, un avertisment pentru mama şi Fana, că nu mai sunt un titirez pe care să-l zvîrli de colo pînă colo, că nu se joacă nimeni cu mine, cînd mă înfurii...

Ivan, care m-a văzut chinuind dihonia cu ochi despicaţi, a fost uimit de voinicia mea şi m-a chemat la el în „izba”, să mă bată pe umăr şi să-mi dea, încurajare pentru actul meu eroic, o cutioară cu bomboane.

Casa de lemn era aşa de strîmtă înăuntru, că stă-pînul nu dormise niciodată întins. Se scula fie pe-o parte, cu picioarele îndoite, fie pe spate, cu tălpile cocoţate spre tavan. În locul puţin din încăpere, aglomerase o mulţime de lucruri nefolositoare. Avea o pasiune de copil să colecţioneze cutioare fru-moase, panglici, poze colorate din reviste streine, nasturi de sidef, scrisori, fotografii ale oamenilor mari şi articole de ziar, referitoare la viaţa din Rusia. Lucrase, cu mîna lui, pentru toate aceste nimicuri scumpe, o ladă ca un coşciug, urcată peste raftul cu calapoade, sufertaşe cu mîncare şi maldăre de piele şi talpă.

M-au pasionat îndeosebi pozele cu oraşe mari. Oameni mici, ca nişte gîndaci, treceau în umbra unei catedrale cu o cruce strălucitoare în vîrf şi înfiptă în soare. Norii erau întotdeauna cenuşii iar hulubii albi zburau în stoluri, ca o cunună de trandafiri, în jurul turlelor cu dantelă de piatră şi sfinţi uriaşi în firide. Un pod lung, după calculul meu de atunci, ca de la noi pînă la Ciurel, se arcuia peste o Dîmboviţă din poveste, cu apele de un albastru limpezit, ireal. La un capăt şi altul deosebeam felinare fără număr, oameni de bronz, cu pelerine la fel pe

umeri iar dintr-o trăsură minusculă, un copil flutura pălărioara spre mine.

Am fost trist că Ivan nu ştia cine e şi cum îl cheamă.

Rusul, însă, mă asigurase că trecuse de cîteva ori peste podul acesta cu un nume ce mi-a fost imposibil, atunci, să-l pronunţ. Îmi arătase, în poză, birtul unde mîncase — un local fără stăpîn cu catastiv şi fără Tănăsică — şi mă călătorise, istorisind, prin oraşul în care nu erau sacagii, iar cizmarii se plimbau duminica, prin grădini necuprinse, gătiţi cu joben şi mănuşi, ca boierii români, în timp ce feciorii lor aruncau portocale la elefanţi sau se ridicau pînă la nori şi mai sus, într-un scrînciob imens, cu vagoane în loc de bănci.

Uimit că sînt în lume plozi cari au aşa de multe fructe că nu mai ştiu ce să facă cu ele şi le aruncă la animale, întrebasem dacă e o deosebire între lucrătorii de la noi şi cei din oraşele minunate de departe. Ivan m-a privit un moment, surprins. Cum rămăsese cu ochii mari la mine, i-am văzut gîndurile trecînd, prin lumina lor umedă, ca nişte nori prin luciul unor oglinzi gemene. Mi-a răspuns, lăsînd calapotul alături şi zîmbind trist, că oamenii ar trebui să fie egali şi mi-a

promis că, mai tîrziu, cînd voi fi mai mare, o să-mi spună de ce, între mine şi copilul cu pălărioară, din ilustraţia cu pod arcuit peste apa colorată albastru, era o prăpastie.

Tristeţea, muzicală în glasul lui profund, mă învăluise. Învăţasem la şcoală ţări şi continente, aflasem că, dincolo de cerul ca un cort uriaş, aruncat peste mahalaua cu nume ruşinos, erau alte tîrguri şi o rînduială mai bună, dar nu-mi spuse nimeni, pînă atunci, că era o deosebire între muncitori, că destinul aruncase o barieră între mine şi copilăria de departe...

Aproape în fiecare noapte, de atunci, visam că plec cu Fana în trăsură, prin oraşul din poză. Eram amîndoi gătiţi şi cuminţi. Fata îşi risipise flori în păr, ca îngerii şi-i tremurau volănaşele albe, diafane, ca aripioarele. Eu purtam pantofiori de lac, baston şi costum de marinar, cu guler răsfrînt pe umeri, iar vîntul îmi flutura panglica de la beretă. Ne plimbam pe străzi largi, curate, cu clădiri monumentale — străzi pe cari eram sigur, în somn, că le mai văzusem cîndva, cine ştie cînd. În trecere, îi arătam Fanei birtul unde mîncase Ivan, în anii lui de vagabondaj. Toată lumea mă cunoştea şi

mă saluta. Eram serios şi înclinam capul uşor, mulţumind zîmbitor. Ajunşi la grădina publică, o luam pe aleea principală — cu sora mică de mînă — s-o găsim pe mama. Ştiam că ne aşteaptă pe o bancă, tînără şi cucoană, frumoasă şi bună ca visul ce mi-o dăruia, în altă viaţă şi vremelnic, Puică fără necazuri şi fără gîndul morţii în ştreang, ca să scape de „cîini”. Uneori mă jucam cu fata, aruncîndu-ne portocale. Zvîrlite, în arcul ce-l făceau de la mine la ea, fructele se schimbau în flori sau în capete de îngeraşi, ca icoana de la noi din casă. Alteori stam pe bancă, amîndoi, lîngă bătrînă şi vorbeam, umbre în visul paradisiac, de necăjiţii pămîntului.

— Oare ce-o fi făcînd, acum, Puişor-mare — întrebam. S-a întors de la fabrică, obosit şi s-a culcat devreme. Iar Iacov, ce-o fi făcînd Iacov? Doarme în sală. murdar pe picioare, cu cămaşa ruptă...

Ne întristam că l-am lăsat singur pe tata — ca vraja să se curme brusc, ca o prăbuşire în gol.

Mă deşteptam întotdeauna obosit, copleşit, dezgustat de mine, de sala strîmtă şi joasă, de ploaia de afară, de viaţa în care regretam că m-am întors. Îmi apropiam tîrnpla de geamul rece şi —

fără gînd limpezit sub frunte — ascultam cum îmi plînge cineva în inimă, fără lacrămi, fără glas, poate copilul din vis, poate toţi copiii cu visul la fel.

Mama şi Fana se uitau la mine lung, nedumerite, îngrijate.

— Ce-o fi cu el, cerule milostiv?

Erau desculţe, amîndouă şi în fuste de stambă. Umblaseră prin noroiul din curte şi se murdăriseră pe picioare. Le regăsisem: slabe, necăjite ale pămîntului. Nu mai păstrau nici o urmă din splendoarea visului.

— Ce-i cu mătăluţă, Puişor de paisprezece ani — mă întreba bătrîna, mîngîindu-mă. Spune, dragule, ce-i cu îngîndurarea matale de bunic inimos şi mintos? Un necaz? Să-l ştim. Îl doare ceva pe Puişor-mic?

Fana suspina în prag.

— O fi bolnav şi nu spune...

Nu ştiam ce să le răspund. Mi-era milă: de mine, de ele. Eram sigur că au să rîdă, că au să rîdă plin, cu dinţii albi şi superbi, cînd le voi povesti visul. Le sărutam, la amîndouă, mîinile harnice, fustele ieftine, ochii umezi şi mă furişam afară, cu plînsul prins în dinţi.

CAPITOLUL XIII

Măr înflorit între Cain şi Abel

Singur Ivan nu uitase scena din noaptea revelionului.

Plecînd de pe Grant, cu Tino, în braţe, uriaşul se simţise umilit, vinovat, nemernic, că se gîndise să omoare un ins pe care o femeie îl lovise, îl prăbuşise însîngerat la picioarele ei şi-l obligase, ca o recunoaştere a ticăloşeniei ce o făcuse, maltratînd-o pe Maro, să-i sărute vîrful pantofului de atlas.

Salomia răzbunase sîngele şi amintirea căpitanu-lui Paminonda, ultragiat de fosta slugă a covrigaru-lui din barieră. Fane, însă, trăsese sforile păpuşilor cu alt scop şi nu bănuia ce rană va adinci, în inima rusului, figura finală a dansului acela de dragoste care cere moarte — cum cer apele tulburi om, în sărbătoarea cu nume fatidic, să-l ducă la fund, menindu-l duh străveziu al bălţilor încremenite sub lună.

Afară, în viscolul ce încurcase potecile şi ascunsese drumul, Tino se făcuse mic în braţele lui Ivan. Salvatorul îl strînse la sîn şi-l acoperise, cît putuse, cu pulpanele paltonului, să-l ferească de frig şi de ninsoare. Aşa cum îl purtase pe străzi, de la Salomia pînă acasă, lipit de el, îi simţise inima zvîcnindu-i lîngă inimă. Îi înfrăţise, în imensitatea albă a nopţii, acelaşi ritm de viaţă. Se recunoscuseră, o clipă, oameni şi poate se iertaseră, pentru ura egală din gîndurile ce nu şi le spovediseră încă. Rusul, care vorbise întotdeauna de om — oricare, de oriunde — cu religiozitate, se bucura acum că-l biciuie vîntul, că lunecuşul de sub zăpada izbită în garduri, ca o spumă de valuri, îi fură piciorul şi-l clatină. În viscolul ce-i împleticise paşi, îl orbise cu pumni de pulbere albă şi-l trîntise în nămeţi, în gerul ce-l scuturase şi-l pătrunsese pînă în oase, în broboanele mari de sudoare de pe tîmple şi în usturimea genunchilor răniţi, cu fiecare cădere, în colţuri de gheaţă, el binecuvînta începutul de suferinţă.

Ştia că numai aşa, prin durere, va ispăşi crima pe care o gîndise.

Cu fiecare prăbuşire în troiene, îl ridica pe grec spre cer, ca pe-o ofrandă şi

sugruma în el un strigăt, ca o dezlegare în conştiinţă: „iată-l, Doamne, pe fratele meu Abel, viu, regăsit, ocrotit”...

Dar, în ciuda acestui început de ispăşire, scăpărase — în viforniţa ce ameninţa să smulgă acoperişurile şi gardurile toate — alt gînd rău. Rusul se bucura că, du- cîndu-l pe Tino acasă, o să se afle, pentru întîia oară, aproape de Maro. Speriată că-şi vede bărbatul bătut, vînăt şi plin de sînge, fireşte că ea o să-l întrebe pe Ivan ce se întimplase, că o să-l roage s-o ajute să-şi dezbrace omul, să-l spele şi să-l doftoricească. Gospodin nu ştia dacă o să-i spună adevărul sau o să fie nevoit să mintă o întîmplare cu nişte haimanale ameţite de băutură şi agresive. Nu-l interesa, pînă una-alta, dacă era dator sau nu să ascundă păţania simigiului. Gîndul că va fi aproape de ea, că o să-i răspundă ceva la întrebări şi că o s-o întrebe la rîndu-i ceva, îi urca tot sîngele şi năvalnic, în inimă. Întîmplător, în timp ce au să-l dezbrace pe grec, mîinile lor se vor atinge fatal, capetele li se vor apropia, poate îşi vor simţi răsuflarea, caldă, întretăiată. Un moment, Ivan şi-a permis neiertata cruzime să binecuvînteze pumnii Salomiei şi să-l strîngă pe covrigar la sîn, cu mai multă

dragoste, recunoscător: suferinţa lui şi loviturile proprietăre- sei aveau să-l apropie de Maro, mai curînd decît visase.

Ajuns în poartă, însă, cîrpaciul a avut o mare surpriză. Tino, care i se cocoloşise pînă atunci Ia piept, ca un plod, bucuros că e adus acasă pe sus şi ferit de viscol, i-a sărit fără veste din braţe, ca o zvîrlugă şi ameninţîndu-l cu pumnii mici, l-a scuipat în barbă.

— Tu, Ivan — a ţipat el cu ură, ridicat în vîrfuri şi pricolici — na, scîrbă!

Rusul se rezemase de zid, mut, incapabil să facă un gest, în timp ce grecul, lovind cu piciorul în uşe, îşi striga sluga, să-i deschidă.

Simigiul înţelesese, cu întîiul pas făcut în salonul binefăcătoarei lui, de ce fusese chemat în plină noapte cu ameninţări. Gospodin, care-l privise o clipă peste umăr, se demascase: el era trădătorul, el povestise martiragiul surorii vitrege — din cauza lui fusese lovit, umilit, obligat să lingă piciorul ce-i apăsa capul, prins între zid şi covor, sîngerat, învineţit. Tino se răzbunase la timp, cum putuse: cu o ameninţare ridicolă de pumni mici şi cu un scuipat mare, impur, ca o coptură.

Ivan, însă, văzuse în toată purtarea plăcintarului o altă palmă a cerului, ca o

primă pedeapsă, pentru gîndul rău cu care plănuise să se apropie de Maro şi s-o în- fierbînte cu răsuflarea şi atingerile lui de copil uriaş şi pătimaş. Cain se ascunsese în el, bănuia rusul, ca un animal cu botul culcat pe labe, în umbra unui desiş de pădure virgină. Trebuia să lupte, în el şi prin el, să sugrume bestia rămasă la pîndă — să smulgă, din inimă şi gînd, păcătoşenia. Cîteva săptămîni se condamnase singur la post şi rugăciuni, închinîndu-şi toată munca în folosul simigiului, căruia îi cumpăra zilnic o tavă de corăbioare şi brînzoaice, să le dea trecătorilor şi plozilor din mahala, de sufletul morţilor.

— Faci un rugăşiun, batiuşca — îngîna el cu ochii în pămînt, împărţind bunătăţurile toate la barieră — faci pentru mine, tavarăşi şi pentru păcatele nostăr!

Muşcînd cu foame din pomana rumenă şi dulce, oamenii ridicau din umeri, cu îndoială şi generoşi.

— Păi... dac-o fi Dumnezeu pe undeva, n-are decît să te ierte, gospodine, de te-ai ticăloşit cumva, că eu n-am nimic împotrivă...

Numai haimanalele de pe maidan, păgîne în credinţa lor oarbă în suflet şi în viaţă, se închinau.

Nu ştia, nu bănuia nimeni, în mahala şi în casa cu nebuni, ce se întîmplase în adevăr dar toţi erau convinşi că, pe coştiinţa rusului, apăsa un păcat strigător la cer.

O auzisem pe Puica şoptind, de multe ori, cuminte şi albă în faţa icoanei:

— Îndură-te, Maică Precistă, de noi şi de vecinul Ivan!

Lucrînd, cîrpaciul avea deseori tresăriri mici — un fel anume de ascultare în linişte şi nelămurire. Uita să bată cuiul alb, de lemn şi minuscul, înfipt în talpă ori scăpa raşpelul din mînă, se transfigura şi-i tremurau buzele, iar ochii, furaţi în gol şi sticloşi, adunau în adînc întristări.

— Pe cine vezi matale, gospodin — îl întrebam, şoptit, curios, înfiorat — cînd te uiţi aşa, nicăiri?

Răspunsul era întotdeauna la fel. Îl învăţasem pe dinafară şi-l ritmam în mine, ca pe un cîntec trist şi încă neînţeles.

— Ce este asta, ***ăm,*** asta suflet de la ***ămule!...*** Rusule ştii ce-i asta Evropa şi vapor şi soarele şi un fior frămos. Ce este

asta ***ăm*** şi suflet de la ***ămule,*** nu ştii Ivan[...]

Ofta, arcuind sprîncenele; clătina capul, ca şi cum ar fi vrut să spună: „mare taină, nu suntem noi în stare s-o lămurim” — şi relua lucrul fără gust acum, fără spor, în silă aproape.

Mă ruga, de cîteva ori pe zi, să-i spun ce face Tino, dacă e în prăvălie sau în casă, vesel sau supărat. Bucuria lui era bucuria mare, sinceră, unică a rusului. Cînd, dimpotrivă, îi aduceam vestea că simigiul e supărat, se întrista, arunca lucrul din mînă şi pleca repede la vecin, să-l întrebe ce necaz are, să se certe şi să-i ameninţe pe ilfoveni cu o păruială zdravănă, dacă din pricina lor se supărase grecul ori să-l roage pe fostul duşman, blînd, cu mîngîieri de frate, umilit aproape, să uite totul şi să fie iar vesel. Tino se uita la el pe sub gene şi pieziş, îi da răspunsuri mici, tăioase, mînioase. Uneori, striga la Ivan ca la slugi. Gospodin nu se supăra, ca altădată. Îl ruga, în cuvinte mai alese, mai blînde, în atitudini mai umile, să calce necazul sub papuc, cum ar călca un gîndac şi să rîdă. Se obliga să răscumpere el paguba ce-o avusese din pricina ilfovenilor şi era bucuros, numai ca să-i fie pe plac, să-i

aducă lemne din pivniţă, să-i care saci cu făină din pod ori să-i înşire, harnic şi îndemînatic, pe lopată, covrigi de cocă.

Muncind, rusul îl învăluia pe Tino cu o privire caldă, umedă, luminoasă, de cîine credincios. Îl iubea ca să ispăşească, prin dragoste, toată ura de odinioară şi era fericit că are prilejul să se umilească în faţa omului pe care-l jicnise cu dorinţa lui, cu vorba lui, cu fapta — a lui şi a celorlalţi.

Pricolici cu pumni de copil şi venin în cuvînt şi ispravă, grecul ar fi putut, în cele trei luni următoare întîmplării din noaptea revelionului, să facă orice din uriaşul cu chip de icoană. Certat, Ivan nu răspunsese. Umilit, nu se supărase. Lovit, cu siguranţă că nu ar fi reacţionat. Nu ar fi fost de mirare ca rusul, convins că fie-care palmă a simigiului îl apropia mai curînd de ispăşire şi cer, să ude cu lacrămi de recunoştinţă pumnul ce l-ar fi plesnit peste gură, în frunte, unde ar fi nimerit, în furia lui oarbă.

Gospodin o uitase pe Maro.

Grecoaica, însă, continua să se uite, neştiută, prin ţesătura deasă a perdelelor, la mărul înflorit din uşa casei cu duh necurat cocoşat sub podele.

SE DESCHID TAINELE CA MUGURII

CAPITOLUL XIV

Surpriză în sobor de ţaţe

În fiecare după-masă, la Safta în casă era taifas. Vecinele şi nevestele din mahala, tinere şi bătrîne, se adunau bucuroase la sindrofie, să bea cafele, să afle ultimele cancanuri ori să asculte, înfierbîntate, mute, cu ochii întredeschişi şi pierduţi, măscările spuse pe adevăratul lor nume de ţiganca lui Gore, care prezida nu- meroasa asistenţă cocoţată în vîrful patului, pe cîteva perne, numai în cămaşe, cu cărnurile răsfrînte şi pulpele goale. Stînd pe scăunele şi împrejur, tovarăşele de intrigă îi vedeau în plin, haotice şi vînăt-roşiatice, ca moţul curcanului iarna, goliciunile.

Novicele şi în genere toate femeile tinere, ce veneau pentru întîia oară la sfat, erau datoare, cu sau fără voia lor, să se supună unui ceremonial grotesc. Cînd nu voiau să se dezbrace singure şi să se expună, goale, în mijlocul soborului de

ţaţe, în atitudinile — una mai scabroasă ca alta — pe cari le comanda gazda cu ochi răscolitori, ele erau prinse fără veste de mîini, răsturnate pe marginea patului, dezgolite şi reduse la nemişcare, în timp ce Safta le despărţea picioarele mult şi le cerceta, în amănunţime şi expertă, toate tainele făpturii. În urmă, crucificatele erau poreclite de cumetrele curioase după impresia ce le-o lăsa fructul crud rareori sau răscopt, al corpului descoperit şi cunoscut, de acum, cu toate comorile şi metehnele. Poreclele erau aşa: Cocoşel, Smochina, Floricica, Gura-Iadului, Varza, Mugur-Mugurel, Batoza, Vrăbioara...

Fofoloanca sau — după numele din sobor — Mugur-Mugurel, era o băietană cu trupul ca o tulpină, înalt şi leneş şerpuitor, măritată cu un strungar tînăr şi ofticos, în primăvara cînd împlinise şaseprezece ani şi rămasă văduvă în toamnă. Gavrilaş intrase în sanatoriu la o săptămînă după nuntă iar nevasta urcase zilnic dealul Filaretului, să-i ducă iubitului îmbărbătări, sticle cu lapte şi flori...

Prostită de durere, Fofoloanca îşi uitase numele şi rostul pe lume. O spăla, ca pe un copil şi-i da să mă- nînce o bunică surdă şi cocîrjată, pe care sfinţii şi

moartea o lăsau în pace, să nu-i rămînă nepoata singură pe pămînt. Cînd nu o chemau vecinele miloase la taifasul din casa ţigăncii, umbla hai-hui pe străzi şi pe maidane, absentă, cu pasul egal, somnambulic şi ochii căprui — sperietor de mari şi de adînci, în figura de o paliditate mortuară — fără ţintă şi fără clipire.

Haimana, în pelerinagiul ei de fiecare zi pe lîngă ziduri şi pe toate coclaurile, cînta, se uita ore întregi la o buruiană şi sta cu ea de vorbă ori se culca, în prada, unui neastîmpăr neînţeles, cu tîmpla de pămînt şi asculta, atentă, uneori albă de spaimă, alteori cu trupul scuturat de un rîs nestăpînit.

Incapabilă să lucreze ceva sau să se concentreze asupra unui gînd, Fofoloanca rămăsese, din viaţa de odinioară, numai cu darul minunat al cîntecului — unul singur şi cel mai frumos, pentru că-i plăcuse lui Gavrilaş, care lăsase cu limbă de moarte să i-l susure lăutarii la mormînt.

Seara, după apusul soarelui, vădana dispărea din cartier. Alături de bunica speriată şi în cîrje, vecinele o căutau pe maidane şi o strigau pe nume. Mahalagii, întrebaţi, dau răspunsuri nesigure. Unii o

văzuseră devreme, fugind printre bălării înalte ca o sălbăticiune, cu părul fluturat şi sînii prinşi în palme — alţii erau siguri că, în ceasul amurgului, se strecurase printre plopi şi pe lîngă ruini, ca o umbră furată şi frîntă de vînt.

Oricum, bunica şi vecinele căutau zadarnic.

Noaptea, însă, după ce trîmbiţau cocoşii năvala duhurilor rele ale pămîntului, glasul puternic şi rotund al băietanei răsuna din nou în mahala.

Mugur-Mugurel se urca într-un roşcov de pe stradă şi cînta, ascunsă în întuneric şi frunză rară — acelaşi cîntec neînţeles de oameni, dar auzit şi îngînat de Gavrilaş de dincolo de prag.

Femeile şi copiii se adunau în jurul copacului şi ascultau ori o sfătuiau pe nepoata babei să „mai lase din oftat, şi pentru mîine” şi să se ducă să se culce, că-i păcat de viaţa ei şi nu s-a mai văzut făptură umană să cînte printre crăci, pentru lilieci, pentru licărul stelelor şi morţi.

Bica-mărunţica, o nevastă tînără, grăsună şi neastîmpărată, pe care soborul ţaţelor o poreclise Vrăbioara, se ţinuse într-o zi, pas cu pas, după Fofoloanca — fără îndoială, după îndemnul ţigăncii şi al

cumetrelor — să afle taina drumurilor ascunse sub coviltirul amurgului.

Mugur-Mugurel traversase, în fugă, printre camioane şi pe sub vagoane, triajul şi se oprise, gîfîind, cu tresăriri şi ţipete mici de spaimă, cînd fluiera o locomotivă la bariera B.M., lîngă poarta cimitirului. Cum intendentul zornăia lanţurile lacătului mare, ea s-a furişat pe după salcîmi, a sărit gardul cu o uşurinţă de pisică sălbatică şi s-a oprit, trecînd ca o umbră printre cruci şi peste morminte, la groapa lui Gavrilaş.

— Mi se făcuse inima cît un gîndac căzut pe spate — povestise Vrăbioara, în sobor — şi tremuram, că se făcuse întuneric al dracului în cimitir şi clipeau candelele, împrejur, ca nişte ochi. Fofoloanca se schimbase la faţă. Se înfiora, în picioare, lîngă mormîntul bărbatului şi asculta, cu tot trupul ca o coardă şi ochii duşi afund. Şi cum sta aşa, crescută parcă din cruce, o dată o aud că face: uhu-uhuhuu, ca o dihonie spurcată, nu altceva...

Vrăbioara, din acest moment de spaimă şi în beznă, n-a mai înţeles lămurit ce se petrece dar a văzut-o bine pe nebună îmbrăţişată strîns de un tî- năr slab şi frumos, cum era odinioară Gavrilaş, răsă-

rit ca din pămînt. Mugur-Mugurel şi umbra se săru- tau, gîngurind ca hulubii şi se muşcau de umăr, adînc — ca, în urmă, să se prăbuşească amîndoi, încleştaţi, pe groapa strungarului cu nume mîngîiat. Văduva se dăruise necunoscutului cu un geamăt inuman de plăcere şi-l înlănţuise, cu braţele şi cu pulpele, ca un şarpe.

Tîrziu, cînd s-a trezit din buimăceală, Bica-mărun- ţica s-a pomenit singură în pustiul cimitirului. Fireşte, nu ar fi putut să spună, a doua zi, cum sta, ca o vino- vată, în faţa soborului, dacă scena erotică pe care-o istorisise se petrecuse aievea sau fusese părere numai. Se jura, însă, că găsise crucea strîmbă şi iarba culcată, ră- văşită.

Soborul se adunase în şedinţă solemnă, s-o judece pe Fofoloanca. Safta prezida, înconjurată de cumetrele Smochina, Gura-Iadului, Varza şi Batoza. Manda era o cotoroanţă uscată, stafidită, cu taina pîntecului — dezvelit o dată cu tot ceremonialul de ţipete şi haz — ca o smochină stricată. Cotoroanţa mînca numai coji de pîine neagră muiate în apă şi era doftoroaia tinerilor cu boli ruşinoase. Le da să bea gîndăcei sau le fierbea rădăcini. Spre deosebire de

Batoza, care era o ţaţă numai osînză, cu o vîrstă incertă, cu nume unguresc: Şari şi cu o liotă de rubedenii în mahala, ce se lepădau de ea ca de diavol, din motive uşor de înţeles (întîmplare de pomină, să vezi o matahală de cărnuri scîncind că au lăsat-o duşmanii „orfană pe pămînt”...) Stanca-roiba era, în adevăr, singură pe lume şi trăia, nimeni n-ar fi putut să spună din ce şi cum, în belşug mare. Se şoptise că ar fi gazdă de hoţi. Soborul o poreclise Gura-Iadului, pentru că avea un glas puternic, spart, asurzitor, cînd se certa cu vecinele. Safta, cînd a aflat că tovarăşa de cafeluţă şi măscări ar lucra cu borfaşii, a ridicat nepă- sătoare din umeri şi-a îngînat, simplu: „la urma urmei, oameni săraci, ne cîştigăm sfînta pîine care cum putem şi ne-a fost scris în frunte”...

Singură Raliţa se revoltase că e pusă cot la cot cu o hoţoaică.

Un şir de mărgele turceşti, primite de la Stanca- roiba, prin Safta şi pe sub mînă, o convinsese în cele din urmă şi pe ea să tacă şi să accepte tovărăşia cu- metrei cu existenţa dubioasă. Se zvonise că nici baborniţa cu smocuri rare şi incolore de păr sub tulpan şi cu volănaşele de la rochia pe care o purta şi

iarna şi vara înfoiate şi verzi, de un verde crud de lintiţă, nu fusese uşe de biserică în tinereţe. Dar era mult de atunci, aşa de mult că nu avusese nimeni răbdare să-i dezgroape isprăvile.

Fofoloanca, adusă în faţa tribunalului suprem, format din aceste cinci respectabile exemplare, răspunsese vag că se întîlneşte în fiecare seară cu Gavrilaş, care era mort numai pentru că sta în cimitir.

— Oamenii, dacă m-ar prinde afară, m-ar bate cu pietre, că sunt proşti şi mă cred strigoi. Nu ştiu că eu trăiesc, Fofoloanco şi am să mor d-adevărat o dată cu tine. Pînă atunci, tu rămîi nevasta mea şi să vii la mine, că vreau să avem un copil, să-l facem tot strungar, da' să nu mai moară de oftică...

Ţaţele şi cumetrele din sobor se uitaseră, lung, una la alta şi toate la Mugur-Mugurel şi se închinaseră, oftînd. Oricum, vinovata fusese silită să povestească, în amănunt, cum o sărută şi cum o culcă umbra răposatului în iarbă, dacă o iubeşte ca un bărbat sau ca un ţap, dacă-i simte în adevăr spuma albă a dragostei inun- dîndu-i tainiţele pîntecului sau e numai o frămîntare stearpă a trupurilor.

Era o curiozitate pe care orice ascultătoare trebuia să şi-o satisfacă.

După ceremonialul dezvelirii, orice adeptă a sfatului era obligată — între tovarăşe de intrigă, de măscări şi de cafeluţă nefiind admise taine — să le mărturisească ţaţelor ce ascultau sugîndu-şi buzele zgomotos şi chicotind, de cîte ori le iubesc bărbaţii pe noapte şi cum, pe întuneric sau cu lampa aprinsă, muteşte sau schimbînd glume şi înjurături.

Nemulţumite, deseori, de stîngăcia cu care noua prietenă se dăruise soţului pînă atunci, bătrînele şi mai ales ţiganca cu garoafă o învăţau meşteşuguri de dragoste. Proastele ce nu înţelegeau uşor simplele sfaturi erau urcate în pat şi puse în numeroasele atitudini explicate, iar una din tinerele complice — îndeosebi Cocoşel sau Vrăbioara — mai competentă şi bucuroasă că are un prilej în plus de excitare, împrumuta atitudinile şi uneori ritmica bărbatului.

Acesta era momentul aşteptat, culminant, impresionant, al ceremonialului. Ţaţele ţipau o bucurie sălbatică, strînse în jurul patului, pliciiau palmele, morfolind în dinţi un rîs galben şi scurt, întretăiat de îndemnuri, în

timp ce novicea şi sora competentă, înlănţuite, cu sînii striviţi în îmbrăţişare, oficiau — gîfîind, încolăcindu-se, muşcîndu-se adînc — un act sterp dar suficient de dezgustător ca să încînte şi să scapere ochii aprinşi ai spectatoarelor livide, prinse de după mijloc şi strîns, înfigîndu-şi una alteia, în carne, unghiile murdare.

Femeile, deseori cu sîngele aprins inutil în încălecarea ce nu le spusese nimic, plecau aiurite să se ofere, cît mai curînd, întîiului întîlnit, pe maidan sau într-un vagon gol din triaj. Fireşte, cînd nu era acasă Tănăsică. Sluga birtaşului avea, pentru orice împrejurare, în pivniţă, un preş, o pernă de birjă, o lumînare de spermanţet şi un chibrit. Era suficient să facă Safta un semn convenţional, ca alcovul subteran să se deschidă clandestin, să se lumineze suspect şi să fie leagăn de dragoste voinică, plină, săturată.

Ultima obligaţiune a novicei, faţă de sobor, deşi nu mai puţin importantă pentru cumetre, era amînată numai în cazuri excepţionale — în special atunci cînd serviciul prompt şi copios al lui Tănăsică, în cuibul misterios, era imperios necesar.

Oricum, fie că solicitase ori nu îmbrăţişările clăpăugului, tînără era primită a doua zi, în casa ţigăn-cii, cu mîngîieri materne şi poftită la loc de cinste, alături de Safta, să bea cafea din ceaşca ei mare şi groasă şi să răspundă la ultima întrebare. Ea da lămuriri sigure acum, fără ruşine, spunînd lucrurilor pe numele lor lumesc şi dispusă oricînd să exempli-

fice descrierile, măsurînd cu două degete pe tablia patului, pe o cută a şorţului sau punînd cîteva chibrituri cap la cap, în lung. Asistentele ascultau atente, pătrunse de importanţa momentului, serioase, într-o tăcere religioasă — ca în urmă, tot aşa de serioase, apreciind cu un plus entuziast sau cu un minus întotdeauna regretat calităţile masculului, să facă fiecare comparaţii, unele optimiste, altele descurajante, toate la fel de sincere.

Cînd nu aveau nici un ceremonial de îndeplinit, femeile se adunau cerc, pe scăunele, în jurul patului pe care trona, cocoţată pe un maldăr de perne, ca o zeitate păgînă cioplită cu barda într-o buturugă, nevasta lui Gore şi o rugau să spună isprăvi şi întîmplări cu dragoste. Ţiganca avea un repertoriu inepuizabil de poveşti erotice, cu simpli muritori, cu călugări şi călugăriţe, cu animale şi mai ales cu armăsari boiereşti şi iepe sirepe.

Nevestele tinere ascultau, cuprinse de după gît, fără suflare, cu ochii mari şi imobili, scăpărînd în lumina ca de temniţă a încăperii strîmte, joase, cu igrasia înflorind în jurul ramelor descleiate, cu fotografii decolorate de umezeală şi scorojite de soare.

Gore nu aflase încă ce se petrece, în lipsa lui, acasă. Se ducea la gară din zori, ca să nu piardă nici o plecare şi nici o sosire de tren şi se întorcea uneori după miezul nopţii, întotdeauna destul de tîrziu, ca să-l găsească pe Paler venit de la fabrică, spălat, săturat şi nu arareori, adormit. Cînd era liber, un semn

convenţional cu tibişirul, la poartă, le anunţa pe vecine că taifasul se amînă pentru a doua zi, iar ţiganca îi da tîrcoale bărbatului, cuminte, harnică, serioasă, gospodărind, cîntînd, sprintenă. Omul avea motive temeinice, aşadar, să afirme că: „nevastă ca a lui, mai rar”...

Dar, într-o după-masă, cînd era taifasul în plin haz, Safta s-a pomenit cu Gore în prag.

Hamalul era vînăt, tremura de mînie şi-i dispăruseră ochii sub sprîncenele groase, stufoase, fioroase. Femeile încremeniseră, gazda încerca să spună ceva şi nu avea putere să-şi descleşteze fălcile.

Soţul a întrebat, ca un tunet:

— Ce-i cu voi, fă, la mine-n casă?

Mai înainte, însă, ca Safta să poată îngăima un răspuns, el s-a repezit la garderob, l-a deschis, a căutat printre boarfe, s-a aplecat în genunchi şi s-a uitat sub pat. În urmă, convins că nu era nimeni ascuns după tăblii, în perdele sau după uşe, a plecat, cum venise, clocotind, vînăt, fugind aproape, cu şapca pe ceafă, înju- rînd printre dinţi — bivol mătăhălos.

Ţaţele şi cumetrele, încă sub impresia spaimei dar bucuroase că scăpaseră numai cu atît, se împrăştiaseră prin

mahala, vindecate — pentru cel puţin o săptămînă — de taifas şi de gustul măscărilor, iar Safta, cum s-a întors Paler de la fabrică, i-a povestit în şoaptă, tremurînd, scuturată de frica rămasă în oase şi de presimţiri rele, cele întîmplate.

Deşirat, negru, răsucind ochii albi de cîteva ori prin odaie, ca şi cum ar fi căutat o dezlegare a întîmplării pe jos, pe ziduri şi în tavan, spînul s-a poticnit în limbă, tîrziu, mai mult ca să spună şi el ceva:

— Şi... de zis, n-a... zis nimic...?

— Nu, da'... e sigur...

Safta nu avusese curaj să-şi trădeze gîndul tot. Nici nu era nevoie. Paler o înţelesese şi tresărit, stăpînit la rîndu-i — un moment — de bănuiala ei, a privit-o lung, încremenit, palid sub funinginea ce i se prinsese, mască, pe figură.

Complici, în faţa pericolului ce-i ameninţa deopotrivă, ţiganca şi turnătorul s-au apropiat, umăr la umăr şi s-au prins de mînă, strîns.

CAPITOLUL XV

Cocoşii anunţau triumful omului

Rob cu sufletul strepezit de suferinţă şi supt de sărăcia de care i-a fost scris să nu scape pînă la mor- mînt, Oană venise cu plodul la oraş, să-l lase slugă la un negustor din mahalaua Beilicului.

Oană visase alt noroc pentru fecior. Destul se canonise el şi trăsese targa pe uscat, vită în ham sub biciul boierului, trăind o viaţă fără folos, fără sărbă-toare în calendar, fără rost în lume şi sub cer. Ca să răzbune umilinţele pe cari le îndurase, îşi adusese băiatul la oraş mare, să-l facă surtucar, adică om la casa lui, stăpîn pe munca şi pe banul lui, liber să poarte, cum şi cînd i-o place, botine cu scîrţietori sau cizme cu carîmb ofiţeresc şi să-i spună tîrgoveţii jupîn Gligore. Toată viaţa lui, Oană purtase opinci numai iarna şi rămăsese, după atîta amar de vreme, pentru vechil, pentru argaţii lui cu ifos şi pentru ţăranii cu stare, un „mă Oană” şi nimic altceva.

Se vede că avea şi el, rob în jug cum era, un suflet, o minte deosebind răul de bine, vita de om şi o simţire. Licărise şi în el o fărîmă de vis, pe care încerca să-l trăiască, de dincolo de moarte, prin fecior.

Gligore era prostănac, mărunt şi îndesat. Sălbăticiune voinică şi leneşă. Intrînd în oraş, se speriase de un dric şi de trompeta pompierilor de la Foişor şi se împiedicase, bleg şi adormit cu ochii mari înainte, de toate pietrele caldarîmului.

Negustorul din mahalaua Beilicului îl măsurase o dată, de sus pînă jos şi-l uitase după uşe, convins că n-o să poată face nimic cu un Gligore aşa de prostălău, dar Oană se rugase de jupîn, de nevasta lui, de copiii lor, plînsese — îi înduplecase. Băiatul, după credinţa tată-lui, era salvat — scăpase de jug, de vechil şi de pelagră. Drumul spre botine cu scîrţietori şi jupînie îi fusese deschis — mai era nevoie de un pic de minte şi o lecuţică de noroc...

La despărţire, omul şi-a îmbrăţişat feciorul, plîn- gînd — parcă bănuia că-l ţine pentru ultima oară strîns la sîn — l-a mîngîiat cu mîna aspră pe obrazul rumen şi pufos ca o caisă şi i-a ţinut — cu

lacrămile lunecînd pe figură în neştire — un logos aşa:

— Fătule, acu’ să cheamă că io plec p-aci-ncolo, la jug şi tu intri la stăpîni buni şi la noroc. Gligore taicule, io — tu...

Oană tăcuse, încurcat. Toată noaptea nu dormise. Se gîndise, răsucit în aşternutul curat din casa negustorului, la ce-i va spune odraslei, în ceasul greu al bunului rămas. Părintele îl simţise pe Gligore, aşa cum îl cocoloşise la piept, mic şi nepriceput şi-l podidise plînsul că-l lasă singur, într-o lume de jupîni şi surtucari de toate neamurile şi de nici o credinţă.

Uitase sfaturile bune ce voia să i le dea, toate îndemnurile la muncă pe brînci şi ascultare. Nici n-ar mai fi avut timp de vorbă lungă. Negustorul se sculase, iar prăvăliaşii, mici şi mari, începuseră robotul.

— Fătule — repetase. Oană — acu' să cheamă că io mă duc p-aci-ncolo...

Plecase, smuls repede de lîngă băiat, să nu se mai întoarcă.

În adevăr, prin muncă şi cu o fărimă de minte şi o lecuţică de noroc, Gligore ar fi putut să despartă apele vremii, să tragă o barieră între generaţiile de pînă atunci, de robi la vechil, din tată în fiu şi urmaşii lui: feciori, nepoţi şi strănepoţi, toţi cu un destin al lor şi urcînd din treaptă în treaptă, în viaţa de clocot şi prefaceri a cetăţii, pentru împlinirea unui imperativ social implacabil.

La temeliile tuturor familiilor cu nume şi bună stare, din oraşul mare sau mic, uneori mai adînc, alteori numai la o palmă sub pămînt, doarme un Gligore prostănac, în izmene şi netuns, speriat de trompeta pompierilor şi împiedicat în toate pietrele străzilor, adus la tîrg de mînă şi cu sila, să intre prăvăliaş sau ucenic, să înveţe un negoţ sau un meşteşug.

Dacă n-au avut ei norocul să poarte botine cu scîr- ţîietori şi s-ajungă jupîni, vor avea acest noroc, cu siguranţă, progeniturile născute în trepidaţia citadină, pentru cari părinţii au muncit şi-au agonisit, avari. Nepoţii, daţi la şcoală să cîştige „o pîine mai uşoară, cu mai puţine sudori”, vor ajunge scriitoraşi la tribunal sau în serviciile administrative şi se vor muta, de la periferie în mahala.

Feciorul jupînului e domn, acum. Bătrînul a mers pe jos, cu pas mare şi neobosit, de la prăvălie şi pînă acasă. Urmaşul se va urca în tramvaiul cu cai şi va purta, neapărat, oricît de roasă în coate i-ar fi jiletca, guler tare şi manşete. Va citi un ziar, se va crede om cult şi se va recomanda, nepot al lui Ion şi băiat al lui Ioniţă, domnul Ionescu. Acest domn Ionescu va găsi motive temeinice să afirme că prăvăliaşii sunt mitocani, negustorii şnapani iar ţăranii şi meseriaşii analfabeţi, agresivi şi buni de jug sau de împuşcat la zid. Va fi o repulsie „instinctivă” fireşte şi logică — aşa de logică şi de instinctivă, că n-o să aibă nimeni curajul să-i aducă aminte de Ion clăcaşul şi de Ioniţă prăvăliaşul sau jupînul.

Strănepoţii, în virtutea aceluiaşi imperativ, vor aglomera titluri şi vor parveni în vîrful piramidei sociale. Ca odinioară Gligore prostănacul, care a ridicat o barieră, în clipa cînd s-a crezut surtucar, între el şi opin-cari, spilcuitul cu monoclu, cu servitori în livrea şi automobil la scara imobilului propriu, din centru, va ridica altă barieră, între toţi surtucarii lumii şi el, exemplar unic, intelectual şi „conaşule”, ins cu veleităţi nobiliare şi blazon familial rapid confecţionat.

Oană de odinioară şi Onişor de mai tîrziu, acum e un pompos Onicescu sau Onişorescu, dacă nu Onişoreanu şi n-o să mire pe nimeni pergamentele ce vor atesta, oficial şi istoric, că ilustrul urmaş al gîngavului din mahalaua Beilicului e un demn strănepot al unui pîrcălab de pe vremea cine ştie cărui voievod glorios.

În relaţiunile lui cu celelalte figuri distinse din moţul piramidei, Onişoreanu va fi grav, îmbuibat şi imbecil — în politică se va dovedi reacţionar, cumulard şi şnapan — în fotoliul ministerial: decorat, inexistent şi factor cultural, social sau economic. Oricum, se va retrage din guvern cu un depozit de cîteva milioane, la o bancă elveţiană sau

londoneză. Muritorii de rînd, cobai, l-au salutat, îl salută şi-l vor saluta pe stradă, cu plecăciuni.

Individul cocoţat pe grămezi de aur a fost, a rămas şi va fi omul vremii şi al ţării lui...

S-a întîmplat, însă, ca Gligore — prăvăliaşul Gore acum — să nu aibă, cum sperase Oană, pic de minte şi lecuţică de noroc. Robotise în silă şi numai suduit, batjocorit, lovit. Trăise, animal, să mănînce, să doarmă, fără licăr de gînd în conştiinţă. Crescuse, buruiană de şanţ. Intrase în armată viţel şi se liberase gornist şi fruntaş.

Oraşul îl reprimise, slugă de la un stăpîn la altul, din mahalaua Beilicului la Pricopoaia şi de acolo la Podul-Turcului-din-afară. Tovarăşii îl învăţaseră să-şi facă freză, plutonierii îl bătuseră cu trestia de mare peste mînă, pînă obişnuiseră degetele butucănoase pe plaivaz şi plaivazul cu alfabetul, muşteriii îl convinseseră că un surtucar serios poartă inele, lanţ pe pîntec şi baston. Tot de la plutonieri luase obiceiul înjurăturilor şi prinsese gustul — înfricoşat cum fusese deseori de priviri crîncene şi bătut pînă la sînge — să-i înfricoşeze pe alţii, cu priviri la fel şi să-l

bată, pînă la sînge, pe cel slab. Altceva nu ştia, nu visa — nu era capabil să viseze. Univers redus la perspectivă de cîrtiţă. Ajunsese, flăcău bătrîn, să muncească pentru o strachină de mîncare şi un culcuş pe ţoale şi fîn, uneori pe două mese de cîrciumă puse cap la cap, toamna şi iarna în frig, tot anul supt de ploşniţe şi perpelit de dorinţi aprige pentru toate servitoarele culcate, cu ungurenii lor voinici şi abia mustăcind, prin pod, prin magazii şi deseori alături de el, pe alte două mese puse cap la cap.

Gore cunoscuse femei, pînă atunci, în fugă, prin grajduri şi pe lîngă ziduri, cîineşte. Bestia pîndea servantele în întuneric, le prindea de mînă şi le strîngea pînă le răsucea, dezgolite şi cu spatele la el, gîlgîind în gîtlej un rîs inuman. Descoperită, fapta fusese întotdeauna plătită de ibovnici cu o bătaie zdravănă, cu scaunele, cu parii şi furcile şi de cîteva ori cu vărsare de sînge şi spital.

Animal cu viaţa clocotind în el, Gore învinsese moartea cu uşurinţă şi se reîntorsese, vindecat, în lumea ce încercase de atîtea ori să-l zvîrle, ca pe un corp strein — dornic de alte aventuri şi de război-nare.

Safta a fost întîia femeie ce i-a zîmbit în drum şi i s-a dat de bună voie.

Ţiganca, altădată cîntăreaţă cu renume prin mahalale, cutreierase oraşul, cu un taraf de lăutari după ea. Tînără, ispititoare pentru ochiul tulbur al beţivului, dispusă oricînd să satisfacă dorinţa, a ei şi a celorlalţi, trecuse din pat în pat, mereu zîmbitoare, neobosită, întrebuinţînd un întreg arsenal de seducţiune şi de potolire a simţurilor pe cari le înflăcărase.

În toamna cînd l-a întîlnit pe Gore, voinic, pătimaş, gata de orice sacrificiu pentru ea, Safta începuse să se simtă obosită, bătrînă. Mesenii n-o mai ascultau ca odinioară, zurbagiii din cartier nu se mai tăiau în cuţite de dragul trupului zvelt şi plin altădată, vădanii şi singuraticii n-o mai căutau, patronii grădinilor de vară începuseră să facă mofturi, cînd o angajau. Steaua mahalalelor bucureştene de acum o jumătate de secol începuse să apună.

Se ridica alta pe orizont: Sultănica de la Pompa-cu-Fete, din suburbia Rahovei — o ţigancă mai tînără, mai frumoasă, cu glas mai puternic şi mai limpede.

Safta, în noaptea aceea cu burniţă şi vînt, s-a îmbătat, a bocit şi — final logic

pentru o carieră ce-şi avusese strălucirea ei — a poruncit, cu un gest larg spre local: „cine zice că mă are dragă, să le spargă diblele la lăutari, că eu le-am dat pîine să mănînce, optspre'ce ani!" Gore a sfărîmat viorile, cobzele şi basul, cu picioarele iar ţambalul, prins cu amîndouă mîinile de margini şi lovit cu putere de genunchi, s-a făcut ţăndări.

Sîrmele vibraseră îndelung şi bizar, în tăcerea ce se făcuse în cîrciumă.

Ţiganca a fost cucerită de ispravă. L-a luat pe nebun în braţe, plîngînd de entuziasm, l-a sărutat zgomotos pe gură şi l-a dus acasă. Era bărbatul ei cel din urmă şi cel mai drag. Dar, după întîia săptămînă de miere şi de extaziere paradiziacă şi reciprocă, însurăţeii s-au pomenit fără bani, amîndoi fără angajament şi în pragul iernii. Ambiţioasă, femeia n-a mai vrut să-şi lase iubitul slugă la dîrloagă. Cunoscuse, în timpul carierei ei amoroase, destulă lume bună. După cîteva zile, Gore intra slujbaş la gară, cu uniformă albastră şi număr de tablă, un 9 fatidic, prins în dreptul inimii. Se bucura de protecţia domnului Stîrcu. Protectorul, ceva mai mult, a binevoit să-l cunune cu Safta şi să-i facă — în urmă vizite săptămînale...

Viaţa hamalului se scursese, de atunci, între nevastă şi peron. Insul ştia să doarmă sforăind, să mănînce mult, să care geamantane cît mai numeroase şi oricît de grele, de la tren la trăsură şi de la intrare la vagon şi să-şi deştepte ţiganca, de cîteva ori pe noapte, cu îmbrăţişări de urs.

Gore nu ceruse mai mult de la soartă.

În căsnicia ce se cimentase, cu zile şi nopţi la fel, se întîmplase — cu patru ani în urmă — o singură schimbare.

Soţul văzuse într-o seară, pe unul din peroane, un lungan în cioareci, stînd pe o lădiţă, cu bărbia în palme. Lunganul cînta, singur în pustiul gării. Omul a recunoscut glasul şi s-a apropiat.

Paler, care făcuse armata în acelaşi regiment cu hamalul, fugise de sărăcia din satul natal, să-şi caute norocul la Bucureşti. Dar, ajuns în gară, obosit, strein, fîstîcit de trepidaţia ce-l înconjurase brusc şi neştiind încotro s-o apuce, se aşezase pe cutia de lemn în care îşi adunase tot avutul şi aşteptase, fără să se întrebe ce şi cît o să aştepte.

Gore l-a poftit acasă, la hrănit bine şi l-a culcat în patul din sală iar Safta l-a luat imediat sub aripa ei protectoare. Nu după

mult timp, fostul camarad intra lucrător la turnătoria de pe şoseaua Basarab.

Hamalul era mulţumit de chiriaş. Paler mînca puţin, articula foarte rar un cuvînt şi-o ajuta pe gazdă la treburile casnice. Se pricepea să facă focul cu surcele şi hîrtioară, să toace carne cu satîrul şi să cureţe cartofi.

Ţiganca nu mai ştia cum să-l laude...

Viaţa prăvăliaşului de ieri se îmbogăţise cu o nouă prietenie şi era înviorată, săptămînal, cu partide pasionante de tabinet şi petreceri dezlănţuitoare, în tovără- şia domnului Stîrcu, naşul cu uniformă de postav boieresc. Omul nu se pricepea să spună că e fericit (în vocabularul lui nu exista cuvîntul fericire) dar începuse să facă pîntec: o dovadă că-i ins fără supărări şi-i merg toate în plin. Nu mai încăpea bucuria în el, de cîte ori — umflîndu-se în burtă — îşi auzea vesta rămasă strîmtă pîrîind, desfăcută din cusături.

Scris a fost, însă, să sufere şi Gore, pentru că trebuia să vibreze şi în el, o dată cel puţin, o coardă al cărui cîntec, mic şi revărsat în sînge şi carne ca un venin, să-l apropie şi să-l înglobeze în umanitate. Nu ar fi putut să-şi aducă aminte, în neastîmpărul ce-l prinsese în

ultima săptămînă, în ce împrejurare şi cine îi şoptise vestea rea, înmărmuritoare. La început zîmbise, apoi rîsese, răsturnat pe scaun şi nu crezuse. Dar rîsul răsunase fals. Îndoiala se înfipsese în inimă, se adîncise, crescuse, îi otrăvise şi-i robise toate gîndurile. De cîteva ori, la gară, uitînd că poartă un geamantan pe umăr, se oprea fără voia lui. să se întrebe în el, cu mirare, cu durere, cu spaimă mută:

— Cum se poate asta, cum rabdă pămîntul? Safta! Tocmai Safta, să mă înşele cu... tocmai cu el, care — ca şi copilul meu: încredere şi pe puf — ca să zic aşa...

În prima noapte, Gore s-a întors acasă mai devreme, a mîncat cu noduri şi s-a culcat. Plănuia să se facă adormit, ca să poată prinde o şoaptă cel puţin. N-a ştiut cînd l-a furat oboseala. S-a trezit după cîteva ore. Era linişte, fireşte o linişte suspectă. Hamalul a ascultat, încordat. I s-a părut, o clipă, că aude şuşuteli în sală, unde ştia că doarme Paler şi a sărit repede din pat. Chiriaşul sforăia, cu palmele lipite între genunchii aduşi spre pîntec. întors în odaia lui, în vîrfuri, a pipăit plapuma şi s-a convins că ţiganca fusese lîngă el. Un moment, n-a ştiut ce

să facă. I se speriase somnul. S-a aşezat pe pragul dintre cele două încăperi, ghemuit şi abia răsuflînd, să nu le strice odihna celorlalţi.

În sală era maşina de gătit. La gura maşinii fusese uitată barda cu care Paler despicase surcele de cu vreme, ca să aibă cu ce face focul, cînd s-o scula, în zori. Gore a măsurat tăcut, furat, cu ochii din ce în ce mai mari, şi mai întunecaţi, tăişul alb. Turnătorul a îngînat ceva în vis, a clefăit de cîteva ori şi s-a întors cu faţa la perete. Tresărit, hamalul s-a uitat la el, cu un singur gînd înfipt în ţeastă şi tot mai lămurit, mai robitor — ca privirile să i se întoarcă în urmă, singure, fulgerînd, spre bardă şi de acolo s-o caute stăruitor, în întuneric, pe Safta...

Cînd şi-a revenit, Gore a simţit cum îi lunecă o lacrimă pe obraz — şi n-a şters-o.

Era întîia lui lacrimă.

Omul, sugrumat pînă atunci în el, triumfase. Afară, cocoşii anunţau zorile...

CAPITOLUL XVI

Şi nu ne duce în ispită

Stînd pe piatra de la bordura peronului, cu ochii roşii de neodihnă şi încă sub impresia momentului de grea încercare prin care trecuse, Gore recapitulase întîmplările de pînă atunci, cu speranţa că va răuşi, coordonînd faptele şi stabilind primele rezultate, să ajungă la un liman.

Un oarecare, un duşman sau frate — asta o s-o vadă el mai tîrziu — zvonise că nevasta îi pune coarne. Şoapta trecuse, ca orice veste rea, de la un ins la altul, pînă ajunsese la urechile lui. Hamalul ar fi voit, acum, să se convingă că nu crezuse gura lumii dar se simţise dator să încerce, prin orice mijloace, să afle care-i adevărul.

Acasă, în prima seară, se făcuse că nu ştie nimic Mincase şi se culcase. Cînd s-a deşteptat, a avut impresia că se petrece ceva neobişnuit în sală. „Gata, i-ai

prins” — ţipase cineva în el, bucuros. Sărise din pat şi dăduse buzna dincolo. Nu era nimic. Se înşe- lase, i se păruse că aude şoşotiri. Aşa te minte: uneori auzul, alteori sufletul, întotdeauna omul. Tot aşa s-o fi înşelat şi nemernica sau nemernicul ce spusese vorbă de ocară despre Safta, că se culcă cu Paler, cînd îi e bărbatul de serviciu. Pentru nimica toată, pentru bîrfa goală a unui nebun sau a unei duşmance, el se gîndise, cum sta pe prag, azi noapte, cu ochii la bardă, să-l omoare pe chiriaş ori să-i descînte de petrecanie ţigăncii — deşi „nevastă ca a lui mai rar”...

Înspăimîntat de nebunia ce era s-o facă, Gore se ridicase automat de pe bordură şi începuse să fugă în lungul peronului. Mişcarea îl înviorase. Era sigur, fugind, că femeia nu-l înşelase iar siguranţa înflorise în el o bucurie zburdalnică de berbec ţopăind prin iarbă. Niciodată nu simţise mai limpede, mai învăluitoare, veselia de a trăi în adevăr. Safta cu garoafă! Pînă în clipa aceea de încordare şi pîndă, nu se întrebase ce însemnase fosta cîntăreaţă în viaţa lui — ce mînă a cerului, întinsă oblăduitor...

Ar fi rămas, pînă la moarte, slugă — să muncească pe brînci, din zori pînă în noapte, ocărît de cucoana, bătut de

jupînu şi rîs de muşterii şi prăvăliaşi, pentru un codru de pîine, o lingură de fiertură şi o ţoală, culcuş de cîine.

Safta îşi făcuse o pomană cu el, atunci, după isprava din cîrciumă. Cum era să-l înşele ea, acum, după atîţia ani trecuţi, cum se trec toate în lume, fru-mos şi la locul lor. Concluzia la care ajunsese i se păruse aşa de logică şi de temeinică lui Gore, că — pentru cîteva ore, cel puţin — s-a lăsat convins că totul se reduce la o minciună, că ţiganca nu l-a încornorat şi nici n-ar fi capabilă de o ticăloşenie ca asta.

Cîştigase parale bune în ziua aceea şi mîncase în fugă, la prînz, între o plecare şi o sosire de tren sau — cum obişnuiau hamalii să spună — între un „personal” şi un „accelerat”. Omul se simţea vinovat faţă de nevastă, că o bănuise, ca un tont, de o ispravă odioasă şi plănuia să-şi răscumpere vina, seara, cînd s-o întoarce acasă şi i-o deşerta, în şorţ, cîţiva pumni de gologani şi băncuţe, să-i cheltuiască ea, cum i-o place. În trecere, o să-i cumpere acadele şi rahat înfăşurat în pistil, prăjitura de fiecare prînz a ţigăncii.

Dar, cum sta rezemat de zid, istovit în adevăr de muncă şi totuşi regăsit şi

înviorat sufleteşte, Gore s-a auzit strigat pe nume. Un alt hamal, uscăţiv şi ciupit de vărsat, Lahu — ticălosul acela de „număra patru” — se oprise în faţa lui şi-l măsura, rînjind, cu ochii mici şi urduroşi:

— Ce mai... face, mă... coana Safta?

Întrebase scuipînd departe şi în lături, printre dinţi şi scărpinîndu-se, parcă dinadins şi în batjocură, prin buzunarul spart al pantalonilor. Gore a simţit cum îi urcă un fior rece pe şira spinării, ca să rămînă apoi înfipt în ceafă şi s-a gîndit să răspundă cu un pumn dat icnit, să-l facă mototol pe „numărul patru” sub roţile unei locomotive ce aştepta, tocmai atunci, sub presiuhe, în faţa pavilionului regal. Dar îndoiala a muşcat din nou în inimă. Dacă Lahu ştia, mult mai bine ca el „ce face” Safta în momentul acela? Era 5 după-masă. Paler o fi plecat, poate, cu o oră mai devreme de la fabrică, tocmai ca să aibă mai mult timp de îndrăgire şi în mai mare siguranţă. De la turnătorie pînă la pompă erau numai cîţiva paşi. Dar nici de la gară pînă în şoseaua Basarab nu ar fi prea mulţi, dacă ar lua-o cineva pe linie, pe sub podul de la scăricică şi prin faţa magaziilor de mărfuri...

Gore se pomenise sărind cîte două şi trei traverse, printre şine. În cîteva minute fusese acasă, gîfîind, cu părul vîlvoi. În schimbul ibovnicului, însă, găsise un sobor de muieri. Totuşi, căutase prin odăi, să se convingă că nu e nimeni, ca să aibă ce să-i strige în faţă — cînd l-o scuipa între ochi, ca pe brotăcei, — nemernicului de Lahu şi oricui o mai îndrăzni să se scarpine cu înţeles, prin buzunarul spart, cînd o vorbi de nevasta lui.

Se întorsese la muncă bucuros că, în locul presupusului amant, surprinsese un cîrd de gîşte adunate, cum fac — bănuia hamalul — şi cucoanele mari, la o cafeluţă şi la o vorbă serioasă. Ar fi sacrificat tot cîştigul lui, în gologani de aramă şi băncuţe, de pe o săptămînă, numai să-l găsească pe „numărul patru” la gară, să-i „aplice” o morală cum ştia el şi să-i dea un bobîrnac în nas să-l treacă sudorile de durere. Din fericire pentru el, Lahu dispăruse. Gore a mai stat „să facă un personal, două accelerate şi un fulger”. În urmă, fluierînd ca pe vremea haiducilor, cu şapca pe ceafă şi zornăind banii mulţi prin toate buzunarele, o luase alene spre cuibul casnic.

Safta şi Paler îl aşteptau la uşe, tăcuţi, pe scăunele. Lampa n-o aprinseseră încă iar turnătorul, ca nici-odată, era murdar şi soios, cum venise de la fabrică.

— Da’ ce-i cu voi, de staţi pe întuneric pînă acum?

Gore întrebase blînd şi nu primise răspuns.

La masă, chiriaşul ofta şi nu mînca. Hamalul se uita la el cu coada ochiului.

— Nu te spălaşi, astă seară, tuciuriule. Ce-o fi cu tine, vericule? Te-aş pupa, mă — a rîs soţul, cu gura plină — că tare mi-e drag cînd te văd aşa, ca o curcă plouată, da’ eşti plin de funingine ca puiul dracului! Nu mai face pe mironosiţa, mă! Fugi şi te spală.

Safta îşi muşca buza. Nu ştia ce să spună şi cum să ducă lingura la gură, numai să nu dezlănţuie furtuna pe care o bănuia clocotind sub veselia neobişnuită a bărbatului. Paler, din acelaşi sentiment de prudenţă, se sculase de la masă, să se spele dar — cu întîiul pas — s-a împiedicat în bardă. Necăjit, sfărîmînd în dinţi o înjurătură şi fără să-şi dea seama ce face, flăcăul a luat-o de jos şi a pus-o pe masă, să nu se mai împiedice şi altcineva. Aspirînd adînc, Gore şi-a mutat

privirea, fără clipire, de la tăişul alb la Safta şi de la ea la turnător, care intra tocmai atunci pe uşe, cu ligheanul în mînă.

Uitătura bărbatului a fost aşa de semnificativă, că ţiganca şi-a auzit dinţii clănţănind...

Stăpîn, după o clipă, pe zvîcnetul inimii, hamalul îşi rezemase bărbia în palme şi fluiera, cu ochii în întunericul de afară, un cîntec de dragoste, de pe vremea cînd era nevasta lui astru, pe orizontul mahalalelor bucureştene.

CAPITOLUL XVII

Zburase peste lume un hulub alb

Necazurile din casa vecinului ar fi rămas fără ecou în mahala, dacă Domnica şi Sultana, cari juraseră să se răzbune crunt pe ţigancă, pentru praftoriţa ce le-o trăsese în ziua scuturatului, ar fi tăcut, satisfăcute numai cu nefericirile ce le adînciseră în inima lui Gore, cu o şoaptă spusă cui trebuia şi la timp, asupra legă-turilor amoroase dintre Safta şi Paler.

Nevestele şi ţaţele din sobor, înspăimîntate de apariţia hamalului în prag, se dezmeticiseră curînd, convinse că nu se întîmplase nimic grav. Soţul scotocise prin bulendre şi plecase. Se mai întîmplă să piardă omul, pe drum sau la slujbă, un portofel cu parale sau o ţidulă. Cine ce are cu el, dacă insul vrea să-şi caute lucrurile pe întinsul peronului, pe stradă şi acasă? Logica femeilor, însă, fusese clătinată de altă şoaptă, care le ajunsese din urmă ca vîntul şi ca fîl- fîirile

de aripă. Gore nu pierduse nici un portofel, că nu avusese, o sărăcie ca el, aşa ceva şi nici n-o să aibă iar ţidulele de la percepţie şi actele le ţine consoarta, la loc ştiut. Hamalul le-ar fi cerut sau s-ar fi dus la cutia de jos a garderobului, să le ia singur. Şoapta, dusă de la o poartă la alta, împrăştiase adevărul în tot cartierul: bărbatul venise acasă, fără veste, ca să-şi prindă nevasta în braţele ibovnicului.

Acum, toată lumea era sigură că ţiganca îl înşelase, pe un tont ca Gore, cu un stîlp de telegraf ca Paler, iar vecinele şi ţaţele — cari-i băuseră cafeaua pînă atunci şi-o ascultaseră spunînd măscări, ca apoi, una cu alta sau fiecare la rînd, cu ocazia iniţierii, trecînd prin alcovul subteran al flăcăului clăpăug, să practice copios măscări la fel — începuseră s-o ocărască, s-o scuipe în gînd şi s-o blesteme că — iapă murgă, scoasă de mult din remontă şi baldîră bătrînă — nu se săturase numai cu voinicia bărbată a hamalului, care — remarcau mahalagioaicele, dispuse abia acum să-i judece căsnicia în plină lumină — „era mult mai tînăr ca ea şi, orice s-ar spune, vînos cum nu se mai află...”

La oloagă, în timp ce zvonul acesta se împrăştia cu repeziciune, era consiliu. Se adunaseră, în jurul căruciorului din care

prezida Tinca, fetele amîndouă, Domnica şi Sultana, alături de Pascu, acesta fără cu- vînt hotărîtor în sfatul ce începuse şoptit. Prima lo-vitură mersese în plin. Gore se lăsase prins în plasă şi încercase să se convingă de necredinţa ţigăncii iar lumea, dornică de un scandal nou, care să învioreze şi să satisfacă nevoia de vărsare a veninului acumulat din mizeria şi necazurile cotidiane, începuse să fiarbă.

Era necesară acum, pentru victoria finală, o nouă lovitură: încornoratul să-şi surprindă nevasta cu Paler în pat.

Scîrbită, Fana fugise afară. Povestindu-mi ce pun la cale „scroafele tinere şi porcii bătrîni”, ea plînsese şi se jurase că nu se mai întoarce în cocină. Întîm-plările din casa hamalului (fata mi le spusese în amănunt, aşa cum le ascultase de la surorile mari) îmi reamintiseră o scenă cu Safta şi cu nu aflasem încă cine, văzută odată la Gore în odaie. Nu trecuseră, de atunci, mai mult de două săptămîni. Era o sărbătoare, se înserase şi mă dusesem să cumpăr tutun pentru bătrîn. La întoarcere, am zărit lampa aprinsă la ţigancă (bărbatul plecase devreme la gară) şi, nu ştiu de ce, poate pentru că erau perdelele lăsate, m-am

apropiat tiptil de fereastră şi am privit, printr-o spărtură, înăuntru. Cineva, o matahală cu spatele întors spre geamul prin care mă uitam, se îndoise mult pe mar-ginea patului, în timp ce picioarele Saftei bălăbăneau ritmic, strînse pe mijlocul insului necunoscut — cu talpa unui papuc spre tavan.

Speriat, am fugit acasă.

Mama a rămas cu ochii albi la mine, cînd i-am destăinuit isprava.

— Să taci, spurcăciune! Să nu mai spui la nimeni, Puişor-mic, că se face, păcatele mele şi ale lumii, moarte de om...

Mă dezbrăcasem, tremurînd în întuneric. Dincolo de zid, pe linia ce se curba, de la barieră pe lîngă depou şi prin dosul fabricilor de pe şoseaua Basarab, spre gară, făcea manevră un tren de marfă. Locomotiva fluiera asurzitor, repetat. Vagoanele se tampo-nau, trenul în trecere zguduia casa cu nebuni din temelii. Rama în care era fotografia bătrînului cu gura pungă a căzut, la un moment dat, în ligheanul cu vase. Am ţipat speriat, iar mama, ca de obicei, a venit — numai în cămaşe — să mă închine şi să mă roage, pentru a doua oară:

— Să taci, spurcăciune! Să nu mai spui la nimeni, Puişor-mic, că se întîmplă nenorocire mare...

Adormisem cu lacrămile în gene, gîndindu-mă la Puica, la Fana, la piciorul pe care încă nu i-l văzusem gol, cu dorinţa şi cu ochii de atunci şi la papucii ţigăncii. Am visat numai trenuri ce se urcau pe zidurile clădirilor uriaşe din oraşul cunoscut în pozele lui Ivan — garnituri interminabile de vagoane, ajunse pe acoperiş cu un capăt, frînte pe muchia streşinilor şi rămase cu celălalt capăt pe pămînt. Toate aceste garnituri, semănînd cu matahala aplecată peste patul Saftei, ritmau în ciocniri şi scrijeliri de tampoane, depărtîndu-se şi apropiindu-se de ziduri, ca să intre în nenumărate coşuri de locomotivă în golul haotic şi rotund al ferestrelor sparte — coşuri din cari răbufnea, uneori, un fum alb şi parcă vîscos, oricum prelins în jos şi fierbinte. În jurul fiecărui tren zburau papuci cu aripi de cioară.

Fana, care mă ascultase în prada unui neastîmpăr ce crescuse şi-i jucase flăcări mici în priviri, a apropiat capul de mine şi mi-a spus în şoaptă, cu răsuflarea caldă:

— Ca ţiganca şi ăla... am văzut la noi, cu Sultana şi Domnica, fiecare cu o

matahală a ei — şi la grec tot aşa, cu Maro da’ nu cu Tino, cu altcineva...

Am avut impresia, un moment, că piere zidul din faţa casei cu nebuni, ca să surprind în fiecare cameră, de la fund pînă la poartă, cîte o matahală frîntă peste o margine de pat şi că încep să joace — în necuprinsul mahalalei — papuci lipăind ritmic călcîile femeilor crucificate.

— Ai să vezi la noapte — a continuat Fana, cu buzele umede şi pentru întîia oară stăruitor lipită de mine — că o să mergem sus, în pod, după ce-o închide Tino simigeria...

Gîndul că am să aflu, peste cîteva ore sau mai curînd, ce se va petrece cu Maro şi cu altcineva, mă înfricoşase şi mă robise. Prin mîna mică şi caldă, ce i-o strînsesem în palmă, fata îmi transmisese ceva din neastîmpărul şi înfiorările trupului simţit cald, lîngă mine, de la pulpă şi pînă la umăr. Aveam, ca nici-odată, senzaţia că mă apasă o povară pe suflet şi nu mă lasă să respir în plin. Tîrziu, cu timpla culcată în buclele prietenei ce-şi aplecase capul — greu de atîta frumuseţe — la pieptul meu, am îngînat ca o rugă şi ca un cîntec.

— Fano, mi-e dor de tine!

— Sunt lîngă tine, Iacov!

Am îngînat din nou, de astă dată ca un plîns în suflet:

— Mi-e dor de tine, Fano şi nu ştiu cum mi-e dor...

Se înserase şi — în negura ce ne îngropase — mi s-a părut că văd, trecînd în zbor, de la o zare la alta, peste toată murdăria pămîntului, un hulub alb.

CAPITOLUL XVIII

Două suflete şi un singur mister

Aşteptam, la poartă, nerăbdător să-l văd pe Tino strîngînd de pe tarabă tăvile cu brînzoaice şi coră- bioare.

Pe prag, în uşa simigeriei, stau umăr la umăr, vorbind în şoaptă, cei doi ilfoveni, amîndoi voinici, albi, frumoşi, cu mustăcioară blondă şi braţe de oţel, încrucişate la piept.

Singur grecul învăţase, din toată casa cu nebuni, să deosebească fără nici o şovăială, care anume din ei era Nedu şi care Neicu. Locatarii, ca să nu se mai încurce, renunţaseră să le mai zică pe nume. Cînd era vorba de Nedu, ştiam că se spune întotdeauna ceva despre flăcăii amîndoi. Nu-i cunoscuse nimeni prea bine, ca să poată face o deosebire între, o făptură şi alta. Poate nici nu era o deosebire. Safta bănuia că simt fraţi gemeni iar noi am fi fost dispuşi s-o cre- dem, dacă simigiul nu ar fi dezminţit

categoric zvonul acesta. Tino, dimpotrivă, ne asigurase că Nedu nu-i rudă cu Neicu, mai ales că primul era bulgar iar celălalt sîrb. Ce mister, ce voinţă de sus îi apropiase şi asemănase, le turnase sufletele în acelaşi tipar şi le îngemănase caracterele? Toate tentativele ţigăncii, de a le dezlega limba, rămăseseră zadarnice. Nici Sultana şi Domnica nu putuseră să le smulgă taina. Orice li s-ar fi spus, ilfovenii ascultau, clătinau capul zîmbind şi plecau mai departe. Singurul lor amestec, în viaţa din casa cu nebuni, fusese rîsul plin cu care încurajaseră neruşinările celor două surori, în ziua scandalului neuitat cu Safta. Nevasta hamalului şoptise că ar fi oarecari legături de dragoste între ilfoveni şi fetele de la bordel. Adevărul e că numai unul din ei o îmbuibase pe Tinca oloaga cu brînzoaice şi corăbioare, dar nici Domnica şi nici Sultana nu ar fi putut să afirme că ibovnicul frumos şi săptămînal era Nedu sau Neicu. Cu fiecare din ele, ilfoveanul fusese deopotrivă de mut şi de neobosit. Flăcăii mîncau dintr-o strachină, lucrau în acelaşi ritm al cîntecului îngînat cu glas la fel şi trăiau unul prin întristările şi surîsurile celuilalt, cu sufletele ca un fruct în care urcase

seva prin două crengi gemene. Se despărţiseră vremelnic şi numai pentru bucuria, ca oricare alta, a trupurilor. Oricum, în timpul îndrăgostirii, profesionistele cu ponos avuseseră impresia că sunt, în acelaşi timp, îmbrăţişate de amîndoi ilfovenii, cu trupurile contopite prin voinicia şi neastîmpărul amîndurora.

Nedu, Neicu şi îndeosebi Maro, erau personagiile în adevăr misterioase din casa cu nebuni.

Simigiul nu spusese nimănui că se însoară. Nevasta fusese adusă într-o noapte, fără veste. Abia a doua zi, la o masă întinsă în mijlocul curţii, la care au luat parte şi Salomia, Hagiu şi puşcăriaşul frumos din Cotroceni, grecul invitase vecinii, le anunţase fericitul eveniment şi-i rugase să mănînce şi să bea în sănătatea miresei ce nu coborîse în mijlocul muritorilor, deoarece era istovită peste măsură de drumul ce-l făcuse şi de emoţii uşor înţelese, în asemenea împrejurări. După cererile insistente şi zgomotoase ale mesenilor, bine dispuşi de vin bun şi de cîntece, ea catadixise să apară la geam, dar cu un voal zvîrlit pe cap şi drapat, peste umeri, ca două aripi albe. Locatarii din casa cu nebuni

priviseră, muţi, un corp de o zvelteţe sculpturală şi abia putuseră deosebi, prin ţesătura fină, în surîsul suav ce-i descoperise, dinţii albi, strălucitori. Toate încercările ulterioare, de apropiere de Maro, rămăseseră zadarnice.

Grecoaica era domniţa din poveste, închisă în turnul zmeului şi păzită de cîini năzdrăvani.

Ilfovenii, în plimbările puţine prin faţa simigeriei şi pe maidanul cu basculă, pe cari stăpîna le făcuse cu acelaşi voal zvîrlit peste figură, nu lăsaseră pe nimeni să se apropie. Numai plozii din mahala, adunaţi gălăgioşi ca vrăbiile în jurul ei, răuşiseră s-o înduplece să ciripească odată cîteva cuvinte greceşti — un fel de tzi-tzi-liur-tziii, al unei cănăriţe tinere, în colivia inundată de lumină...

Toate răutăţile şi poveştile scornite, fatal, în jurul unei căsnicii aşa de nepotrivite, între un plăcintar uscăţiv şi îmbătrînit de necazurile şi umilinţele acumulate în tinereţe şi o fetişcană de frumuseţe uimitoare, în care soarele de sud adunase comori şi crescuse, de timpuriu, dorinţa aprigă de viaţă, nu prinseseră — spre dezolarea ţigăncii, a cărei fantezie brodase, pe seama proaspetei vecine, cîteva întîmplări de dragoste cu

oarecari zburători ascunşi prin pod, sub plapumă uneori sau în garderob.

Grecoaica rămăsese cu desăvîrşire streină pentru mahalagii, ca o umbră, ca un nume şi nimic altceva. Era logic să nu-i intereseze ce face umbra. Cu timpul, începuse şi Safta să nu-i mai acorde nici o importanţă.

Misterul în care se învăluiseră ilfovenii, însă, aţîţase desori curiozitatea cumetrelor din casa cu nebuni şi din cartier. Din păcate, toate scornirile relative la asemănarea lor, la felul lor curios de viaţă, la muţenia suspectă în care continuau, revoltător, să se complacă, la credinţa ce şi-o păstrau unul altuia şi amîndoi faţă de simigiu, erau balonaşe de săpun. Fantezia abilă a ţaţelor broda în vînt, de astă dată, cu un fir putred. Minţind cu dezinvoltură, în împrejurări similare, cînd voiau ca zvonul lansat să prindă repede şi sigur, femeile şovăiseră, de cîte ori fusese vorba de ilfoveni, să afirme că văzuseră „cu ochii lor” sau că auziseră „cum te aud şi mă auzi”. Le lipsiseră, prin urmare, tuturor acestor minciuni, un sîmbure de adevăr...

Fatal, curiozitatea mahalagiilor crescuse şi mai mult, se transformase într-un fel de religiozitate iar flăcăii erau

priviţi cu mirare, cu o oarecare înfiorare în suflet, cu respect. Gore îi saluta de la distanţă iar Bela le adusese, de la fabrică, meşină roşie, să le facă port-tabacuri. Singur Ivan clătina capul, oftînd, cu umbră pe figură, cînd îi vedea.

Mă plictisisem aşteptînd la poartă. În noaptea aceea, parcă în ciuda nerăbdării mele, Tino întîrzia să închidă simigeria.

Supărat şi ca să omor timpul, începusem să măsor paşi mici între roşcovi ori încercam, la noroc, zvîrlind cu pietricele în sus şi orbeşte, să lovesc sîrmele de telegraf...

Ilfovenii s-au uitat la mine şi au zîmbit. Eram pentru întîia oară, onorat cu un zîmbet. Bucuros că mi se oferă un prilej neaşteptat să-mi petrec vremea mai uşor şi mai ales să schimb un cuvînt cu misterioasele personagii, m-am apropiat şi le-am întins mîna, adresîndu-mă amîndurora cu acelaşi „săru'mîna, nene, ce mai faci?" Au făcut haz, surprinşi de dezinvoltura cu care le vorbisem şi unic răspuns la întrebare, ca la o comandă, fiecare mi-a dat o brînzoaică. Am oprit una, iar pe cealaltă am rupt-o în două şi le-am oferit-o, în părţi egale, să se înfrupte, la rîn- du-le, din ospăţul la care mă poftisem singur. Am rîs tustrei de ispravă, cu gura plină.

Mîncînd, mă întrebam care o fi Nedu şi care Neicu şi căutam o deosebire, în figură, în îmbrăcăminte, în gesturi, în numărul şi forma dinţilor ce mi-i dezvăluia rîsul, copilăros atunci, al celor doi flăcăi cu mustăcioară la fel, cu voinţe şi poate destine la fel. Mi-am spus gîndul tare, fără voie, adresîndu-mă unuia din ei şi neştiind anume cui:

— Nici eu nu semăn cu mine, cînd mă uit în oglindă, cum semeni matale cu dumnealui. Ţiganca lui Gore a zis că e daravela dracului la mijloc...

Nedu a rîs în amîndoi ilfovenii, lovind palmele pe pulpe iar Neicu, în elanul amîndurora, m-a luat în braţe şi m-a ridicat, ţinîndu-mă de glezne, pînă i-am ajuns cu tălpile pe creştet. În urmă, cu un efort uşor, m-a azvîrlit în sus şi m-a prins în leagănul mîinilor.

Dar acest sărbătoresc început de caldă împrietenire a fost brusc întrerupt de apariţia lui Tino. Grecul, rămas cu şervetul de la masă la gît, intrase grabnic şi lipăind papucii, în prăvălie şi le făcuse semn ilfovenilor, cu un gest mic, frînt, de nerăbdare parcă şi de tremur nervos, să adune, tot aşa de grabnic, tăvile de pe tarabă şi să închidă.

Am fost convins, în momentul acela, că-l urăsc de moarte pe simigiu.

Tinerii, însă, mi-au întins mîna şi am simţit, pentru întîia oară, cum îmi surîde, în ochii lor, prietenia.

— Noapte, bună, Puişor-mic.

Ştiau — nu bănuiam că ştiu şi ei cum îmi spune mama, cînd are timp să fie bună cu mine.

Mi-a venit să plîng, ca la o despărţire din urmă şi am rămas acolo, în picioare, cu braţele grele în jos, uitat, cu ochii duşi în gol şi înotînd în lacrămi, pînă ce voinţa duşmancă a grecului a tras obloanele în faţa mea, cu uruit ce mi-a scrijelit inima — ca un hotar între mine şi prietenia ce îmi zîmbise şi mă mîngîiase pentru prima oară...

CAPITOLUL XIX

O noapte de pomină

Scara de la pod nu era la loc. A fost necesară o echilibristică nu tocmai uşoară, ca să ajungem sus. Fana mi s-a urcat în cîrcă. Picioarele ei, cătuşe, mi-au strîns mijlocul o clipă, puternic. În urmă, una din pulpe, dezvelită în efortul ce-l făcuse fata, să-mi pună talpa mică pe umăr, mi-a mîngîiat obrazul, rotundă, mătăsoasă şi caldă — aşa cum o dorisem în visul cu febră ce mă chinuise în fiecare noapte din primăvara de atunci...

Uitasem cu desăvîrşire taina ce ne adusese acolo şi cum Fana îmi încălecase grumazul, am simţit, parcă lipită în ceafă, o dogoare ce mi s-a scurs repede în trup şi m-a înfiorat pînă în creştet. N-am mai fost stăpîn pe mine. Am făcut cerc, cu braţele, în jurul genunchilor şi am început să-i sărut, pe rînd, apăsat, robit, tremurînd. încercam un sentiment muzicalizat în mine, de risipire în

atmosferă şi de limpezire — acea limpiditate rară a clipei tot aşa de rare ce smulge soarele din nori, după furtună şi-i adună lumina în stropii mari de apă rămaşi, pe crengi şi pe frunze, din ploaia ce-a trecut.

Fata mi-a înfipt degetele în păr, înfiorată şi s-a dăruit, cîteva momente, sărutărilor mele.

— Lasă-mă, acum! Hai repede sus...

În vîrfuri, pe umerii mei, Fana a ajuns pînă la uşa podului, s-a prins cu mîinile de pervaz şi cu o singură smucitură, în salt de pisică, a răuşit să pună un picior în gura de întuneric de sub acoperiş. Victoria ne era asigurată, mai ales că tovarăşa de ispravă găsise, parcă anume lăsată acolo, o frînghie de rufe. Îndemînatică, a legat un capăt de un cuşac iar celălalt mi l-a zvîrlit jos Nu mi-a fost greu să mă urc, agăţat de funie şi căţărat cu tălpile pe zid, ca o dihanie.

În pod era întuneric compact. Aveam impresia că ar fi necesar, ca în apă, să întindem braţele înainte, cu palmele lipite şi apoi să le desfacem în lături şi spre spate, ca să ne deschidem cale prin beznă. Dus de mînă de Fana, care îmi recomandase, în şoaptă, să calc uşor, atent, să nu ne audă cei de jos şi să tac,

mă împiedicam de boarfe şi mă loveam cu fruntea de grinzi. Cu fiecare izbitură, fata îşi apăsa gura în palma mea, să-şi poată stăpîni rîsul. Mormăiam, îmbufnat, ocări de oloagă. Mi s-a părut o veşnicie drumul făcut pînă la locul de pîndă, în întunericul acela material, în tăcerea de mormînt, apăsătoare, ce mi se scursese, prin ochi, în toată făptura. La un moment dat, am simţit-o pe tovarăşe tresărit lipită de mine, căutîndu-mi capul bîjbîind cu palmele prin beznă şi întorcîndu-mi-l cu mîinile nesigure, tremurînd, spre umărul stîng.

Undeva, aproape sau cine ştie unde, în imperiul acela al nefiinţei, unde noi rămăsesem parcă singurele vietăţi, după un cataclism, se aprinseseră două lumini rotunde, metalice, sfredelitoare.

Fana, care mă convinsese de cîteva ori, pînă atunci şi în împrejurări destul de critice, că nu-i fricoasă, nu-şi putuse stăpîni clănţănitul dinţilor.

— Ce-o fi asta, Iacov?

Mă întrebase cu o şoaptă albă, bîlbîită.

Am rămas, nu mai ştiu cît timp, stană — atent să prind cea mai mică mişcare a duşmanului cu făptură de vis rău, să-i înţeleg intenţia din cel mai imperceptibil zgomot, din cea mai uşoară apropiere. A

doua zi, cu siguranţă cei de jos ne-ar fi găsit tot acolo, strînşi în braţe, cu ochii holbaţi spre locul în care scăpăraseră luminile cu spaimă şi săriţi din minţi, dacă bestia cu priviri rotunde şi sfredelitoare nu ar fi sfîşiat întunericul cu o miorlăitură prelungă, lugubră, ca să dispară apoi, cu un singur salt şi pe lîngă noi, ca un duh necurat.

Fana a suspinat uşurată, cu trupul tot în destindere.

— Ptiu! O pisică... sări-i-ar...

Lac de sudoare şi abia acum tremurînd de groaza prin care trecusem, am scrîşnit:

— Gaşperiţa! Să ştii că mîine o omor...

Fata nu mi-a răspuns.

Nerăbdătoare să ajungă cît mai curînd la locul ştiut, de unde o să vadă tot ce se petrece în casa simigiului, cu Maro şi cu altcineva, ea m-a împins înainte, să ne continuăm drumul blestemat, mereu împiedicaţi în boarfe şi izbiţi de stîlpi sau de grinzi. Bîjbîiala asta prin noapte, spre o ţintă ce aveam impresia că se află tocmai la celălalt capăt al lumii, mă obosise şi îmi răsucise nervii. În faţa ochilor, deschişi în beznă mari pînă la durere, ca să pot distinge ceva înainte, îmi jucau flăcări albastre, roşii şi galbene,

toate pornind dintr-un punct şi desfăcîndu-se apoi, ca o floare uriaşe, în erupţii de forme şi culori uimitoare. Uneori mi se părea că, în întuneric, se înfiripă o palmă ce ameninţa cu fiecare clipire instinctivă, să mă lovească peste frunte. Palma, invizibilă dar simţită în haosul negru, la fiecare pas ameninţătoare şi cu fiecare pas mai terorizantă, mă schimonosise. Mă pipăiam, numai cu gîndul, aşa cum mă reflectam atunci în mine: cu corpul strîmb de încordare şi cu figura ca o mască de lut crud, lăţită prin apăsare...

Nu bănuiam că distanţa din fundul curţii şi pînă la poartă poate fi aşa de mare, aşa de nesfîrşită, cînd o parcurgi prin întuneric şi nesiguranţă.

— Unde dracu mă duci?

Ţipasem, nestăpînit. Prinsă de umăr şi scuturată brutal, fata a scîncit.

— Au, sălbăticiile! Nu vezi c-am ajuns? Uită-te jos, la picior...

Simţisem, sub talpă, un capac de lemn, prin care simigiul, fără îndoială, se urca din casă în pod. În pătratul capacului erau cîteva puncte luminoase: nodurile de la scînduri, scoase de Fana, mai demult, ca să poată privi, prin găurile rămase, în odaia grecului.

— Culcă-te pe burtă — îmi şoptise — şi uită-te înăuntru la caţaon. Da’ să nu ţipi, nebunule şi să nu fugi, că — pe urmă... ai să vezi...

Stam alături de o Fană necunoscută pînă atunci. Fata ce se roşise, altădată şi refuzase să-mi arate piciorul, cum o rugasem, mai sus de genunchi, tremura lîngă mine acum, toată scuturată de dorinţă, cu cămaşa desfăcută larg la piept şi lunecată pe umeri, cu fusta roşie resfrîntă mult în sus, să nu o murdărească de praf, cînd s-o aşeza. Deosebeam, în întuneric, linia armonică a şoldurilor sărutate numai de soare şi albul de vis al pulpelor, pe cari le ştiam, de curînd, mătăsoase şi fierbinţi. Sfătuindu-mă cum să privesc prin gaura cu lumină, ea îmi muşcase sfîrcul urechii sau îmi aplecase capul, să-mi apese obrazul şi să mi-l mîngîie, lunecîndu-mi-l pe sînul mic, rotund, cărnos, zvîcnitor — ca şi cum ar fi fost închisă în el o pasăre cu zbateri egale şi puternice, nerăbdătoare să spargă mai curînd colivia şi să se elibereze.

Trăiam un vis halucinant, într-o atmosferă de fantastică genună, lîngă o Fană lubrică, neruşinată, oricum bizară şi îngînam mereu, surd, incapabil să-mi re-

adun gîndurile, să mă regăsesc, să pricep limpede unde sunt şi ce-i cu mine, cu ea, cu noi:

— Ce faci, ce facem, ce faci?

Fata, însă, îmi apăsa capul spre capacul de scînduri, să văd şi să nu ţip, să nu fug...

— Taci, Puişor-mic şi prost — asta e ceva care doare şi face bine...

Ne uitam, culcaţi pe burtă şi alături, prinşi de mînă, strins, încleştat.

În casa simigiului începuse, de asemeni, un ceremonial lubric, bizar, sălbatic şi frumos, ţipător ca o lumină crudă înfiptă în ochi.

Goală, îngropată într-o risipă de flori şi dantele, mai albă şi mai perfectă în năvala de păr ce-i îmbrăţişase coapsele şi şoldurile, ca un aur topit, Maro se părăsise cu desăvîrşire, într-o atitudine de totală contopire în extazul ce-i furase privirile umede, adînci, pline de strălucire inumană.

Tot aşa de gol, dar scheletic, strîmb, arătare cu picioarele diforme şi capul mare, clătinat pe gîtul sperietor de subţire, Tino se plimba cu paşi egali în jurul patului pe care se crucificase nevasta, el însuşi într-o atitudine de extaz, spunînd în greceşte, într-un ritm

anume, elegiac, poate un „cîntec al cîntecelor”, închinat formelor sculpturale în cari „nici o vină nu găsise”, poate o rugăciune păgînă — oricum, un simfonic sufletesc în adevăr transfigurător, ce începuse să-l îmbrace pe simigiu într-o haină luminoasă ce-l înfrumuseţa, îl diafaniza, îl imacula. Era, în glasul lui robit, cînd adorare, cînd chemare pătimaşe, cînd închinare şi resemnare consolatoare, cînd elan în întraripări de sălbăticiune a crestelor ascunse în nori.

Maro, ca în orice oficiere mistică, da răspunsuri în acelaşi ritm elegiac, cu braţul întins ca un strigăt al cărnii ori frînt, ca o aripă obosită, în renunţare.

Uitasem de mine, de lume şi de casa cu nebuni.

Visul necrezut mă furase pe un nor plutitor, legănător. Psalmodiam ca Tino şi-o ascultam în suflet pe Fana, susurînd ca sora de la Candia. Eram, tot, o melodie în mine şi pretutindeni, iar podul se însorise — parcă auzeam puii de rîndunică în cuiburi, ciripind în somn şi sub aripa caldă.

Dar lumina în care se petrecuse, pînă atunci, ceremonialul acela păgîn ce înveşmînta trupurile şi le sanctifica prin cîntec, se micşorase fără să prindem de

veste Glasul lui Tino se făcuse din ce în ce mai aspru, iar răspunsurile femeii tot mai scurte, mai ţipate, mai animalice. Maro începuse să se convulsioneze peste flori şi dantele, să întindă mîinile tremurătoare şi să cheme — ca totul să se transforme, în curînd, într-o imagine halucinantă, dezgustătoare şi rară: lîngă ea apăruse, gol de asemeni şi atletic, unul din ilfoveni, nu ştiam cine, dar cu siguranţă „celălalt”, care — abia acum înţelesem — nu avusese nevoie să se culce, la rînd, cu Sultana şi Domnica.

Flăcăul a pus un genunchi pe pat, s-a aplecat spre stăpînă, i-a petrecut palmele pe sub coapse şi a ridicat-o spre el, încet, ca pe-o povară fragedă, uşoară, scumpă. Un moment, s-au privit în ochi şi aproape, muţi, nemişcaţi, ca în urmă, la o poruncă lăuntrică pe care numai ei ştiau s-o asculte, să se cuprindă cu braţele, strîns, puternic, brutali. O dată cu ţipătul bestial al trupurilor încleştate şi rostogolite pe covor, lumina s-a stins şi — în întunericul deplin ce se făcuse — l-am auzit pe Tino guiţînd, miorlăind şi ţopăind în jurul celor ce oficiau dragoste.

Am fugit, împleticindu-mă prin beznă, scuturat de oroare, plin de dezgust şi murdar — pe mîini, pe figură şi pe suflet

— de toată murdăria umană pe care-o privisem.

Mă oprisem în uşa podului, să-mi umplu plămînii cu primăvara de afară.

CAPITOLUL XX

Deşteptare fără cuvînt

Dormisem fără spaime şi fără vis.

Cînd m-am deşteptat, însă, în lumina plină a soarelui ce inundase sala şi-am înţeles că va trebui să mă scol, azi ca şi ieri, dar cu un suflet mult mai fărîmiţat şi să mă amestec în lume, în viaţa cum o ştiam din casa cu nebuni, să ascult — oriunde — măscări şi să văd — pretutindeni — o mascaradă la fel, am simţit o scîrbă adîncă de mine şi de tot ce mă înconjura, o strepezire în tot corpul şi o sete ca o arsură în inimă de linişte şi nemişcare, o dorinţă mută şi crîncenă de întoarcere în somn fără popas — să nu mai mă trezesc...

Mă usturau ochii de lumină. Pleoapele mi se lăsa-seră grele, umflate. Am înţeles, în aceste momente de legănare în prag, că sufletul doare, că există şi doare. Cine mi-l pîndise, ce spaimă-l zdruncinase aşa, de nu mai ştiam cum să-l adun? Mă

chinuia, în toată risipa lui, sub frunte şi în îngemănarea genelor, în zvîcnetul ca o părere al sîngelui şi în iasca buzelor.

Puişor avusese, cu cîţiva ani în urmă, hulubi. Unica şi marea lui pasiune. Toamna, cînd începeau ploile reci şi iarna mai ales, puii golaşi — cărora aripa porumbiţei nu mai vrea să le fie adăpost — amorţeau de frig. Tata, în fiecare dimineaţă îi aducea în casă: muţi înţepeniţi şi pierduţi, alţii cu viaţa rămasă în ei ca un grăunte. Pe aceştia din urmă îi lua în palme, îi apropia de gură şi sufla asupra lor, cu toată căldura plămînilor, a răbdării şi a dragostei lui pentru duhul mic, ca un fir de praf, al zburătorului de mîine, pe care bătrînul — de cele mai multe ori — răuşea să-l fure morţii.

Unde era Puişor-mare, acum, să-mi adune sufletul sfărîmat şi să mi-l încălzească, făcător de minuni, ca pe un pui golaş de „cînipiu” sau de „belgian”? Puişor-mare, care avea să urce în curînd la cer, cu toţi hulubii gîngurindu-i pe umeri, să-i ducă prinos lui Dumnezeu şi să-i rămînă Lui, tovarăşi în eternitate...

Nu mă deşteptasem atunci, pentru prima oară, cu dezgust în mine şi de mine, de tot ce mă înconjura. Mă încercase, deseori — îndeosebi toamna şi

iarna, cînd era vreme urîtă şi ştiam că am să stau în casă, să mă prostesc privind fără gînd şi fără rost, cu nasul lipit de geam, cum se tîrăşte şi se zbate, sub ameninţarea braţului ridicat al barierei, prin noroi sau în lapoviţă, în burniţă sau în viscol, existenţa umilă şi aspră a cailor mărunţi, în hamuri de sfoară, a căruţa-şilor şi hamalilor — sentimentul acela de nedumerire, de răsucire a sufletului şi de refuz, de inutilă întoarcere în vremelnicia altei zile, în care nu mă aştepta nimic nou, nimic frumos, surprinzător, revelator.

Fugind pe maidane, încercam să mă spăl de dezgustul din mine şi de viaţa cocoloşită în acareturile cu faimă proastă.

Toată mahalaua era o casă cu nebuni.

Mă convinseseră anii, în trecere, de acest adevăr dureros. Mă încăpăţînam, stînd de vorbă cu Fana, deseori, să fac o deosebire, să trag un hotar între imperiul copiilor şi ţinutul oamenilor cumsecade şi serioşi, cărora mama mă obliga să le sărut mîna, deşi-i dispreţuiam profund, organic. Dar, în toate acele dimineţi de tristă întoarcere din vis, aveam ceva de care să mă prind, un motiv de înviorare: ştiam că voi evada în larg, pe coclauri, unde voi fi stăpîn pe mine şi liber să-mi

aleg jocurile şi isprăvile, animal zburdalnic, fără întrebări şi nedumeriri. Era suficient s-o aud pe sora mică în curte, ca să mă regăsesc, să sar de sub plapumă, să-mi leg strîns brăcinarul larg al pantalonilor şi să plec, cu ea de mînă, printre bălării — amîndoi îmbujoraţi şi sprinteni, în soarele pe ca-re-l bănuiam numai al nostru şi al mărăcinilor.

Soarele, însă, în dimineaţa aceea, nu răsărise şi pentru mine. Cîntecul ce-l ascultasem, ca să recunosc după un efort — glasul Fanei, în loc să mă învioreze, mărise şi mai mult dezgustul din mine şi refuzul de întoarcere în muşuroiul tuturor. Îmi amintisem, abia acum, de isprava din pod. Toate imaginile din noaptea de pomină şi oroare mi-au trecut, cu o repeziciune ui-mitoare, prin faţa ochilor, inutil strînşi şi apăsaţi cu podul palmelor. Ca să nu le mai văd, am scuturat capul şi m-am răsucit, scîncind, în pat. Încercasem să fug, să mă ascund de mine, cum mă strînsesem tremurînd, în aşternut.

— Puişor-mic şi leneş, care doarme la ora asta! Copăcel, dragul mamei, că mîine sunt Floriile. Sus, Puişor-mic, c-au venit fetiţele cu Lazărul.

Auzisem aproape, ca o scuturare de clopoţei, voci mici, cristaline. În monotonia exasperantă de pînă atunci era, în sfîrşit, ceva atrăgător, frumos — frumos pentru că era nou, neştiut, mai preţios cu cît fusese mai nebănuit, mai neaşteptat.

Acum mă chema ceva la viaţă.

Am zvîrlit plapuma de pe mine şi am alergat la uşe.

Fetiţe cu beteală şi voaluri albe, mai albe în soare, cîntau, prinse de mînă, în cerc, vestind învierea lui Lazăr — el, unul singur, care înviase...

Cum stam, cu ochii mari şi umezi, în faţa copiilor cu zvon şi joc vestitor de credinţă şi minuni, am avut impresia că mi se scutură flori de măr peste suflet — sufletul meu, aplecat spre pămînt şi fraged, ca o ramură de salcie...

CAPITOLUL XXI

Popas sărbătoresc

Mă regăsisem în atmosfera duminicală a căminului, între cutioare şi oraşe de carton, copil — un Puişor cu gînduri şi joacă fără vină, odihnitoare.

După prînz, bătrînii au făcut un tabinet. Tata se descălţase şi sta greceşte în pat. Puica trăsese un scaun aproape. Aruncasem o pernă, între amîndoi, să aibă pe ce întinde cărţile. Scriam tablele, într-un catastiv ca al ofticosului de la birt şi controlam, chibiţ cu priviri furişe, ce figuri erau jos şi în mîinile partenerilor. Bătrînul juca neatent, mai mult ca să omoare timpul. Mama, dimpotrivă, voia neapărat să cîştige, ca să-l oblige pe Puişor-mare, în final, ca unul ce pierduse partide, să intre mototol sub masă şi să strige „sunt ageamiu” sau „cucurigu” de trei ori, ceea ce însemna o umilinţă gravă, deoarece — recunoscînd că „nu ştie să joace 101” — renunţa la un

prestigiu cu care orice respectabil cap de familie ambiţiona să se împăuneze.

Pentru că aveau şi bărbaţii din casa cu nebuni şi din mahalaua cu nume ruşinos, ambiţiuni şi prestigii personale.

Gore, de pildă, se lăuda că-i om serios. Bucălan, potcovarul de lîngă grajdul fabricii de alături, era recunoscut şi respectat ca un neîntrecut mîncător de ardei iuţi. Ţiganul punea o lingură de boia şi seminţe, într-o farfurie de ciorbă. Stîrcu rămăsese cartofor invincibil, iar Paler ştia, mai bine ca orice gospodină harnică, să facă surcele şi să aprindă focul cu un singur chibrit şi fără gaz turnat în hîrtioara cu cenuşe. Era deseori pomenit, ca o pildă de ins economicos, un oarecare Modîrlă, din mahalaua cărămidarilor, care se hrănea cu un sfert de pîine pe zi şi o prună, jumătate la prînz şi restul seara. Toţi, însă, se încăpăţînau să adaoge, la gloria lor personală şi renumele de buni jucători în cărţi. Tabinetul fusese decretat „distracţie serioasă”, de familie şi de oameni deştepţi. Stosul şi „treizeci şi una” erau stricăciune de cafenea, pentru pungaşi. Rişcă jucau numai căruţaşii, hamalii şi sacagiii, iar barbutul, adus de curînd în mahala, le pasiona îndeosebi pe Sultana

şi. Domnica şi, în genere, pe cucoane — fiind „ceva” curat şi onorabil, deoarece nu cere multă deşteptăciune şi încordare.

Tata nu dorise nici una din aceste glorii cîştigate scump şi păstrate cu sfinţenie, uneori din tată în fiu. El era tîmplar mecanic la fabrică şi Puişor-mare acasă, pentru mine şi mama. Altceva nu-l interesa.

— Să mă lase-n pace, cu nimicurile lor. Îmi ajung necazurile şi frămîntările mele...

Nu era, bătrînul, un singuratic, un ursuz, o inimă acră de om, cu care să nu poţi face o glumă dar se convinsese — ca şi Ivan — că între el şi mahalagii nu era posibilă o apropiere.

— Nu ştiu cum, dar e ceva care ne desparte...

Tata învăţase tabinet de dragul mamei, s-o mai distreze. Nu ştiau, ei şi nimeni în cartier, ce să facă şi cum să omoare timpul, într-o sărbătoare. Vecinii se pomeniseră ucenici, prin fabrici şi ateliere şi îmbătrî-niseră muncind. Viaţa lor adevărată era între curele şi maşini. Acasă veneau să mănînce, să înjure nevasta sau s-o îmbrăţişeze şi să se culce. Numai duminica îşi dau seama ce goală şi searbădă li-i existenţa.

— Of, de-ar trece şi sărbătoarea asta...

Unii plecau la cîrciumă, să se îmbete ieftin cu ţuică şi să nu mai ştie nimic, pînă a doua zi, iar alţii se plictiseau de moarte lîngă plozi sau consoartă şi căutau motiv de ceartă. Fireşte, încheiau săptămînă cu o păruială casnică sau cu o tăvălire straşnică prin praf sau mocirlă, după cum era anotimpul.

Tata, între scandal şi beţie, prefera să-l cheme pe gospodin rusu la o cafea şi la o parolă despre „ce mai e nou în ţara rusienească” sau să joace un tabinet cu Puica, pe cîte cinci parale ori pe „cine pierde cîntă cucurigu”. Făceam un haz aşa de mare, cînd îl vedeam, voinic cum era, intrînd cu capul sub masă, că Puişor-mare, de multe ori, pierdea dinadins partida, numai să ne audă rîzînd din toată inima. În după-amiaza aceea de Florii, odihnitoare, bătrînul era neatent, spre deosebire de mama, care combina cărţile jos, pentru figura din mînă, numărînd fiecare punct cu degetul, băbeşte.

— Soro dragă, pînă să aduni matale pe opt şi cu cinci, trece baba cu colacii...

Puica se oprea din numărătoare, păstrînd arătătorul — udat pe limbă — pe punctul pînă la care socotise şi se uita la tata cu superioritate.

— Dacă eşti dumneata mai firoscos ca mine şi ştii să aduni ca pe apă, de ce pierduşi dama, adineauri, aruncînd-o jos ca un gîscan cu fundă la gît, în loc s-o iei cu şapte ochi şi cu şase?

— Păi de, nevastă, vorba lui Gore: carte parşivă domnule...

Se înserase, fără să prindem de veste. Puişorul cîntase de cîteva ori cocoşeşte şi capitulase fără multe mofturi, recunoscînd că-i „ageamiu”. Victorioasă, mama renunţase să-şi mai piardă timpul cu un partener aşa de slab. Aprinsese lampa şi trecuse în sală, să pună masa.

Tata, în fiecare după-amiază duminicală, închipuia un joc pentru mine. Tabachera era un lup — un co-coloş de hîrtie, o capră, un nasture, o varză. Dunga adîncită, cu palma, prin mijlocul pernei, era gîrlă.

— Aşaa, Puişor-mic, poftim la panoramă! Asta e gîrla şi aici, pe un mal, eşti matale, cu o capră, un lup şi o varză. Vrei să treci pe celălalt mal. Buun. Da-n barcă — să zicem că cutioara asta e barca — nu poţi trece o dată decît tu şi varza sau numai lupul şi tu. Acum, Puişor-mic, noi ştim că dihonia de lup o mănîncă pe capră iar căpriţa mănîncă

varza. Cum faci matale, să le treci pe cîte una dincolo şi să le ai pe toate, tefere?

Mi se păruse uşoară dezlegarea şi am strigat imediat, cu ifos.

— Trec întîi varza, să n-o mănînce capra.

— Bine-ar fi, da' rămîne dihania de lup şi-o mănîncă pe capră.

Mă încruntasem, atent, cu ochii la tabacheră, la cocoloş şi la nasture. Problema, abia acum, începuse să mă intereseze. Nu ştiu cît am stat cu fruntea în palme, căutînd o altă dezlegare. Cînd am ridicat să răspund, bucuros că răuşisem în sfîrşit să ies din încurcătură cu varza şi lighioanele, fără nici o pagubă, am zărit-o pe Fana, peste umăr. Sta pe scaun, în locul mamei şi se uita la mine, fix, cu un surîs imperceptibil pe figură.

De la isprava din pod nu ne mai văzusem şi nici nu căutasem să ne întîlnim. Se ridicase între noi, de atunci, o stavilă: un sentiment încă nelămurit, de jenă, de spaimă sau de repulsie, de oroare pentru tot ce descoperisem sau de reciprocă imputare, pentru fapta urîtă ce o făcusem, privind ca răufăcătorii în casa simigiului. Oricum, pentru mine, Fana era acum fata ce mă luase de mînă şi mă

dusese în pod, să-şi dezgolească pieptul şi şoldurile fără ruşine, să vibreze patimă, să aspire patimă, să-mi apese obrazul pe sînul ei tare, plin, cărnos, rotund şi mic, care se ceruse strivit, frămîntat, muşcat — să mă aprindă cu promi-siuni ameţitoare şi să-mi aplece apoi capul spre gaura din capul podului, ca să urmăresc, în toată splendoarea şi murdăria ei, mascarada împreunării dintre Maro şi unul din ilfoveni, în faţa bestiei scheletice şi încovrigate ce dansa, guiţa şi miorlăia, în spasmul erotic pe care i-l dăruia gîndul că un flăcău atletic şi frumos îi fecunda nevasta.

Dar, fără voia ei, Fana îmi pricinuise o altă mare amărăciune.

Aşteptînd la poartă, să văd cum trage grecul oblonul la simigerie, vorbisem cu ilfovenii, mă jucasem cu ei, simţisem cum îmi surîde, în mîna ce mi-o întinseseră la despărţire, prietenia şi începusem să-i admir, să-i iubesc.

Acum îi pierdusem pe amîndoi.

Semănau şi ei cu toţi oamenii cumsecade şi serioşi din casa cu nebuni. Nu era nici o deosebire între flăcăii cu mustăcioară blondă şi Gore, Tănăsică, Safta, oloaga, Mădălina picior-de-lemn şi ţaţele din sobor...

Îi plînsesem, fără lacrimă şi-i îngropasem alături, în suflet — aşa cum o plînsesem şi pe Fana de odinioară.

Sora mică, însă, nu mă înţelesese.

În adevăr, o rugasem odată, cu o privire în care scăpărase dorinţa, să-mi arate piciorul gol. Simţin-du-i, în noaptea aceea de pomină, carnea fierbinte şi mătăsoasă mîngîindu-mi obrazul, îi îmbrăţişasem nestăpînit genunchii şi-i sărutasem pulpele, cutremurat de o poruncă lăuntrică. Totuşi, în pod, în timp ce mă chema, cu fiecare dezgolire şi mi se dăruia, cu orice cuvînt, am ascultat în mine un duşman sau un frate ce ţipase, oripilat în faţa trupului gol şi se încrîncenase în refuz — în refuzul braţelor de a înlănţui mijlocul ademenitor, în refuzul cărnii de a dori carne, în îndărătnicia cu care imaginea ce mă obsedase, atîta vreme, întîrzia să mi se contureze în fantezie şi să mi-o înflăcăreze.

Streinul acesta, abia a doua zi descoperit şi recunoscut tovarăş bun, îmi înclinase de cîteva ori capul pe umărul fetei şi suspinase în mine, o dată cu mine:

— Mi-e dor de tine, Fano, şi nu ştiu cum mi-e dor...

Acum ştiam — îl înţelesesem, ne înţelesesem: o căutam, goală şi pură în

toată superba ei perfecţiune, ca în anii copilăriei, strălucind în soarele stăvilarului şi despicînd aerul, ca o săgeată şi ca o arătare de vis paradiziac. O aşteptam, imaculată prin renunţare la orice podoabe, pentru ochiul care s-o vadă şi să n-o umilească, pentru gîndul care s-o pipăie fără s-o atingă, pentru sufletul care s-o admire, s-o cînte şi să i se închine — poate aşa cum se închina, în una din pozele văzute la Ivan, împăratul tuturor ruşilor, la picioarele domniţei din poveste...

De unde răsărise lîngă mine, prin ce vraje ascunsă, făptura întunericului, copila neruşinată, lubrică şi ar- zînd în beznă ca o făclie a dorinţii, fata ce ştia că patima înfiptă în trup şi răscolind, frămîntat, carnea încinsă, e „ceva care doare şi face bine”? Unde era Fana de odinioară? Murise şi ea, poate, o dată cu soarele, alături de Ciuf-Ciufulici şi între mărăcini...

N-am priceput ce mai căuta vedenia din pod în atmosfera aceea duminicală a căminului, după ce tata cîntase „cucurigu” şi, în timp ce eu încercam să trec un cumătru lup, o capră cufurită şi o varză înfoiată, peste o apă adîncită în albul de madipolon al pernei.

Îmi îngropasem faţa în mîini, să n-o mai văd.

Dar fata a vorbit.

— Nu-i greu, Puişor-mic. Faci aşa: treci dincolo de gîrla capra, că lupul nu mănîncă varza. O laşi pe mal, te întorci, iei varza, o treci dincolo, da' ai grije să iei capra înapoi, să nu mănînce varza, pînă vii tu să iei lupul. Aşa, care va să zică: ai trecut varza, da' te întorci cu capra înapoi, o laşi pe mal şi treci acum lupul pe malul cu varza. Pe urmă revii să iei capra pe care o lăsaseşi adineauri, fără teamă că lupul o să mînînce varza şi treci pe celălalt mal şi cu ea...

Bătuse din palme, veselă că mă scosese din impas şi rîsese, ca un răsfăţ pentru mine:

— Gataa! A văzut Puişor-mic...?

Tresărisem: vocea cristalină de altădată, bucuria senină a copilăriei. Nici urmă din glasul întretăiat de patimă, din hohotul acela deşucheat cu care îmi zgîriase sufletul, în întunericul de infern al podului...

Am întors capul repede şi am privit-o drept, atent, fără să clipesc, în plină figură. Mi se păruse că totul e o mistificare şi voiam s-o surprind, s-o descopăr — sub cea mai uşoară tresărire,

în cel mai ascuns licăr al ochilor, în cea mai imperceptibilă cută a obrazului — pe sălbatica de sub acoperiş.

Mi-a surîs Fana de totdeauna:

— Ce mai faci, Puişor de patruspe' ce ani...?

Mă întrebase sinceră, candidă, angelică, cu surîsul, cu zvîcnetul inimii, cu fluturarea genelor, cu mîinile şi cu tot trupul — ca şi cum nimic nu se intîmplase...

CUPRINS

Prefaţa..... 5
Tabel cronologic..... 37
Notă asupra ediţiei..... 43

I

Capitolul I ..... Un copil cînta cu ochii în soare..... 51
Capitolul II ..... Un glas, ca o sfîşiere, în noapte..... 63
Capitolul III ..... Se împletesc destine peste timp..... 80
Capitolul IV ..... Un suflet crescuse răsucit şi strîmb..... 88
Capitolul V ..... Descifrare în palmă şi în vreme.....103

Capitolul VI .....
Soarele murise cu mărăcinii şi copilăria.....119
Capitolul VII .....
Moartea îşi fîlfîise aripa aproape.....129
Capitolul VIII Gura lumii numai pămîntul....140
Capitolul IX .....
Trup de fată în sînge şi gînd.....153
Capitolul X .....
Dragoste şi moarte, altceva nu există.....159
Capitolul XI ..... Joc cu păpuşi, cu inimi şi cu flori.....188
Capitolul XII ..... Vis pentru toţi necăjiţii pămîntului.....209
Capitolul XIII Măr înflorit între Cain şi Abel220
Capitolul XIV Surpriză în sobor de ţaţe.....229
Capitolul XV .....
Cocoşii anunţau triumful omului.....240
Capitolul XVI Şi nu ne duce în ispită.....251
Capitolul XVII Zburase peste lume un hulub alb 256
Capitolul XVIII Două suflete şi un singur mister 261
Capitolul XIX O noapte de pomină.....267
Capitolul XX Deşteptare fără cuvînt.....275
Capitolul XXI Popas sărbătoresc.....279

Redactor responsabil : TIBERIU AVRAMESCU Tehnoredactor : ION TUDOR

Dat la cules 23.01.1967. Bun de tipar 08.04.1967.
Apărut 1967. Tiraj 70 160 ex. broşate. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700X920/32 Coli ed. 9,87.
Coli tipar 9. A. nr. 17 488/1966. C.Z. pentru bibliotecile mari SR. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—31.

**Tiparul executat sub comanda nr. 70.596 la Com-
binatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scîn-
teii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă
România**

g. m. - zamfirescu

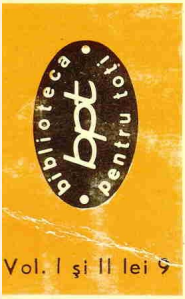

editura pentru literatură

«G.M.-Zamfirescu s-a îndîrjit să creadă în triumful demnităţii şi al conştiinţei. Integritatea morală a omului a fost exemplară, şi totdeauna, cînd a avut de ales între suferinţă şi concesie, a urmat fără remuşcări primul drum... În configuraţia celor douăzeci de ani, cît a fost prezent în viaţa literară, a rămas un om de o ţinută sufletească impunătoare, un entuziast partizan al înnoirii şi un visător. Cei care l-au cunoscut au lăsat despre el rînduri emoţionante. Contemporanii au evocat cu dragoste şi căldură figura unui artist care, chiar dacă nu s-a realizat pe deplin, a îmbogăţit istoria literaturii noastre cu cîteva opere de reală valoare.»

VALERIU RÂPEANU (1958)